

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

CARL MADSEN

Slygtning 33

FLYGTNING 33

Med denne bog vil jeg ære mindet om Conrad Blenkle og om de andre tyske frihedskæmpere, som dansk nederdrægtighed forrødte og myrdede, og jeg vil rejse de øverste i dette land en skamstøtte, som de skal få svært ved at vælte.

FLYGTNING 33

Strejflys over Hitlers Danmark

af landsretssagfører Carl Madsen

STIG VENDELKÆRS FORLAG
KØBENHAVN

SV PRESS A/S

© CARL MADSEN

Omslag og illustrationer af Herluf Bidstrup
Nærværende udgave er 1. oplag som billigbog

Printed in Denmark by
Aalborg Stiftsbogtrykkeri

Udgivet med støtte af Lise og Niels Munk Plums fond.

MCMLXXIV

ISBN 87 416 7849 4

Af samme forfatter er udkommet:

DEN GODE LÆGE
EN LITTERÆR PROCES
PROCES MOD POLITIET
VI SKREV LOVEN
FORTIDS MØRE MUR. ERINDRINGER

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	7
Sagt på forhånd	9
Emigrant 33	31
Det Tyskland, de forlod	54
Det Danmark, de kom til	74
Statspensioneret krigsforbryder?	101
En dokumentation	118
På jagt efter en skygge	144
Frø af ugræs	155
Et rødt kapitel om en sort tid	172
Ene blandt ulve	193
Søner av et folk som blött	210
Tarnschriften	231
Grünert fra Rostock	244
Om rakkerknægte	257
Det rød-brune venskab	279
I bli'r alle hængt	304
Kapitel om svig og svindel	319
Hedtoft-Hansens, Hitlers eller Stalins spion	341
Flygtning 71	364
Epilog	380
Ordforklaring	384
Personregister	395

FORORD

Hans Scherfig skriver i forordet til bogen »Proces mod Politiet«: »Carl Madsens proces mod politiet standser ikke. Den vil vare hele hans liv ud – det vil lykkes ham at bringe mere for dagens lys«.

Forudsigelsen er gået i opfyldelse. I bogen »Flygtning 33« fremlægger han nye oplysninger om politiets nederdrægtigheder og justitsens forbrydelser i en periode, der strakte sig over mere end et dusin år – fra 1933 til de lyse majdage i 1945, da den anden verdenskrig fandt sin afslutning.

Det har ikke været nogen nem opgave for forfatteren at fremdrage den dokumentation, der ligger til grund for denne bog. Den omfatter langt mere end 1200 aktstykker, og det er ikke politiet, der har leveret dem. Med åbne arme modtages man ikke af danske justitsmyndigheder, når man er sagfører og hedder Carl Madsen.

Materialet er kommet ad mangfoldige og sælsomme kanaler. Det er af høj sandhedskarat, og det tør, formodes, at det vil forskaffe en del »danske« politistormægtigheder søvnløse stunder.

Bogen handler mest om de tyske antinazistiske flygtninge, der måtte friste en kummerlig tilværelse i Danmark. Mishandling og forfølgelse blev dem til del, dersom de var kommunister og fortsatte kampen mod Hitler fra deres eksil. Ikke med roser, men med torne var den vej bestrøet, som vort nazificerede politi viste dem.

De bar vidnesbyrd til os om kannibalsmenen i det tredje rige, om vold og drab, om tortur og middelalder, men det, de havde at fortælle, var af en sådan art, at der var mange, der ikke ville fatte, at det virkelig kunne være sandt. – Men årene er gået, og de, der først nægtede at tro, måtte sande. Ikke fantasi eller tågetale var emigranternes beskrivelser, men de bitreste og alvorligste kendsgerninger.

Carl Madsen blotlægger og dokumenterer det snævre samarbejde mellem dansk politi og tysk Gestapo. Viden om den skæbne, der blev emigranterne til del, om de kom i tysk vold, afholdt ikke Thune Jacobsens og Steinckes politi fra at delta-

ge i den menneskejagt, som Gestapo i hine tider drev på de asylhavende flygtninge.

Mange af dem, der for så længe siden kom til vort land for at finde tryghed og hjælp, er ikke mere i live. Takket være det broderlige samarbejde mellem dansk og tysk Gestapo blev de indfanget og udleveret til deres bødler. Mange dødsdømtes og henrettedes. Andre fik livsvarigt tugthus, og atter andre drog deres sidste åndedrag i Hitlerrigets koncentrationslejre.

Fra 1937 og indtil jeg selv fængsledes på tysk befaling den 22. juni 1941, var jeg sekretær for »Danmarks Røde Hjælp«. Jeg kom mangfoldige af de tyske kammerater, der havde søgt tilflugt her i landet, fordi de forfulgtes i deres hjemland, nær ind på livet. De var søgt til os, fordi de fængsledes og forfulgtes i det Tyskland, hvor de havde været forrest i kamp mod det umenneskelige nazistyre. Og kampen glemte de ikke, fordi de var kommet i ly. Tværtimod. De fortsatte efter evne og mulighed. De lærte fra sig og delte deres erfaringer med os. De kom os til nytte i vor egen modstand mod værnemagt og Gestapo.

I denne bog sættes der de mange, der åbnede deres døre og hjerter for de fredløse, et minde. Den hjælpsomhed og den solidaritet, som danske arbejdere – ikke alle, men mange – og nogle borgere havde i beredskab for de forfulgte, glemmer de ikke. For os var det i hine onde år noget selvfølgeligt.

Mere end et kvart århundrede er svundet hen siden den gang. Meget er glemt og udslettet. Gennem årenes tåge ser vi dem dog endnu, disse kammerater, danske som tyske, der slyngede deres sten mod den umenneskelige og grufulde nazisme. Men når vi, der levede, ikke er mere, kunne glemselen have sænket sig over emigranterne og deres skæbne. Og de mægtige i dette land vil, at alt det skal glemmes.

Det er nu forhindret ved Carl Madsens flid og møje. Hans bog »Flygtning 33« vil blive stående. Den vil de, der kommer efter os, gribe til. De vil erfare om det, der var og tage ved lære. Eftermælet er sikret.

Men Carl Madsen skriver videre. Jeg er sikker på, at det ikke er sidste gang, vi hører nyt fra ham.

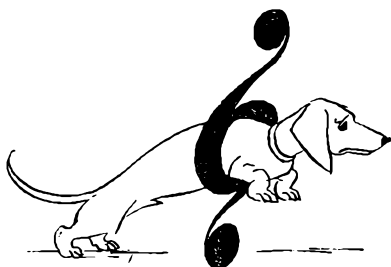
Hans proces fortsætter.

Rs. Bonde Larsen.

SAGT PÅ FORHÅND

Min sidste proces førte jeg den 26. maj 1970. Tre dage før min 67. fødselsdag.

Den første har jeg ført som ung sagførerfuldmægtig. Det har været i efteråret 1928. I de mere end 40 år, der gik mellem de to sager, har jeg ført tusinder. Flere end nogen samtidig kollega.

Hvad min første sag drejede sig om, kan jeg ikke ret huske. Jeg synes, det var noget med erstatning til køberen af en kostbar grævlingehund. Sjælden og meget fornem stamme. Trods sine aner var den bange for at gå i grav. For at blive skambidt af en snurrende hunræv. Mangel på mod til at lade sig flå levende for en frokostglad jæger er en fejl ved en grævlingehund som ved en soldat, der drives i krigen.

Den sidste, vel mit livs sidste, husker jeg nøje.

Af og til har jeg tænkt mig en passende død. Hjerteslag i retten. Under kæremål eller protest. Jeg har kæret meget og protesteret mere. Dommertække vandt jeg aldrig. Drømmen om døden i skranken kunne være blevet virkelighed.

Sagen var surrealistisk. Drejede sig om et forsikringsselskab, der ville snyde sig fra erstatningen. Som de jo gerne vil. Min mands hus var brændt.

- Han har nok selv stukket ild på, sagde selskabet.

Sagen blev ført i Østre Landsret. Det sædvanlige teater. Tre dommere i sorte kapper. Den ene var et nogenledes konser-

veret kvindemenneske. Over for unge fuldmægtige, hvor hun kan hævde sig uden risiko for at lide nederlag, er hun temmelig hoven og uforskammet. – Ved siden af hende en tung, blid, inderlig rar retsformand, som i mange år bekendte sin kristentro ved at bære KFUM-mærke i knaphullet. Den tredje var en ung, køn mand, om hvem jeg ikke ved stort andet, end at han skal være en flink fyr med selskabelige talenter, – som de nu slår til i de kredse.

Min mand har glasøje. Han er fra Jylland. Hans kone sad på tilhørbænken.

Hun er fuld, tænkte jeg. Hun greb i hvert fald ustandselig ordet . . .

– Min mand er ikke mordbrænder.

Hun gik op til dommerpodiet.

– Og De vil dømmе ham. Jeg ved det. Jeg ved det . . .

Hun hulkede og råbte

– Jeg ved det . . .

Langt om længe lod den langmodige retsformand hende vise ud. Der var, det må også jeg indrømme, ikke andet at gøre.

Så begyndte det med ét at blive rødt for mine øjne. En gnavnende pine faldt over mig. Jeg prøvede først at holde den ud. Styre sagen kunne jeg nok. Det ville jeg kunne gøre i søvne. Med en ringe del af min smerteomtågede bevidsthed fulgte jeg modpartens udredninger.

Min mand ville blandt andet have 35 kroner i erstatning for et brandskadet glasøje. Men modparten stod med en liste over ting, der inden branden var givet i opbevaring hos stedets skolelærer. Mellem dem var der et glasøje.

– Hvordan kan Deres glasøje så være brandskadet, når det lå på kørerens loft . . .

Min modpart var en mærkelig mand. Han havde et fårs øjne. Over en løs mund – som man ser den hos psykologer – hang et tyndt kineseroverskæg. Nogle få hår. Som knurhår hos en gammel hankat.

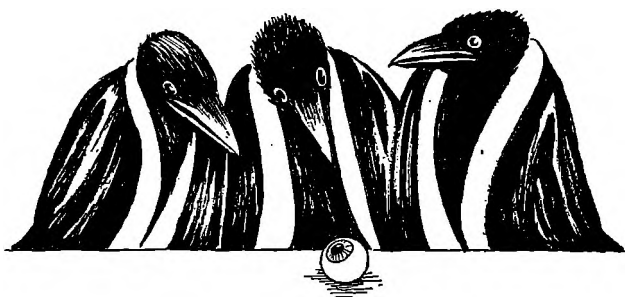
Smerten rev i brystet. En utrolig pine. Som det ondeste tandværk bag brystbenet. Nødig ville jeg give op, men det var jo et får med en sort kappe. Det brægede. Jeg så på det gennem en rød tåge, der drev gennem den grå retssal. Jeg vendte mig mod min mand. Sad han ikke der og lod sit glasøje svuppe ud af hovedet og ned i hånden med et vådt klask.

– Han har vel haft tre, hørte jeg mig selv sige.

– Så han havde et par at skifte med.

Jeg så op til dommerne. De var blevet til skader. Umå-

deligt store skader – kønne sort-hvide fugle. Med hovederne på skrå kiggede de med sorte lystne øjne – et ad gangen – på tyvefuglenes vis efter en blank tingest, der lå foran dem. Et skinnende glasøje. De hakkede efter det. Hunsmeden begyndte at glatte sine fjer. De to andre gav sig til at hakke efter hinanden i stedet for efter øjet.

Med ét kaldtes jeg til bevidsthed ved, at vinduesruden bag ved mig knustes. Glasstumper faldt på mine dokumenter. Jeg vendte mig om. Så gennem det knaldede glas en grå kvindes fortrukne ansigt. En blodig arm straktes ind gennem hullet.

– Døm mig i stedet. Han er syg, så syg.

Smerten sank. Efter at jeg havde hvilt mig, fortsatte sagen.

Den eftermiddag var der afskedsselskab for en finsk ven, der skulle rejse hjem. Naturligvis skulle jeg ikke være taget derud. Gjorde det dog. Ville gerne sige farvel. Der var mange gæster. En af dem var sagfører. Hans ansigt er furet, og hovedhuden rynket. Han har et krybdyrs døde øjne. Trækker hovedet ned mellem skuldrene, som skildpadden, når den bliver forskrækket og vil gemme sig i skallen.

Jeg trængte ind på ham. Han ville ikke sige mig noget. En gammel dansk diplomat, der ved besked med, hvad han taler om, havde fortalt mig, hvem den tysker var, der i marts 1940 forhandlede med den danske regering om detaljerne ved den kampløse besættelse. Hvem den danske forhandlingspartner var, vidste han ikke bestemt.

– Men jeg tror s'gu det er . . .

Op så nævnede han navnet på den sagfører, jeg traf mellem gæsterne.

Smerten var ved at komme igen. Men jeg fik da spurgt den rynkede kollega, om det var ham. Han led det ringe.

Så kunne jeg ikke holde det ud længere. Måtte skynde mig hjem til mit hus på landet.

Pinen steg over alt, hvad jeg i mit liv har prøvet. Læge. Ambulance. Og så lå jeg i det enorme grå hospital. Indviklet i elektriske ledninger. Mit hjerteslag registreredes. Aftegnedes som springende grønne gnister på en grå fjernsynsskærm.

Til ærgrelse for mange – ved jeg – og til glæde for nogle – håber jeg – blev jeg i live. I tre uger delte jeg det store hospitals regelbundne liv – indhyllet i omsorg og professionel venlighed. Hospitaler og læger er ikke, hvad de var. Sidst lå jeg på hospitalet en gang i 1935. Der var det hele med stuegang og overlæge, som man kun henvendte sig til via oversygeplejersken. Her på Glostrup Amtssygehus var alt perfekt, og tonen desuden jævn og menneskelig. Der var læger, som uden nedladenhed forklarede patienterne, hvad der var sket med dem, og hvorfor de måtte dit, men ikke dat. Den pøbelagtige akademiske arrogance, der med usvigelig sikkerhed kalder på krakileren i mig, var der simpelt hen ikke. Man savnede den. Næsten.

Da den akutte fare var overstået, kom jeg til at ligge på en fællesstue sammen med 7–8 andre gamle mænd. En dag stod jeg sammen med en lidelsesfælle i det rum, hvor vi kunne veje os. Ham havde jeg fortalt, at jeg gerne i mit liv ville nå at skrive endnu to bøger. I hvert fald. En skulle være historien om de antinazistiske, tyske flygtninges tunge skæbne i Danmark, medens Hitler og hans håndgangne kuede Tyskland. En anden om optakten til Danmarks kampløse besættelse i 1940. Uden dem får historieforfalskerne for megen arbejdsro. Den, de trakter efter.

Min hyggelige medpatient trådte ned fra vægten med et mistrøstigt blik på skalaen, hvor også den mindste stigning i legemstygden nådeløst registreredes.

Han tog et målebånd, der lå på bordet med rent undertøj, og satte fingeren ved det røde mærke, der angav 100 cm.

– Se nu her. Hundrede år bliver du jo ikke, og du har allerede brugt de 67 centimeter af meteren. De par tommer, du i det højeste har tilbage, skulle du slide med fornuft. En, to, tre centimeter, eller hvor mange, det nu kan blive. Har du noget, du vil nå, og det siger du jo, at du har, så er tiden inde til, at du tager fat.

Jeg tog målebåndet og lod det rask løbe mellem fingrene. Fra 0–67. Tøvende til 68, 69, 70 . . . Halvfjerds – 1970 – det årti

begyndt, som jeg ikke kommer levende ud af. Det gik op for mig, at den kapital af dage, jeg havde tilbage at tære på, ikke ville række langt.

I mere end 10 år efter at jeg havde ført sagen om grævlingehunden, arbejdede jeg hos en gammel overretssagfører af en slags, der ikke findes mere. Han hørte blandt andet til den snart uddøde menneskeart, der læser. Meget. Med respekt for bogens mysterium. »Gammel«, siger jeg. Det syntes jeg dengang. Da jeg lærte ham at kende, var han langt yngre, end jeg er nu. Han var høj frimurer. Noget af det højeste, man kan blive. Slog idelig på, at jeg omsider måtte holde op med at ødelægge min fremtid ved at være kommunist. Han – Emil Nielsen – ville proponere mig ind i frimurerordenens Store Landsloge. En skønne dag kunne jeg få hans gamle forretning på rimelige betingelser. Solide kunder. Arbejdsgiverforeningens formand og Københavns Politiforening blandt andre. Gode dødsboer lå i skabe og skuffer. En faderlig ven var han på sin vis.

En dag tog han mig alvorligt i skole

– Hvis ikke du tager skeen i den anden hånd, bliver der ingen ordentlig sagfører ud af dig. Der er én ting, og i grunden kun den ene ting, det kommer an på:

Blive kreditorernes, men aldrig – jeg siger dig, aldrig – debitorernes sagfører.

Han havde jo ret. Fra sit synspunkt, ud fra den kynisme, som livets erfaring havde lært ham, smedesønnen fra Nyborg, den fattige, der havde forladt sin klasse og taget plads ved samfundets øverste ende. Mere rammende kunne det vel ikke siges. Med en Bert Brechts knaphed, fuldstændighed og klarhed.

Succes som jurist har man kun, dersom man placerer sig rigtigt. Bliver kreditorernes, de mægtiges, de øverstes mand.

»Succes« – nå ja. Penge og borgerlig ære. Bestyrelsesposter og solide venner, som før eller senere – og det mildner stærkt sorgen ved vennetabet – forvandler sig til gode dødsboer. Om man altså holder sig til de riges fagre verden.

Men det gjorde jeg til min gamle frimurerchefs umådelige ærgrelse ikke. I de mange og lange år, der svandt, i det meste af den tid, der er mig beskåret, har jeg tværtimod været den fattige mands sagfører. Mit liv har jeg levet med dem på den anden side. Frimurerlogens brodermåltid og det rituelle arbejde skulle jeg ingen del få i.

En anden verden, debitorernes, de undertryktes og forfulgtes, oplugte mig.

Denne verden, den store arbejdsløsheds grå verden, fattigdommens og sammenholdets, befolkedes fra 1933 med flygtninge fra Hitlers Tyskland. Dem skal denne bog handle om.

Gennem mange år har det været mit ønske at give en udtømmende og dokumenteret skildring af den tyske emigration til Danmark i årene 1933-45. Den skulle være beretningen om denne del af det tyske folks modstand mod nazismen, mod stormonopolernes terroristiske underkuelse af den tyske arbejder.

Vor danske selvtilstrækkelighed, vor glæde over egen indsats har påført mange en barok overvurdering af vor modstandskamp mod den tyske besættelsesmagt.

Der var en kommunistisk modstandsbevægelse fra besættelsens første tid. Enkelte nationalt sindede borgere sluttede op. Men først da den røde hær havde knust Hitlers drøm om en verden behersket af hans blonde germanere, kom en bredere udfoldet modstandsbevægelse til syne.

Det danske folks frihedskamp skal jeg ikke bagatellisere, men det *var* nu ikke den, der tvang Hitlergeneralerne til at underskrive den betingelsesløse kapitulation.

Det var heller ikke det tyske folk, der knuste tyranniet, men den røde hær. Oktoberevolutionens sønner og sønnesønner. Men der eksisterede en kraftig tysk modstandsbevægelse, og det overses alt for grundigt af de borgerlige hofhistoriografer. Intet af de besejrede folk øvede stærkere og tidligere modstand mod Hitler eller bragte blodigere ofre, end det tyske. End den tyske arbejderklassens bedste del.

De tyske emigranternes modstand fra udlandet mod det brune diktatur er et betydningsfuldt led i folkenes frihedskamp. Emigrationens historie bør derfor skrives. Trods de øverstes modstand.

Det er heller ikke meget nævnt, at den danske modstandsbevægelse blev hjulpet af tyske emigranter. Vi skylder vore tyske kammerater og navnlig os selv, at det nævnes.

Mit forehavende kan jeg desværre ikke gennemføre. Dansk justits vil det ikke. Jeg skulle ellers have betingelser for at løse opgaven, for jeg kender meget til disse mennesker, der i de mørke år søgte tilflugt hos os.

Mange husker jeg. Mange husede jeg. Nogle har jeg kunnet hjælpe en smule. Hændelser fra den gang og mindet om tyske kammerater har brændt sig fast i erindringen.

Nu har døden tyndet ud i rækkerne. Nogle af disse ubøje-

lige endte deres liv på skafottet eller i Hitlers og Himmlers koncentrationslejre. Bødlerne var de brune banditter, men rakkerknægtene, bødlernes foragtede håndlangere, var blandt andet også danske justitsembedsmænd.

Derfor nægter justitsministeren mig adgang til de gulnede akter. Jeg må ikke fremdrage beviserne for dansk politis veloplagte og energiske samarbejde med gestapo. Stod det til ham, skulle ingen få kendskab til justitsens forbrydelser. Sporene skulle for evigt udslettes.

De højeste justitsmyndigheders frygt for, at den usminkede, den fulde sandhed lægges frem for nutidens unge, er ikke uforståelig. Den har sin baggrund i borgerskabets og dets justits' placering i senkapitalismens samfund.

I de mangfoldige årtier efter borgerklassens historiske sejr over feudalismen og enevældet, under og efter den franske revolution og op mod den første verdenskrig, har borgerskabet båret udviklingen opad. Ikke blot materielt, men også åndeligt. Det bourgeoisi vi ser om os i nutidens vulgære grosserersamfund, har en gang været kulturbærende. Man læste. Man holdt sig orienteret. Kulturelle og filosofiske problemer optog i det 19. århundrede borgerskabets kadrer. Sammenlignet med nutiden var niveauet højt.

En efterklang fra borgerskabets store århundrede tonede ud i mellemkrigsårenes ufrugtbare livsanskuelsesdebatter og forstummede for stedse i det 20. århundredes tredje årti.

Maxim Gorki har dvælet ved borgerskabets kulturelle situation i en åndfuld essay om personlighedens opløsning. Han beskriver den småborgerlige individualitet, der er berøvet evnen til at opleve tilværelsen som andet end sit personlige jeg og derfor, som sluttende med egen død. Hans sjæl tørrer ind. Hans litteratur og kunst bliver absurd og asocial. Mennesket er ensomt. Evnen til at føle sig forbundet med folket er gået til grunde. »Mit mir stirbt die Welt«.

Men just dette kraftløse og forbrugte borgerskab drages mod den store gangster, mod en führer, mod fascismen i dens forekommende afarter. Dengang som nu.

Denne indsnævring af sjælen, denne trang til underkastelse, er resultatet af en materielt betinget, pervers personlighedsudartning. Borgernes følelsesliv er blevet afstumpet. Samtidig med, at de drages mod fascismen, opelskes menneskeforagtede seksuel perversitet.

Deres litteratur er pornografisk. Deres ungdom bliver narkotiseret og livsuduelig.

Gorki har nogle ord om borgerne og om borgerligt åndsliv. De er skrevet i 1909, få år før det russiske folk tog fat på at gøre huset rent. Ikke just i skønhed, ikke med værdighed træder denne overklasse tilbage fra livets scene.

Men det er selvfølgelig Rusland og ikke Danmark, Gorkis ord handler om:

» . . . Denne pornoepidemi, der har angrebet vore skribenters hjerner, greb om sig så hurtigt og i så grove former, at ærlige mennesker mistede balancen. Indtil nu har de ikke haft kræfter til at protestere mod den energiske tilsøling af den russiske pige, af kvinden og moderen . . . «

I denne opløsningstid så Gorki det overflødige menneske. Den halvbeskidte, omtågede yngling. Den anarkistisk anstrøgne, der med opbydelsen af sine sidste kræfter havde slæbt sig væk fra borgerskabet, men som ikke har kraft eller forstand til at træde ind i den revolutionære arbejderklassens sluttede rækker. En smittebærer, der er farlig for andre end det henvisnende borgerskab:

» . . . Da litteraturen begyndte at skildre denne menneske-type, det 'overflødige menneske', som man stødte på i de 'kultiverede kredse', da var det ikke afskrækkende. Det er folkets energi, der er kulturens kilde.

Men når dette folk ud af sin egen midte skaber mennesker, der er 'unyttige' og 'overflødige', der 'ikke duer til noget', så er sagen farlig. Så tyder det på, at folkets åndelige kraft er ved at være udpint . . . «

Dets åndelige kraft. Javel, men også dets mod og styrke til at tage kampen op mod den mere og mere truende fascisme.

Om borgerskabet siger Maxim Gorki:

» . . . Det er som en snyltende, krybende plante, der breder sig i det uendelige, og som helst kvalte alt på sin vej. Tænk blot på, hvor mange digtere, det har bragt til tavshed. Borgerskabet er verdens forbandelse. Det ødelægger personligheden indefra på samme måde som ormen ødelægger æblet. Det er en bundløs og grådig sump af smuds, der suger ånd, kærlighed, poesi, tanke, videnskab og kunst ned i sit klæbrige dynd.

Denne svulst på det menneskelige legeme har i vore dage, som vi ser det omkring os, fuldstændig lagt personligheden

øde ved at inficere den med den nihilistiske individualismes gift. Den har fornedret mennesket til gangster, til at være i strid med sig selv, gjort det til et væsen med tvedragt i sindet og lasede nerver. Den har slået mennesket med døvhed for livets stemmer med undtagelse af rå instinkters skrig og sygelige lidenskabers hemmelighedsfulde hvisken»

Alt det kunne Gorki skrive på en tid, hvor verden ikke havde set Hitlerfascismen, og hvor nynazismens sorte skyer endnu var skjult under horisonten.

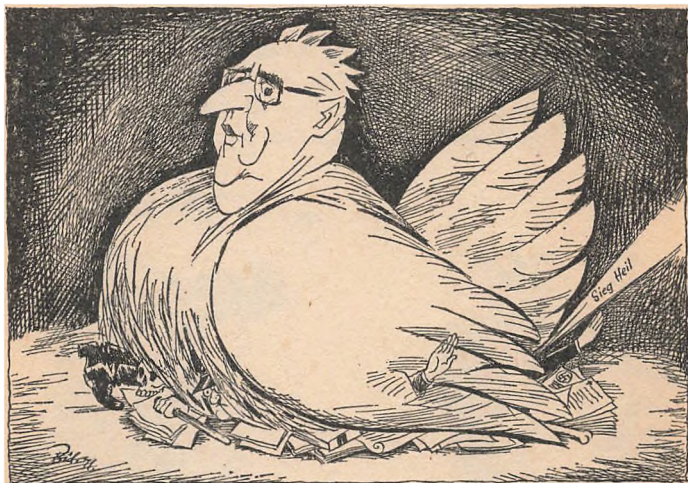
Vort danske borgerskab er, som var det det, Gorki havde skrevet om. Det er den mødding på hvilken fascismens tidsel gror. Det er dette borgerskab, vore dommere, vore politichefer, vore justitsstormægtigheder er fremstået af. De er dets ægtefødte sønner. De er rede til at tjene det, til at værne dets magt og rigdom. De viger ikke tilbage for noget middel. Ikke for lovbrud og forbrydelse. Ikke for mord, om det kommer dertil, at sådant forlanges.

Mange af vore tyske kammerater er myrdet af dansk justits. I villigt samarbejde med Gestapo og Abwehr – det bliver der senere tale om – sporede den dem. Angav dem. Jagtede dem. Tog dem til fange. Udleverede dem til tortur, halshugning, nakkeskud. De sultedes til døde. De sparkedes ihjel.

Denne bog vil fortælle noget derom. Ikke alt. Ikke hele sandheden. Kun noget af det, jeg har kunnet finde. I Danmark og Sverige. I D.D.R. og Vesttyskland. Jeg har opsøgt tidligere emigranter og nedskrevet deres beretninger. I Berlin har jeg studeret om dem i arkiver og på biblioteker. Der har man gjort alt for at hjælpe mig. Myndigheder og arkivarer, biblioteksfolk og historikere var rede. Men man har ikke alt. Den fulde sandhed dølges i danske politiarkiver. I akterne fra hine år. I D.D.R. har man ikke meget om de danske justitsforbrydelser, men så meget mere om ofrenes skæbne.

I Danmark har man konsekvent forment mig arkivadgang. Justitsministeriet frem for alt. Det ministerium, der på magthavernes vegne ruger over de akter, der rummer virkeligheden. Den, som borgerskabet vil, skal glemmes. Den, der er så farlig. Ikke mindst nu, da det samme borgerskab, der krøb for Hitler, er i fuld gang med at sælge os igen. Nu, hvor fællesmarkedets ny besættelse er over os. Nu, da en ny modstandskamp står for døren.

Det jeg kan skrive, når man således spærrer mig ude fra justitsens arkiver, er ikke emigrationens historie. Det har man hindret mig i ved et magtsprog. Men jeg kan beskrive personer og fremdrage hændelser. Jeg kan dokumentere tilstrækkeligt til, at mine læsere forstår, hvorfor ministeriet øver censur. Måtte andre i tidens fylde tage min pen og fuldføre værket. Det temmelig omfattende materiale (fotokopier og afskrifter af dokumenter, interviews med tidligere emi-

granter, breve osv.), som jeg efterlader mig, vil blive deponeret, så at det vil være tilgængeligt for den, der i en bedre fremtid vil skrive dette kapitel af historien. Jeg kan kun sende strejflys ind i forbrydernes kældermørke.

Denne bog handler blandt andet om danske justitsembedsmænds misgerninger mod emigranterne. Mod de tyske hitlermodstandere, der havde søgt og fået asyl i vort land.

Men hvordan er de selv disse jurister? Hvad er forklaringen på, at de så villigt lod og lader sig bruge? Er der nogen?

En sen og mørk efterårsdag i 1942 sad jeg i min celle på Vestre fængsel. Det var i straffefløjens på 3. galleri, hvor de kommunister, som Horserødlejrens inspektør Alfred Klaudius Bentzen havde udpeget overfor tyskerne som særlig hårdnakkede, holdtes indespærret. Jeg sad og læste. Jeg tror, det var i en svensk udgave af Valtins, alias Krebs' bog »Ud af mørket«. Den var diskret lånt mig af en sympatiserende fængselsbetjent.

Martin Nielsen, til vor arrestation »Arbejderbladet«s redaktør, medlem af folketinget, en vidende og meget belæst kammerat og et prægtigt menneske, kom ind og smed sig på jernsengen. Om han var opbragt, eller om han bare ville have en snak, husker jeg ikke.

– Det er en rar stand, du tilhører. Er du ikke stolt af den? Jeg lukkede bogen og vendte mig mod min cellegæst.

– Nej, det kan jeg ikke se nogen grund til at være og slet ikke netop nu.

– Du Mads, de er nogle forbrydere til hobe, alle disse jurister. Dumme, reaktionære og korrupte. Feje slyngler. Klasedommere.

Martin hævdede sig på albuen og kiggede forventningsfuldt hen til mig. At provokere til diskussioner var noget, han havde en udtalt svaghed for.

Jeg var såmænd ikke meget uenig med ham. De erfaringer, vi havde måttet gøre med dansk justits, gav i hvert fald ikke grundlag for modsigelse.

Men slet så enkelt, som det den gang syntes, er sagen vel nok ikke.

Tager jeg de talrige dommere, jeg har kendt gennem årene, frem i erindringen, kan jeg godt se, at det er mennesker med et vist fællespræg af intellektuel forkommenhed. De ligner hinanden påfaldende. Lidt sølle virker de.

Men dumme? Havde Martin ret, når han kaldte dem dumme?

De tider, vi gennemlever, er i hver en time præget af det historiske opgør mellem socialismen og monopolkapitalismen, der har underlagt sig statsmagten i de største lande udenfor socialismens magtområde.

Dette opgør, hvoraf menneskenes fremtid afhænger, gennemtrænger vor hele tilværelse, hvad enten vi vil det eller ej. Dersom det er dumhed at leve sit liv uden at gøre forsøg på at trænge ind i sin tids afgørende problematik, så hører de justitsembedsmænd jeg kender, til de dumme. De meget dumme. Marxismen og Leninismen er grundlæggende statsdoktrin i landene mellem Elben og Stillehavet. Ingen forståelse, hverken af de politiske eller alment åndelige foreteelser omkring os, er mulig uden et orienterende kendskab til den filosofi, den historieopfattelse, de politiske grundsynspunkter, der er den socialistiske livsholdnings fundament.

Man kan acceptere denne ideologi, eller man kan forkaste den. Uden at kende den, har man lukket sig ude fra vor tids vældigste åndelige og materielle bevægelser.

Ville man ikke kalde den for dum, der f. eks. havde levet samtidig med oplysningstidens tænkere, men uden at ane noget om, hvad deres tanker gik ud på? Er det ikke tegn på en sjælelig indtørring at stille sig udenfor sin tids åndelige og materielle hovedstrømninger? Er en sådan sindets autisme ikke en form for dumhed? Jeg har aldrig truffet nogen dommer – politifolk vil jeg i denne forbindelse end ikke nævne – der har haft blot det fladeste kendskab til socialismens filosofi. I den forstand er de så indskrænkede som det stupide borgerskab, de er udgået af.

Ar ud og år ind har jeg betragtet dommere overfor tiltalte i kriminelle sager. Gjort de mest hjertegribende erfaringer med deres omfattende uvidenhed om de mennesker, de sidder til doms over. Deres milieu, deres tankegang, deres moralopfattelse. Ingen gnist springer over. Ingen åndelig kanal er åben for forståelse og indlevelse.

Kan man ikke kalde en sådan uvidenhed, en sådan åndelig og menneskelig isolering for dumhed?

Om man vil give min gamle fængselskammerat Martin ret i, at vore dommere er dumme, afhænger af, hvordan man vil bestemme dumhedens begreb.

I den sammenhæng kan man også pege på, at den juridiske universitetsuddannelse ikke tiltrækker de duelige. Studiet er

den mindst krævende af de såkaldte »højere« uddannelser. Som det drives hos os, forudsætter det ingen analytisk begavelse eller særlige evner. Forskning deltager de studerende ikke i. Studiet er afpasset efter bedre folks sløjt begavede sønners fatteevne. Uddannelsen består så godt som udelukkende i en åndløs indterpning af lovbestemmelser og fortolkninger. Med jævn hukommelse kan også de dummere af bourgeoisiets børn nå den eftertragtede eksamen og få deres levebrød.

Når Martin oplevede dommerne som dumme, har det også den baggrund, at studiet i sig selv virker afstumpende og sløvende. En selvforstærkende åndelig fordummelsesproces sættes i gang den dag det unge menneske fra grosserer-hjemmet i Hellerup begynder at læse til jurist. Den varer ved til livets afslutning.

Ikke få af de jurister i topstillinger, jeg har kendt, har virket bemærkelsesværdigt puerile – underligt uvoksne. Gået i stå i spejderalderen.

I almindelighed er jeg kommet ganske godt ud af det med de dommere, jeg har mødt i professionens medfør. Der har været undtagelser. Tidligere dommer Smith i Roskilde f. eks. Han kunne simpelt hen ikke bevare selvbeherskelsen, når jeg mødte for ham. Min viden herom gjorde det vanskeligt for mig at lade være med at pirke til ham. Snart stampede han i gulvet af raseri, og vredens tårer stod ham i øjnene.

Men ellers har min største vanskelighed i den daglige omgang med dommerne været, at jeg oftest ikke kunne tage dem alvorligt eller dog bære en passende alvor til skue. Og det må – heri er jeg enig – kunne forlanges.

Indenfor den begrænsning, der er deres, behøver dommerne ikke at være dumme. Betaget af sig selv, indbildske og personligt naragtige er mange af dem, men det er ikke sjældent hændt, at jeg har undret mig over, hvor godt og nøjagtigt de har fastholdt alle detaljer i en sag. Har man arbejdet med et mere kompliceret faktum og forelagt det i et foredrag for retten, vil enkelthederne med forbavsende nøjagtighed være opfattet og bevaret af dommerne. Denne rent registrerende evne har jeg ofte beundret. Måske mest, fordi jeg ikke er mødt op med større forventninger.

Jeg påstår heller ikke, at ingen af de dommere, jeg har kendt, har haft kulturelle interesser udenfor deres gerning. Der er højesteretsdommer, der ved alt om biller. En anden begyndte at repetere latinsk grammatik, da han gik på pension. Om en tredje har jeg hørt, at han ugerne udebliver fra

teatret, når »Livjægerne på Amager« opføres. En politimester havde en landskendt frimærkesamling og en anden havde oparbejdet en sjælden kollektion af stuekaktus.

– Godt Martin. Så siger vi, at de er dumme. Reaktionære og feje går jeg også med til. Med den opvækst, den uddannelse og den karriere kan det ikke være anderledes. Men du kaldte dem også for »korrupte klassesdommere«. Tror du for alvor, at man kan bestikke en dansk dommer til at bøje retten? Det kan man ikke.

Martin gryntede hånligt.

– Ja Mads. Du render s'gu ikke fra, at du er degnesøn. Selvfølgelig kan de smøres. Og de bliver det. Måske ikke lige med en check på fem eller ti tusinde kroner. Men der er også andre måder. Et stort honorar for et ligegyldigt responsum. Et det ikke sådan det hedder? Et job i en bestyrelse, som kommitteret, som tilsynsførende, eller hvordan sligt nu gøres.

Det kan være rigtigt nok, det med, at jeg er degnesøn. For stor godtroenhed er af og til kommet mig til skade. Jeg har det med at nære tillid til andre, og jeg fatter ikke rigtigt, at dem, jeg viser tillid, vil nedlade sig til at snyde mig. Men det er hændt. Det kan såmænd godt være, at det er et efterslæb efter min grundtvigianske opdragelse, den, som Martin hentydede til.

– Degne bliver aldrig voksne, og deres unger åbenbart heller ikke.

Inderlig veltilfreds med at have affyret den salut lagde han sig på ryggen. Foldede skinhelligt hænderne under nakken og betragtede mig med et ironisk smil.

– Tror du, han er dyr, ham der Arthur Andersen eller hvad det er han hedder? Ham slynglen, der dømte oppe i lejren?

Jeg tror ikke, at Martin har ret i, at man kan bestikke dommere til at bøje retten. Ikke ved at betale dem og heller ikke ved anden fordel. Bortset fra ganske enkelte, er jeg aldrig stødt på nogen dommer, om hvem jeg kan forestille mig, at han kunne købes for penge eller penges værd. Lad mig så være så naiv, som Martin mente. Jeg kan jo så lidt som leoparden

løbe fra mine pletter. – Det er altså min mening, at bestik-
kelse af dommere i vort land i det højeste forekommer i gan-
ske få sager.

Desuden er det ikke nødvendigt at bestikke dem. Bestik-
kelser med de summer, der skulle til, ville kun komme på
tale, hvor det drejede sig om mægtige økonomiske interesser.
Arbejdsretlige sager f. eks., og hvorfor dog bestikke?

Martin har nemlig ret i, at de er klassesdommere. De er det
ikke i den plumpe forstand, at de behøver at være sig det be-
vidst. Af og til er det således, men nok sjældnere. De er sim-
pelt hen deres klasses dommere. Magtens dommere. Det er
deres embede og ærinde at udøve de øverstes magt. De ser
med overklassens øjne. De identificerer sig med magten. In-
stinktmæssigt, men med usvigelig sikkerhed. Deres beskaffen-
hed, som den er fremelsket gennem milieu og opdragelse, kar-
riere og interesse har indbygget det i dem. De kan ikke se med
andres øjne end klassens. De lyder blindt og effektivt, men
uden at ræsonnere over, at de gør det. De kan simpelt hen
ikke andet – for dem er der ingen verden udenfor deres klas-
ses Verona. Tilskyndelse til at lyde magten er organisk betin-
get. Den tilsvarende aktion er hormonalt bestemt.

Vi er meget tæt på forklaringen på justitsens ugerninger
mod emigranterne. De var tilsyneladende de svage. Over dem
var nazismens magt, og dens bud lød justitsen. Den gjorde det
den gang, og den vil gøre det i morgen. Koncentrationslej-
rene venter.

Fordi det er således, kan intet socialistisk samfund opbygges
uden at den gamle stats magtinstrument, dets politi, dets dom-
stole, dets officerskorps likvideres. Sønderslås. Der er ingen
genvej. De nederstes dyreste erfaringer viser det.

Jeg er den dag i dag sikker på, at Martin har uret. Dom-
merne er ubestikkelige. De er afrettede. Det er unødvendigt at
købe dem.

Ja, sådan er vore dommere. Ikke ringere og ikke bedre end
det borgerskab, de er kravlet ud af. De jurister, der plagede
emigranterne, var imidlertid ikke dommere, men politifolk.
Befalingerne kom ovenfra. Fra justitsministeriet. Fra politiets
juridiske chefer.

Om disse politiets jurister kan siges det samme som om
dommerne. Kun må det erindres, at de i alle henseender står
på et lavere niveau. Mere stupide, mere reaktionære, mere
brutale. Desuden den gang i intensivt samarbejde med Ge-
stapo. I dag med tilsvarende amerikanske og vesttyske in-
stanser.

I mine tidligere bøger har jeg fremlagt oplysninger om politistyrkens nazificering og om dens samarbejde med emigranterne med højkriminelle danske nazister som f. eks. Carlis Hansen, »Hestetyven« og »Den lille Banan«.

Den tyske værnemagts Abwehr ledede vort sikkerhedspoliti ved hjælp af agenten Louis v. Kohl, således som det er skildret i »Vi skrev Loven«. Om sikkerhedspolitichefen, nu pensioneret dommer Strøbechs og Københavns politidirektør Stammers florissante samarbejde med Gestapo, længe inden besættelsen, vil, en hidtil ukendt dokumentation findes længere fremme i denne bog.

Men hvorfor skrive og skrive og skrive om disse gamle ting? – Det interesserer os ikke. Lad os komme videre, siger de unge mennesker. Nogle af dem i hvert fald. Og der er ældre, der ønsker, at glemselen skal sænke sig. At lyngen må gro over de myrdedes grave. At deres navne glemmes, som det, de døde for.

Jeg kommer altså til at bede om overbærenhed. Vi tier jo dog snart, vi, der har levet i de mørke dage og kendt de mennesker, der førtes til døden.

Disse linier har jeg skrevet i Berlin. En novemberaften, da jeg var kommet hjem til »Haus an der Spree« efter at jeg en lang dag havde gransket gulnede akter på arkiver og i biblioteker. Her i socialismens Berlin glemmer man ikke hine dage. Mindet om de faldne plejes. Om deres grave hæges der med varsom ømhed.

Gammel vrede koger op i mig, når jeg læser om dom og død over hine tapre, af hvilke nogle var mine venner. Alle var vi fælles i kampen mod det barbari, der var ved at kvæle os. Der beredte sig på at lægge al kultur og al menneskelighed øde.

Det var uendelig lidt, den enkelte kunne gøre, da helvedes ildvogn rullede over landene. Men en kvist kastede vi dog til befrielsens bål.

Ihr naht euch wieder, schwankende Gestalten,
Die früh sich einst dem trüben Blick gezeigt.
Versuch ich wohl, euch diesmal festzuhalten?
Fühl ich mein Herz noch jenem Wahn geneigt?

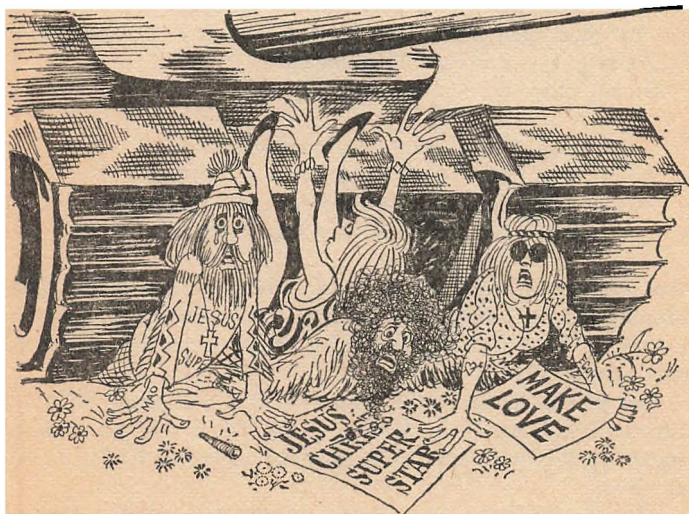
*) I P. Hansens oversættelse:
I taageskikkelser fra svundne tider,
Paa ny mit tungsinds blik I svæver nær.
Skal jeg holde Eder fast omsider?
Er denne drøm endnu mit hjerte kær?

Når jeg skriver denne bog, er det, fordi også jeg vil være med til at værne mindet om de døde. Om nogle af dem, som de dreserede danske embedsmænd myrdede.

Dog, jeg vil ikke alene skrive for at ære dem, der satte livet til. Det sker i øvrigt bedst ved at få andre til at standse i eftertanke en kort stund. Og dette enkle, der er så svært at gøre, vil jeg da forsøge.

Menneskenes tragedie er deres glemsomhed. Der er kun gået et kvart sekel, siden kanonerne tav, og den røde hær stampede gløderne ud under krematorieovnene i Auschwitz og Maidanek. Men allerede nu planlægges nye krige, hvor en ny ungdom skal gå til grunde. Den ungdom, der helst vil glemme. Den, der har så travlt med at komme videre. Nye krige. For at spekulanter og krigens kræmmere kan fedes og socialismen besejres.

Det er med mistrøstighed, man kan iagttage de mange unge, der tror, at krigens pansrede vogn kan standses ved dialoger. Ved at »make love« i stedet for krig. De vil blive fejlet til side, som var de døde avner og visne blade, den dag krigens ildstorm går over landene på ny. Militærnægtere og narkomaner. Pandebånd og flagrende gevandter. Just således ønsker de, der forbereder nye krige, at de unge, der er mod dem, skal være. De er, som de selv har skabt dem. Af dem har de lidet at frygte.

Om det kunne lykkes at gøre blot nogle af dem, der kommer efter os, klart, at vejen, der bør betrædes, er en anden, og at den, der ikke vil erfare fortiden, vil blive tvunget til at genopleve den.

Det store håb er de vældige socialistiske folkearmeer. Kun de kan bringe krigens bagmænd til besindelse. Men fredens kræfter tjenes lidet af en klynkende ungdom, der ikke vil gå ind i »vor egen« hær. Lære at bruge de nye våben. Være rede til at vende dem mod de øverste, om dagen kommer. Den dag, hvor en ny Hitlers røverkrig mod socialismens lande befales af dem, der har magten hos os.

Det samme fåmandsvælde, der lod sine stråmænd drive menneskene ud i to folketilintetgørende krige, truer os den dag i dag. Nutiden er den forlængede datid. Nye Bonnetter og Chamberlainere. Andre Hitlere og andre Mussolinier. Utrætteligt forbereder de korstoget mod øst. Protester og skæg, promiskuitet og narkotika holder dem ingenlunde tilbage. Men kunne de unge se på det, der sker om dem og med dem, ud fra en viden, som nære tiders historie kan give dem, burde de have givet dem, da ville de vide, hvad der skal gøres. Og måske se til at samle kræfter og mod – hvilket er viljen til at overvinde angst – så de også gør det. Disse »venstreorienterede«, anarkistiske ynglinge, der klynker mig lidt rigeligt over en straffedom på fire ugers hæfte.

Dette er da den anden grund til, at jeg skriver: Jeg vil udrette det lidet, det mikroskopisk lidet, jeg formår, for at stemme op mod glemselen. Den glemsel bag hvis tågebanker en tredie krigs panserdivisioner ruller frem.

Brecht skrev om de puniske krige:

Det store Karthago førte tre krige.

Efter den første var det endnu mægtigt.

Efter den anden kunne det endnu bebos.

Efter den tredie var det ikke mere til at finde.

Det vil vort Europa heller ikke være, om den tredie krig, atomkrigen, skal drage over os. Men den kommer, dersom den ny ungdom ikke vil hindre det og bruge de midler, der alene kan nytte.

Der er endelig en tredie grund til, at jeg så gerne vil nå at skrive disse blade. Den nemlig, at det ligger mig på sinde at sende en hilsen til de kommunistiske emigranter, der endnu er i live.

Mange af dem har jeg opsporet under mit arbejde. Ikke så

få så jeg for første gang efter 30 års forløb. Bevægende erindringer om forgangne tiders glæder og sorger, om sejre og nederlag har trængt sig frem i bevidsthedens dagslys.

Disse hærdede tyske kommunister er vel, af de mennesker jeg har kendt, dem, som jeg mest beundrer, og det vil jeg give udtryk for, medens tid endnu er.

Da Hitlers bande overtog magtens udøvelse på monopolherrerne vegne, havde K. P. D. 6 millioner tilhængere blandt de tyske vælgere (ved terrorvalget den 5. marts 1933 trods alt omtrent 5 millioner) og ca. 300.000 organiserede medlemmer. Af partimedlemmerne har på det nærmeste 150.000 været i tugthus eller koncentrationslejr. Omkring 30.000 af dem har nazisterne ombragt.

Af de 17.420 – eller om de indlemmede lande medregnes ca. 32.000 – mennesker, der henrettedes efter dødsdom ved halshugning med hånd- eller faldøkse eller ved hængning på de 21 henrettelsessteder i det tredje rige, var broderparten medlemmer af vort kommunistiske parti.

Hitlerfascismen forvandlede Tyskland til et dødens og rædselens, et frygtens og elendighedens rige, som ingen, der ikke har oplevet det, fatter tilfulde. Ja, end ikke den, der måtte det hele igennem. Her er tale om lidelser og menneskelige nedværdigelser af en beskaffenhed og i et omfang, som intet sind kan rumme. Et kollektivt vanvid. En apokalyptisk kulturtilintetgørelse, som de unge, jeg særlig gerne vil læses af, helst skulle vide så lidt om som muligt.

Men de kommunister, der kom hjem fra udlændigheden i 1945, de overvandt håbløsheden og dødsdriften hos deres landsmænd. De fik dem til at begribe det ufattelige, at den røde hær ikke kom med hævn og had. Den havde ingen tanke om at udradere Berlin, som Hitler havde svoret at ville gøre det med Moskva.

Lidt efter lidt fik de slagne livets håb. Det spirede og groede. Disse første aktivister var utrættelige. Ingen hvile undte de sig. Men de nåede det mål, de havde sat sig. De tyskere, der var blevet tilbage, greb værktøjet. Gav sig til at rense sten og stive faldefærdige mure af.

Man har hørt en del om, at der er sket et wirtschaftswunder i Vesttyskland. Man hører nu ikke mere så meget om det, som man har gjort. Og hvordan det egentlig hænger sammen med dette wonder, skal jeg lige nu lade ligge.

Men i det socialistiske Tyskland – i den første tyske arbejder- og bondestat – er et andet og større under sket. Der har de nye forhold frembragt et nyt menneske. Det alvorlige, an-

svarsbevidste, det venlige og humane socialistiske menneske. Det aldeles ubøjelige.

D. D. R. er i håndgribeligste forstand opstået af ruiner. Landbruget er kollektiviseret og effektivt. Landet indtager en fremskudt plads mellem verdens store industrinationer. Socialismen fungerer i et udviklet industrisamfund. Den er kommet for at blive.

Berlin, kejserens pralende residens, er skabt om til den skønneste metropol. Den er ikke færdig endnu. Der bygges og støbes. Kæmpekraner, hvor man vender blikket hen. For den, der kendte det gamle Berlin omkring Alexanderplads med dets skumle kaserner, dets prostitution og elendighed, dets knejper og mørke gader, dets forbrydelse og dets mærkede mennesker, er der i den ny bebyggelse en bevægende symbolik.

Hér og dér kan man endnu se dynger af murbrokker og forvredent jern, der ikke er skaffet væk. Ruiner, der ikke er ryddet. Også gamle nazister lever i deres smuthuller rundt om i republikkens afkroge.

Men de skal netop også søges i smuthuller. De er gamle af år. Skal efter naturens orden snart forsvinde fra livet – som murbrokkerne og det vredne jern fra det nye Berlin. I det andet Tyskland, det, vi er en uselvstændig provins af, har de besat statens og erhvervslivets kommandoposter.

Den unge tysker, der er vokset op i D. D. R. siden emigranterne vendte tilbage, siger ja til den ny demokratiske republik. Til socialismen. Og han ved, hvad det drejer sig om. Ingen korrump socialdemokratisk lederklike – ingen Noske, ingen Scheidemann, ingen Krag og ingen Hækkerup vil få held til at forråde denne republik. Weimartysklands tragedie bliver ikke gentaget.

En gammel emigrant, en af de første, der kom hjem, holdt længe rorpinden i sin næve. Mellem aktivisterne fra den første time var der en snedkersvend. Han blev en af dette århundredes største statsmænd. Man kan trøstigt forlade sig på, at den kurs, der er stukket af på søkortet i hans tid, den vil blive holdt.

Det er stedse med en særlig følelse af glæde, jeg går i land fra færgen i Warnemünde. Således har det ikke altid været. Jeg har gjort det utalte gange og ikke alene nu. Også både før og under Hitler. Jeg har set de hejlende tyskere på broen. Jeg kender det helt godt dette land og disse mennesker. Også det gamle Tyskland. Jeg har et sammenligningsgrundlag. Et temmelig solidt.

Villigt indrømmer jeg, at jeg betragter denne unge republik

med forelskede øjne. Netop fordi jeg oplevede, hvad der var, og fordi jeg ser, hvad de, der kom hjem og de tapre, der blev hjemme, har gjort den til. Fordi socialismens grænse går mellem folkets D. D. R. og det Vesttyskland, hvor de gamle magter råder. Hvor den brune farve skinner igennem, så ofte end huset kalkes over. Hvor antisemitismen »gløder under overfladen«, som en højt begavet emigrant, jeg lærte at kende i Danmark, den nu afdøde generalstatsadvokat i Hessen, Fritz Bauer udtrykte sig.

Under mit arbejde med denne bog har jeg truffet dem igen, mange af de endnu levende tyske kammerater fra krigens år.

Jeg har skrevet, at jeg synes, der er et vist fællespræg over danske justitsembesmedsmænd. Et andet over en anden slags mennesker har fået mig til at studse. Det er sket, når jeg har siddet og talt med de gamle kommunistiske emigranter, hvis liv har været ret så stormslået. Som ofte så død og tortur i øjnene. Som ikke svigtede.

Dette fællespræg er ikke nemt at definere, men det har med klogskab og menneskekundskab at gøre. Med kultur. Med beskedenhed og venlighed. Og så nærer de alle gode følelser for Danmark og danskerne.

De mødte jo andre af mine landsmænd end det fæiske politi, der til forveksling ligner det Gestapo, det lod sig kommandere af. De mødte den danske arbejder. Han var fattig den gang, men et måltid til en tysk emigrant, det var der da. Og et sovested. Men der var noget mere: En menneskelig varme og en kammeratlighed, som emigranterne ikke har glemt.

Trods alt mindes mange af dem tiden i Danmark som lykkelig.

– Kan du huske?

Et stedse tilbagevendende spørgsmål. Det kan jeg. Jeg husker det meget vel, og noget af det, jeg har gemt inden i mig, vil blive berettet på disse sider.

De taler, disse gamle kammerater, med bevægelse om dansk venlighed, som strømede dem i møde.

I denne sene aften, hvor jeg skriver disse linjer – den sidste i Berlin i denne omgang – har jeg været sammen med to af dem, der gjorde det hele med. Også den spanske borgerkrig. Mine meget nære venner. Vemodigt er det at sige farvel. Lige inden vi brød op, sang den ene af dem et vers, som han åbenbart har nynet i de år, der svandt:

Den danske sang er en ung, blond pige,
der går og nynner i Danmarks hus,

hun er et barn af det havblå rige,
hvor bøge lytter til bølgers brus.

Og jeg var svært glad ved, at jeg har andre landsmænd, end dem med kors og stjerner.

Det skete en gang i tyverne at en tysk grubearbejder fra minebyen Mansfeld blev indbudt til at besøge kolleger i Krivoi Rog. Han hjemførte som tegn på deres venskab en prægtig fane, som de ukrainske minearbejdere sendte deres tyske kammerater. Et vidnesbyrd om venskab og solidaritet. Et løfte om hjælp i nødens stund. Nazisterne i Mansfeld vidste, at kommunisterne havde den fane. De havde set den. Arbejderne førte den med sig ved møder og demonstrationer.

Da barbariet tog Tyskland i sine kløer – som høgen en due – prøvede de mægtige med pinsler og grusom tortur at vriste fanen fra arbejderne. De forstod, at den var grubeslavernes pant på sejren. Tegnet på, at viljen til at holde ud var ubrudt. Men arbejderne værnede om fanen med mod og kløgt. Så længe de havde den, kunne de føle sig slået, men ikke besejret. Nazisterne fik aldrig banneret fra Krivoi Rog. Da dagen kom, tog mansfelterne det frem fra dets skjul i muren og vandrede de ukrainske soldater, der bragte befrielsen, i møde.

Beretningen om fanen fra Krivoi Rog er lignelsen om trofasthed og solidaritet. Om uovervindelighed.

Når jeg nu igen møder disse grå kommunister, de, der aldrig gav op og aldrig hverken solgte eller forrådte sagen, så er det, som var jeg i stue med grubearbejderne fra Mansfeld. Så er der glæde i mit sind over, at jeg også er landsmand med den danske arbejder fra de overbefolkede lejligheder i tredivernes dystre dage, der var med til at beskytte den røde fane, så den på sejrens dag kunne lyse over rigsdagspaladsets røgsværtede ruin og flamme over Brandenburger Tor.

Denne bog har jeg givet titlen »Flygtning 33«, men i min beskrivelse taler jeg mest om emigranter.

Det er i og for sig forkert. Emigranten – udvandrerer – vælger et andet land at leve i. Han bryder frivilligt op. Han søger lykke eller velstand under andre himmelstrøg. Han ønsker at rejse.

Flygtningen forlader sit land, ikke fordi han vil, men fordi han må. For at bjerge liv eller frihed. Han drages ikke mod det fremmede, men hjemlandet forstøder ham. Dets herskere er hans fjender. Han har kun ét ønske: At komme tilbage.

Men de kommunistiske flygtninge kaldte sig selv emigranter. Vel fordi ordet »flygtning« har en biklang af kapitulation, af bristet sejrshåb, af angst.

Allerede i 1933 begyndte de at komme til os. I de første uger af året, da det brune rædselsherredømme satte ind.

Den første, jeg husker, var et kommunistisk medlem af den tyske rigsdag, der hed Maria Reese. Det var i marts 1933. Allerede da bestod et intimt samarbejdsforhold mellem dansk og tysk politi. Gestapofilialen på politigården i København nedlagde følgelig forbud mod, at hun udtalte sig offentligt. Danmarks kommunistiske Parti havde sammenkaldt til et protestmøde, hvor det var tanken, at hun skulle tale. Hun jagtedes af politiet, som var hun den farligste forbryder, og måtte forlade landet. Hun var oprindelig socialdemokratisk rigdagsmedlem. Gik over til den kommunistiske gruppe – og senere havnede hun hos nazisterne.

Jeg nævner hende, fordi hun var en af de første, der kom, og fordi regeringens hørigheid og lydighed overfor nazivældet i hendes tilfælde fik sin markering – så at sige fra første dag. Her var ingen tilpasningsvanskeligheder. Politiet var nazistisk i struktur og ledelse. Styrken var smittet. Mentaliteten skinner igennem i en embedsmæssig erklæring, som lige før magtovertagelsen afgaves af politiinspektør Mellerup:

» . . . Kommunisterne får formentlig deres penge fra Rusland. I alt fald kommer der hver anden eller tredie fredag

med Gedseraftentoget kl. 18,30 tre sortsmudskede russere, der afhentes af Aksel Larsen og hans kammerater. Det er en jurist, der står bag ved, men hvem det er, ved min hjemmelsmand ikke endnu . . . Så snart indmeldelsen er sket i den internationale røde front, vil der blive sendt våben hertil, men herom venter min meddeler at blive underrettet . . .«

Det er de første indledende toner til det, som snart skulle spilles for fuldt orkester.

Flygtningene kom i hundredvis. En mangfoldig og broget skare.

De tapre, der for intet i verden ville sælge det, der havde været deres liv og håb. Ikke ville leve den ydmygede slaves tilværelse i Hitlers tusindårsrige. Som fulgte den stille befaling, der boede i dem, den eneste, de adlød: At kæmpe til døden som soldater i den revolutionære socialismes folkebefriende armé. Med åndens eller voldens våben. Tysklands vrede arbejdere. Ærlige intellektuelle.

Der var også de svage, der ikke kunne længere. Bange mennesker mere end politiske emigranter. De flygtede i rædsel for at bjerge det nøgne liv. I fængsler og koncentrationslejre var kampviljen brudt. Hadet havde de i hjertet, men modet var visnet.

Man så jødiske mennesker mellem de flygtede. Tragiske ofre for nazismens ariske hundegalskab. Tro tyske småborgere, som ikke var tålt i deres fædreland, som de havde elsket og tjent i al vindskibelighed.

Også forrædere og gestapoagenter, stikkere og kidnappere havde blandet sig i de flygtende skarer.

Desuden velbjergede socialdemokratiske levebrødsfunktionærer, fyldt med antikommunisme; i mange tilfælde havde de været villige til at kapitulere overfor nazismen. Men denne beredvillighed havde været forgæves.

Den sømbeslåede støvle, som ikke få af dem allerede var knælet ned for at slikke, løftede sig og sparkede dem i ansigtet.

De søgte ly for stormen i det Danmark, hvor deres ligesindede regerede.

Nu kom de til os. Sneg sig over den grønne grænse ved nattetid. Ledet gennem marsk og sump af ukendte hjælpere. Indrejst på falsk pas. Kommet i robåde fra de side frisiske øer. Sat i land i mørke nætter fra fiskefartøjer og småskuder. Skjult i skibenes lastrum af hjælpsomme sømænd.

Den kommunistiske emigration bestod mest af flygtninge fra den tyske østersøkyst og navnlig fra Hamborg.

Nogle af dem – langt de fleste – anmeldte sig tillidsfuldt hos fremmedpolitiet og søgte om asyl.

Når det blev bevilget dem, og de fik opholdstilladelse, var det på de strengeste og mest nedværdigende betingelser. De måtte i almindelighed ikke bo udenfor København og Frederiksberg. De skulle holde politiet underrettet om bopælsforandringer, og desuden skulle de – til forskel fra de socialdemokratiske flygtninge, som den såkaldte »Matteottikomite« tog sig af – regelmæssigt møde til kontrol hos fremmedpolitiet.

Pålæget herom praktiseredes efter vedkommende politimands forgodtbefindende. Her var rige og fuldt udnyttede muligheder for chikane.

Det var ikke ualmindeligt at beordre kontrol flere gange om ugen. Under trusel om udvisning forbødes det at udfolde nogen som helst politisk virksomhed. Ikke én øre fik de i understøttelse, og de måtte ikke tage arbejde.

Forinden der blev givet kommunistiske emigranter opholdstilladelse, blev de underkastet et indgående politiforbør hos en af fremmedpolitikets betjente. Oftest hos nazisten Max Pelving, om hvem man kan læse i »Frit Danmarks Hvidbog«:

». . . Den nazistiske politigruppe skulle ifølge sine hemmelige statutter danne 'kernen i vort hemmelige politi' og være 'et fortroligt organ for partiledelsen', som skulle samle og videregive de oplysninger, de som følge af deres særlige stilling som tjenestemænd kunne forskaffe sig. Det var som bekendt en politimand, Pelving, der senere overgik som stikker i Gestapos tjeneste, der allerede før besættelsen i

forståelse med DNSAP forskaffede sig oplysninger om tyske emigranter, der havde asylret i Danmark, og videresendte disse til Tyskland, hvorefter blandt andet flere bortførelser og voldshandlinger mod disse flygtninge fandt sted«

Der fandt ikke blot »bortførelser og voldshandlinger« sted som følge af Pelvings informationstjeneste, men alt fremmedpolitiets materiale om tyske kommunister blev overgivet Gestapo og brugt som bevis.

Det har Pelving ikke kunnet gøre alene. Han må have handlet i forståelse med kolleger og overordnede.*) Da besættelsen kom blev han skudt ned af modstandsbevægelsen..

De politiforhør, der afholdtes over tyske flygtninge, der var kommunister, var uden politimæssig betydning for Danmark. Foretoges udelukkende til brug for Gestapo.

Det forlangtes af de afhørte, at de skulle udfylde et spørgeskema.

Det sidste spørgsmål lyder, oversat til dansk således:

» . . . Hvorfor er De nu flygtet fra Tyskland?

(Nøjagtig egenhændig skildring af begrundelsen – nøjagtig beskrivelse af det materiale (illegale blade. CM), som De har udbredt – hvem havde udgivet det – hvem har De det fra – hvem har De givet det til – med navne og adresser«).**)

*) Chefen for fremmedpolitiet hed Otto von Linstov. Han lever endnu som pensionist i Hellerup. I en »stemningsberetning« afgivet den 24. april 1940 til »Abwehrstelle beim höheren Kommando z(ur) b(esonder) V (erfügung) XXXI« om danske kredses indstilling til besættelsesmagten roses politiet, og det hedder om von Linstow: » værdig til en særlig tillid er politichefen for fremmedpolitiet i København v. Linstow.Han har besøgt forskellige af partidagene i Nürnberg, og det er kendt, at han er en begejstret tilhænger af det ny tyske regime« Ophavsmanden til beretningen kender jeg ikke. Antagelig en af abwehrstelles vertrauensmænd i politiet.

Med brev af 29.5.72 forelagde jeg v. Linstow denne beretning, og han sendte mig et svar i hvilket han forklarer, at han i september 36 kom til Nürnberg dagen før partidagen sluttede. Han nægter at have overværet den, og han hævder, at den nazistiske ideologi har »været mig en modbydelighed«.

Efter at jeg i et par breve gik ham nærmere på klingen, hyllede han sig i samme fornærmede tavshed som sin kollega Strøbech, se kapitlet »Statspensioneret krigsforbryder?«.

**) »Institut für Marxismus Leninismus«, Zentrales Parteiarchiv.

At udgive eller modtage illegale blade var i Hitlers Tyskland noget, der medførte de sværeste tugthusstraffe med efterfølgende koncentrationslejr.

– Det er jo stikkeri, protesterede de fleste emigranter og nægtede at udfylde. Andre skrev, fordi politimanden forsikrede, at oplysningerne var nødvendige til bedømmelse af, om betingelserne for at give asyl var til stede.

Pelving plejede at sige til flygtningene, som han afhørte i anledning af begæring om opholdstilladelse:

– De kan selv bestemme, om De vil give forklaring. Hvis ikke, så reserverer vi plads til Dem i toget til Warnemünde, og så ved De besked . . .

Det er den barske sandhed, at der i talrige straffesager for »Volksgerichtshof« i Berlin mod tyske antinazister er dømt til død og tugthus på grundlag af bevismateriale tilvejebragt af danske betjente.

På de næste par sider vil jeg give en summarisk fremstilling af den kommunistiske emigrations struktur, redegøre for dens organisation, for hjælpearbejdet, for relationerne mellem emigrationen og fremmedpolitiet og for nogle andre forhold, der hænger sammen dermed.

En nødtørftig viden om disse ydre ting er forudsætningen for at kunne forstå min fremstilling af emigranternes situation i denne bogs øvrige kapitler.

De fleste af de kommunistiske emigranter var »legale« i den forstand, at de søgte asyl hos det såkaldte fremmedpoliti, der førte tilsyn med udlændinge, som opholdt sig i Danmark.

Men der fandtes også nogle, der var her illegalt. Det var aktivister, der virkede med så betroet politisk arbejde, at de ikke kunne udsætte sig for risikoen ved at anmelde sig til politiet. De vidste, at der – i hvert fald siden indgåelse af en hemmelig traktat i 1904 – fandt et samarbejde sted mellem dansk og tysk politi om forfølgelse af de såkaldte »anarkister«, hvortil man i politipraksis også henregnede revolutionære socialister.

Fra første færd kan man altså sondre mellem de »almindelige« kommunistiske emigranter og de »illegale«.

I 1940 og 41 foranstaltede dansk politi i samarbejde med Gestapo en omfattende klapjagt på de asylydende. De anholdtes og udleveredes i stort tal til Gestapo.

En del af de legale gik dog under jorden den 9. april og levede illegalt i resten af besættelsestiden. Nogle kom til Sverige.

De legale kommunistiske emigranter organiserede sig straks som en afdeling af »Tysklands Kommunistiske Parti« (K.P.D.) og udførte politisk arbejde. Trods det ynkelige forbud mod politisk virksomhed. De var jo flygtet, de fleste af dem, fordi de var i søgelyset i Tyskland og ikke kunne fortsætte den politiske kamp mod Hitler i hjemlandet. Når de søgte til Danmark, var det for at fortsætte, og det gjorde de – naturligvis.

Den kommunistiske partiafdeling i Danmark havde vekslende formænd. Jeg har ikke hele rækken præsent, og disse navne har vel heller ikke stor interesse for en nutidslæser. Den første hed Otto Kühne. Midt i trediverne var det en flensborger, Julius Jürgensen, og da han meldte sig som frivillig deltager i den spanske borgerkrig, afløstes han af Willi Grünert, der fortsatte, til han arresteredes i 1940 og udleveredes til Gestapo. For de rester af emigrationen, der klarede sig over anholdelsesbølgerne i 1940 og 41, var Kurt Adam fra Stettin en tid lang formand.

K.P.D.'s central i Paris tilfornede emigrantafdelingen i Danmark en politisk leder, der var ansvarlig over for centralkomiteen. Som sådan fungerede Willi Adam, kaldet »Lille Hans« indtil 1935. I dette år fandt der en decentralisering af ledelsen sted, og det er mig ikke bekendt, om der derefter udpegedes en efterfølger.

Formanden, der var den tilfornede politiske leders højre hånd og ansvarlig i organisatoriske anliggender, valgtes af emigranterne. Nogle af disse fungerede som hans medhjælpere.

Emigranternes partiafdeling var af konspiratoriske grunde opdelt i grupper med fem mand i hver. Gennem gruppelederen og kun gennem ham havde de enkelte medlemmer forbindelse med formanden og den tilfornede politiske leder.

Partiafdelingen udfoldede en omfattende virksomhed. Den tog sig af for sorgen for de politiske flygtninge. Organiserede en energisk kulturel og politisk virksomhed. Opretholdt indtil 1935 forbindelse med de illegale partiorganisationer i hjemlandet. Den drev på med politisk agitation mellem tyske turister og søfolk.

En vigtig opgave bestod i afsløring og uskadeliggørelse af de agenter og stikkere, som tysk og dansk Gestapo til stadighed prøvede at indsluse.

De kommunistiske emigranter organiserede også et omfattende informationsarbejde i den danske befolkning, og de var

Gestapopotits om observation af den kommunistiske emigrantledelses kontor i København.

~~1937~~ 12
Berlin, den 22. September 1937.
/ erfarer 9. 11. 37 h.

Durch Beobachtungen in Kopenhagen hat sich ergeben, daß anscheinend in der Kloster-SträÙe Nr. 24 Ecke Skindergade sich die Zentrale der Deutschen Kommunistischen Partei niedergelassen hat.

Eigentümer des Grundstückes ist ein Buchhändler Madsen Lind, der aber an der Sache unbeteiligt ist. Er hat im 2. Stockwerk seines Hauses 3 Räume abvermietet. Für die weitere Beobachtung dieser angeblichen Zentrale ist insofern Vorsorge getroffen worden, daß sowohl der da unter- als auch im darüberliegenden Stockwerk Räume von interessierter Seite gemietet worden sind.

Radio und Telefon enthalten die von der angebl. KPD-Zentrale gemieteten Räume bis jetzt noch nicht.

(Institut für Marxismus-Leninismus, Berlin.)

drivkraften bag demonstrationer og protestaktioner mod nazistiske overgreb, grusomheder og justitsmord.

I nogle år udgav de et danskkrevet blad, der hed »Breve fra Tyskland« med oplysninger om forholdene i det tredje rige.

Der var fuld enighed mellem alle, som havde myndighed at udøve, om at sulte og chikanere de kommunistiske flygtninge ud af landet. Ikke alene enighed mellem de danske myndigheder indbyrdes og mellem dem og deres tyske herrer, men også mellem de borgerlige hjælpekomitéer og den socialdemokratiske.

Et par oplysninger om hjælpearbejdet:

Kort tid efter Hitlers magtovertagelse begyndte den antifascistiske opinion i vort land at organisere sig.

En kreds af antifascister udsendte et opråb »til alle arbejderorganisationer i Danmark, til alle arbejdere og til alle modstandere af fascismen« om dannelse af en »Kampfront mod Fascismen«, hvis umiddelbare opgave det skulle være at deltage i forberedelse af en europæisk arbejderkongres.

Kort tid efter at dette politiske arbejde var påbegyndt, tog man fat på at danne en »Hjælpekomité for Nazismens Ofre«.

Den holdt sit konstituerende møde den 1. august 1933 og bestod blandt andre af Martin Andersen Nexø, der var dens formand, overretssagfører Wreschner, forfatteren Børge Houman, forfatteren Hans Kirk, og den støttedes af en lang række landskendte, frisindede personligheder.

Denne hjælpekomité fungerede et års tid, men derefter overgik dens virksomhed til den danske afdeling af »International Røde Hjælp«, der snart kom til at spille en ganske speciel rolle. Til formand for dansk »Røde Hjælp« valgtes Martin Andersen Nexø i 1938.

»International Røde Hjælp« var en mægtig organisation med sektioner i mangfoldige lande. Den var startet i november 1922. Fra 1925 havde Clara Zetkin været dens formand. Den havde gennemført kampagner i hundredtal mod reaktionær terror og kapitalistisk klassejustits. Blandt andet den berømte og forgæves aktion til støtte for Sacco og Vanzetti, der kastede et første lys ind i det amerikanske kælderdyb.

Dens arbejde støttedes af talrige verdenskendte personligheder. Romain Rolland, Henri Barbusse, George B. Shaw, John Galsworthy, Egøn Erwin Kisch, Theodore Dreiser, Charlie Chaplin og Leon Feuchtwanger – for blot at nævne nogle enkelte.

Den danske afdeling af denne verdensorganisation havde indtil Hitlers magtovertagelse ført en upåagtet tilværelse. Nu blev den fyldt med liv og aktivitet. Den sørgede for spise- og sovesteder til de emigranter, der henvendte sig til den, og som den godkendte. Skaffede desuden ved indsamlinger, koncerter og andre foranstaltninger pengemidler, så der kunne betales de forfulgte frihedskæmpere en kontant understøttelse på 1 – én – krone om ugen. I meget velhavende perioder kunne der gives en daler. Dette beløb skulle række til alt udover føde og natlogi.

I og for sig var »Røde Hjælp«s virksomhed ikke indskrænket til kommunister, men den blev det. På grund af det tysk-

danske politis interesse i at kunne registrere de kommunistiske emigranter særskilt, fik »Røde Hjælp« en speciel funktion over for fremmedpolitiet.

Når organisationen »Røde Hjælp« anerkendte en asylsøgende som politisk, fik han i almindelighed opholdstilladelse, men aldrig – eller så godt som aldrig – arbejdstilladelse. Politiet registrerede til brug for Gestapo alle de emigranter, der kom med anerkendelse fra »Røde Hjælp«, som kommunistiske.

Da det blev kendt, at politiet satte lighedstegn mellem »Røde Hjælp«-emigranter og kommunister, holdt andre sig borte. Vel kendt, som de var, med den hoben af chikaner, hvormed kommunisterne behandledes. Anende risikoen.

I øvrigt opstod der en mængde hjælpekomitéer, hvoraf jeg skal nævne de væsentligste:

En jødisk hjælpekomité for den tyske antisemitismes ofre dannedes den 4. maj 1933.

De socialdemokratiske flygtninge forsørgedes af »Matteottikomiteén«, der formelt lededes af Hedtoft-Hansen, men reelt af tyskeren Richard Hansen fra Kiel.

Deres vilkår var i forhold til kommunisternes gode. Derom har Richard Hansen givet nogle oplysninger til tyske myndigheder, der er refereret i kapitlet om »Svig og Svindel«. – Hvor de kommunistiske flygtninge fik en krone om ugen i »understøttelse« fik socialdemokraterne gennem »Matteottikomiteén« 15 kr. De skulle ikke selv henvende sig til politiet om opholdstilladelse og blev altså ikke afhørt til politirapport og følgelig ikke indberettet til Gestapo. Opholdstilladelse gaves på »Matteottikomiteéns« anbefaling. Socialdemokraterne skulle ikke møde til kontrol. Politiet var tilfreds med at få en navneliste hver tredje måned fra Staunings gode ven, Richard Hansen.

Der bestod et intimt samarbejde mellem politiet og Richard Hansen, som blandt andet ikke undså sig ved at foretage eller foranledige foretaget anmeldelser til politiet mod kommunister.

Nævnes kan endvidere »Den danske komité til støtte for landflygtige åndsarbejdere« og »Kirkens indsamling til landflygtige ikke-ariske kristne« (døbte jøder).

»Matteottikomiteén«, »Fjerde maj-komiteén«, Andsarbejderne og de døbte jøder dannede en fælles organisation, der kaldtes »De samvirkende danske Emigranthjælpekomitéer«, der blandt andet – og navnlig – samvirkede med politiet mod kommunisterne.

Udenfor denne noble sammenrotning stod enkelte hjælpeorganisationer såsom »Vennernes Samfund« (Kvækerne),

»Scandia-Hjælp«, »Kvindernes Liga for Fred og Frihed« samt – forstår sig – »Røde Hjælp«.

I 1937 skete der en vis udbygning af denne struktur. Som udslag af den enhedsfrontpolitik mod fascismen, der søgtes gennemført af Komintern, dannedes der en bred hjælpeorganisation, der kendtes som 1937-komitéen. Tanken var, at den skulle absorbere »Røde Hjælp« og »Matteottikomitéen«, som skulle opgå i højere enhed. Planen var køn, men urealisabel, da socialdemokraterne ikke på noget område, heller ikke på dette, ønskede samarbejde. »Røde Hjælp« var imidlertid indforstået med at indstille sin virksomhed og gjorde det for så vidt, som hjælpearbejdet efter 1937-komitéens dannelse overtoges af den. Når »Røde Hjælp« ikke formelt ophævedes, skyldtes det, at politiet ikke ville anerkende 1937-komitéen.

Man havde nu prøvekørt den bekvemme praksis, at alle »Røde Hjælp«-emigranterne registreredes som kommunister og indberettedes til Hamborg. I dette vel indøvede samarbejde ønskede man ingen forandringer. Derfor opretholdtes »Røde Hjælp«, men kun med den ene funktion at repræsentere de kommunistiske emigranter over for fremmedpolitiet. Det gjorde man også med energi og duelighed. Hundreder af emigranter mindes med taknemmelige følelser »Røde Hjælp«s sekretær, typograf Rasmus Larsen, der senere i fængsler og koncentrationslejre måtte bøde dyrt for sin hjælpsomhed.

De kår, vi bød de kommunistiske flygtninge, var nødens og ydmygelsens. Jeg må gøre op med en legende, der overlever mellem de mærkeligt taknemmelige emigranter. Den er rørende, men har ikke meget med virkeligheden at gøre. Det var ikke brede dele af den danske befolkning, der hjalp og støttede »Røde Hjælp«-emigranterne. De lagdes tværtimod for had, ikke alene i borgerskabet, men mindst lige så meget i socialdemokratiet og fagbevægelsen. Der hetzedes mod dem med den sjofelhed og gemenhed, som var sivet ind i de store dele af den danske befolkning, der orienterede sig mod nazismen.

De danskere, der påtog sig at samle ind til vore kammerater kan endnu berette om den nederdrægtige smålighed, de mest mødte. At fremskaffe de beskedne beløb, der var fornødne for at betale en understøttelse på 1 krone om ugen, kostede den største møje. Det var i den store arbejdsløsheds år, og de, der stod os nærmest, var fattige på en måde, som nutidens mennesker har svært ved at forstå. Og de andre, borgerne, lå under for den hadefuldhed, hvormed der hidsedes mod de nødstedte emigranter.

Kun i isolerede tilfælde opnåedes fagforeningsbevillinger til

støtte for 1937-komitéens arbejde. Således fra fællesorganisationen i Vejle. Den upyntelige sandhed er, at vi lod de eneste emigranter, der fortsatte kampen mod Hitler, vegetere i elendighed. Forbitrede deres vanskelige tilværelse med idelige politichikaner i fremmedpolitiet hos Havelykke, Pelving og hvad de nu alle hed. Den eneste politimand fra fremmedpolitiet, som jeg af og til har hørt fordelagtigt omtalt, når jeg har udspurgt emigranterne, hed Toxværd. Hans navn skal derfor nævnes.

For de prominente socialdemokratiske pampere, der var mellem flygtningene, sørgedes der – med gavmildhed – af fagforeningsmidler og partikassen. Spidserne favoriseredes. Med den skamløshed, der rendyrkedes i de kredse, beretter en af dem, Karl Ralof, i »HK-bladet« for den 2. februar 1972, at han det meste af sit liv havde været journalist og redaktør, men i sin tid havde han dog stået i lære som kontorist. Det var i 1914. Intervieweren spørger:

– Og så blev det en fordel, da du kom her til landet i 1933?

– Unægteligt. Jeg fik 120 kr om måneden i HK i understøttelse helt frem til 1936, da jeg blev arkivar.

– Var du bedre stillet den gang end andre af de cirka 1500 tyske emigranter i København?

– Ja nok. Nogle havde næsten ingen ting. På den anden side var jeg ikke den eneste, som fik hjælp fra dansk fagbevægelse. Dog havde jeg bedre kontakter til danske kammerater end de fleste.

Den herværende klike af socialdemokratiske pampere led ingen nød. Blot de lystrede Richard Hansen, lod sig politisk kastre og holdt sig fra alt samarbejde med kommunisterne. Fra politik i det hele taget.

Ralof og hans lige hyggede sig. De socialdemokratiske emigranter klarede sig. For de jødiske blev der sørget, men kommunisterne udstødtes. De var det danske samfunds utålte pariaer.

Omtrent samtidig med dannelsen af 1937-komiteen åbnedes et emigranthjem i en ejendom på Rådhuspladsen. Nummer 77. Dér kunne flygtninge holde til i dagtimerne. Dér arrangeredes undervisning og underholdning. Hjemmet udviklede sig imidlertid på en meget uheldig måde og blev samlingssted for alskens upålidelige elementer. Endog flygtede »Strasser-Nazister« færdedes dér. Desuden provokatører og stikkere. I ejendommen havde den nazistiske sagfører Pontoppidan sine kontorer, og ved gangsteren Carlis Hansens hjælp etablerede han

en aflytning af, hvad der foregik i emigranthjemmets lokaler. Fra et vist tidspunkt udvandrede kommunisterne og afbrød enhver forbindelse med hjemmet.

Hvad der gjorde livet udholdeligt for »Røde Hjælp«-emigranterne, var det varme kammeratskab og den udstrakte hjælp, som en snæver kreds af danske venner og kammerater rakte dem.

Gæstevenskabets pligter opfyldtes af de fattigste blandt de fattige og af en håndfuld hæderlige borgere. Af dem, der intet havde; af dem i de overfyldte lejligheder; af de arbejdsløse, der knap selv havde til føden.

I det socialistiske enhedspartis arkiv i Berlin opbevares en beretning, som den tidligere omtalte emigrantformand Julius Jürgensen har skrevet om sin tid i København:

»... Indlogeringen kunne efter nogen tids forløb klares, takket være den solidariske holdning, som en del af den danske middelstand og intellektuelle udviste. Det vil sige, de politiske emigranter fik faste sovesteder. Med solidaritets-spisestederne så det i 1933–36 i det store og hele således ud, at emigranten et sted i byen kunne få morgenkaffe eller frokost, et andet middagsmad, og aftensmad et tredje. Lomme-
penge, 1 à 2 kroner om ugen, gik til kørepenge over længere strækninger, til tobak og måske til en opstrammende kop kaffe.

Særlig for de ældre emigranter er kammerat Holger Heimann, indehaver af en smørrebrødsforretning i Nyhavn 42, uforglemmelig. Når der ikke var flere penge, og når alle hjælpe-kilder var udtørrede, gik man til Holger. Ingen blev – heller ikke i de vanskeligste tider – sendt bort uden et måltid og nogle cigaretter. Holger rejste flere gange som kurér til Hamborg. Stillede sin lejlighed til rådighed til møder med kammerater fra Tyskland og sørgede for kvarterer hos sin familie, der ofte udnyttedes indtil grænsen af det udholdelige.

Hans moder og hendes ven levede begge af aldersrente. Alligevel sagde de ikke nej til at give fem-seks emigranter både mad og husly. Da jeg den dag, jeg ankom, ikke havde noget sovested, mente Holgers mor: Så bliver du her i nat. Det skal ikke komme an på en mere eller mindre...«

Der var heldigvis ikke få som Holger Heimann, hans gamle mor og hendes ven. Hjertelige mennesker, som jeg er glad for at have kendt og for nu at få lejlighed til at mindes. Bertha

Heimann hed moderen. Vi kaldte hende for »Bedste». Vennen hed Peter Munck. De har begge længe ligget i deres grave. Det har Holger også.

Bedste og hendes ven boede på Howitzvej i København. I lejligheden oven over dem hendes søn Felix. I årevis husede han tyske kammerater. Blandt andre to, som dansk politi myrdede. Ernst Prussat – »Cirkus Fritz« – og Willi Boller, der udleveredes til halshugning.

Således skriver en gammel emigrant i et brev til mig:

»... Enkelte emigranter gik under disse forhold politisk og følgelig også personlighedsmæssigt til grunde, men den solidaritet og medmenneskelighed, vi mødte, var sådanne lyspunkter i vor tilværelse, at langt de fleste af os kunne holde selvoopholdelsesdriften i live ...«

En forårsdag, just som jeg var ved at lægge sidste hånd på manuskriptet til denne bog, fik jeg besøg af Felix Heimann, der fortalte:

– Maria Reese husker jeg udmærket. Politiet havde den idé, at min gamle mor husede hende. Vi var alene hjemme, da en større politistyrke omringede ejendommen på Howitzvej, hvor vi boede, og brasede ind i lejligheden. Den ene af betjentene sigtede på mig med en afsikret pistol.

Inde i stuen hang, som du nok husker, et rødt flag på væggen. »Nå, det er det rigtige sted, vi er kommet«, sagde betjenten med pistolen.

– Men Maria Reese fandt de ikke ...

– Nej, men jeg husker dagen. Det var første gang, jeg så en pistol rettet mod mig.

– Men ikke den sidste.

– Det kom jeg unægtelig til at opleve nogle gange.

– Julius Jürgensen – Julle – har skrevet en beretning om de emigranter, som du og din familie havde boende ...

– Det ved du da nok. Vi havde i årevis huset fuldt ...

– Vi?

– Ja, min mor, Holger, tante Klara, jeg selv, min søster Viola og min anden søster Flora Danica ...

– Nå slangemennesket, der var gift med kineseren. Var det ikke Ko-Lian-Wong han hed?

– Netop. De rejste jo meget som artister, men når de var hjemme, fyldte de også huset med emigranter.

– Hvordan fik I råd? Du gik jo meget arbejdsløs i de år...

– Det er heller ikke til at begribe. Men det gik altså. Ved fælles hjælp..

– Ja, og socialkontorets? – Jeg husker udmærket, hvor afholdt du var af funktionærerne derhenne...

Det er mennesker af familien Heimanns art, der gør det udholdeligt at tænke tilbage på den tid, hvor det var hån, forfølgelse og nederdrægtighed, vore borgere havde til overs for flygtningene, da det angik dem, der gjorde modstand mod nazismen. Dem, der ikke lod sig bruge til hetz mod socialismens lande.

— — —

Det ville ikke have været nogen tung økonomisk byrde, der skulle bæres, om samfundet havde givet de flygtede et sømmeligt underhold, når man ikke, hvad der havde været det rimeligste, ville lade dem arbejde.

Sikkert nok er det mange tusinde flygtninge, der har passeret Danmark i disse år. Professor Aage Friis, der havde med flygtningearbejde at gøre – det noblere forstås – har i en kronik i Politiken skønnet, at det kan dreje sig om en 20 à 30.000 mennesker. Men de udgjorde i og for sig ikke noget problem.

De mere eller mindre fastboende flygtninge androg kun en ringe brøkdel af dette tal.

I 1937 holdt Steincke et radioforedrag og oplyste, at der fandtes 1512 politiske flygtninge fra Tyskland her i landet. Til dem henregnede han også 845 jøder. Der var efter hans oplysninger 221 socialdemokrater, 118 kommunister og 156 »intellektuelle«. Det var såmænd det hele.

Som tiden gik, fremvoksede der i Tysklands nabolande en opinion fra neden, som krævede, at mishandlingerne af flygtninge fra Hitlers rige skulle høre op.

Folkeforbundet vedtog en resolution derom, og den 10. februar 1938 indgik Danmark sammen med Belgien, England, Island, Indien, Spanien (folkefrontsregeringen), Frankrig, Norge og Holland en konvention angående de tyske flygtninge. Den tillagde emigranterne visse elementære rettigheder – blandt andet til at få udstedt et pas på hvilket de kunne rejse rundt i landet, som de ville, forlade det og have ret til genindrejse. Denne traktat kunne, om den var praktiseret med rimelighed, have givet de fredløse levemuligheder. Danmark til-

trådte traktaten med væsentlige forbehold, men vor regering drømte ikke et øjeblik om at opfylde de påtagne forpligtelser. Hitler forbød det.

Trods alt klarede de kommunistiske emigranter sig. Den hjælpsomhed og solidaritet, deres danske kammerater mødte dem med, bragte dem igennem. Materielt, om det så også kunne være trangt, og moralsk. Med selvagtelse og menneskeværdighed i behold. De flygtninge, der ikke havde den støtte, gik til grunde. En af dem, en borgerlig demokrat, sendte et pseudonymt indlæg til det radikale venstres tidsskrift »Tidens Stemme«. Da artiklen og redaktionens kommentarer giver en fornemmelse af den borgerlige emigrants elendighed og hans danske meningsfællers usselhed, vil jeg citere nogle afsnit:

Emigranten skrev:

»... Det er måske ikke alle, der ved, at der lever hundreder af mennesker i København, som kun kan leve af tiggeri. Det drejer sig her ikke om arbejdssky eller lignende asociale elementer, men om mennesker, som gerne vil arbejde, og som har mistet deres gamle arbejdsplads af grunde, som i høj grad bør æres, nemlig om de tyske emigranter... De nåede København, som oftest fuldkommen uden midler, bærende deres eneste ejendomme på kroppen, hyppigst uden pas, som var blevet dem frataget i koncentrationslejren eller i fængslet.

Og her, i det demokratiske Danmark ventede der dem, der i Tyskland netop havde kæmpet for demokratiet, en skuffelse.

Politiet så dem kun nødtigt komme og kun nødig og under mange betingelser gav man dem opholdstilladelse. Bestandig svæver de i fare for at blive udvist. Hvis de rører sig politisk, hvis de falder den danske stat til last, eller hvis de arbejder, bliver de nægtet opholdstilladelse. Et bevis, som blot inden for Danmarks grænser skulle erstatte deres pas, får de ikke. Som forbrydere må en stor del af dem hver uge melde sig hos statspolitiet. Til stor glæde for de tyske gestapoagenter, som således meget let kan udføre deres stikkerhåndværk. Vi har bestemt ikke modtaget de tyske emigranter med åbne arme.

De har altså ikke lov til at arbejde, på den anden side må de heller ikke falde det danske forsorgsvæsen til byrde. Men hvad skal de leve af? Af privat understøttelse. Er det mere end en fornem omskrivelse af det ubehagelige ord »tiggeri«? ... Der findes som i alle demokratiske lande også

i Danmark private hjælpeorganisationer, som tager sig af dem.

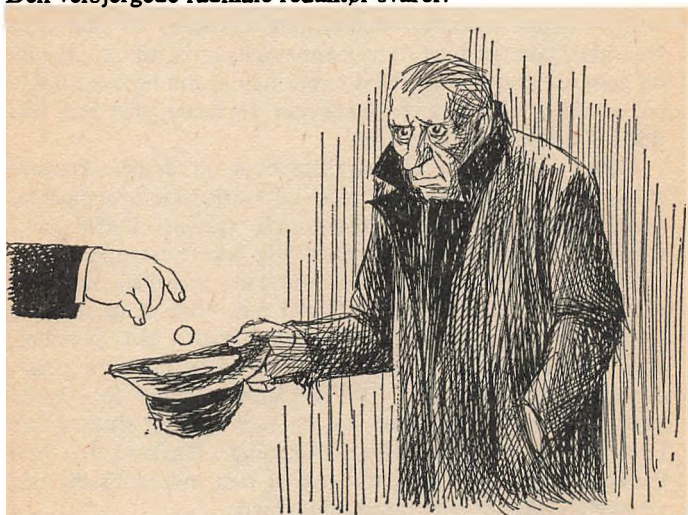
De prøver på de mest forskellige måder efter bedste evne at hjælpe emigranterne . . . Skaffer dem f.eks. kvarter og forplejning i danske familier. Desværre er det blot forskellige familier, hvor de sover, spiser middag og frokost og desuden veksler de hver 3.—4. uge. På denne måde må emigranterne bestandig flytte rundt, noget fast hjem har de ingen steder. Til alt, hvad de ellers kan have af udgifter, får de en understøttelse i rede penge, nemlig 1 krone om ugen . . . Måske lyder det her slet ikke så hårdt. Hvad skulle det også kunne skade, om en dansker, der står i arbejde, skulle forære en tysk meningsfælle noget. Rigtignok, giveren skader det ikke, men den, det bliver givet til. Det at skulle være henvist til andre menneskers nåde, denne nødvendige stadig tilbagevendende tvang til ikke blot at måtte modtage gaver, men endog selv at måtte provokere dem af giveren, det er forfærdeligt . . . Hvad må f. eks. ikke foregå i et menneske, der ved, at familien, hvor han spiser, er arbejdsløs, altså selv ingen penge har, hvis han da alligevel må sætte sig ud over alle hængninger, fordi der endnu er lang tid til næste måltid. Hvor hårdt må denne tvang at skulle undertrykke enhver finfølelse, enhver stolthed, ikke netop træffe emigranterne . . . Selvfølgelig kommer det ikke på én gang, men lidt efter lidt. Allerførst er denne tilstand uudholdelig for enhver emigrant. Så vænner han sig efterhånden til uden undtagelse altid at sige »Ja tak«. Til slut får han rutine til at tigge, og til sidst finder vi så emigranter, som stadig ligger på lur, om der ikke skulle byde sig en lejlighed til at »lade sig forære« noget.

Tabet af sit eget menneskeværd er den største fare, som truer enhver emigrant på grund af den utilstrækkelige understøttelse. En skønne dag mærker han, at han slet ikke finder noget mærkeligt ved at leve af foræring. Det synes emigranten ganske selvfølgelig, at han også i den fattigste husholdning spiser så meget som muligt. Hvis han ser et eller andet, som han mangler, har han ikke spor af hængninger, men gør mere eller mindre diskrete antydninger, indtil man forærer ham det. For ham betyder nemlig enhver gave en udgift mindre, og det er dette synspunkt, hvorunder han *må* underordne alt andet.

Det er en ubetinget tvang . . . Værdifulde mennesker går således legemligt og sjæleligt til grunde, og er vor tid så rig på dem, at den kan give afkald på et så stort antal af dem?

... Spørgsmålet angående de tyske emigranter er ikke noget let problem. Også andre stater kæmper dermed. Hos os i Danmark er der jo kun få, i forhold til de masser, der er flygtet f. eks. til Frankrig... Jeg ved ikke, hvorledes den virkelige løsning skal se ud, men i hvert fald må den »private understøttelses« nedværdigende atmosfære skaffes bort, fordi den gør emigranterne til tiggere...«

Den velbjergede radikale redaktør svarer:

»... Vi har ikke villet nægte optagelse af ovenstående artikel, som er skrevet af en emigrant, der har ønsket at underskrive sig med et pseudonym. Det er derfor ikke korrekt, når han siger »vi«.. Den nærmest liggende udvej måtte efter vort skøn være at meddele emigranterne opholds- og arbejdstilladelse som konsekvens af, at man har tilladt deres indrejse.

Men det kan ikke overses, at emigranternes tilstedeværelse her i landet såvel som i andre lande, hvor de har søgt tilflugt, frembyder adskillige andre vanskeligheder. Blandt emigranterne findes mange tidligere prominente, politiske personligheder, som ikke blot har måttet forlade deres fædreland, men som i ly af det asyl, de har forskaffet sig, udfolder en overordentlig energisk internationalt organiseret agitationsvirksomhed, tagende sigte på at omstyrte det nu-

værende system i Tyskland, blandt andet ved at oparbejde en mod dette system fjendtlig stemning blandt danske borgere. Enhver dansk redaktion ved, hvor energisk denne agitation drives, og hvilken kritik pressen er ude for, fordi den korrekt tager afstand fra den ønskede indblanding i et andet lands indre politik. For Danmark er dette forhold farligere end for noget andet land, og hvis den opgave skulle tages op, at berede tyske emigranter tålelige kår her i landet, måtte den første og udtrykkelige forudsætning herfor være, at hele denne agitation fuldstændig ophører. Vi skal ikke bestride tyske antinazisters menneskelige ret til at arbejde og agitere for deres overbevisning, men vi må bestemt holde på, at deres virksomhed henlægges til lande, der kan tåle det, hvad Danmark ikke kan.

Heller ikke finder vi det tilstedeligt, at danske borgere stiller sig til rådighed for den antinazistiske propaganda. Som selvforsvar mod et tilsvarende systems indførelse i Danmark behøves det ikke. Der ville ikke være nogen som helst jordbund derfor. I Tyskland har nazismen været et system, som nationens store flertal har valgt at underkaste sig for at værne sig mod et andet diktatur, hvis gennembrud man frygtede, til dels som følge af en udbredt socialdemokratisk korrupsion. Det tilkommer alene den tyske nation at træffe afgørelsen, og vi, som med al sindsro har været tilskuere til forholdenes udvikling i Rusland, har heller ikke nogen mission i forhold til den indrepolitiske udvikling i Tyskland eller noget andet land . . . «

Det nummer af bladet, hvori denne artikel og dette svar stod at læse, er dateret 6. maj 1936. – Hitlernazismens blodige barbari, dens antisemitisme, dens bogbrand, dens koncentrationslejre, dens krigsforberedelser og alt dens væsen var kendt på den radikale redaktion.

Ingen stavelse skal udgå fra min mund til undskyldning eller forsvar for dét socialdemokrati, dét konservative parti eller dé bønder, der mere eller mindre åbenlyst beredte sig på at tone hagekors, men noget æklere end den radikale fejhed, der slår én i møde fra et svar som det citerede, er i hvert fald ikke præsteret af andre.

Emigrationen varede længere end de havde troet. Årene gik. Det fattige liv blev vane. Hjemkomstens time lå ude i en uvis fremtid.

Emigrantledelsen skulle sørge for, at mod og vilje holdtes

oppe hos de flygtede, så de kunne reddes igennem både moralsk og politisk. Om denne rolle foreligger en beretning fra Willi Grünert, hvoraf jeg citerer:

»... Det var emigrationsledelsens hovedopgave at drage omsorg for de emigrerede kammeraters politiske organisering og udvikling.

I Danmark og Skandinavien var vi tyske kommunister stramt organiseret, og vi førte en utrættelig kamp mod fascismen, såvel i Danmark som i Tyskland... jo nærmere den krigsbrand, som fascisterne havde antændt, rykkede os, desto mere forstærkede vor ledelse den illegale kamp i dens arbejdsområde, i Nordtyskland og kystområdet. Frem for alt måtte vi skaffe kvarter til de kammerater, instruktører og kurérer, der midlertidigt opholdt sig her, ligesom vi måtte sørge for deres underhold...«

En eller to gange om ugen samledes gruppen til møder og studiekreds. Man drøftede den politiske situation. Studerede socialistisk litteratur. Tilrettelagde det omfattende politiske arbejde i Danmark og i Tyskland.

Kurérer med illegale blade og tryksager sendtes ad mange veje til Tyskland. Arbejdet ved grænsen organiseredes. Emigranterne kapitulerede ikke i kampen mod Hitlervældet. Ikke under de vanskeligste kår og ikke i de mest desperate perioder.

I august 1935 afholdtes Kominterns VII verdenskongres i Moskva. Det var en begivenhed, der fik gennemgribende indflydelse på den tyske emigrations virke og på det tyske og andre nationale partiers kamp mod fascismen. Denne kongres indstillede de kommunistiske partier på forsvar for de borgerlige, demokratiske frihedsrettigheder mod fascistiske angreb. Desuden accepterede den – og det er noget afgørende – at det fascistiske diktatur kunne afløses af en antiimperialistisk folkefrontsregering og ikke umiddelbart af proletariatets diktatur.

Med disse meget principielle resolutioner, der indebar, at kommunisterne kunne gå med til at deltage i en antiimperialistisk demokratisk folkefrontsregering til afløsning af det fascistiske diktatur, ville man lægge grundlaget for en videreførelse og forstærkelse af folkefrontspolitikken mod fascismen.

Nogle måneder senere – første til femtende oktober – afholdtes – ligeledes i Moskva – det tyske partis 4. rigskonference, bedre kendt som »Brüssler-konferencen«. Den kaldtes

således, fordi dens ledelse ved dens afslutning udsprede det forlydende, at den havde fundet sted i Brüssel. Dette for at vildlede Gestapo og lette de delegeredes hjemrejse til Tyskland.

På Brüssler-konferencen definerede K. P. D. sin fremtidige politik på grundlag af den nye situation i Tyskland og ud fra egne dyrekøbte erfaringer. Partiet udnyttede tillige den internationale kommunistiske bevægelses erfaringer, der var nedfældet i Kominterns VII verdenskongres' vedtagelser.

For denne bogs emne er det vigtigste resultat af Brüssler-konferencen en beslutning om at oprette afsnitsledelser for det tyske kommunistiske parti i en række lande, der havde fælles grænse med Tyskland. På grund af mange uheld i det antinazistiske arbejde i hjemlandet var en vis decentralisering af det politiske og organisatoriske arbejde blevet en nødvendighed.

Der oprettedes fem af disse afsnitsledelser med sæde i henholdsvis Prag (fra 1938 Sverige), Amsterdam, Brüssel, Basel og København. De var operative organer for K. P. D.'s centrale styrelse i Paris og Moskva.

I København etableredes A. L. N., »K. P. D.'s afsnitsledelse Nord« (Abschnittsleitung Nord der K. P. D.), og om dens virksomhed i Nordtyskland og Hamborg og om de mennesker, der var knyttet til den, handler meget i denne bog.

A. L. N. er den forkortelse, der anvendtes om afsnitsledelsen i København. Den begyndte sin virksomhed i slutningen af 1935. Udgav fra 1936 bladet »Norddeutsche Tribune«, der udkom periodisk og desuden talrige flyveblade og andre politiske tryksager. Dette materiale smugledes i store mængder ind i Tyskland. Der var tider, hvor Hamborg formelig flød i antinazistisk oplysningsmateriale, som stammede fra København.

A. L. N.'s kurerer rejste illegalt mellem København og de store byer i det nordtyske område. De faste instruktører ligeledes. De var på færde overalt. Organiserede strejker og sabotager. Oprettede centraler til modtagelse og fordeling af illegale litteratur. Holdt dagligstuemøder med tillidsmænd. Nye illegale partiorganisationer oprettedes, og der virkedes for samarbejde mellem socialdemokratiske og kommunistiske arbejdere.

Organisatorisk var afsnitsledelserne mellemlid mellem de illegale distriktsledelser i Tyskland og partiets centrale instanser i Paris og Moskva. Direktiver, instruktioner, vejledninger og vurderinger forelagdes og forklaredes. Beretninger

om tilstandene i Tyskland indsamledes og viderebragtes centralledelsen gennem afsnitsledelserne.

I forhold til emigrationen i Danmark havde A. L. N. specielle opgaver bestående i at holde kontakt med emigrantledelsen, kontrollere gennemførelse af partibeslutninger og koordinere samarbejdet med det danske parti. En opgave af særlig beskaffenhed var afsløringen og uskadelliggørelsen af Gestapos stikkere.

A. L. N. dirigeredes af tre mænd. Fra februar 1938 var disse Heinrich Wiatrek, hvis dæknavn i Danmark var Richard (i Moskva Weber), Paul Helms med dæknavn Walter samt Conrad Blenkle, hvis illegale navn var Thorvald eller Fritz.

Både Helms og Wiatrek blev, efter at dansk politi i 1941 havde anholdt og udleveret dem, stikkere for Gestapo.

En medarbejderstab var knyttet til A. L. N. Den var organiseret i forskellige grupper.

En gruppe bestod af instruktører og kurerer, der sørgede for forbindelsen med centralkomiteen i Moskva og andre centraler i udlandet. Med Tyskland. Med det danske parti og med emigrantledelsen.

En anden drog omsorg for medarbejdernes sikkerhed og ledede det såkaldte »Abwehrapparat«, der efter evne og mulighed skulle bekæmpe Gestapos og det danske politiske stikkere.

En tredje gruppe organiserede det politiske arbejde i Tyskland, fremstillede og distribuerede illegalt materiale.

A. L. N. havde skabt et pålideligt og vidt forgrenet net af illegale forbindelser til Tyskland. Landforbindelser, der varetoges af et såkaldt »Grænseapparat« gik dels over Flensborg-Nieböl, Rødenæs og Højer og dels over Flensborg-Kollund.

Desuden var der søværts forbindelser mellem Sønderborg og Eckernförde. En anden rute gik fra Stockholm via København til Stettin. Desuden formidledes en omfattende trafik med materiale og mennesker af danske sømænd, der var tilsluttet I. S. H.

Da krigen udbrød i september 1939 nedlagdes afsnitsledelserne. Grænsetrafikken blev praktisk umuliggjort, og situationen krævede, at partiets ledelse flyttede til Tyskland. Den trufne beslutning om nedlæggelse af afsnitsledelsen efterkom Wiatrek ikke for A. L. N.'s vedkommende. Ifølge oplysninger, jeg har modtaget fra Wiatreks medarbejdere, fortsatte han en vis virksomhed her i landet indtil anholdelsen den 19.

maj 1941. Af hvilken beskaffenhed, den har været, lader sig næppe opklare. Beslutningen om nedlæggelsen af afsnitsledelserne synes han at have holdt skjult for sine medarbejdere.

Også efter oprettelsen af A. L. N. var den kommunistiske emigrations struktur altså den, at de asylydende legale grupper fortsatte som hidtil og som beskrevet.

Desuden befandt der sig nogle illegale udsendinge med forskellige opgaver og endelig selve A. L. N.'s apparat. Dets medlemmer var for de flestes vedkommende illegale. Politiet kendte ikke til dem. De var ikke registrerede, deres bopæle ukendte. Dog fandtes der visse forbindelser mellem emigrationen og afsnitsledelsen. Nogle af de legale emigranter arbejdede for den.

Da besættelsen kom, og tyskerne forlangte emigranterne anholdt, gik det i første omgang ud over de legale, de, der havde asyl.

De illegale undgik anholdelsen i 1940, men senere lykkedes det det samvirkende dansk-tyske Gestapo at trænge frem til en del af de illegale funktionærer i afsnitsledelsen og anholde dem.

I december måned 1941 troede Gestapo, at de havde uskaelliggjort emigrationen, og efter den tid klarede de tilbageblevne sig resten af krigen. Det var en mindre kreds, men den arbejdede ufortrødent videre under de farligste og vanskeligste forhold. Et arbejde i kontakt med den danske modstandsbevægelse, som vil blive fremstillet i næste bind af denne bog.

Under bekæmpelsen af emigrationen kunne ingen gemenhed og forbrydelse udpønses, uden at vort politi var hæsbæsende efter at sætte den i værk overfor de værgeløse. For at tjene Hitler og hans bande.

Kun ét værn havde de, der holdt: Den danske arbejders solidaritet og kammeratskab. Og når man taler med disse mennesker, oplever man, at trængslerne og gemenhederne ikke er det, de mest husker.

Om betegnelsen emigranter skrev Brecht, medens han boede på Fyn et digt, der i oversættelse lyder:

»Altid fandt jeg det navn forkert, som man gav os:
Emigranter.

Det betyder jo udvandrere. Men vi
Udvandrede ikke efter egen beslutning
Og valgte et andet land. Vi vandrede heller ikke
Ind i et land for at blive der, om muligt for altid.

Vi flygtede. Landsforviste er vi, banlyste
Og ikke hjem, kun eksil skal det land være, som
modtog os.
Urolige sidder vi, så nær ved grænsen som muligt.
Vi afventer hjemrejsens dag. Vi iagttager den mindste
Forandring hinsides grænsen, og udspørger ivrigt
Enhver nyankommen.
Intet glemmer vi, intet opgiver vi,
Ej heller tilgiver vi det, som skete, intet tilgiver vi.
Ak, de stille sunde bedrager os ikke! Vi hører
skrigene
Fra deres lejre helt hertil. Vi er jo selv
Næsten som rygter om udåd, som slap over
Grænsen. Enhver af os,
Som går med revnede sko gennem menneskemængden,
Vidner om den skam, som nu besudler vort land.
Men ingen af os
Bliver her. Det sidste ord
Er endnu ikke sagt.

(oversat af Erik Knudsen)

DET TYSKLAND, DE FORLØD –

Nazisternes kannibalske herredømme over det fredsommelige tyske folk fremtrådte på skuepladsen som resultat af mangfoldige samvirkende faktorer.

Her er ikke stedet at opridsse Tysklands nyere historie, men det må siges med utvetydighed, at de magter, der stadig hersker over vor del af kloden, ikke kunne have ladet Hitler og hans gang komme til, uden det tyske socialdemokratiske bistand.

De socialdemokratiske arbejdermasser – fra grubearbejderne i Ruhr til havnearbejderne i Hamborg – hadede nazismen og var rede til at tage kampen op, men deres kontrarevolutionære socialdemokratiske ledere prisgav – nå ja – de forrådte arbejderklassens idealer.

En historisk udvikling, der endnu ikke er kulmineret, men som nåede et højdepunkt i årene forud for Hitlers overtagelse af magten i Tyskland, har ført med sig, at socialdemokratiets og fascismens funktion under højkapitalismens vilkår er blevet identisk: At ave de udbyttede.

Midlerne, der bringes i anvendelse, er forskellige.

Socialdemokratiernes reaktionære ledere bruger bedraget, så længe det slår til.

Fascismen griber til vold, når de korrumperede arbejderførere ikke magter opgaven.

Således er ligheden, og således er forskellen mellem de vestlige socialdemokratier og fascismen.

Ouverturen til Hitlers såkaldte magtovertagelse satte ind, da Hindenburg den 30. marts 1930 udpegede den katolske centrumspolitiker Brüning til rigskansler i stedet for socialdemokraten Hermann Müller, der havde beklædt embedet siden 1928.

Brünings opgave var ham dikteret af generalerne. Han skulle regere med nødforordninger udenom rigsdagen. I løbet af 6 måneder skulle han tilintetgøre Weimarrepublikken, og derefter skulle et statskup gennemføres. Hans og generalernes endelige planer – som krydsedes af den storkapitalisme der løftede Hitler i sadlen – gik ud på, at monarkiet skulle

genindføres. Hohenzollerne sættes på tronen i et nyt tysk kejserrige. Det var en virkelighedsfjern feudal drøm, der ikke harmonerede med den udslaggivende industrikapitals usentimentale interesser. Men disse mægtige kunne anvende Brüning, så længe det drejede sig om den første etape, den foragtede republik tilintetgørelse.

I nogle nylig udkomne memoirer skildrer Brüning – forbitret over at være kasseret efter brugen – begivenhedernes udvikling i sin kanslertid. Brüning løste den stillede opgave til det punkt, hvor storindustriens og den feudale generalitets veje skiltes, nemlig der, hvor Brüning mente at kunne sætte den monarkistiske restauration på dagsordenen i det hårdt prøvede land.

Den toneangivende højrefløj indenfor det tyske socialdemokrati var rede til at gå med på, hvad Brüning og hans generaler ville. Til monarkiet, til genoprustning, til krigsforbedelserne, til den gamle svindler Hindenburgs – Hohenzollernes stolevarmers – genvalg til rigets præsident.

Til sine formåls fremme intrigerede Brüning i sin kanslertid snart med ledende socialdemokrater og snart med Hitler. Han hengav sig til sin fortræd til den illusion, at han kunne spænde Hitler – storindustriens lejede landsknægt – for sin monarkistiske kærre. Bruge ham til det statskup, der skulle genindsætte en Hohenzoller som regent.

Brüning sled det medtagne socialdemokrati op. Til sidste trevl. Så vidt drev han det, at han fik de socialdemokratiske regeringsspidser i Preussen, Severing og Hilferding, til at erklære sig indforstået med et Hohenzollernmonarki og med skridt for skridt at forføre de socialdemokratiske vælgermasser dertil:

» . . . Severing tog intet som helst hensyn til sit eget parti . . . Jeg kunne fuldt ud regne med ham. Han ville gå ind for min politik uden hensyn til stemninger i sit eget parti«. (»Heinrich Brüning – Memoiren«)

Socialdemokratiet gik med til en 20–25 procents nedskæring af arbejdernes lønninger og til en reduktion af arbejdsløshedsunderstøttelsen til langt under sultegrænsen.

Selvfulgelig støttede det også den senile Hindenburgs genvalg til rigspræsident.

Om det resultat, Brüning – til sine efterfølgeres fordel – opnåede med socialdemokraterne, skriver han – ikke uden selvfølelse:

» . . . Den manglende modstand mod statskuppet i Preussen (von Papens. CM) deprimerede de socialdemokratiske masser . . .« og » . . . efter at Schleicher var kuldsejlet (og Hitlers magtovertagelse dermed sat på dagsordenen. CM) har de end ikke forsøgt at udløse generalstrejken . . .«

Brünings mission – ødelæggelsen af Weimarforfatningen og kastreringen af socialdemokratiet – var ført til ende i juni 1932. Hitler truedes da ikke af modstand fra den kant, og Brüning havde fremover ingen rolle at spille. Han afløstes af den internationale intrigant von Papen, en tvetydig Monte-Carlo-sikkelse i datidens europæiske politik. Den skumleste reaktions håndgangne mand var han. Parat til alt. Den legemliggjorte samvittighedsløshed.

Franz von Papen dannede en regering, der så godt som udelukkende bestod af adelige. – »Baronernes Kabinet« har man kaldt den. Han fjernede med et statskup den sidste socialdemokratiske magtposition. Den 20. juli 1932 satte han den preussiske regering på porten og udnævnte sig selv til rigskommissær. Han lod Berlin sætte i belejringstilstand og de fornødne arrestationer – det var ikke mange – foretage af en løjtnant i spidsen for en deling på 12 menige. Dette kup var hans væsentligste indsats.

Landet Preussen styredes af en regeringskoalition med socialdemokraten Otto Braun som ministerpræsident og hans partifælle Carl Severing som indenrigsminister. I denne sin egenskab havde Severing kommandoen over en loyal politistyrke på ikke mindre end 100.000 mand. Skræmt fra vid og sans vovede de feje socialdemokratiske ministre imidlertid ikke at sætte denne styrke i aktion, og lod sig afsætte.

Allerede under Brüning, nemlig i maj måned 1932, havde det kommunistiske parti opfordret til dannelse af en »antifascistisk aktion«. Over for socialdemokratiet erklærede partiet, at det nu drejede sig om én ting: Aktiv kamp mod fascismen, og det uden hensyn til, hvorledes partibogen så ud.

Kommunisternes formand, Ernst Thälmann, der senere myrdedes i koncentrationslejr, stillede ingen betingelser, da han opfordrede alle tyske arbejdere til i den 12. times sidste minut at slutte rækkerne til aktiv kamp mod den truende fascistiske magterobring.

Efter von Papens statskup henvendte Tysklands kommunistiske parti sig i et opråb til socialdemokratiets ledelse. Appellerede indtrængende om, at partierne i fællesskab prokla-

merede generalstrejken og organiserede den væbnede modstand mod den fremtrængende reaktion.

De 100.000 politifolk, arbejderne fra det socialdemokratiske »Reichsbanner« og det kommunistiske »Roter Frontkämpferbund«, fra bedrifter og organisationer ville tilsammen have udgjort en styrke, der som Walter Ulbricht udtrykte sig, kunne »jage det fascistiske pak ad helvede til«.

Den socialdemokratiske partiledelse afviste kommunisterne. Satte sin lid til de »lovlige midler« og overlod afgørelsen til vælgerne. Og de talte. Ved rigsdagsvalget den 31. juli fordoblede nazisterne deres stemmetal til 13 millioner. Kommunisterne havde fremgang. Socialdemokraterne gik tilbage.

Von Papen – efter krigen domfældt som krigsforbryder – havde mangfoldige forbindelser til de mest forskellige politiske kraftcentre: Klerikale, monarkistiske, militære, diplomatiske og industrielle. Han red ikke på to, men på en halv snes heste.

Da han med sit statskup havde slået den preussiske regering ud og sået mismod i arbejdernes rækker, fordi socialdemokraterne ikke ville gå til modstand, havde han i det omfang, det var ham muligt, løst den opgave, der var ham betroet.

Han kunne derefter ikke længere holde styr på sit kabinet.

I november måned formåede den »Antifascistiske Aktion« at organisere trafikstrejke i Berlin mod regeringens nedskæring af lønningerne og dens ødelæggelse af tarifysystemet, og da tilmed et valg viste stor tilbagegang for nazisterne og fremgang for kommunisterne, var det klart, at von Papen ikke evnede at føre fascisternes risikoløst til magten.

Han måtte derfor træde tilbage og afløstes den 3. december af general Kurt v. Schleicher, der havde været rigsværnsminister i v. Papens kabinet. Den »stærke mand« bag kuppet mod den elendige preussiske regering.

Skrivebordsgeneralen v. Schleicher blev Weimarrepublikkens sidste rigskansler. Knap to måneder fungerede han. Fra 3. december 1932 til den 28. januar 1933.

Han dækkede de sidste forberedelser og taktiske manøvrer før Nazis magtovertagelse. Så endelig kom Hitler til. Den alderdomssvækkede Hindenburg underskrev hans udnævnelse med ført pen og under det stærkeste pres udøvet af de førende storindustrielle med Schacht som ordfører. Han gjorde det to dage efter at han havde svoret på, at han aldrig ville se den østrigske korporal, hvormed han mente Hitler, som rigets kansler.

Just i samme time, som rigskansler Hitler ledede det første

møde i det ny kabinet om, hvorledes det fascistiske regime kunne stabilisere den nyvundne magt over statsapparatet, begav Walter Ulbricht sig til det socialdemokratiske partis hovedbestyrelse. Han medbragte K. P. D.'s fornyede tilbud om aktionsenhed mod nazismen og om i fællesskab at udråbe generalstrejken. Om at give kampsignalet, – det som den samlede arbejderklasse afventede med utålmodighed. – Det samme gjorde de 100.000 preussiske politimænd, »Reichsbanner« samt »Roter Frontkämpferbund«. – Selv rigsværnet var på dette tidspunkt ikke nazisternes brugbare redskab. Endnu på denne januardag havde den tyske arbejder kunnet belægge de forbrydere, der satte sig til rette i magtens sæde, med håndjern. Have hindret de brune morderes herredømme over det tyske folk. Over Europa.

Men de reaktionære ledere af det socialdemokrati, der havde beredt vejen til magten for industrifyrsternes diktatur, nægtede at modtage den udstrakte hånd.

Den 30. januar – på selve dagen for Hitlers magtovertagelse – kunne man læse i »Vorwärts«, det tyske socialdemokratis hovedorgan, at socialdemokratiet stod med begge ben på »forfatningens og lovens grund«, og at partiet ikke ville tage det første skridt bort fra den.

I håb om at blive tålt som de fascistiske herrers tyende fuldbyrdede de reaktionære ledere af det tyske socialdemokrati deres traditionelle forræderi og gjorde det muligt at etablere finanskapitalens – eller rettere – dennes mest reaktionære, mest chauvinistiske og mest imperialistiske elementers åbne terroristiske diktatur. Finansoligarkiet og statsmagten smeltede sammen til en statsmonopolistisk kapitalisme.

Hitler og hans bande tøvede ikke med at slippe rædslens voldsragt løs. Den ny regering udskrev rigsdagsvalg til den 5. marts, men allerede i de første februar dage udstedtes en forordning »Til det tyske folks beskyttelse«, der satte Tyskland i undtagelsestilstand. SA-banderne huserede. Vore dages »Vilde Engle« har lært af dem. Politiske modstandere af fascismen forfulgtes og mishandlede.

Den 22. februar fik de fascistiske SA-horder politimæssige beføjelser, og nazisterne opnåede nu med lethed det, der var provokationens mål og mening:

Den 27. februar stak de ild på rigsdagsbygningen i Berlin og udråbte kommunisterne som de skyldige. Under indtryk heraf underskrev Hindenburg en ny nødforordning »Til folkets og statens beskyttelse«. Denne forordning ophævede Weimarforfatningens bestemmelse om de borgerlige frihedsrettigheder, om den personlige retssikkerhed, menings- og yttringsfrihed, forenings- og forsamlingsfrihed, trykkefrihed, brev-, telefon- og telegrafhemmelighed m. v.

Denne nødforordning underskrevet i rigsdagsbrandens flammeskær, var i kraft til den dag, da naziriget brød sammen 12 år senere. Til den forårsdag i 1945, da Hitler skød sig gennem munden med en pistol. Gennem den kæft, som så ofte havde udspytet trusler, der havde fået folkeslag til at skælve, og løgne og løfter, som tyskerne havde støt på og var gået i døden for. Som havde fået dem til at hærge verden med mord og brand. Til den stund, da de sidste trofaste SS-folk slæbte deres guddommelige og tiljublede førers selvmordskadaver op fra bunkerens kælderdyb og smed det sammen med hans hunds, ud i kancelliets have. Overpøse det med de sidste 180 liter benzin, som den stolte værnemagt havde i behold – de 200 liter, som egentlig behøvedes, kunne ikke skaffes – og stak det i brand.

De forlod deres fører for stedse og begav sig tilbage for at fejre det tredje riges sidste nat i et orgie af alkohol og homoseksuelle udskejelser.

Dagen efter blev den røde fane hejst over rigsdagsbygningens sværtede ruin. Af soldater fra den sejrende røde armé.

Kommunisterne blev det længst mulige. Dannede modstandens første celler. Et flyveblad udbredt. En parole med rød maling på fabrikkens mur som hilsen og vidnesbyrd til de grå arbejdere, når de kom om morgenen. Døden, koncentrationslejren eller tugthuset var disse standhaftiges lod. Disse trodsige og stejle, som aldrig prisgav deres håb. Som holdt stand mod en ondskab og nederdrægtighed, som nutidens unge ikke til fulde kan forstå. Men den vil blive deres egen skæbne, dersom ikke . . .

Der bør ikke og må ikke være den undskyldning for at lade det ske igen, at ingen har prøvet at fortælle, hvad kapitalismen i sin nuværende fase er svanger med.

Formåede jeg bare at række sandheden. Jeg evner kun at gøre et svagt forsøg. Jeg kan ikke, og der er vel kun få, der kan berette om disse ting, så hine dages rædsel bliver håndfast virkelighed. Et par glimt fra det tredje riges storhedstid vil jeg have med i denne bog. Spredte, tilfældige træk fra tiden. Som aldrig må glemmes, men kendes, for at man kan fornemme, hvorledes det Tyskland var, som emigranterne måtte forlade for at fortsætte kampen fra udlandet.

Gnisterne fra rigsdagsbranden antændte bogbranden, som fandt sted 10. maj 1933 på Operapladsen i Berlin, der nu hedder Bebelplatz. Og i samme time på offentlige pladser i tyske universitetsbyer. I Berlin var det Goebbels, der kastede litteraturens berømteste værker på bålet, medens tusinder af studenter brølede deres bifald, så de sarte blade på lindetræerne ved det ærværdige universitet på den anden side af gaden skælvede.

Moderne bøger og klassiske værker overgav den klumpfodede djævel til flammerne. Arbejder af Barbusse og Brecht, Johannes R. Becher og Einstein, Maxim Gorki og Heine, Mühsam og Remarque, brødrene Mann og Sjolohov, Voltaire, Arnold Zweig, Stephan Zweig, Marx og Engels, Rosa Luxemburg og Karl Liebknecht.

Allerede i 1934 omfattede propagandaministeriets index over forbudte bøger mere end 3000 titler.

Martin Andersen Nexø's bøger var såmænd mellem dem, som Goebbels kastede på ilden, der opbrændte den tyske kultur. Vi kunne ellers godt selv. På en plads – i Slagelse var det vist – lavede vi senere vor egen bogbrand, hvor en længst forglemt krøbling, en lærer eller bibliotekar, under borgernes

bragende bifald overgav »Pelle Erobreren« og »Ditte Menneskebarn« til flammerne.

Året efter bogbranden udarbejdede den tyske sundhedsstyrelse et euthanasiprogram, som Hitler underskrev. Den 18. oktober 1935 udsendtes loven om det tyske folks arvesundhed – »Erbgesundheitsgesetz« – som snart efter publiceredes i kommenteret udgave, forfattet af den Hans Globke, der in absentia dømtes til livsvarigt tugthus af højesteret i DDR for begåede krigsforbrydelser, men som blev Adenauers statssekretær. Han lever endnu som agtet og højt betalt pensionist. I oktober 1939 gav Hitler ordre til at sætte euthanasiaktionen i gang. Den gik ud på at aflive syge mennesker med gas. Der indrettedes 8 destruktionscentre, og aktionen lededes af en talstærk stab af det brune Tysklands førende læger.

Hitlers ordre lød således:

»Adolf Hitler. Berlin, d. 1. September 1939. Reichsleiter Bouhler und dr. med. Brandt sind unter Verantwortung beauftragt, die Befugnisse namentlich zu be-

stimmende Ärzte so zu erweitern, dass nach menschlichen Ermessen unheilbar Kranken bei kritischer Beurteilung ihres Krankheitszustandes der Gnadentod gewährt werden kann.

(sign.) Adolf Hitler.◀

(Rigsleder Bouhler og dr. med. Brandt har under ansvar myndighed til at udvide navngivne lægers beføjelser, således at de kan tilstå syge, der efter et menneskeligt skøn er uhelbredelige, nådesdøden efter en kritisk bedømmelse af deres helbredstilstand.)

Denne bemyndigelse blev underskrevet samme dag som krigen brød ud, og Hitlers hære overskred Polens grænser. Det er fastslået ved Nürnberg-processen mod hovedkrigsforbryderne, at der aflivedes mindst 275.000 syge mennesker under dette lægeligt ledede tilintetgørelsesfelttog.

Siger bynavnet Wansee nutiden noget særligt? Næppe. I Wansee ved Berlin afholdtes den 20. januar 1942 – det er korte 30 år siden – en konference til koordinering af planerne om det jødiske folks fysiske udryddelse.

Konferencen lededes af Heydrich, Tjekkoslovakiets bøddele, der senere likvideredes. De var der, forbryderstatens stormægtigheder. »Die Endlösung der Judenfrage« blev vedtaget med begejstring.

Det samarbejdede fællesprogram omfattede aflivning af 11 millioner europæiske jøder. I Sovjetunionen indsattes specielle bataljoner af mordere (»Einsatzgruppen«), der i de besatte områder nedskød dem, de kunne få fat i. I de øvrige europæiske lande dreves de sammen i ghettoer og overførtes, efterhånden som tilintetgørelseslejrenes aflivningskapacitet tillod det, til Auschwitz, Belzec, Kulmdorf, Majdanek, Sobibór eller Treblinka.

Ikke alle 11 millioner europæiske jøder nåede de at dræbe med gas og brænde i teknisk fuldkomne krematorier, men kun ca. 6 millioner. Den praktiske tilrettelæggelse blev henlagt til Reichssicherheitshauptamt, afdeling IV B 4, hvis chef hed Eichmann. Hans embede havde filialer i alle mellem- og syd-europæiske lande. Tilintetgørelseslejrenes virksomhed standse først, da de besattes af den røde hær.

Eller kommissærordren. Hvem har hørt om den? Den blev vedtaget på en konference, som Hitler afholdt med sine ge-

neraler den 30. marts 1941. Den befalede, at sovjetiske kommunister og politiske officerer, der blev taget som krigsfanger i den forestående krig, skulle myrdes. Detaljerede retningslinjer blev udarbejdet af »Wehrmachtsführungsstab« den 6. maj 1941. Den 24. maj og 6. juni overgaves de til kommandanterne for hærens enheder, så alt kunne være forberedt til dagen kom. Den kom som bekendt den 22. juni.

De udsondrede krigsfanger blev enten skudt på stedet eller i tyske koncentrationslejre, hvortil de blev transporteret som slagtekvæg. I Buchenwald myrdedes 8.433 politiske officerer og i Sachsenhausen cirka 18.000. De dræbte polit-officerers (kommissærer kaldte tyskerne dem) hoveder skeletteredes og kranierne sendtes til et frenologisk »Forskningsinstitut«, som Himmler havde oprettet. I en anden afdeling af samme videnskabscentrum undersøgte tyske »videnskabsmænd« myrdede jøders blod for at finde metoder til isolering af dette blods specifikt jødiske bestanddele. Jo, det er rigtigt forstået. Dette vanvid lagde tyske videnskabsmænd og fremragende læger navn, ære og arbejdskraft til.

Udgiften til Himmlers forskningsarbejde afholdtes af »Freundeskreis des Reichsführers SS«. Denne vennekreds bestod så tidligt som i 1934/35 af tolv fremtrædende repræsentanter for tysk monopol- og bankkapital.

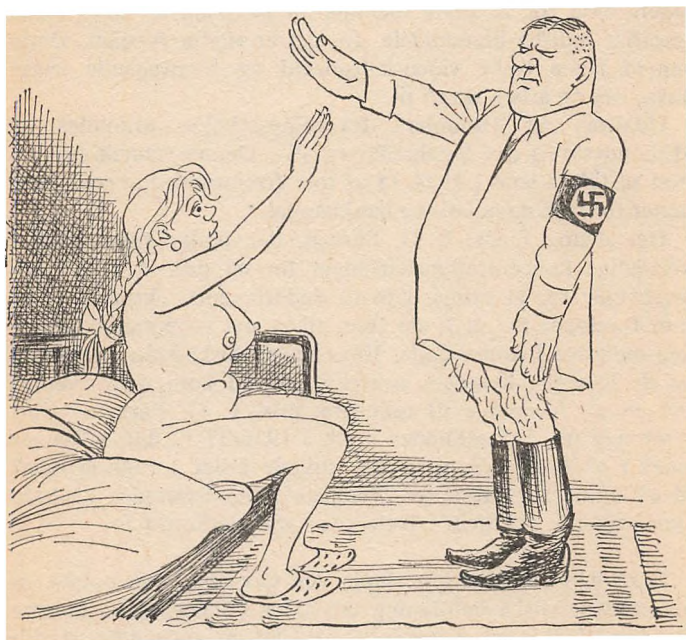
Her deltog f. eks. I. G. Farben, der under krigen købte kvindelige koncentrationslejr-fanger for en pris af 100 mark pr. kvinde for at bruge dem til dødbringende eksperimenter, som foretoges for at finde frem til et nyt sovemiddel. Samtlige indkøbte kvinder døde. Efter nogen diskussion om prisen og de leverede kvinders ernæringstilstand kom man overens om en ny leverance til reduceret pris. I. G. Farbens overskud steg fra 535 millioner mark i 1936/37 til 846 millioner mark i 1940/41. Vennekredsen stillede årligt 1 million mark til rådighed for Himmler. Pengene administreredes af bankierfirmaet J. H. Stein i Köln over »Sonderkonto S«.

Efter den endelige sejr skulle den tjekkiske, den polske og den vestsovjetiske befolkning udryddes i løbet af en kortere årrække. Tyske læger havde udarbejdet en anvendelig steriliseringsteknik. Man kunne på få minutter sterilisere en kvinde med røntgenstråler. Polen var allerede inddelt i et passende antal steriliseringsdistrikter.

Så længe den oprindelige befolkning levede, skulle den arbejde som slaver for det germanske herrefolk. Landet skulle koloniseres, blandt andet af tyske »værnebønder«, der skulle

bo i befæstede »Wehrdörfer«. Industri og minedrift skulle inddrages under germansk herredømme. Som nordiske arier måtte de lyse danskere også være med, dersom de ville. Om vi ville! Vore østrumplaner og udenrigsministeriets østrumudvalg hører til de skumle minder fra krigstiden. Vore grosserere og direktører viste sig just som de hyæner, de er. Verden kan prise sig lykkelig over, at der ikke findes 10 eller 20 gange så mange danskere.

For at skaffe kolonister til det erobrede land, skulle der igangsættes en rationel produktion af ædelariere. Til den ende tilrettelagdes avlscentre rundt om i det tredje rige. Til dem skulle »Bund deutscher Mäddel« overføre »rassig einwandfreie« tyske piger af sikker nazistisk observans. Dér bedækkedes de af granvoksne SS-mænd. Børnene tog staten sig af.

Den 3. oktober 1939 forkyndtes det på en konference i Oberkommando der Wehrmacht: »Polen skal betragtes som koloni. Polakkerne skal være det stortyske riges slaver«. Den 25. maj 1940 dateredes Himmlers memorandum om »Be-handlung der fremdvölkischen im Osten«. I november 1941

tog »Reichssicherheitshauptamt der SS« fat på at udarbejde et langsigtet program for »Generalplan Ost«. Det skete i samarbejde med »Rassen- und Siedlungsamt der SS« og »Rassenpolitisches Amt der NSDAP«.

»Generalplan Ost« gik ud på udryddelse eller deportering af 46–51 millioner sovjetborgere, 19–23 millioner polakker og halvdelen af det tjekkiske folk. De tilbageblevne skulle være slaver for de tyske kolonister.

Det var forøvrigt ikke alene de slaviske folk, der var tænkt på i »Generalplan Ost«. Den regnede også med deportation af belgiere og ungarere til østområderne.

Alene indenfor rammerne af den planlagte og påbegyndte germaniseringspolitik – der altså også skulle komme os danskere til gode – nåede Hitler-fascisterne blandt andet at myrde omkring 7 millioner sovjetborgere og 4,7 millioner polakker.

Aflivningsmetoderne var mangfoldige. Det forekom, at partisaner savedes ihjel på savværker ved hjælp af bånd- eller rundsave.

I koncentrationslejren Buchenwald blev fanger, der var påfaldende tatoveret, myrdet. Ligene blev flået og huden garvet. Lejrchefens fingernemme kone Ilse Koch brugte skindet til lampeskærme, bogbind eller handsker.

I tilintetgørelseslejren ved Janow gik lejrchefen Gebauer en dag og kedede sig sammen med en af sine mænd, der hed Wepke. Wepke pralede med, at han kunne kløve en dreng i to dele med ét eneste øksehug. Det troede Gebauer ikke på, og de væddede en flaske spiritus. Wepke hentede en ti-årig dreng fra lejren. Tvang ham til at lægge sig på knæ med hænderne for ansigtet. Han svang øksen, tog omhyggeligt sigte og vandt sit væddemål.

En anden lejrchef, Wilhaus, fordrev ofte en ledig stund med at stå på altanen og plaffe fanger ned med sin riffel, når de gik over appelpladsen. Han gjorde det dels for sportens skyld og dels for at adspredde kone og datter. Undertiden rakte han riflen til konen, så hun selv kunne prøve. For at more sin ni-årige datter lod han sine folk smide små børn op i luften og skød dem så »i flugten«. Datteren var begejstret over faderens færdighed. »En gang til far. Gør det igen«. Og han gjorde det, indtil det begyndte at kede barnet.

Bøger kunne fyldes – og er for den sags skyld fyldt – med lignende beretninger. Disse tilfældige eksempler er for største delens vedkommende hentet fra akterne i Nürnbergproces-

serne mod hovedkrigsforbryderne. Derfor beskæftiger de sig mere med forbrydelserne mod de andre undertrykte folk end mod tyskerne.

Men de forbrydelser der under krigen blev til masse mord i millionformat, begyndte allerede i 1933 mod det tyske folk. Bålene i Auschwitz og Maidanek blev stampet ud af den røde hærs soldater, men de tændtes ved rigsdagsbranden i Berlin og ved bogbranden maj 1933.

»Det første land, som Hitler erobrede, var Tyskland; det første folk, som han undertrykte, var det tyske«. (Brecht).

I skæret af den brændende litteratur så vore tyske kammerater den skæbne, der ventede deres land og Europa. De gik i emigration for at fortsætte kampen mod den.

De tyske kommunister, der flygtede fra deres fædreland, havde arbejdet mod hitlerismen under de vanskeligste og farligste forhold. De, der kom til Danmark, hørte for det meste hjemme i Hamborg eller andre nordtyske byer. »Wasserkante« kaldte man det område, de kom fra. De var i søgelyset. Truet af anholdelse, af koncentrationslejr, af tortur, lem-læstelse og død.

Et vink fra det illegale parti, og de pakkede deres ransel.

Det er allerede skildret, hvilke politiske midler den tyske storkapital anvendte for at hjælpe Hitler til magten. Men hvad var grunden til, at man fandt det nødvendigt at gå så radikalt til værks?

En barok historisk situation var opstået i tyvernes løb. – Storkapitalismen kunne ikke mere beherske statsapparatet ved formelt demokratiske midler. I de borgerlige demokratier fungerer kapitalismens magtudøvelse mindst lige så effektivt som under det åbne fascistiske diktatur. Og mere sikkert, fordi den er mere tilsløret. Skjult under den klassiske deling af statsmagten i en udøvende, en dømmende og en lovgivende forgrening.

Den udøvende magt – administrationen – er i alle borgerlige demokratier i hænderne på overklassen. Den dømmende ligeledes, og den lovgivende i overvejende grad. Dette sidste, fordi de socialdemokratiske ledere har solidariseret sig med den magthavende overklasse.

I Tyskland fungerede den orden ikke mere. Arbejderklassen revolutioneredes. Arbejdsløsheden hærgede. Socialdemokratiets ledelse afsløredes for arbejderne som en hovedstøtte

for kapitalismen. Den mistede magt og indflydelse. Blev ubrugelig. Formåede ikke at opfylde den opgave, der var den tildelt, nemlig at holde den udbyttede arbejderbefolkning i ro. Kommunismen gik frem fra valg til valg. – Derfor blev den nazistiske magtovertagelse en kapitalistisk nødvendighed: Fordi socialdemokratiet svigtede som fundament for storkapitalismens magt over staten. Og dermed for det udbytningsprivilegium, overklassen lever på.

Arbejderklassen erkendte klarere og klarere, at den socialistiske revolution var det ene fornødne. Derfor satte kapitalen nazismen på dagsordenen.

Men en befolkningsmæssig massebasis måtte nazismen – finanskapitalismens diktatur – have. Den blev søgt og fundet hos de fattige bønder og hos byernes småborgerskab.

Bøndernes elendighed har sin grund i storkapitalens interesse i billige levnedsmidler. Jo lavere prisen på dem kan holdes, desmindre er arbejdskraftens pris, og des højere den industrielle kapitalismes profit.

Men bønderne erkendte ikke, at også deres velfærd beror netop på, at forarmelsen af arbejderklassen bringes til ophør. De så ikke, at nazismen var det middel, som overklassen benyttede sig af for at opretholde og skærpe udbytningen af arbejdermasserne. At nazismens befæstelse derfor var ensbetydende med bondestandens stigende fattigdom.

På tilsvarende måde førtes småborgerne bag lyset. Disse hærskarer af håndværkere og handlende forarmedes af samme grund som bønderne. Den skærpede udbytning af den industrielle arbejdskraft mindskede dens købekraft. Ikke desto mindre sluttede småborgerne sig til nazismen, skønt de derved netop stabiliserede og opretholdt den storkapitalisme, hvis udbytning af arbejderne var grunden til deres egen elendighed. Kapitalismens iboende drift til ekspansion tilintetgjorde småborgerens eksistensgrundlag.

Dette historiske paradoks må tages til efterretning. Fascismen i alle dens afarter søger og finder sin basis i de lag af befolkningen, hvis eksistens den mest truer.

Det er den mørke sandhed, at Hitler havde fået de bredeste masser af det tyske folk med sig. Så godt som hele borgerskabet, de store som de små. Og bønderne. Indhug gjordes i arbejderens rækker efterhånden som de toneangivende kommunistiske tillidsmænd indfangedes.

En tid lang lykkedes det Hitler at tvinge eller vinde det

tyske menneske. Han havde formået at bibringe det en gløddende, en fantastisk tro på, at det tilhørte en herreraace. Af et nordisk forsyn skabt og udpeget til at herske over verden.

I de 12 år det brune tusindårsrige holdt, hørte tyskerne ikke andet. Andre folkeslag var underlødige, bortset måske fra danskerne, der ligner tyskerne, som var de snydt ud af næsen på dem. Ringest af alle, fraset jøderne, der ikke agtedes som mennesker, var de slaviske folk. Polakker og russere.

Mest af alt fik det tyskernes tro på Hitler til at bryde sammen, at det ikke var englænderne og amerikanerne – det havde været til at bære – men netop det røde russiske undermenneske, der knuste det tredje rige.

Sovjetunionen var åbenbart ikke, som Goebbels havde billed sine tyskere ind – og som de og mange med dem blindt havde troet – en kolos på lerfodder, der ville styrte sammen, når nazibødderne sparkede døren ind i det russiske hus. En kolos var den visseligt, men af stål og vrede. Den stod ikke på lerfodder, men rullede på larvefodder. Frem til førerbunkerens bag rigskancelliet. Med uimodståelig kraft havde den kvaset herrefolkets legioner. Fra Stalingrad ved Volgafloden var den røde hær trængt frem og havde underlagt sig byen ved Spree. Hovedstaden, hvor Hitlers gravmæle skulle have knejset mod himlen. Et tempel, der i sin teutoniske vælde og til den yderste dag skulle minde verdens blonde herrefolk om dets store fører, dets ariske afgud.

De illegale i Hitlertyskland måtte leve i angst hver døgnets time. Og blev de taget, var døden det, de mest måtte ønske sig.

Rædslen lå tæt over det tyske land, det dygtige, flittige, digternes og tænkernes land. Angiveriet var sat i et fast, nøje udtænkt, hele samfundet gennemsvivende system. Ingen var trygge. Far og mor frygtede deres børn. Lærere og ungdomsledere opfordrede dem til at angive forældrene, dersom der bag hjemmets fire vægge taltes ringeagtende om Hitler og nazismen. Læreren frygtede eleverne. Lægerne deres patienter. Arbejderne sidemanden ved maskinen. Og de, der blev angivet, kunne forsvinde i nat og tåge. Ofte hørte man ikke noget fra eller om dem. Undertiden kom der meddelelse til de pårørende, at de kunne hente en urne med aske – mod betaling af fastsat ligbrændingstakst.

Hitler havde den allestedsnærværende ungdom i sin magt. Børnene var organiserede nazister fra det 6. år. Med 10 år indtrådte drengene i organisationen »Jungvolk« og aflagde eden:

»I nærværelse af denne blodfane, der repræsenterer vor fører, sværger jeg at vie al min energi og styrke til vort lands frelser, Adolf Hitler. Jeg er villig og rede til at ofre mit liv for ham. Så sandt hjælpe mig Gud«.

Når drengene blev 14 år indtrådte de i Hitler-Jugend. Fra det 18. år overgik de til den nazistiske arbejdstjeneste eller hæren.

I marts 1939 udstedtes en lov, hvorefter alle tyske drenge tvangsudskreves til »Hitlerjugend« som senere til hæren. Forældre, der ikke ville give deres børn til Hitler, måtte se dem blive taget fra hjemmet og inddraget under nazistatens for-sorg.

Der siges at være forældre, der har kunnet frelse deres børn, men det har været et ringe fåtal.

Vi, der måtte leve under jorden i besættelsestidens Køben-havn, kan næppe gøre os en svag forestilling om vore tyske fællers vilkår. Det var svært nok for os. Også her var der angivere, men de var undtagelser. De færreste danske var vil-lige til at bringe landsmænd i ulykke. I Tyskland var det omvendte tilfældet.

Jeg boede en overgang i 1944-45 hos en prægtig enke på Østerbro. Var hendes »logerende«. En slægtning gik jeg for at være. Cykelsmed sagde hun til naboerne, at jeg var. Thom-sen lød mit legitimationskort på, som folkeregistret havde forfalsket til mig. Alligevel var man forsigtig, tog sig i agt, gav sig ikke i snak med husbeboerne.

Da kapitulationen kom, viste det sig, at hele opgangen havde vidst, at jeg var illegal, men havde bevaret det som en kollektiv hemmelighed.

– Til lykke Thomsen
sagde de til mig om morgenen den 5. maj.

– Godt, at du klarede den.

I farens stund kunne man gå ind ad en tilfældig dør. Blive skjult og hjulpet.

Men i Tysklands store byer havde den mistænkte mod-standsmand bitre kår. Den, der husede ham, risikerede kon-centrationslejren. I hver opgang var der beboere, som iagttog og rapporterede. Noget i retning af det samme, som vort hjem-meværn nu opdrages til.

Den mindste mistanke, og anmeldelserne strømmede fra nazisternes ti-tusindtallige skare af tillidsmænd til SD (Sicher-heitsdienst) og Gestapo, som derefter slog til med den grusom-hed, der så ofte er berettet.

— — — —

I juli 1939 blev en nazisagfører, der hed Hans Kerrl gjort til kirkeminister. William Shirer citerer ham for en tale, hvorunder han erklærede:

»... Partiet står på den positive kristendoms grundlag, og positiv kristendom er nationalsocialisme... Nationalsocialisme er udførelse af Guds vilje... Guds vilje åbenbarer sig i tysk blod... Dr. Zöllner og grev Galen (tyske gejstlige. C.M.) har prøvet på at forklare mig, at kristendom består i tro på Kristus som Guds søn. Det finder jeg latterligt... Nej, kristendom er ikke afhængig af aposteltroen... Sand kristendom repræsenteres af partiet, og det tyske folk kaldes nu af partiet og specielt af føreren til en virkelig kristendom... Føreren er bebuderen af en ny åbenbaring...«

Meningen var naturligvis den, som andre fremtrædende nazister uden omsvøb erklærede, at »Nationalsocialisme og kristendom er uforenelige«.

Rosenberg, nazipartiets chefideolog, der bar titlen: »Førerens delegerede for det nationalsocialistiske partis fuldstændige intellektuelle og filosofiske opdragelse og belæring« havde formuleret partiets religiøse og kirkelige program i 30 punkter, hvoraf Shirer trykker en smagsprøve:

1. Tysklands nationale rigskirke kræver kategorisk eneret til at styre alle kirker inden for rigets grænser. Den erklærer disse for at være det tyske riges nationale kirker.
5. Den nationale kirke er besluttet på uigenkaldeligt at udrydde... de fremmede og udenlandske trosretninger, der indførtes i Tyskland i det skæbnesvangre år 800.
7. Den nationale kirke har ingen skriftkloge, præster eller kapellaner, men nationale rigstalere skal tale i den.
13. Den nationale kirke kræver øjeblikkelig standsning af udgivelse og udbredelse af Biblen i Tyskland.
14. Den nationale kirke erklærer, at det for den og derfor for det tyske folk er blevet bestemt, at førerens »Mein Kampf« er det største af alle dokumenter. Det... indeholder ikke kun den ædleste, men repræsenterer også den rene og sandeste etik for vort folks nuværende og fremtidige liv.
19. På altrene må der ikke findes andet end »Mein Kampf« (der for det tyske folk og derfor for Gud er den helligste bog) og til venstre for altret et sværd.
30. På dagen for denne kirkes oprettelse skal det kristne

kors fjernes fra alle kirker, domkirker og kapeller . . .
og det skal erstattes med det eneste uovervindelige
symbol, hagekorset.

Om det så var naturvidenskaberne, så blev de ariserede og nazificerede. William Shirer skriver i »Det tredje Rigets Størhed og Fald«:

» . . . i 1937 fremkom der et tidsskrift med navnet »Deutsche Matematik«, og dets første lederartikel proklamerede højtideligt, at enhver tanke om, at matematik kunne bedømmes uden racemæssige synspunkter, »i sig rummede spiren til ødelæggelse af den tyske videnskab . . .«

»Moderne fysik« – skrev en professor, der var chef for det tyske institut i Dresden – »er et redskab for (verdens-)jødedommen til den nordiske videnskabs ødelæggelse... Sand fysik er den tyske ånds værk . . . I realiteten er al europæisk videnskab frugten af arisk eller rettere sagt tysk tænkning . . .«

Om Einsteins relativitetsteori på hvilken den moderne fysik beror, mente en professor fra Achens tekniske højskole:

» . . . at den fra begyndelsen til enden er rettet mod det mål at forvandle den levende – det vil sige den ikke-jødiske – verden af levende stof, som er født af en moder jord og sammenholdt af blodet, og forhekse den til en uhyggelig abstraktion, i hvilken alle individuelle forskelligheder mellem folkeslag og nationer og alle racernes indre grænser opløses i uvirkelighed og i hvilken kun en u håndgribelig mangfoldighed af geometriske dimensioner overlever, som frembringer alle begivenheder ud fra den tvang, som ligger i dens gudløse underkastelse under naturlove . . .«

En anden af Hitlers fysikere, en professor Bieberback ved Berlins universitet skriver:

» . . . Jøden mangler i iøjnefaldende grad forståelse for sandheden . . . og danner i denne henseende en modsætning til den ariske forsker med dennes omhyggelige og alvorlige vilje til sandhed. . . . Jødisk fysik er således et fantom og et degenerations-fænomen af den grundlæggende tyske fysik . . .«

Shirer bemærker tørt, at ti tyske jøder i årene 1905–31 havde modtaget nobelprisen for deres bidrag til videnskaben.

En fordel, og en stor havde dette idioti: Under Hitler forfaldt tysk videnskab, – og han klarede ikke at fremstille atom-bomben inden sammenbrudet.

Den kollektive skylds solidaritet holdt borgerne sammen. De vidste alle fuldt ud besked om forbrydelserne og rædslerne. Om udryddelsen af jøderne. Om gaskamre og koncentrationslejre.

Nu nægter de.

– Vi vidste intet

siger de og bliver troet. Men det er løgn. Jødepogromerne var ikke hemmelige. Jødestjernen sås på de ulykkeliges bryst. »Raceskændere« sparkedes gennem gaderne, medens pøblen hylede og piftede. Håret klippet. Et skilt på maven.

– Jeg er en jødehore.

Ti tusinder af sindssyge myrdedes. Ti tusinder af forældre fik en blanket om at hente asken af den myrdede søn eller datter. Tilintetgørelseslejrenes mandskab taltes i tusinder, der alle var vidende. Hver østfrontsoldat vidste, hvad der foregik i baglandet.

Også hvad alt dette angår, forfalskes historien for vore børn, fordi de magter, der herskede gennem nazismens terror, stadig råder. I deres interesse er det, at virkeligheden fordølgjes. De unge skal tro, at nazismens værk var nogle få grusomme leders sag. Nu er de væk, forklarer de villige skolebogsforfattere vore børn. Nazismen er ikke mere. Den kan glemmes.

At udbrede den løgn, at det tyske folk var uden skyld og uden viden, er i magtens interesse, for ellers kunne vort folk måske forstå, hvad der er i gære nu, da vi skal drives ind i det tyske »fællesmarked«.

Således belyves vore børn: Efter en nødtørftig og afbleget omtale af naziforbrydelserne hedder det i en skolebog, der hverken er værre eller bedre end de andre:

»... Da disse rædsler blev afsløret, fik verden det tydeligste indblik i, hvor umenneskeligt det nazistiske styre var. Vi skal blot huske, at det var de enkelte forbryderiske ledere, der var de virkelige skyldige. Ikke det tyske folk som helhed. De fleste tyskere blev lige så rystede over ugeringerne som folk i andre lande. Det er sikkert rigtigt, at de fleste af

dem ikke vidste besked om forbrydelserne, eller at de i hvert fald ikke fæstede lid til alle de rygter, de hørte om dem. Det nazistiske tvangsstyre, hvor alle blev udspioneret, gav dem heller ikke mulighed for at skabe en stor modstandsbevægelse . . . »

(Historie. 7. skoleår. Kirsten Gruelund, Arne J. Nissen, Ove Petersen. Gyldendal 1969).

På denne kriminelle måde lyver man for vore børn.

Sandheden er nemlig farlig. Magten byder, at den nedkules, og skolelærerne er hørige og lydige.

Fra det brune nazistiske helvede kom de til os de flygtninge, som denne bog handler om.

DET DANMARK, DE KOM TIL

De emigranter, der syd fra kom til Danmark, fik – hvis de var kommunister, – snart at mærke, at det var et tysk lydland, de var flygtet til. De registreredes og forhørtes, kontrolleredes og fortrædigedes på alle optænkkelige måder. Genkendte hjemlandets atmosfære.

»Asylret« sagde de, og det samme sagde vi andre, når vi protesterede i justitsministeriet mod politiets behandling af de nødstedte.

– Asylret, vrængede justitsministeren, hvad enten han hed Zahle eller Steincke.

– Asylret, det er statens ret til at lade være med at sende dem retur dertil, hvor de kom fra. Det er ingen ret, de har til at være her.

Fra 1935 hed justitsministeren i dette – også i denne henseende hårdt prøvede – land K. K. Steincke.

Han var følelseskold og selvhævdende. Nærtagende og selvmedlidende. Forfængelig og selvglad. Over for værgeløse og nødlidende kommunistiske emigranter var han hånende og brutal.

»Røde Hjælp« havde søgt foretræde hos stormægtigheden. Sendt en deputation for at tale med den ny justitsminister om

de tyske flygtninges tunge lod. Om deres nød og elendighed. Deputationen stillede krav om, at de politiske emigranter fik ret til arbejde eller i hvert fald til understøttelse og til at deltage i landets politiske og organisatoriske liv.

– Det er krav, der er fremsat i andre lande. Det har blandt andet fundet interesseret støtte hos det franske socialistiske parti, hvis formand Leon Blum har gjort sig til talsmand for det i deputeretkammeret.

Ministeren lagde ikke skjul på, at henvendelsen kedede ham. Til det ulidelige. Han hørte ikke på, hvad der blev forebragt. Gabede og strakte sig. Tog et pulver fra en æske, der stod på en hylde ved siden af skrivebordet. Rørte det langsomt ud i et glas vand og drak. Ministerens dårlige mave, såvel som hans hæmoroïder og forskellige andre interessante lidelser blev kendt af den bredeste offentlighed fra de talrige gange, han lod sig interviewe om sit privatliv – også det intime – til den illustrerede ugepresse. Hans hang til exhibitionisme var uden måde og grænse.

Da talsmanden afsluttede sit foredrag, rejste K. K. Steincke sig og slentrede hen mod døren, som han åbnede.

– Det er mig rasende ligegyldigt, hvordan man ser på det i Frankrig. Her skal de i hvert fald ikke vente hverken arbejde eller hjælp. Bare fordi de har båret sig skørt ad i et andet land. Dersom ikke de forholder sig musestille, får de på toskan. Så kommer de ud af klappen, det skal jeg sørge for.

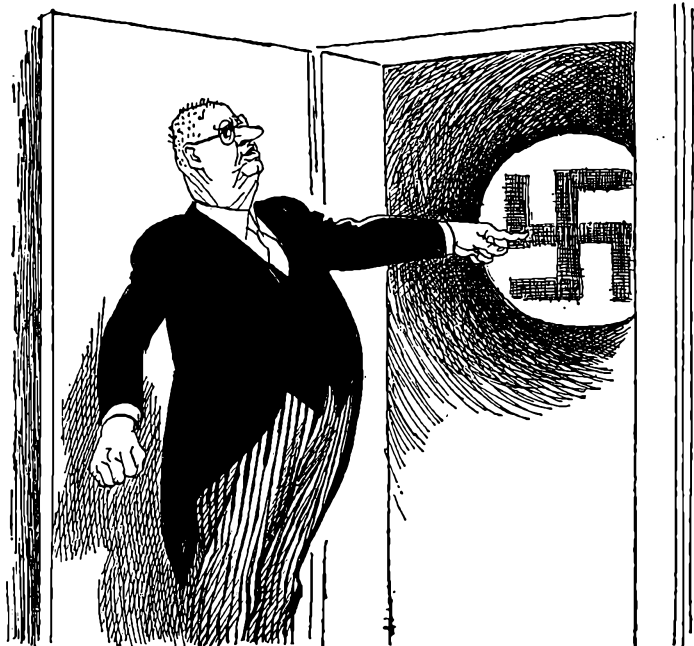
Ministeren talte sig op.

– Jeg ved udmærket godt, at der har været slinger i valsen under min forgænger, men nu skal jeg se til, at tøjlerne bliver strammet, og at der kommer orden i tingene.

Han holdt ord. Det må man lade ham.

Det var de kommunistiske emigranter, han talte om. Det var dem, hans vrede udgødes over. De socialdemokratiske, der støttedes af Matteottifonden, nød hans bevågenhed.

Steinckes politi var gennemsyret af stikkere og provokatører, af nazister og nazisympatisører. Max Pelving i fremmedpolitiet og Yttesen i efterretningsafdelingen, for nu at nævne et par konkrete eksemplarer. Efter at Steincke var blevet mini-

ster, reduceredes det danske politi efterhånden til at være en underafdeling af det tyske.

Og dette frugtbare samarbejde mellem vort politi og Gestapo har ikke været underordnede politibetjentes værk.

Det var så systematisk og så omfattende, at det tør fastslås, at det blev drevet med justitsministeriets, regeringens og de øverste politiofficerers billigelse og tilskyndelse.

Den politimæssige sammenrotning mellem dansk og tysk politi om bekæmpelse af revolutionære arbejderbevægelser kan spores langt tilbage i tiden. Til århundredets begyndelse i hvert fald. Andet sted vil jeg omtale den hemmelige protokol, der undertegnedes i det daværende St. Petersborg i marts 1904, blandt andet mellem den danske, den tyske og den czaristiske regering om undertrykkelse af revolutionære bevægelser.

Landets justitsminister under besættelsen hed Thune Jacobsen. Han var tyskernes mand med hud og hår og havde været det længe. Om han ligefrem var betalt agent står hen. Mu-

ligheden nævnes i en indberetning, som den engelske militær-attaché i København, oberstløjtnant Noel Craig afgav til »Military Intelligence« afdeling 2 B i London og som er dateret den 5. september 1939. Den lyder:

» . . . It is further reliably reported that the infusion of German influence into the Copenhagen Police Force is considerable. From a Copenhagen District Attorney of credibility and standing (mr. Lotinga) comes the report, that herr Thune Jacobsen, chief of Copenhagen Police, is entirely pro-german, if not actually under subsidy. This is of importance as regards the functioning of the Secret Police, who, of course, come under his command . . .«*)

(» . . . det er fremdeles pålideligt indberettet, at den københavnske politistyrke i betydelig grad er under tysk indflydelse. Fra en københavnsk politiadvokat af troværdighed og anseelse (hr. Lotinga) rapporteres, at hr. Thune Jacobsen, Københavns politidirektør, helt igennem er tyskvenlig og måske ligefrem i (tysk) sold. Dette er af vigtighed med hensyn til det politiske politis funktion, der naturligvis er underlagt hans kommando . . .«-).

Da denne indberetning blev afgivet, var Thune Jacobsen ikke, som Noel Craig har misforstået, politidirektør i København, men rigspolitichef, og det politiske politi, der sigtes til i indberetningen, var det sikkerhedspoliti, der på tysk ordre oprettedes i 1939.

Fra 1926 til 33 havde Thune Jacobsen været chef for Københavns opdagelsespoliti, og i 1929 ansatte han den berygtede og belastede kriminalassistent Andreas Hansen som leder af politiets afdeling D, der – den diskrete betegnelse til trods – var et landsomfattende politisk politi og indtil 1939 det eneste, vi havde.

Straks efter sin ansættelse i denne stilling indfandt Steinckes ven, Andreas Hansen, sig i det tyske gesandtskab for at præsentere sig og for at meddele, at han var rede til at give gesandtskabet alle ønskede oplysninger om danske kommunister og i øvrigt være til tjeneste i enhver henseende.

Den tyske embedsmand, som han talte med, Krüger, foretog et notat om den aflagte visit:

*) Udenrigsministeriet, London.

» . . . Kriminalassistent Andreas Hansen besøgte mig i eftermiddag . . . Hansen har tidligere været meget tjentsvillig overfor os med hensyn til forfølgning af modvillige debitorer.

Han fortalte mig, at han nu var ansat i den politiske afdeling, og at han navnlig beskæftigede sig med kommunister, og at han gerne skulle være til tjeneste med oplysninger o.s.v. . . .

Krüger (sign.)

Denne notits findes i Rigsarkivet.

*Hansen ist eine weitere sehr wichtige
gewesen bei der Verfolgung kommunistischer
Schuldner. Er erzählte mir, er sei jetzt
in der politischen Abteilung, beson-
dere sich besonders mit Kommunisten
und wäre gerne bereit zu Auskünfte
o.s.v.*

Erzähltes unter C. Bletjens 24. 11.

WZ

Krüger 29/3

Det var nærmest en selvfølge, at det dansk-tyske samvirke på det politimæssige område uddybedes og intensiveredes, da Hitler kom til magten i 1933.

Dansk politi bød sig til med det samme. Den 25. april 1933 skrev Københavns daværende politidirektør, A. Fabricius Hansen, til kollegaen i Berlin:

»An den Herrn Polizeipräsidenten,
Berlin.

Am 25. März 1933 habe ich angefragt, ob die deutsche Polizei im Besitze Auskunfte zur Ausfindung der deutschen kommunistischen Instruktoren, die sich in Dänemark aufhalten, wäre, und ob diese Auskunften gefälligst zu meiner Verfügung gestellt werden können.

Ich gestatte mir die Sache in gefällige Erinnerung zu

bringen und wäre, wenn Ihr selbstverständlich mühevoller Dienst Ihnen die Zeit frei lässt, sehr dankbar die begehrten Auskunften zu empfangen.

Mit vorzüglichster Hochachtung

A. Fabricius Hansen.

Der Polizeidirektor in Kopenhagen.«

Oversat fra det ubehjælpssomme polititysk til vort hidtidige modersmål:

»... Til herr politipræsidenten, Berlin.

Den 25. marts 1933 har jeg forespurgt, om det tyske politi skulle være i besiddelse af oplysninger, der kan lede frem til tyske kommunistiske instruktører, der opholder sig i Danmark, og om disse oplysninger venligst kunne stilles til min rådighed. Jeg tillader mig at bringe sagen i elskværdig erindring og vil være meget taknemmelig for at modtage de ønskede oplysninger, hvis Deres – naturligvis meget byrdefulde – tjenestegering giver Dem tid dertil.

Med særdeles højagtelse

(sign.) A. Fabricius Hansen

Politidirektør i København...«

Brevet var lagt ind til chefens underskrift af den sønderjyske overbetjent, der havde oversat det til tysk – under sved og hovedbrud, samt ved hjælp af den nye dansk-tyske ordbog, som afdelingen lige havde anskaffet.

Han er den samme mand, som Gestapo senere hædrede og takkede for godt samarbejde ved – under festlige former – at overrække ham et smukt cigaretetui. Tungt og af ædelt metal. Med indskrift.

Og nu sad Fabricius Hansen der ved skrivebordet, denne slanke, keredanske ariske embedsmand. Med brevet foran sig. Man se ham for sig. Der sidder han i den kunstfærdige stol bag det enorme skrivebord i chefkontoret midt inde i politigårdens grå bygningsmassiv. Væggene er tæt behængt med malerier af afdøde forgængere i embedet. De stirrer på ham med fiskekolde, døde polititøjne. Han føler sig bæret ved at tilbyde den sædelighedsforbryder, der beklæder posten som politipræsident i Berlin, sine ydmyge tjenester. Hans tanker er optaget af, om ikke det ville være hensigtsmæssigt at skaffe sig en arierattest. Skade kunne det i hvert fald ikke. Hvorledes var det nu, de havde omtalt ham overfor sønderjyden,

RIKSPOLISSTYRELSEN

Politikontoret

Beskrivelse V, den 25. April 1933.

Alt indl. Opkl. H. NO 137
13 33

Polizeipräsidentium
27. APRIL 1933
*** Berlin ***

W. W.
Polizei-Präsidentium Berlin
28. APRIL 1933
Abt. 11/1

An
den Herrn Polizeipräsidenten,
Berlin.

Am 25. März 1933 habe ich angefragt, ob die deutsche Polizei im Besitze Auskünfte zur Aufindung der deutschen kommunistischen Instruktoren, die sich in Dänemark aufhalten, wäre, und ob diese Auskünfte gefälligst zu meiner Verfügung gestellt werden können.

Ich gestatte mir die Sache in gefälliger Erinnerung zu bringen, und wäre, wenn Ihr selbstverständlich an der Sache Ihnen die Zeit frei lässt, sehr dankbar die begehrten Auskünfte zu empfangen.

Mit vorzüglicher Hochachtung

zu
Abt. 11/1
17/4
W. W.
H. *Falck*
der Polizeidirektor in Kopenhagen.

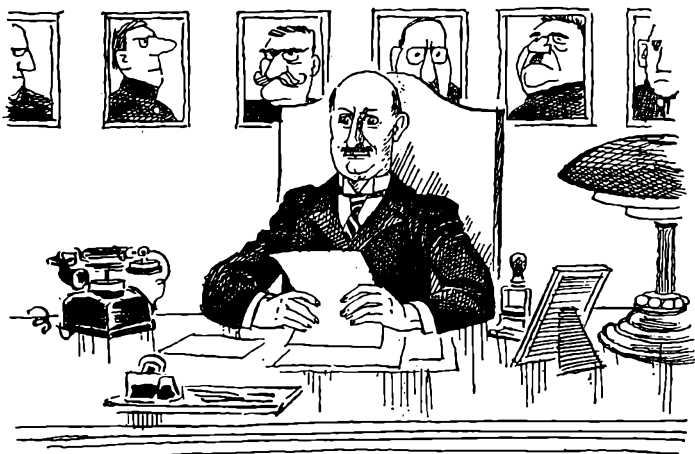
(Institut für Marxismus-Leninismus, Berlin.)

disse tyske herrer, der havde besøgt ham for at drøfte fælles politianliggender?

– Nå, jo. »Rassig einwandfrei«. Således var det, de havde sagt.

Han smilede og underskrev brevet. Lagde det fra sig. Tog det endnu engang og læste det igennem.

De tyske kommunistiske instruktører, han ville til livs med Gestapos bistand, kender jeg en del af. De påtog sig uden tøven det livsfarligste job at være dem, der sørgede for forbin-

delsen mellem emigrationen i Danmark og de illegale modstandsceller i det brune Tyskland.

På falske pas eller passersedler rejste de mellem Danmark og Tyskland, dersom de ikke sneg sig over grænsen ved natte-tid, ført af stedkendte. Sejlde som blinde passagerer eller landsattes fra fiskerbåde, danske eller tyske.

Da Bertolt Brecht var flygtning og dvælede en stund under det danske stråtag, skrev han sine verdensberømte »Svendborger Gedichte«. Blandt andet »Kantate zu Lenins Todes-tag«. En strofe hylder den revolutionære:

»Wenn die Unterdrückung zunimmt,
Werden viele entmutigt,
Aber sein Mut wächst«.

(Når undertrykkelsen blir værre,
Gir mange fortabt,
Men hans mod vokser.)

Således var han, tegnet i fast streg, den dødsforagtende kommunistiske organisator af kampen mod Hitler. Ham, som den sleske politidirektør i København så ynkeligt gerne ville have lov til at bringe til skafottet i Berlin.

De kommunistiske instruktørers skæbne var beseglet, om de kom i Gestapos magt. Ingen hadedes og frygtedes af Hitler og hans bande som dem. De tapreste af de tapre, der bød Hitler trods.

Tortur uden mål. Dom. Henrettelse ved halshugning eller hængning. Ikke få af de modige og trofaste, der led døden i kampen mod barbariet, er indfanget og afleveret til Gestapo af dansk politi eller med dansk politis bistand.

Politidirektør A. Fabricius Hansen havde god grund til sit tilfredse hundesmil. Han rejste sig. Gav brevet til postbesørgelse i forkontoret, hvor centnertunge danske betjente holdt vagt.

Berlins politipræsident tog imod den danske broderhånd. Kidnapping og bortførelse til det brune rige af tyske kommunister, der virkede som instruktører mellem Danmark og Tyskland, ønskedes på dette tidspunkt af Gestapo. Det fornødne aftaltes mellem Andreas Hansen på politidirektørens og Thune Jacobsens vegne med tyskeren Horst v. Pflugk-Hartung, Karl Liebnechts morder.

Han boede i Danmark. Tidligere havde han opholdt sig i Sverige, men herfra var han fjernet, da han overbevistes om at have organiseret våbenindsmugling til svenske nazister. Derefter havde han levet i Norge, men kun kort. Norske arbejdere forlangte ham fjernet og det med et sådant eftertryk, at opholdet blev ham umuligt.

Men i Danmark fandt han fred, arbejdsro og asyl. Han organiserede blandt andet tysk søfartsspionage.

Men Horst von Pflugk-Hartungs virksomhed var mere alsidig end som så. Han havde de bedste og mest nyttige forbindelser. Således også med de allerhøjeste justits- og politimyndigheder, med Stauning og med den nazistiske voldsforbryder Carlis Hansen.

Da retningslinjerne for de første kidnappingsaktioner var fastlagt, og politiet havde erklæret sig rede til at tolerere – og om fornødent medvirke ved – kidnapping af herboende tyske kommunister, der virkede som instruktører, skred man til handling.

De første, man havde i kikkerten, var Ernst Wollweber, Franz Vogel og en tysk landdagsmand ved navn Adolf Deter.

Kidnappingen af Franz Vogel (alias Kuhlmann) fandt sted den 1. juni 1934 på Frederikssundsvej i København. Afdeling D's detektiver fandt frem til Kuhlmann-Vogels illegale bopæl ved hjælp af nogle nazistikkere, der var i afdelingens tjeneste, og som udforskede hans vaner.

Denne sag, der gav os det stensikre bevis i hænde for aktionsenheden og kommandoforholdene mellem dansk og tysk politi og mellem nazistiske voldsforbrydere og afdeling D, er indgående beskrevet i »Vi skrev Loven«.

Efter fiaskoen i København, der havde vakt offentlighedens agtpågivenhed, koncentreredes forbrydernes opmærksomhed om Sønderjylland. Her skulle det være nemt at få ofrene over grænsen – mente »man«. Det viste sig at være en fejlagtig vurdering af de operative muligheder. Ikke i alle led var politiet nazistisk. Der fandtes i Syd- og Sønderjylland politiofficerer, der ikke var indforstået med den københavnske ledelse. En af dem var politiadjutant Fritz Jacobsen i Åbenrå og en anden politimester Maribo i Esbjerg. Fritz Jacobsen meddelte grænsegendarmeriets chef Paludan-Müller, at kidnappinger à la Kuhlmann-Vogel kunne forventes foretaget i nærheden af grænsen.

Paludan-Müller reagerede uden tøven. I en dagsbefaling af 6. maj 1935 advarede han sine gendarmere om, hvad der kunne ske. Denne dagsbefaling lød således:

»Efter hvad politiadjutanten i Åbenrå har meddelt korpset, er der nogen sandsynlighed for, at der i den kommende tid vil blive forsøgt bortførelse fra Danmark til Tyskland af emigranter. Alt distriktets personale skal derfor være instrueret om at have yderste opmærksomhed henvendt på dette forhold. Ved indtræffende tilfælde skal der handles så hurtigt og kraftigt som muligt for at standse foretagendet på dansk grund, og såfremt der ikke straks standses eller såfremt der gøres modstand mod anholdelse, skal våbnene øjeblikkelig bruges med tilsigtet dræbende virkning og uden forudgående varselsskud.*)

Fortroligt.

S. B. Paludan-Müller (sign.)

I forbindelse med Rikard Jensens sag og Wollweber vil jeg senere berette noget om dommerne i dette land. Men nu, da jeg strejfer Kuhlmann-Vogel-sagen, kan jeg lige så godt nævne den dom, der overgik ham for anvendelse af falsk pas, og som Københavns byret afsagde den 30. juli 1934, og Østre landsret stadfæstede den 9. august.

Det er domme, der er afsagt 1½ år efter »die Machtübernahme«. På en tid, hvor naziregimets morderiske beskaffenhed for længst var kendt af alle.

Byrettens dom er afsagt præcis en måned efter hin 30. juni 1934, der ikke glemmes af nogen, der oplevede den. Den sommernat, da Hitler, Göring og Goebbels anstillede deres blodbad på SA-ledelsen og i det hele på alt og alle, som de

*) Tolddepartementet.

havde et regnskab at gøre op med. Enhver vidste, at Tyskland var forvandlet til et slagtehus. Koncentrationslejrenes helvede og forfølgelsen af de jødiske medborgere var ikke skjult for nogen.

Vogel undgik den tyske jungles tigre, men ikke de danske lus. Han, der netop med nød og nøje havde reddet sit nøgne liv, blev af vor justits tiltalt og af domstolene dømt for – pasforfalskning.

Han havde i sin yderste livsfare brugt et falsk pas ved indrejsen fra Tyskland. Et ægte var han af svært gode grunde afskåret fra at skaffe sig.

Hans forsvarer, den uforglemmelige overretssagfører Wreschner, pegede på straffelovens § 14, der handler om nødret og lyder således:

» . . . En handling, der ellers ville være strafbar, straffes ikke, når den var nødvendig til afværgelse af truende skade på person eller gods, og lovovertredelsen måtte anses for at være af forholdsvis underordnet betydning . . . «

Vogels valg stod mellem døden efter tortur og brugen af falsk pas. Men hans danske dommere kendte ikke noget til det, som alle vidste. Det hedder i byrettens dom:

» . . . Idet tiltalte har forklaret, at han er aktivt medlem af det kommunistiske parti i Tyskland og medlem af ledelsen af det kommunistiske parti i sit distrikt, og at hans liv som følge heraf var i største fare i Tyskland, og at han er kommet her til landet for at frelse det, er det fra forsvaret særlig gjort gældende, at tiltaltes forhold i hvert fald for så vidt angår hans indrejse her i landet den 19. juli 1933 må være straffri i henhold til straffelovens § 14 . . . «

Men Østre Landsret afviser forsvaret og skriver i dommen, der stadfæster de 80 dages fængsel, som byretten gav:

» . . . Idet derhos bemærkes, at det ikke kan anses tilstrækkeligt godtgjort, at det af tiltalte udviste strafbare forhold har været nødvendigt til afværgelse af truende skade på hans person eller gods, og straffelovens § 14 allerede derfor ikke findes at kunne bringes til anvendelse, vil dommen være at stadfæste . . . «

En lille smagsprøve. Et forvarsel om, hvad der ventede os.

Jeg var ung jurist den gang og havde mødt et par år i retten. Jeg kendte ikke dansk retsvæsens fundamentale gemenhed, men skulle lære den grundigt at kende.

Det Danmark, som de tyske emigranter kom til, havde allerede underkastet sig nazismen. Magthaverne i vort land accepterede med en henrevethed, der er et sidestykke til den begejstring, hvormed deres efterfølgere snakker »fællesmarked«, Hitler og hvad hans var.

Svampen havde også angrebet andre dele af det danske hus end den, hvor justitsen holdt til.

Pressen f. eks. Ensomt bekæmpede »Arbejderbladet« den snigende fare. Så var der Nicolaj Blædel, så længe han fik lov at skrive. Enkelte andre. Men iøvrigt var pressens heloter de mægtiges slaver. De stod på den side, de dengang troede var magtens, ærens og pengenes.

En gennembladen af aviserne fra de tider er lærerig. Det glemte dukker op i erindringerne. En barsk genoplevelse af den virkelighed, at dansk presse var bestukket. Med annoncer blandt andet.

I Berlin kontrolleredes vore aviser på det nøjeste. Annonceringen i de enkelte blade afstemtes efter graden af deres nazivenlighed.

Denne kontrol var lagt i hænderne på en institution, der hed »Werberat der Deutschen Wirtschaft«, som havde nedsat et specielt »Überwachungsausschuss«.

Jeg har en fotokopi af dette kontroludvalgs forhandlingsprotokol angående et møde, der afholdtes den 24. april 1934.

Danske aviser fik her følgende vidnesbyrd:

»... »Berlingske Tidende« ... er tyskvenlig og må anbefales (til annoncering. CM) på grund af dens indflydelse.

»Dagens Nyheder« (Nationaltidende CM) ... Indstillingen fra denne avis' side over for os har forbedret sig. Mod annoncering næres ikke mere betænkelighed.

(Bladet ejedes af Arbejdsgiverforeningen og Det konservative Folkeparti og havde anskaffet sig en nazistisk direktør, der hed Fridtjof Jensen. Han var stikker og blev senere straffet. CM)

Der advares mod

»Politiken«

Annoncetegningen skal indstilles på grund af fornyede stærkt tyskfjendtlige indslag.

(Forholdsreglen virkede, og Politiken blev taget til nåde igen. CM)

»Jyllands-Posten« . . . har en næsten nationalsocialistisk indstilling.

»Aalborg Stiftstidende«, Aarhus Stiftstidende« og »Fyns Stiftstidende« anbefales.

»Jydske Tidende« har en stor udbredelse og stiller sig venligt over for nationalsocialismen . . .*)

Også Antisemitismens hundegalskab, som flygtningene troede at være kommet fri af, flammede op i danske aviser.

Et greb i møddingen. Hitler syslede i 1938 med tanken om at sende Europas jøder til Madagaskar. Den 9. november 1938 indtraf »Krystalnatten«. Tyske jøder myrdedes og mishandlede under en organiseret, rigsomfattende pogrom.

I de dage, nærmere bestemt den 15. november 1938, bragte »Jyllands-Posten«, det reaktionære NATO-organ, den gang af »næsten nationalsocialistisk indstilling«, en ledende artikel, hvori et mere og mere dominerende konservativt synspunkt på »jødespørgsmålet« formuleredes:

» . . . Når man har fulgt jødespørgsmålet i Europa i årtier, kan man til en vis grad forstå tyskernes animositet overfor jøderne, også hvis man ser bort fra de raceteorier, der betyder så meget i den nationalsocialistiske verdensopfattelse.

Selv herhjemme, hvor jøderne aldrig har nået en så dominerende stilling som i de mellemeuropæiske lande, har man i de senere år bemærket deres uheldige egenskaber.

. . . Det er påfaldende mange jøder, som på en lidet tiltalende måde er blevet forgrundsfigurer i svindelaffærer og måske ikke mindst i de uappetilige pornografi- og fosterdrabsaffærer, som er forekommet i de senere år. Også indenfor dansk forretningsliv optræder der jøder, hvis metoder ikke er nogen pryd for standen.

Men det, som vi herhjemme har set af jødernes uheldige sider, er kun en svag afglans af deres virke i de mellemeuropæiske og østeuropæiske lande. Også dér må man naturligvis gøre undtagelser . . . Racefæller, som har ført an i det tvivlsomme forretningsliv, i den tvivlsomme forlystelsesindustri og måske navnlig i de politiske bevægelser yderst til venstre.

Det var ikke russere, men jøder med russiske navne, som

*) Inst. f. Marxismus-Leninismus.

drukne Rusland i blod. Det var ikke en ungarer, men en jøde, som ledede den kortvarige, blodige rådsrepublik i Budapest. Det var ikke en tysker, men en jøde, som på samme måde gjorde München til et slagtehus . . . det skal ikke benægtes, at de erfaringer, som tyskerne – sammen med andre fastlandsfolk – har gjort med hensyn til jøderne, danner en vis basis for deres følelser.

Man kan indrømme Tyskland, at det har ret til at skille sig af med sine jøder. Men til gengæld kan man stille det krav, at det sker på en anstændig vis.

Den svenske professor Böök udkaster den tanke, at der må anvises jøderne »et sted, hvor de må være«.

Og hvorfor ikke forfølge denne tanke videre?

Man står overfor en løsnig af kolonispørgsmålet. Ville det være ganske urimeligt, om et af de koloniområder, som nu kommer på auktionsbordet, blev sat til side som et fritsted for jøderne? Der kunne de få det »nationale hjem«, som Palæstina alligevel aldrig kan blive for dem, her kan de udvikle deres egen stat, her kan de pleje deres traditioner og den kultur, som de ønsker at rendyrke . . .«

Således kommenterede et af landets førende konservative organer de grufulde pogromer syd for grænsen. Emigranterne forstod til fulde – og fik det dagligt at mærke på deres krop – at nazismen var i fuld gang med at opløse Danmark inde fra.

Den eftertænksomme læser vil nu (måske) lægge bogen fra sig og grunde en stund over, hvem det mon er, der i dag bestikker den fri presse i vort land. Vidende, at dens hæderlighed har sin pris, men at den er overkommelig. Den blev betalt – og den bliver det.

Hvor tror du, fællesmarkedets »Werberat-Kontrollausschuss« sidst havde møde? Hvem tror du, var med?

Det bør dog nævnes, at den borgerlige presse havde enkelte gentlemen.

Nicolaj Blædel var en fremragende skribent. Med ærlighed og mod advarede han om den fremtrængende nazisme. I storpolitiske oversigter i radioen. I artikler i »Berlingske Tidende«.

Medens den borgerlige presse i øvrigt, og med særlig skamløshed »Politiken« (der i dag tjener på at være tilhænger af

fællesmarkedet, samtidig med, at dens aflægger »Ekstra-Bladet« er imod) priste Tjekkoslavakiets sønderlemmelse som en lykkelig begivenhed til fredens bevarelse, afsluttede Blædel en ledende artikel i »Berlingske Tidende« i oktober 1938 således:

» . . . Fremdeles oplyser Prag, at femte zones indlemmelse i Tyskland vil betyde, at 800–850.000 tjekkere går til riget. Deres vilkår bliver ikke lette. Ifølge »Times« referat oplyste ved underhusets onsdagsdebat den liberale politiker Acland, at han, der lige var kommet flyvende fra Prag, havde set en ung tjekkisk kvinde med hagekors indbrændt med gloende jern på brystet, og at en læge havde fortalt ham, at han havde behandlet et otte måneder gammelt barn, på hvis pande ligeledes et hagekors var indbrændt . . . «

Næste dag måtte man i »Berlingske Tidende« læse følgende:

» . . . I den ledende artikel i »Berlingske Aftenavis« for i aftes forekom i en omtale af den tjekkiske befolkning, der vil overgå til Tyskland, følgende linjer (derefter citeredes ovenstående afsnit af lederen). Vi beklager fremkomsten

af disse linjer, idet der i beretningen om en i sig selv lidet troværdig og i hvert fald for os ukontrollabel episode kan indlægges en antydning af, hvorledes den tjekkiske befolkning som sådan kan ventes at blive behandlet. Formodninger af denne art ligger »Berlingske Tidende«s ansvarlige ledelse fjernt . . .«

Løgn og latin. På »Berlingske Tidende« var det velkendt, hvad der gik i svang i det tredie rige, og at mishandlinger med brændemærkning af mennesker var for bagateller at regne.

Det var den tyske gesandt, der havde intervenseret som utallige gange både før og senere – og Blædel blev på tysk forlangende fjernet fra sin skribentvirksomhed.

»Politiken« kunne ikke lade lejligheden gå fra sig til at lan-
ge et æselspark ud:

». . . En beklagelig episode ved et stort konservativt blad og dette blads holdning efter episoden har givet anledning til en mængde rygter og har skabt en vis urolig bekymring med hensyn til den danske presses frihed. Er den under pres og censur fra tysk side? spørger mange. Rygterne fortæller endog, at den tyske gesandt skal have grebet ind og forlangt afskedigelse af visse pressemænd.

Disse rygter er urigtige. Der foreligger intet om et tysk pres over for danske bladredaktioner. Der foreligger derimod dette ved »Berlingske Tidende«, at en fejlagtig anlagt udenrigspolitisk linje, der på ingen måde har været til gavn for de nationale interesser, eksploderede i en desperation, som bladet nødvendigvis måtte tage ubetinget afstand fra. Tilfældet redaktør Blædel er beklageligt . . . en begavet skribent med et stærkt lyrisk dramatisk temperament har ladet sig rive med og ikke tilstrækkeligt forstået, at udenrigspolitik i disse skæbnesvangre år hverken er lyrik eller dramatik, men nøgtern virkelighed . . .«

Denne artikel er bevidst løgnagtig og desuden en plump gemenhed på et tidspunkt, hvor den tyske gesandt intervenserede så ofte der stod en stavelse i en dansk avis, der mishagede. Hvor pressen havde ladet sig belægge med mundkurv.

I forordet til Blædels bog skriver redaktør Seidenfaden om »Politiken«s artikel:

». . . »Intet om tysk pres«, hed det om det tyske gesandtskabs henvendelse til »Berlingske Tidende«, »fejlagtigt anlagt udenrigspolitisk linje« om en konsekvent oplysningsvirksomhed om Hitlerregiments mål, »ikke til gavn for de nationale interesser« om advarende ord om ydre og indre farer, og »desperat eksplosion« hed det om et lille glimt om et indebrændt hagekors; det sidste glimt, som den legale danske presse skulle bringe om forbrændingsovnene i det nazistiske krematorium, før befrielseshærene 8 år senere havde fjernet det tyske pres. Hvad der var ment med ovenstående linjer (de citerede fra »Politiken«s artikel. CM) var naturligvis heller ikke det, der stod i dem, for det var ord til ord forkert. Der var sket det, at også ytringsfriheden var blevet inddraget blandt storpolitikens midler. Det overordentlig betænkelige var imidlertid, at folk i almindelighed ikke vidste at den slags ting var skrevet bevidst mod bedre vidende . . .«

Emigranterne måtte føle sig, som var de blevet derhjemme i det tredje rige. Et blik i aviserne var midlet mod den hjemvé, der plagede dem. Vi havde det hele. Vil vi få det igen?

De politiske partier omstillede sig

Socialdemokratiet havde forlængst erstattet klassekamp med borgfred.

Var ophørt med at være et socialistisk arbejderparti.*)

De socialdemokratiske ledere – Stauning frem for nogen – var besat af et dampende had til kommunismen.

Sovjetunionen bagvaskedes i den socialdemokratiske presse med en vildskab, der står mål med, nej langt overgår, hvad der stod at læse i den reaktionæreste presse i ind- og udland.

Kommunisthadet drev partiet nærmere og nærmere til nazismen. Forsigtigt og gradvis måtte man gå til værks. Den danske arbejders klasseinstinkt måtte tages med i regnestykket.

Men skimmel bredte sig. Artikler om, at socialismen måtte ophøre med at være »international« og blive »national« begyndte at dukke op. Stauning, cigarmageren, der svigtede sin klasse, færdedes hjemmevant hos landets nazistiske storgodsejere. Var en kær og gerne set gæst hos den tyske ærkenazist grev Schimmelmänn på Lindenberg. Hos ham og andre af slagsen.

Allerede 1935 skal han have erklæret: Enten må vi selv lave vor »nationalsocialisme«, ellers vil andre gøre det for os. Parolen svarer i hvert fald på det nøjeste til den kurs, Stauning fulgte. Den førte senere i en stormslagen stund partiet i havn.

I efteråret 1940 trak det op til, at den alkoholiserede uduelighed Fritz Clausen og hans nationalsocialister skulle overtage magten her i landet. Det skulle være sket efter en demonstration, som han og hans brunskjorter organiserede i København den 17. november. Men det kom ikke så vidt. Stauning forsvandt heller ikke som statsminister, som det en overgang så ud til, at han skulle.

I oktober måned 1940 skal der på lokalt plan være sluttet et forlig mellem værnemagten og socialdemokratiet om par-

*) Socialdemokratiets ledende kadre var så disponerede for kapitulationen, som deres tyske fæller. Allerede i 1927 skrev socialdemokraten, den senere professor i filosofi ved Aarhus Universitet, Svend Ranulf om sine partifæller:

» . . . Den socialdemokratiske førerklasse er da i det store og hele en filistrøs småborgerklasse, hvis fornemste interesse det er at sikre sin egen småborgerlige eksistens. . . .«

En sådan kaste er prædestineret for nazismen.

tiets betingelsesløse kapitulation for den tyske nazisme. Dette forlig godkendtes senere af de øvre tyske naziinstanser. Dermed var den såkaldte »Decemberkrise« i 1940 afværget. Socialdemokraterne blev ved truget, og Fritz Clausen var udmanøvreret af Stauning.

Forliget skal blandt andet være gået ud på, at socialdemokratiet som en erkendtlighed for den totale underkastelse fik løfte om skånsel for personer og formue under besættelsen, samt om, efter den ventede tyske sejr at måtte leve videre som »Danmarks Nationalsocialdemokratiske Arbejderparti«.

Visse ændringer i partiets struktur og program måtte foretages, visse personer udskiftes. Men i princippet var man enig: Efter den tyske sejr skulle Staunings parti være det eneste tilladte i Danmark. Der opstilledes en liste over de personer, der skulle være medlemmer af den første danske regering efter tysk sejr og den derpå følgende indlemmelse af Danmark som tysk provins.

Denne ministerliste kender »Udgiverselskab for Danmarks nyeste Historie« eller i hvert fald nogle af dets medarbejdere. Det er en af de hemmeligheder, der ruges over med så vild en arrigskab. En af dem, der ikke er offentliggjort af de parlamentariske kommissioner, der nedsattes til »undersøgelse af samtlige politiske og militære forhold, som kan tjene til bedømmelse af, hvorvidt der er grundlag for at gøre ansvar gældende over for ministre eller andre særlig ansvarlige i forbindelse med Danmarks besættelse af tyske tropper den 9. april 1940«.

Da forliget med tyskerne var i havn og »Decemberkrisen« overstået, begyndte Stauning at forberede de danske arbejdere på, at de måtte acceptere situationen. Indstille sig på at blive nazister. På, at landets selvstændighed kun kunne bevares på betydningsløse områder, og dér kun indtil videre.

Forligets godkendelse i Berlin afspejler sig i en tale, som Stauning holdt i »Fyns Forum« den 19. januar 1941:

». . . Vi må forberede os på at indgå i det Europa, som sikkert vil være anderledes efter krigen end før. Nyordningen vil stille krav til Danmark som til andre lande, men deri ligger der ingen ulykke . . . Det er klart, at Europa vil undergå en udvikling, og Danmark må som andre nationer gå ind i de nye baner for samvirke og samhandel, men dette vil næppe være svært for Danmark, thi i svundne tider har vi haft en betydelig samhandel med Tyskland, og dertil er erhvervsliv og befolkning stadig rede . . .«

Efter rutinemæssige fraser om nationalt sammenhold med videre fortsatte han:

» . . . Men i alt dette ligger ingen afvisning af deltagelse i den nyorientering, som vil blive følgen af den store omvæltning, der finder sted eller allerede har fundet sted; der må for et lille flittigt, virkelystent folk være muligheder for samvirken med det store tyske folk, der er berømt for flid og dygtighed. I så henseende kan der ikke være tvivl. Når freden er sikret, vil et nyt virksomt liv begynde, og det danske folk vil nok finde og udfylde sin plads . . . «

Den 8. marts 1941 stod samme Stauning i »Studentereforeningen« i København og prøvede at mane ængstelsen for, at det var ved at være slut med Danmarks tilværelse som selvstændig stat, i jorden:

». . . De små stater har intet at frygte, de vil beholde deres selvstændighed. Kun på det erhvervsmæssige, møntmæssige, militærpolitiske og udenrigspolitiske områder må ledelsen være fælles og bestemmes af Tyskland, ellers kan de enkelte lande indrette sig ganske som de vil . . .«

Hvor er det mon, vi har hørt tilsvarende toner for ganske nylig?

For at vise vejen til »Neuropa« startede Stauning i foråret 1941 – det var for øvrigt et punkt i Oktoberforliget – den såkaldte »Globus«-gruppe, som udgav det nationalsocialdemokratiske tidsskrift »Globus«*).

Forligsforhandlingerne med tyskerne om det danske socialdemokratiske nazificering skal fra dansk side være ført af en deputation under ledelse af formanden for »De samvirkende Fagforbund« (som L. O. hed den gang) Laurits Hansen og fra tysk side – så vidt jeg ved – af Gustav Meissner. Samme

*) Stud. mag. Carl Erik Bay har skrevet en afhandling om Socialdemokratiets placering i kulturlivet i perioden 1924 til 1940. I den dokumenterer han, at partiets omstilling ikke alene var politisk, men også kulturel.

Teologen Julius Bomholt, der nu kun mindes af få, var i trediveerne socialdemokratiets kulturdirigent.

I 1932 havde han skrevet en bog, der hed »Arbejderkultur«. En litterær tågedannelse, hvis vanskeligt fundne mening det åbenbart var, at der måtte opstå en særlig »arbejderkultur« som modstykke til borgerskabets. Således skrev han:

». . . Koncentrationen i erhvervslivet fører til en mere klassebevist arbejderstand, der også på kulturelt område må stole på sin egen indsats, sine egne kræfter. De borgerlige kulturelementer vil miste deres betydning efterhånden som den overbevisning bider sig fast: At det er det stolteste i verden at være arbejder. Hvorfor ernære sig med krummer fra bourgeoisiets taffel, når man selv er i stand til at producere nærende brød? Hvorfor nøjes med den borgerlige kulturs spartansk indrettede anneks »for folket«, når man selv er i stand til at bygge et tempel for større idéer . . .«

Hitler havde ikke været ved magten i fire år, da Bomholt fandt fra arbejderklassen over i det uforfalskede nazistiske folkefællesskab:

». . . I de gamle tider var det almuen, der dybest forstod, hvad der lå i det ord: Fællesskab. Fællesstræb. Og de almuesfolk, som drog ind i industrien og blev lønarbejdere, førte fællesskabsforståelsen med sig. De svor til solidariteten. Det er denne solidaritet, der nu på organisk måde udvides til at omfatte hele nationen og dens skæbne. Et folk i frihed. En stat i frihed. Og jeg kan ikke se rettere, end at den ægteste fællesskabsfølelse er den, der forener de nationale og de sociale krav i sig: Danmark er vor moder i samme grad, som hun (også socialt) er en moder for alle sine børn . . .«
De dunkle ords mening er nu umisforståelig.

Laurits Hansen genfinder vi som ledende medlem af »Globus«-gruppen sammen med Niels Lindberg, kontorchef i »Arbejdernes Erhvervsråd«, sekretær i »De samvirkende Fagforbund« Ernst Berg samt Staunings særlig gode ven og beundrer, forfatteren Harald Bergsted, der i blind tillid til sit forbillede fulgte kursen så længe og så langt, at han blev medarbejder ved nazisternes dagblad »Fædrelandet«.

Samme vej som Bergsted gik Globus-manden Axel Berg, tidligere sekretær i snedkerforbundet og formand for den socialdemokratiske »Karl Marx-Klub«. Han skrev en artikel i »Fædrelandet« den 20. marts 1943:

» . . . Vi står nu på tærsklen til et nyt afsnit i Europas historie, som betyder socialisme i vor tid, den nationale revo-

lution i Danmark vil blive indledning til et gigantisk socialt reformværk . . .«

Tærsklen til dette nye afsnit af Europas historie hed Stalingrad, hvor et helt tysk armékorps var tilintetgjort seks uger før. Nu vandrede de slagne soldater ad de snelagte veje mod fangenskabet.

Således var vejen, vi ville være gået, om Stauning havde magt som agt – og hvis ikke den røde armé havde knust Hitler og hans tusindårige uden at spørge Stauning først.

Vel var man indenfor socialdemokratiets ledelse sikker på en tysk sejr – den var Staunings fundamentale arbejdshypotese – men for en sikkerheds skyld holdt man Hedtoft, H. C. Hansen og andre tilbage i reserve. Nogen måtte man have at bygge videre på, dersom den forventede tyske sejr alligevel skulle udeblive.

På denne måde helgarderet stod man krigen så tåleligt igennem.

Den politik, der glippede for Stauning og hans håndgange, da »fællesmarkedet« hed »Neuropa«, skal hans efterfølger, Jens Otto Krag, nu vide at virkeliggøre. Den Krag, vi til vor skade har fået igen som statsminister, er af skind og sind som hin Stauning, der var indforstået med at indlemme os i Hitlers tusindårige. Ikke så imponerende af ydre. Ikke så stærk af hjerne, men af sindelag den samme.

Værnemagten overholdt til punkt og prikke forliget, så længe dens magt strakte. Ingen socialdemokratisk personlighed antastedes. Ikke én øre af partiets formue blev rørt. – Det personlige mod, som en del pampere – mon nogle endnu husker »Den farligste illegale klike«? – så umådeholdent har brystet sig af, har sin jordbundne forklaring.

Hvad der mislykkedes for Staunings tyske kolleger, gennemførte han med held: Overlevelse efter kapitulation.

I Staunings Danmark havde de kommunistiske flygtninge ingen grund til at nære illusioner. Nogle af dem gjorde det desværre alligevel.

Når Staunings regering i tidens fylde lod dem indfange og udlevere til Gestapo, var det en sidste konsekvens af en udvikling, der kunne iagttages siden Hitlers magtovertagelse, ja, i virkeligheden så tidligt som fra 1916, da Stauning under den første krig indtrådte i den radikale regering, og dette godkendtes af den berømte natkongres, som satte det endelige punktum for socialdemokratiets socialistiske karriere.

Også Det konservative Folkeparti indstillede sig tidligt på de nye forhold i Europa. Gennemgik – trods modstand navnlig fra Christmas Møllers side – hastigt en dybtgående nazificeringsproces. I modsætning til socialdemokratiet mere efter italiensk mønster.

Den forhærdede hykler Ole Bjørn Kraft har for ikke længe siden udsendt sine erindringer. Han prøver at forklare, fortie og bortlyve.

Men det lader sig ikke gøre. Hans konservative politik gik ud på at søge den italienske fascisme kopieret i Danmark. Tillempet efter vore forhold. Landstinget skulle omdannes til at være et »korporationernes« ting.

Ole Bjørn Kraft havde i 1932 udgivet en bog, der hed »Liv-Lære-Lov«, der var én eneste højstemt hyldest til den italienske fascisme i almindelighed og Mussolini i særdeleshed.

Partiets ungdomsafdeling, der bestod af overklassens og mellemstandens lømler, uniformeredes og bevæbnedes. Den adskilte sig i intet væsentligt – og intet synligt – fra Hitlers SA-bander eller Mussolinis korps. Blot var de skjorter, der var sorte i Italien og brune i Tyskland, hos os af grøn kulør. Ellers var det her som der. Skrårem, skaftestøvler og uniformshuer.

Denne ungdomsafdeling – K. U. kaldet – arrangerede provokatoriske møder i arbejderkvarterer med tilhørende slagsmål og voldelige overfald. Kraftige tendenser til antisemitisme. Forulempelse af jødiske medborgere, men vel at mærke kun de fattige i byens indre kvarterer. Parademarch, heil og hitlerhilsen.

Her er ikke stedet til at gå i enkeltheder. Lad mig nøjes med at stikke en lugteprøve i næsen på mine læsere.

Bevæbningen af K. U.'s såkaldte »Stormtropper« – de danske SS-er – tog fart i 1934.

– I skal bevæbnes med »Bidetænger«

var parolen.

Meningen var begribeligvis ikke, at der skulle købes knibetænger til de unge mennesker hos isenkræmmeren, men at de skulle bevæbnes med slagvåben.

Divisionschefen Carsten Raft udstedte den 5. september 1934 en dagsbefaling til sine styrker – »Stormtropperne« (S-T) og »Aktiv Korpsene« (A. K.), og i den hedder det:

»... Der rettes fra ST udvalgets side henvendelse til par-

tiets (Det Konservative Folkeparti. CM) ledelse angående kommandoforhold på mødepladser, hvor S-T er til stede for at overholde ordenen. Det viste sig ved Roskilde-mødet, at i visse situationer, som kræver hurtig handling, kan den lokale dirigents afgørelse ikke afventes. - ... Erfaringer fra Nakskov-Roskilde møderne viser, at »bagom opmarch« er den rigtige opmarchmanøvre på mødepladser; det bør dog bemærkes, at forreste kolonne har vanskeligt ved at finde den rigtige opmarchlinje, og det bestemmes derfor, at der for fremtiden altid skal være en adjudant i spidsen for hele toget, og denne skal føre den forreste kolonne ind på den rigtige plads og angive det mellemrum, der skal være mellem den og næste kolonne . . . Divisionens 3 S-T mandskolonner udrustes fremtidig med en bidetang til overklipping af pigtråd . . . En stor del af de overfald, der fandt sted, forøvedes på smågrupper, som havde skilt sig ud fra de store hjemkørselskolonner. Styrkerne må derfor holde sammen . . . A.K. kolonnerne bør kun deltage i slagsmål, hvis det er nødvendigt. Det er nemlig vor erfaring, at de folk, der overfaldes, næsten alle er S-T folk, der på en eller anden måde har gjort sig bemærket i et sammenstød, og for A.K. institutionens udvikling vil det være heldigt, om den får en lidt mere fredelig karakter end S-T . . . beder A.K. arbejde videre og koncentrere arbejdet om den næste store konservative samling, hvor det er i København, det sker. Den 23. ds. kl. 16 på Langelandsplads skal K.U.'s fremmøde være større end nogen sinde, og det store A.K. træde i funktion . . . «

Mødet på Langelands Plads, som der tales om, forløb som provokeret. Arbejderne i kvarteret, - i K.U.-sproget »marxistiske voldsmænd« - forulempedes. En planlagt demonstration fra mødestedet gennem Nørrebro til »Borgernes Hus« turde K.U. ikke gennemføre - trods brovtende ord og bidetænger.

På Langelands Plads holdt den konservative Halfdan Hendriksen en tale i bedste Hitlerstil. Hidsede mod »Marxisme og kommunisme«. Opfanatiserede de tilstedeværende ca. 1500 K.U.'ere, der hilste ham med brøllende bifald og Hitler-hilsen.

De planlagte overfald på tilstedeværende marxister fandt sted. En af de ledende naziprovokatører, en bankbestyrer Bind-slev, fik nogen over nakken.

På samme tid, som socialdemokratiets ledelse orienterede sig nationalsocialistisk, og de konservative lod deres unge marchere i langskaftede støvler og indeksersere Hitler-hilsen – der deutsche Gruss – tog nazificeringen fart også blandt Danmarks bønder.

En landbrugskrise af ikke tidligere set omfang og dybde mareréd landet. Nedslagning og destruktion af kvæg financieredes af staten, medens byernes arbejdsløse småsultede. Tvangsauktionerne drev såvel duelige som udelige landmænd fra hus og hjem.

Bøndernes svar på krisen var L.S. – Landbrugernes sammenlutning – der organiserede 135.000 bønder i en bevægelse, der umiskendeligt mindede om den fascistiske lappobevægelse i Finland.

Politiske bondepartier dukkede frem, og i tidens fylde gik det hele op i en højere enhed med Fritz Clausens naziparti.

Tiderne var strenge for bønderne. Det skal visselig ikke nægtes. Men emigranter, der iagttog, hvad der skete, måtte konstatere en politisk udvikling over hele spektret fra socialdemokratiet via de konservative til bønderne, der var dem fortrolig fra det Tyskland, de var rejst fra.

— — — —

»Hva' mæ Kulturen« – spurgte Poul Henningsen. Vi var en fløj til venstre, der tog kampen op i blade som »Frisindet Kulturkamp«, »Monde«, »Plan«, »Kultur og Politik«, og hvad de nu hed disse tidsskrifter, som vi stablede på benene og holdt liv i, i en kortere eller længere – mest kortere – tid.

At talentet mest var på vor side, kan siges uden selvovervurdering. Som konstatering af en virkelighed. Borgerligt åndsliv var der ikke fugls føde på, men det var under hurtig nazificering.

En type fra tiden – og lad mig drage ham frem som læreeksempel – var en den gang meget omtalt præst fra Vedersø i Vestjylland. Nu er han glemt. I trediverne toneangivende.

Han hed Kaj Munk og mindes nu om stunder nærmest, fordi tyskerne lod ham myrde. Han var ikke indrulleret i Fritz Clausens tyske naziparti, men fuldgod dansk fascist. En forvirret sjæl og en skrivefærdig producent af teaterstykker. Han basunerede for de sydlige diktatorer, så længe de fremherskende strømninger førte deres vraggods til vore strande. Da de vendte, tog han turen den modsatte vej.

Nu er det vel nærmest en synd mod den nationale helligånd at citere ham for følgende udtalelse fra de gode dage:

» . . . Ingen dansk kan ære Hitlers dåd mere end jeg. Græn-
seløst beundrer jeg, at det har været en mand muligt midt
i parlamentarismens dirt-track, i fortvivlelsens dal efter ne-
derlaget, at få vognen kørt op ad bjerget igen . . . «

(Travesti af en Hitlertale: » . . . Mit den entgegengesetzten
Massnahmen werden wir Nationalsozialisten die Karre des
deutschen Volkes wieder in die Höhe bringen . . . «

Nogen original ånd var han ikke, denne ordgydende
præst fra Vedersø).

Kaj Munk nåede ikke, som Arne Sørensen, en mindre kultur-
personlighed af tilsvarende beskaffenhed, at blive medlem af
»Danmarks Frihedsråd« og af befrielsesregeringen. Havde han
levet, ville han såmænd nok have gjort det.

Om Kaj Munk skrev Piet Hein i 1941:

»En gudelig gavflab, forklædt som en folkelig pater,
En hjemmevulkan med et boblende blækblandet krater
Et Tivolitempel for tant, testament og teater,
Over en grav, hvor der hviler en dødfødt diktator.

-- -- --
Det Danmark, som emigranterne fra Hitlers rige kom til, tog
dårligt imod dem. De var mere end uvelkomne. Intet arbejde.
Ingen understøttelse, men fjendtlighed i et samfund, hvor
nazismen bredte sig.

Som maddiker i et kadaver.

STATSPENSIONERET KRIGSFORBRYDER?

Dette kapitel og det næste skal handle om en forhenværende dommer, den nu som pensionist levende *Emil Strøbech*. Hans bopæl er Toften nummer 6 i Kolding.

Louis von Kohl, en dansk statsborger i tysk tjeneste, kom til Danmark i 1938 for at afløse Pflugk-Hartung. Han kom fra det tredje rige, og det budskab, han bragte, og de, der sendte ham, var af en sådan beskaffenhed, at han omgående kom på den mest fortrolige fod med de store i landet. Med Stauning, med Steincke, med Scavenius og med en af rigets store politigeneraler, ja vel egentlig den største, tyskernes håndgangne mand, rigspolitichef Thune Jacobsen.

I 1938 fældedes Pflugk-Hartung af emigranten Ernst Wollweber. Han lagde oplysningerne om den tyske spion på bordet for to engelske efterretningschefer, der boede på hotel d'Angleterre. Det var vist nok de herrer Stevens og Best, der året efter blev kidnappet i Holland af SS - Naujocks og Schellenberg – og ført til Tyskland. De indberettede, hvad de havde erfaret. Den engelske regering intervererede, og tvunget dertil måtte vi bevæge os til at arrestere Pflugk-Hartung og nogle af hans medarbejdere. De straffedes. Pflugk-Hartung med fængsel i 1 år og 6 måneder.

Dermed var sagen ikke klaret. Steincke var så åbenlyst belastet ved sin overbærenhed med Pflugk-Hartung, sin anvendelse af de skumleste politimetoder og sin bistand til Gestapo, at han i september 1939 måtte træde tilbage som justitsminister. Stauning nødtes til at lade ham falde.*)

*) Efter sætningen af denne bog er jeg (den 25. juli 72) kommet i besiddelse af en tysk abwehr-notits, hvorefter det skulle være Steincke, der med støtte i et engelsk pres har gennemført en regeringsbelutning om tiltale mod Pflugk-Hartung. – Endvidere af en fotokopi af en skrivelse af 15.2.39 fra chefen for »Oberkommando der Wehrmacht«, hvori det nævnes, at rigsadvokat Pihl skulle have udtalt, at han anså Pflugk-Hartung for at være en »Ehrenmann«. Han ønskede, at en sådan mand hverken blev straffet eller udvist. Det var nok, at han gav sit æresord på, at han ikke mere ville beskæftige sig med efterretningsvirksomhed. Strøbech skal have sagt, at han fandt dommen over Pflugk-Hartung »uhørt«. (fortsættes)

Pflugk-Hartung skulle altså afløses. For at dække efterfølgeren, Louis von Kohl, oprettede man i marts 1939 det såkaldte sikkerhedspoliti under rigspolitiet. I dette sikkerhedspoliti – SIPO kaldet – indbyggedes Pflugk-Hartungs spionageapparat. Til at lede denne centrale afdeling i sikkerhedspolitiet ansatte man Louis von Kohl, der samtidig arbejdede for S.D. – Til nominel chef for SIPO udnævntes Strøbech, en københavnsk politiadvokat, der nød de danske nazisters bevågenhed. Og som fortjente den.

Politimesteren i Lemvig hed Unmack Larsen. Endelig en politimester med en smule stivelse i ryggen. Han blev justitsminister efter Steincke, og han gennemskuede hurtigt de herrer Strøbech og Louis von Kohl.

Impulsiv og hæderlig, som han var, satte han dem begge på porten. Von Kohl blev politistikker. Senere redaktør af naziorganet »Fædrelandet«, som han plejede og passede med en duelighed, der indbragte ham en varm taksigelse fra den rigsbefuldmægtigede, hans overordnede indenfor S.D., dr. Werner Best. Jeg har nævnt den – og mere af det, jeg hér skriver om – i en tidligere bog, men genoptrykker for sammenhængens skyld:

» . . . Meget ærede hr. von Kohl.

På grundlag af Deres indberetning af 1.7.43 i hvilken De betegner Deres hverv ved »Fædrelandet« som opfyldt og kun under bestemte forudsætninger erklærer Dem beredt til fortsat medarbejderskab, løser jeg Dem med virkning fra i dag fra det Dem tildelte hverv.

Med hensyn til Deres videre forslag skal jeg give Dem definitiv besked, så snart jeg har modtaget svar fra udenrigsministeriet i Berlin på den beretning, jeg har indsendt herom. Jeg udtaler min anerkendelse og tak over for Dem for det arbejde, De med så stor hengivenhed har ydet for

Skrivelsen slutter: » . . . I danske højrekredse (»rechtsstehenden dänischen Kreisen«) skal dommen anses som meget for hård og for at være en personlig succes (»Erfolg«) for justitsminister Steincke . . . »

Jeg kan ikke nå at anstille yderligere efterforskninger, men må nævne som en mulighed, at rollefordelingen i Pflugk-Hartung-affæren har været en smule anderledes, end jeg hidtil har haft grund til at antage.

Rigsadvokat Pihl har utvivlsomt været et ekko af Stauning.

Dersom justitsministeriet vil lade mig gennemgå sagsakterne vedrørende Pflugk-Hartung, skal jeg vende tilbage til affæren i næste bind. Man vil ugerne gøre skarn uret. Heller ikke Steincke.

Efterforskningen i sagen blev – ifølge skrivelsen fra »Oberkommando der Wehrmacht« – ledet af Strøbech.

»Fædrelandet« og håber på fortsat samarbejde på det dansk-tyske samarbejdes område.
Med de mest hengivne hilsner
W. Best (sign)

Der Bevollmächtigte des Reiches
in Dänemark

København, den 17.7.1943.

An
Herrn Louis von Kohl,
København.

Sehr geehrter Herr von Kohl!

Auf Grund Ihres Berichtes vom 1.7.1943, in dem Sie Ihren Auftrag bei "Fædrelandet" als erfüllt bezeichnet und sich nur unter bestimmten Voraussetzungen zur weiteren Mitarbeit bereit erklärt haben, entbinde ich Sie mit Wirkung vom heutigen Tage von dem erteilten Auftrag.

Auf Ihre weiteren Vorschläge werde ich Ihnen einen endgültigen Bescheid erteilen, sobald ich die Stellungnahme des Auswärtigen Amtes in Berlin auf meinen hierüber erstatteten Bericht erhalten habe.

Für Ihre mit grosser Eingabe geleistete Arbeit bei "Fædrelandet" spreche ich Ihnen meine Anerkennung und meinen Dank aus und hoffe auf weiteres fruchtbares Zusammenwirken mit Ihnen auf den Gebieten der dänisch-deutschen Zusammenarbeit.

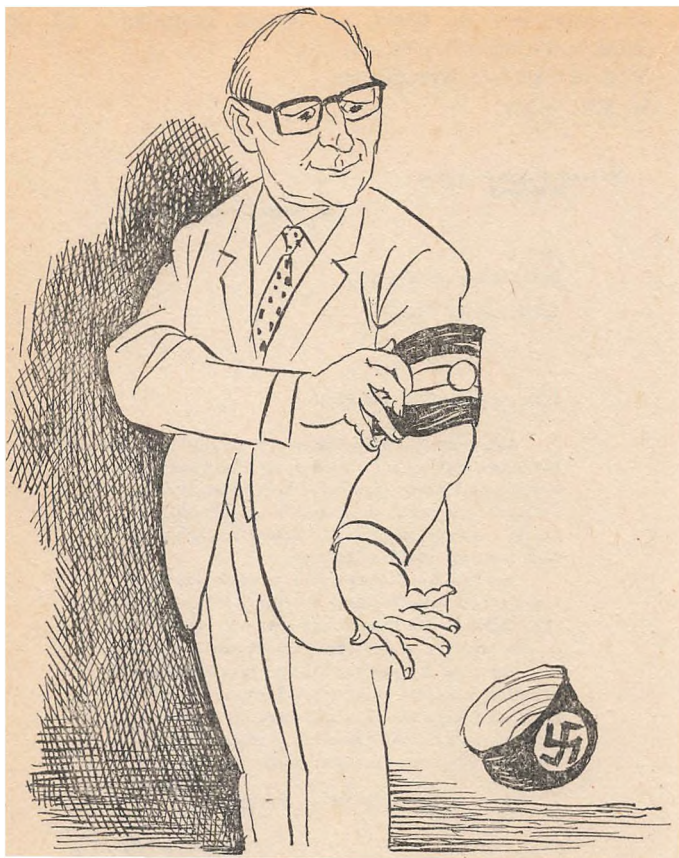
Mit ergebensten Grüssen

De parlamentariske kommissioner efter krigsslutningen kunne ikke komme udenom at beskæftige sig med Louis von Kohl. Men mindst muligt. Med et maksimum af overfladiskhed. Et show for folket.

Bemærkelsesværdig er den uforbeholdne måde, på hvilken Strøbech under afhøringerne gik ind for von Kohl. I krigens slutfase var han selv roet ind til modstandsbevægelsens forurenede strandbred, hvor så mangan kollaboratør har søgt og fundet sin redning.

Von Kohl havde krammet på ham, og under forhørene skulle man opleve den store frihedskæmper Strøbech prise

tyskeragentens danske sindelag. Også han blev i øvrigt dansk frihedskæmper. Havde han måske ikke sammen med Strøbech fremstillet et opråb til danske arbejdere om at lade være med at arbejde på de ny befæstningsanlæg mellem Kolding og Esbjerg? Det var i efteråret 1944. I 1943 var han redaktør for »Fædrelandet«. Det siger en smule både om Strøbech og ham selv. For resten også om den talstærke modstandshær, der skød frem i krigens sidste måneder som paddehatte i skovbund. Kom til syne just da Hitler var tilintetgjort, og værne-magten skulle afvæbnes.

En afsmagende komedie var meget af det, der skete den gang.

Hør, hvad han forklarede, denne Strøbech, for politikerne,

hvis hverv det var at sørge for, at ingen ansvarlig kollega kompromitteredes:

»... Jeg kan ikke nægte, at jeg selv hurtigt følte mig overbevist om, at det var en mand med ekstraordinære evner, med ganske ualmindelig viden, – jeg har truffet adskillige betydende mænd i mit liv, men få, der havde en så eminent indsigt i politik og navnlig forenet med et så stort kendskab til både sin egen nation og den tyske. Jeg dannede mig efterhånden den opfattelse, at von Kohl var en i enhver henseende fuldt pålidelig mand, over for hvem jeg overhovedet ikke har næret nogen som helst frygt... Jeg kan ikke sige andet, end at jeg den dag i dag nærer den mest absolutte tillid til von Kohl. Han hører til de folk, der tydeligst har søgt at gøre opmærksom på herhjemme, at krig var uundgåelig og endda overhængende. Han har gjort både Stauning, Thune Jacobsen og Scavenius opmærksom herpå, det ved jeg bestemt... Jeg har set bevis for, at han var en stærk modstander af systemet nede i Tyskland... jeg kan sige så meget, at tyskernes besættelse af Danmark påvirkede von Kohl ganske uhyre. Han havde hele tiden forudsagt, at den ville ske, og han har sagt det til Stauning, Scavenius, Thune Jacobsen og Steincke. Jeg har personlig hørt ham sige det til rigspolitichefen, og jeg ved det også fra von Kohls børn, f. eks. hans datter Christel von Kohl, en meget begavet og charmerende ung dame, der nærede et glødende had til tyskerne, og det har de ikke kunnet narre mig med, eller søgt at narre mig med, det kan jeg ganske bestemt sige... Jeg er slet ikke i tvivl om, at von Kohl har næret et brændende ønske om at hjælpe Danmark... jeg betragter ham i alt fald i dag som min ven...«

I dag betragter jeg Louis von Kohl »som min ven« erklærede Strøbech. Det var den 11. juni 1947, og den 24. marts 1949 blev »vennen« ved Københavns byret under en narreproces, hvor en dertil anvendelig statsadvokat havde indskrænket tiltalen til relativt harmløse forhold – såsom at have været redaktør for Frits Clausens »Fædrelandet« – dømt som landsforræder til fængsel i et år.

Unmack Larsens vurdering af von Kohl var ikke overensstemmende med Strøbechs, men diametralt modsat. Han erklærede, afhørt af den parlamentariske kommission:

»... Som sagt, de oplysninger, der blev forelagt mig, var af en sådan art, at jeg mente, det var uforsvarligt at have ham ansat i dansk politi...«

Forsvarligheden af at have Strøbech ansat, kom han ikke ind på. De omtalte oplysninger har man, med parlamentarisk durkdrevenhed, undladt at optrykke i bilagsmaterialet til kommissionernes beretninger.

Straks efter kapitulationen sikrede englænderne sig von Kohl. Hans sag blev »undersøgt« af det såkaldte »Interrogation-Center«, og her har også Strøbech afgivet forklaring:

»... en gang i 1939 – kort tid efter, at han var blevet politinspektør for sikkerhedspolitiet, fik han besøg af daværende rigspolitichef Thune Jacobsen, der var i selskab med Louis von Kohl. Thune Jacobsen forklarede, at Louis von Kohl var en mand, som man ganske afgjort kunne få stor nytte af inden for sikkerhedspolitiet, idet (han) havde opholdt sig adskillige år i Tyskland og var kendt med tyske forhold... Under arbejdet viste Louis von Kohl sig som ærlig, redelig og reel. Han ville gøre, hvad han kunne for at hjælpe Danmark. Han har under ingen omstændigheder virket som 5. kolonnemand eller spion for tyskerne her i landet...«

Det må indrømmes Strøbech, at han ikke har skyet nogen umage for at redde den såkaldte ven. Ud fra hvilke motiver, det skal jeg ikke fordybe mig i.

Heller ikke Unmack Larsen kunne hindre, at sikkerhedspolitiet fortsatte som en filial af Gestapo. Efter et interregnum på nogle måneder blev nazisten Fritz von Magius ansat som dets chef.

Mod sine energiske protester blev Strøbech skubbet ind på et karrieremæssigt sidespor. Han gjordes til dommer i Kolding. Der foreligger i justitsministeriets arkiver – som ikke må beskues – en gribende korrespondance med Strøbech, der i ord så bevægende som nogen Ovids bønfoldt om at måtte vende tilbage til Nordens Rom. Forgæves. Resten af sit liv måtte han vansmægte i sit jyske eksil. Men her nåede han altså at blive frihedskæmper, hvilket er ganske godt præsteret af den samme mand, som nazisterne havde udset til at skulle være rigsadvokat i Danmark efter Frits Clausens påregnede magtovertagelse, og som – trods trefarvet armbind – med skellig grund kan sigtes for at have været »krigsforbryder«.

Min slumrende mistanke vågnede op, da jeg i sin tid læste »Interrogation-Center«s afhøring af »Abwehrstelle Kopenhagen«s leder, major Carl Andersen. Denne tyske major med det danske navn forklarede om Strøbech, at han er »supposed to have had good connection at the Abwehr Amt in Berlin«.

»Abwehr« var en værnemagtscentral for spionage, sabotage og kontraspionage. Et korps, der kaldtes »Brandenburg« var knyttet til »Abwehr«. Det anvendtes til sabotage, diskrete drab, provokationer, brandstiftelser og andre mere specielle opgaver. Det var også på spil i forbindelse med Danmarks besættelse, og det bestod af ganske udsøgte banditter.

At Strøbech var »in« med Gestapo, vidste jeg. Forinden han tiltrådte chefstillingen i sikkerhedspolitiet i København, havde han været på instruktionskursus i Gestapos hovedkvarter i Prinz Albrechtsstrasse i Berlin.

Sine arbejdsgivere kendte han. Han må have vidst, at i Jylland sad SD-lederen Söhnlein, senere fører for den gruppe, der myrdede Kaj Munk, og at han og SD-chefen, Eberhard Freiherr Löw von und zu Steinfurt, allerede forinden krigen var i gang med at opbygge et net af stikkere, der omspændte hele det bedøvede Danmark.

Med snilde og flid samlede SD oplysninger ind til brug for Gestapo. I samarbejde med visse danske politifolk forberedte de på deres vis den kommende besættelse. Den, som von Kohl havde beredt de øverste på siden 1938.

Af hensyn til yngre læsere skal jeg minde om, hvad Gestapo og SD (Sicherheitsdienst) egentlig var for noget.

Gestapo er en forkortelse af »Geheime Staatspolizei«. Gestapa af »Geheimes Staatspolizeiamt«, hovedkvarteret i Prinz Albrechtsstrasse i Berlin. Gestapo var et af den nazistiske terrors vigtigste virkemidler. Det oprettedes den 26. april 1933 af hovedkrigsforbryderen Hermann Göring (dekoreret med storkors af Dannebrogordenen med diamanter og bryststjerne). Den 20. april 1934 blev ledelsen af Gestapo, der nu var organiseret over hele Tyskland, overdraget til to andre krigsforbrydere: Himmler og Heydrich.

Det var Gestapos opgave at kue alle politiske og sociale bevægelser, først i det tyske, og senere i de andre undertrykte folk, der kunne være farlige for Hitlerregimet. Kommunisterne forfulgtes – som de farligste modstandere med udsøgt hadefuldhed. Under forfølgelsen af sit formål anvendte Gestapo de mest barbariske metoder. Tortur, mord og indsættelse i koncentrationslejre.

Under Nürnbergprocesserne mod hovedkrigsforbryderne erklæredes Gestapo for at være en forbryderorganisation.

Ingen, der oplevede hine tider, kan høre Gestapo-navnet uden gysen. Det var i denne morderbandes hovedkvarter, at Strøbech stod i lære – og tog ved lære.

Sicherheitsdienst (SD) var en nazistisk efterretningsorganisation. Sidestykke til Gestapo. SD spionerede og samlede oplysninger, der overgaves til Gestapo, som så tog affære. Denne organisation grundlagdes af Heydrich i 1931 som nazipartiets efterretningstjeneste. Efter magtovertagelsen smeltede SD sammen med Gestapo og blev dets efterretningsorgan.

Den 27. september 1939 – lige efter krigsudbrudet – oprettedes Reichssicherheitshauptamt (RSHA) til koordinering og skærpelse af den samlede naziterror. Heydrich var chef indtil 1942. Han stod igen under Heinrich Himmler, som var øverste leder for SS, der – ligesom Gestapo – af militærtribunalet i Nürnberg blev stemplet som forbryderorganisation. Han var endvidere chef for det samlede tyske politi. Indtil 1940 var Werner Best, den senere rigsbefuldmægtigede i Danmark, Heydrichs stedfortræder.

Den ene af de politifolk, som SD-lederen Söhnlein samarbejdede med, var en overbetjent i Århus. Han hed Georg Næve. Om ham skrev jeg den 9. august 1971 til justitsminister Thestrup:

» . . . ofte er jeg stødt på Georg Næve, overbetjent i kriminalpolitiet i Århus omkring besættelsen. Det fremgår af mit arkiv, at han arbejdede for SD-chefen Söhnlein, og desuden havde han forbindelse med Abwehrofficeren Carl Johannes Knud Andersen, der blandt andet besøgte ham i dagene lige forinden den 9. april 1940. Videre fremgår det af mine oplysninger, at han var forhenværende løjtnant i den tyske hær.

Atter sporer man her denne intime infiltration mellem SD, Abwehr, Gestapo og dansk politi. Strøbech florerede jo mærkelig nok endnu i dansk SIPO. Skal det være en statshemmelighed, eller kan man til brug for mine historiske sysler meddele mig, hvorledes der måtte være skredet ind mod bemeldte Næve efter krigen. Har der været sag mod ham, og hvorledes endte den, eller fortsatte han som dansk politimand?

Hvorledes kan det gå til, at en forhenværende løjtnant i den tyske hær kan være politimand i fremtrædende stilling i Århus. Jeg har mange optegnelser vedrørende denne Næve, og når jeg skriver om ham, ville jeg gerne kunne fortælle,

hvorledes det gik ham, da tyskerne var ude af landet. Kan jeg ikke få det at vide må jeg jo nøjes med at fortælle mine læsere, at det også er noget, der er at betragte som uvedkommendes »snagen i andres forhold« . . .«

Justitsministeren svarede mig den 29. september, at man ikke ville give mig de ønskede oplysninger. Om dem kan Strøbech ikke have været uvidende.

Under de granskninger, der har været fornødne for at skrive denne bog, stødte jeg på navnet Pötzsch.

Jeg vil nu redegøre for de oplysninger, jeg har samlet om ham. Ikke fordi hans skæbne er enestående. Det er den ingenlunde. Han er et af de talrige dødsopfre for dansk nederdrægtighed. Åbnedes arkiverne for andre end de flæbende cand. mag.'er, der arbejder for »Udgiverselskab for Danmarks nyeste Historie«, ville en skare af grå genfærd træde frem. Hvert med sin grufulde anklage. Tale til nutiden om det, der var. For meget kort tid siden.

Med nogen udførlighed beretter jeg om ham. Jeg har valgt at koncentrere mig om denne mands individuelle tragedie. Ikke sparet nogen anstrengelse for at drage oplysninger, som de mægtigste i dette land kræver dølgnet, frem i lyset.

Havde jeg tid og kræfter, kunne jeg gøre det i andre tilfælde. I snesevis.

Det tillader forholdene ikke. Men medens jeg nu fortæller det, som jeg har gravet frem om Pötzsch, beder jeg læserne erindre, at han kun er et tilfældigt mønster på den uret, som vore store øvede, da det betalte sig.

Den møje, det har voldt mig at afdække blot en del af sandheden om denne ene myrdede udlænding, hvis forbrydelse var, at han ville friheden, fortæller desuden en del om den historiske forsknings lod i dette vort nutidige Danmark.

For at verificere min fremstilling har jeg rettet henvendelser såvel til justits- som til udenrigsministeriet. Sendt dem spørgsmål og forelagt mine oplysninger. Både det ene og det andet af disse ministerier har svaret afvisende. Ingen oplysninger. Ingen berigtigelser. Den 24. marts 1972 svarede udenrigsministeriet, at det ikke havde fundet anledning til at iværksætte undersøgelser i anledning af min anmodning. Sagsakterne om Pötzsch måtte jeg ikke gennemgå – selv om de ikke er fra besættelsestiden, men fra årene før. Til justitsministeriet har jeg sendt snese af breve. Uden resultat i blot ét eneste af tilfældene.

Man har ét stereotyp svar: Ministeriet ønsker ikke at undersøge. Ikke at svare. Intet at oplyse. Hos ombudsmanden har jeg været. Både hos den gamle og den ny. Forgæves.

Også Strøbech har jeg skrevet til. I to breve har jeg gjort ham bekendt med anklagerne mod ham. For at give ham en fair lejlighed til at modsige og forklare. Han har end ikke svaret.

Kommer jeg på vildspor, skyldes det altså ikke, at jeg har forsømt nogen menneskelig mulighed for at få mine oplysninger kontrolleret.

Waldemar Pötzsch er født den 15. juli 1892 i Schmiedeberg, der lå et sted i Tyskland. Meget andet ved jeg ikke om ham, end at han voksede op til socialdemokrat. Jeg har en vag fornemmelse af, at han var af jødisk herkomst. Det er et indtryk, jeg navnlig bygger på, at én med hans navn – det *kan* være en anden, men jeg tror, det er ham – i 1935 har udgivet et illegalt skrift mod nazismens racegalskab. »Jødespørgsmålet«, som intet spørgsmål er og intet ville have været, om ikke Hitlerismen havde skabt det. Til det er der taget stilling i et illegalt skrift. Et såkaldt »Tarnschrift«, der hedder »Die Grundlagen des jüdischen Volkes. Eine notwendige Abrechnung«. Det er udkommet på noget, der kaldes »Pötzsch-Verlag« i Breslau. Jeg har fundet oplysningen i Heinz Gittigs afhandling om »Tarnschriften«.

På et tidspunkt efter Hitlers magtovertagelse er Pötzsch flygtet. Virksom antinazist har han været. Hvad han har befattet sig med, kan jeg ikke gøre rede for. Endnu ikke. Det er en af de hemmeligheder, der ikke må kendes. Men jeg er stødt på ham under min dokumentlæsning. F. eks. ses det af en gestapoberetning, at han i 1935 var i forbindelse med den tyske emigrant Richard Hansen fra Kiel, der bliver omtalt udførligt senere i denne bog.

Den 13.8.35 skrev Richard Hansen til ham. Han har da åbenbart boet i Belgien. Brevet, som på én eller anden måde er havnet hos Gestapo, drejer sig om, hvor vidt der kunne videresendes folk med pas og penge fra Antwerpen. Det er troligt, at han har haft med søen og søens folk at skaffe.

S.D., Abwehr og Gestapo har haft et stort bevismateriale mod Richard Hansen om spionagevirksomhed for engelsk regning mod Hitlers Tyskland. En absolut hæderlig beskæftigelse, som man må antage, at Richard Hansen har befattet sig intenst med. Mod eller uden betaling.

I et internt Gestapodokument, der er i min besiddelse, tales der om, at man gennem Pötzsch – om man kunne fange ham

– ville kunne få oplysninger til belastning af Richard Hansen.

Særlig interessant er det ikke. Jeg nævner det kun, for at min læser i hvert fald kan skimte Pötzsch. Den lille mørkhårede venlige mand, der hadede Hitler og hans nazisme. Som ikke alene hadede, men som kæmpede på sin vis og på sin post. I samarbejde med illegale socialdemokrater. For England. Mod Hitler. Som tusinder gjorde det.

Han har forlagt sin virksomhed til Danmark og blev den 29.6. 1939 af Københavns byret dømt til en fængselsstraf for spionage til fordel for England på 6 måneder.

Anklagemyndigheden ankede til landsretten med påstand om skærpe, og fik medhold i ankeinstansen, der gav en fængselsstraf på 8 måneder med fradrag af 73 dage for udstået varetægt. Begge domme gik endvidere ud på, at Pötzsch efter endt afsoning skulle udvises af riget.

Jeg har skrevet til præsidenten for Københavns byret og anmodet om tilladelse til at gennemgå domsakterne. Den blev mig beredvilligt meddelt.

Sagen er tynd. De dokumenter (politirapporter, breve m.v.), der var det eneste bevismateriale, findes ikke blandt akterne, men er ifølge en kvittering, underskrevet af Strøbech med faksimilestempel og en kriminalpolitimand ved navn Kallesøe, den 30. 11. 1939 udleveret til SIPO.

Anklageskriftet til underretten er dateret den 13. juni 1939, og det går ud på dokumentfalsk og på spionage.

Dokumentfalsket består i, at han ved sin indrejse i Danmark den 1. februar 1939 har gjort brug af et falsk pas. På bevisfortegnelsen er der ingen vidner opført, men kun de dokumenter, som SIPO har afhentet.

Der er ingen udskrift af byretsdommen i sagen, men et koncept, der formentlig er skrevet af afdelingens fuldmægtig og i hvert fald ikke med samme håndskrift som den byretsdommers, der har afsagt og underskrevet dommen. Jacobi hed han. En trivial rutinesag, som ingen, der havde med den at gøre, har hæftet sig ved. Ingen andre end Pötzsch.

Det hedder i konceptet til byretsdommen:

» . . . Tiltalte har forklaret, at han, der er politisk flygtning fra Tyskland, i efteråret 1933 kom til Belgien, hvor han for en fremmed magts militære efterretningsvæsen har udført spionage rettet mod en anden fremmed magt. Da hans ophold i Belgien efterhånden var blevet uønsket, blev han af repræsentanten for vedkommende fremmede stats efterret-

ningsvæsen – en person kaldet »Karl« – forsynet med omhandlede pas (det falske forstår sig. CM) og sendt her til landet med den opgave at skaffe oplysninger fra samme anden stat til brug for landets (?) efterretningsvæsen. Tiltalte har forklaret, at han efter at være kommet her til landet og efter at være blevet bekendt med straffelovens regler om spionage opgav at skaffe de omhandlede oplysninger, og han har således nægtet sig skyldig i noget ulovligt.

Ved det under sagen oplyste, herunder navnlig nogle fra »Karl« til tiltalte (altså Pöttsch. CM) sendte breve og den omstændighed, at tiltalte fra Karl har modtaget penge for at skaffe oplysninger, også medens tiltalte var her i landet, finder retten det godtgjort, at tiltalte . . . har sendt oplysninger i den hensigt at sætte fremmed militær efterretningsvæsen i stand til at virke inden for den danske stats grænser . . .«

Med denne begrundelse fandtes han skyldig i spionage.

Som man ser, er sagen ikke alene tynd, hvad papir angår, men også bevismæssigt. Man synes ikke at have fundet ud af ret meget andet end nogle banale indicier, men i dette land, hvor enhver tvivl kommer den tiltalte til skade, er der ikke noget mærkeligt i, at han dømmes. Således er retstilstandene i dette vort Danmark. Mere behøves der ikke.

Landsretsdommen foreligger i sagens akter i udskrift, men den oplyser intet som helst om sagens fakta.

Under varetægten sad Pöttsch fra sin anholdelse den 14. april i Vestre Fængsel i København, men efter afsigelse af landsrettens dom blev han den 17. august 1939 ført til Vridsløselille Statsfængsel for dér at afsone sin reststraf. Der ville kun gå få måneder, før den længselsfuldt ventede dag oprandt, da han ville blive løsladt.

Derefter skulle han altså udvises af riget. Ikke til Tyskland. Naturligvis ikke. Emigranter, der som han havde forladt Tyskland, fordi de dér blev forfulgt af politiske årsager, udvises ikke til Hitlers rige, men til et andet land efter eget valg. Den ret havde de. Den var hidtil blevet respekteret.

Pöttsch havde sine planer i orden. Han ville til England med skib og derfra til Frankrig for at fortsætte kampen. Men han nåede det ikke. Det blev ikke England og ikke Frankrig, han kom til, men netop Tyskland. Medens han sad i Vridsløselille, brød krigen ud. I september 1939 faldt Hitlers horder ind i Polen. Sejrede på et par uger. England og Frankrig erklærede Tyskland krig.

Dersom han havde vidst, hvilken strikke, der snoedes til hans hals, medens han vandrede frem og tilbage i sin celle, ville han ikke have længtes efter frihedens dag. Havde han vidst, hvad der planlagdes med ham, ville han have bedt til, at han aldrig måtte komme uden for fængslets beskyttende port.

Men han frygtede intet. Vidste ikke, at det demokratiske Danmark var ødelagt af nazistiske indvoldsorm.

Endelig blev han »løsladt«. Men da formaliteterne var overstået, da han havde fået sine ejendele udleveret og troede, han om få minutter ville være en fri mand, så hændte det, han ikke var forberedt på:

I samme sekund, som løsladelsen var fuldbyrdet, trådte fire danske – eller dog dansktalende – politibetjente hen imod ham. Omringede ham.

– Så er det denne vej.

Håndjern klirrede.

En af fængselsfunktionærerne spurgte, hvad meningen var. Fængselspersonalet havde ingen besked fået.

– Men det har vi, grinede den ene af betjentene.

– Vi skal køre ham til grænsen, og vi skal sørge for, at han er levende, når vi afleverer ham til tyskerne i Flensborg. Så må de om resten.

Jeg har et par gange talt med daværende fængselsbetjent Adolf Hansen om Pötzsch, og den 25. 4. 1972 skrev han et brev til mig, hvori det blandt andet hedder:

»... Når jeg endnu efter så mange års forløb fortsat husker Pötzsch og gang på gang har spurgt på ham, er årsagen simpelt hen de særlige omstændigheder, under hvilke vore veje mødtes – og skiltes:

Hans påståede overordentlige farlighed, den uhyggelige foranstaltning i forbindelse med hans udlevering og hans spørløse forsvinden.

Det var naturligvis de to førstnævnte omstændigheder – den påståede farlighed og udleveringsakten, der – foruden min skamfuldhed over, at jeg reducerede mig selv til blot at iagttage det, som fandt sted – først gav mig en usikker fornemmelse af, at der foruden det, der kunne iagttages, også kunne være andet i forbindelse med Pötzsch, som ikke var rigtigt.

Den fuldstændige tavshed om ham derefter og hans sporløse forsvinden – og andre ting, som hændte – gjorde mig efterhånden mere og mere sikker på, at der virkelig var noget galt, og at en undersøgelse af alt i forbindelse med Pötzsch var i høj grad påkrævet, både med henblik på at få fastslået, hvem og hvad han var og hvilken tilværelse, der som følge heraf var blevet ham beskåret i det Danmark, hvortil han – formentlig – var kommet for at søge tilflugt.

Og hvis dette sidste var rigtigt, ville det være af uhyre betydning at få undersøgt, hvilke dunkle kræfter, det var, som på det tidspunkt havde så stor magt og indflydelse, at de kunne få gennemført noget så grusomt som at udlevere en nøddestedt til sine bødler under det forbryderiske naziregime, som han var flygtet fra for at søge tilflugt i det Danmark, hvor han vidste, at han ville være i sikkerhed, fordi han havde tiltro til det, som han mere end én gang havde hørt forsikret af vore ypperste repræsentanter, også i alvorlige, højtidelige stunder – at vi ville sætte alt – også livet – ind for at hævde vor selvstændighed og vor ære og vor ret og for at virkeliggøre alt, hvad der af godt og værdifuldt gennem sekler var nedlagt i os – også om broder- og næstekærlighed – også om, hvordan vi skulle modtage, behandle, huse og beskytte den plagede – flygtningen – som i sin nød på flugt fra ugerningsmænd bankede på vor dør og bad om barmhjertighed og beskyttelse.

Man vil vel så henvise til, at han forskertsele sit asyl ved at gøre sig skyldig i en handling, så han idømtes en fængselsstraf på 6 eller 8 måneder og blev sendt til Vridsløse til afsoning.

Men på hvilket grundlag hviler denne dom. Det er blevet sagt, at han dømtes for spionage. Det må i så fald have været spionage af så ringe beskaffenhed, at det på grundlag af denne dom var en forbrydelse af udlevere ham – ikke blot til den visse død, men også til det endnu værre, som ventede ham inden døden.

Det materiale, som ligger til grund for denne dom, må kunne fremlægges nu. Der er gået 32 år siden da og intet, som er sagt eller skrevet i denne sag, kan skade »rigets sikkerhed« nu, så denne begrundelse mod aktindsigt, som både politi og domstole sædvanligvis bekvemt henviser til for at tilsløre hvilke uhyrligheder de hel- eller halvhemmelige E.T. og P.E.T. begår er ganske uden værd – og ganske uden værdighed – også i den foreliggende sag.

Det, som skader i denne sag, er ikke åbenhed, men fortsat fortielse, idet det, der skader et samfund mere end noget andet, er dets retsvæsens foragt for retten.

— — — —
Den dag, da udleveringen fandt sted, fik jeg – måske ved en fejltagelse – pludselig at vide:

At det var en overordentlig farlig forbryder, som hed Pötzsch . . . der skulle udleveres og af fire politibetjente afleveres *levende* til det tyske politi ved den dansk-tyske grænse.

Hvem der forestod udleveringen, aner jeg ikke den dag i dag. At inspektør Waagensen (Vestre Fængsels daværende inspektør. CM) skulle have kendt til den eller tilladt den, anser jeg for helt usandsynligt.

Hvordan jeg fik meddelelsen og af hvem, erindrer jeg ikke, heller ikke, hvorfor jeg var placeret sådan, at jeg overværede udleveringen – kun at jeg følte den dybeste skam og forfærdelse og afsky.

Hvordan andre reagerede, ved jeg ikke . . . men andre var vel lige så chokerede som jeg over på denne måde at komme til at se – blot lidt – til det frygtelige, nazistiske Tysklands barbariske virkelighed.

For ingen kunne derefter være i tvivl om, hvad der ventede Pötzsch, når han som den farlige forbryder, han efter sigende var, vendte »hjem«.

Det var i hvert fald – næsten – det, som jeg først tænkte, men da der ikke fra tysk side senere blev oplyst noget om, hvad der var sket med ham, tiltog min fornemmelse af, at der var endnu mere urigtigt i tilfældet Pötzsch end det, der kunne iagttages.

— — — —
Om Pötzsch hørtes der absolut intet, og også derfor var der grund til at få at vide, om det var rigtigt, at han var en »overordentlig farlig forbryder« eller om han i virkeligheden var noget helt andet.

— — — —
Det, der skete med ham, må være planlagt og forberedt ganske nøje, men naturligvis ikke af . . . nulliteter . . . Her kan kun kyniske og indflydelsesrige personer komme på tale.

Pötzsch må have været holdt i fuldstændig uvidenhed om den skæbne, som ventede ham. Han må have følt sig i fuldkommen sikkerhed – formentlig lige til det øjeblik, da han på Vestre Fængsel blev stillet over for den politistyrke, der skulle drage omsorg for, at de særlige tyske ønsker med hensyn til Pötzsch blev opfyldt.

Han kom ud fra elevatorkorridoren i Vestre Fængsels midte. Der hvor fængselsbygningerne løber sammen og danner et kors. Der hvorfra enhver fangetransport tager sin begyndelse.

Da må han have vidst det. Da må han have fået kendskab til, hvad der var udtænkt ham. Jeg stod ved centralbygningens vestmur. Han passerede forbi mig dér.

Pötzsch – en mørklødet, middelhøj mand, vel 45 år – så nok ikke mig. Han så nok ingen. Hans tanker var vel langt borte.

Han var på vej hen til centralporten. Hen til politiet.

Han var på vej til et mødested. På vej til de mennesker, som et sted nede i Tyskland havde krævet, at han skulle overgives i deres hænder – levende . . . »

Fra 17. august 1939 havde Pötzsch afsonet i det store statsfængsel i Vridsløselille. Dets forhadte inspektør Klüwer var nazist. Åbenlyst og provokerende. Hans udfordrende opførsel mod de politiske fanger, som han havde haft i sin magt i besættelsens år, gjorde det umuligt for justitsministeriet at lade ham fortsætte efter kapitulationen. Han blev smidt ud af stillingen ved tjenestemandsdømstolens kendelse med ½ pension. På grund af nationalt uværdig optræden under besættelsen. Det var i 1946. I 1947 blev der afsagt en ny kendelse af tjenestemandsdømstolen om, at denne pension skulle forhøjes til 2/3. Luften var allerede mildnet. Forhøjelsen af pensionen begrundedes med hans alder (61 år), hans lange tjeneste og med, at han havde ringe udsigt til at opnå anden indtægtgivende sysselsættelse.

Det blev morgen. Også for ham. Man kunne igen bruge nazister i fængselsvæsnets tjeneste. Han opnåede at blive genansat i selve justitsministeriets direktorat for fængselsvæsnets, hvor han gjorde tjeneste som Alfred Klaudius Bentzens kollega fra 1950 til 1956. Hans senere karriere er mig ukendt. Medens han var fængselsinspektør i Vridsløselille, kunne og

måtte de fangne patrioter se hans halvvoxne søn, når han førte sig frem på fængselsområdet iført sin sorte HIPO-uniform. Undertiden i selskab med uniformerede kammerater fra forbryderkorpset.

I fængslet i Vridsløselille havde der lige siddet en anden fange. En hædersfange så at sige. På en vis måde var han inspektørens chef og hans behandling havde været afpasset derefter.

Denne prominente fængselsgæst var ingen anden og ingen ringere end den tyske stornazist og frikorpsfører, den tyske adelsmand Horst v. Pflugk-Hartung.

Den 26. januar 1939 var han idømt en straf af 1 år og 6 måneder for spionage m.v. Allerede den 17. juli samme år blev han efter indtrængende tysk henstilling benådet. Han løslodes fra fængslet den 24. juli og forlod derpå – omsider – det gæstfri Danmark. Ved dommen var det i hvert fald bestemt, at han skulle udvises af riget.

Men selv om Pflugk-Hartung rejste hjem til riget, afbrød han ikke sine givende kontrakter i Danmark. Heller ikke med Klüwer, i hvis fængsel han havde været en æret gæst i nogle måneder.

Så snart Pötzsch var overført til Vridsløselille – en måneds tid efter Pflugk-Hartungs løsladelse – fik han, Pflugk-Hartung, underretning derom, – og om, at han efter alt at dømme ville blive løsladt den 20. december. Denne viden lod han gå videre til Abwehr – nærmere bestemt kaptajnløjtnant Meissner –, og samme underretning fik Gestapa gennem dets filialbestyrer i København, Emil Strøbech.

En kabale, som flid, held og gode forbindelser har sat mig i stand til at løse op, tog sin begyndelse.

EN DOKUMENTATION

Vi vender os for en stund fra mennesket Pötzsch til gamle dokumenter.

Foran mig ligger en fotokopi af en skrivelse af 28.10. 1939 fra Reichsicherheitshauptamt, afdeling IV – Gestapo – til det tyske udenrigsministerium i Berlin. Jeg har denne kopi fra det danske rigsarkiv, der besidder en samling pakker, som indeholder fotografier af dokumenter fra »Auswärtiges Amts, SS-kontorer m.v.«.

Da de tyske arkiver toges som krigsbytte, fik Rigsarkivet lov til at foranstalte en »sektiv« fotografiering af dokumenter, som angik Danmark. En delegation, der bestod af to arkivfolk, hvoraf den nuværende rigsarkivar var den ene, foretog en gennemgang af materialet i årene 1947 og 1948. I 1947 deltog desuden en – politiadvokat.

Delegationen i 1947 var udsendt af »Den parlamentariske Kommission«, den i 1948 af rigsarkivet.

Disse pakker har man ikke ment at kunne nægte mig indsigt i på samme måde, som man formener mig og andre end de særligt privilegerede adgang til danske statsarkiver om besættelsestiden.

Brevet af 28.10. 1939 fra Reichssicherheitshauptamt til det tyske udenrigsministerium lyder i oversættelse:

»Den tidligere tyske statsborger Waldemar Pötzsch, der emigrerede efter magtovertagelsen og udøvede en virksomhed vendt mod det tyske rige, er for 6 måneder siden arresteret i Danmark på grund af bevist spionage. Han befinder sig for tiden i fængslet i Vridsløselille i Danmark og skal løslades om ca. 2 måneder. Formentlig har han samarbejdet med den danske premierløjtnant eller kaptajn Lemboern, der skal have fået 5 års fæstningsarrest i Tyskland... Pötzsch har ikke blot arbejdet for det engelske efterretningsvæsen, men må også have haft forbindelse med det franske... Efter strafafsoning vil Pötzsch antagelig blive udvist af landet og sendt ad søvejen over England til Frankrig. Her frembyder der sig eventuelt en mulighed for at få fat i Pötzsch.

Jeg ville derfor være taknemlig for en underretning fra det tyske gesandtskab i København med henblik på iværksættelse af formålstjenlige undersøgelser angående løsladelsestidspunktet og tiden for afskibningen af Pötzsch. Legationsråd Bethke fra det tyske gesandtskab i København er bekendt med sagen Pötzsch.

Dette brev er underskrevet af en kriminalrat Heller som vi vil støde på under den fortsatte dokumentation.

Man bemærker, at sigtelsen mod Pötzsch alene drejer sig om spionage for England og eventuelt Frankrig. Intet mere og intet mindre.

Gestapo er ganske på det rene med, at en udlevering til Tyskland ikke vil kunne bevilges af danske myndigheder, der aldrig udleverer personer, fordi de er sigtede for en »politisk« forbrydelse. Spørgsmålet rejses overhovedet ikke. Det ville desuden være i strid med international sæd og skik, om en udlevering fra et neutralt land til den ene krigsførende magt af den andens spioner fandt sted. Men måske kunne man kidnappe Pötzsch, dersom man fik de fornødne oplysninger fra Danmark. Fra vertrauensmænd for Abwehr eller SD.

Det næste dokument i sagen har jeg fremdraget under besøg i Berlin, D.D.R.'s hovedstad, hvor man er mig blidere stemt, hvad arkivadgang angår, end i mit fædreland. Den 3. november 1939 fandt der et møde sted i Gestapa. – Hovedsædet i Prinz Albrechtsstrasse. Et hemmeligt og højst fortroligt møde. Det interne referat er i min besiddelse.

IV -II A 1-

Berlin, den 3. November 1939

- 1.) Heute fand im Gestapa zwischen dem Kapitänleutnant Meißner von der Abwehrabteilung des Oberkommando des Heeres einerseits und dem Oberreg. u.Krim.Rat Heller und mir andererseits eine Besprechung statt. Kapitänleutnant Meißner bat um Auskunft, welches der Standpunkt des Gestapa sei über die von ihm eingerichteten Vorgänge betreffend Richard Hansen in Kopenhagen.

Ihm wurde mitgeteilt, daß das Gestapa die Unterlagen nicht für ausreichend halte, um seine offizielle Verbindung zu dem Leiter der dänischen Staatspolizei Ströbeck aufs Spiel zu setzen. Zwangsläufig müsste eine

....

Des weiteren erkundigte er sich nach der Angelegenheit P ö t s c h . Er selbst, (Meißner) habe von Pflug^härtung, und dieser wieder durch einen ihm bekannten Gefängnisbeamten in Dänemark erfahren, daß P ö t s c h in ca. 8 Wochen entlassen und per Schiff über England nach Frankreich abgeschoben wird. Ein Teil der Strafe sei Pötsch erlassen. Nach Kenntnis des Gestapa, die von Ströbeck herrührt, wird Pötsch am 20.12. entlassen. Eine Anfrage des Sachgebiets II A 1 an die deutsche Vertretung in Kopenhagen mit der Bitte um Mitteilung, wann Pötsch entlassen wird, ist bisher unbeantwortet geblieben. In dieser Anfrage ist weiter um Mitteilung gebeten worden, wann und mit welchem Schiff Pötsch Dänemark verlassen wird. Es war dabei daran gedacht worden, die Marineleitung davon zu verständigen, daß Pötsch mit diesem oder jenem Schiff Dänemark verläßt, um auf diese Weise zu versuchen, des Pötsch habhaft zu werden. Diesen Gedankengang brachte auch Meißner vor. Er bat uns zu versuchen, über Ströbeck den genauen Zeitpunkt der Ausweisung und das Schiff in Erfahrung zu bringen, mit dem Pötsch Dänemark verläßt.

....

Bei einer Fühlungnahme mit Ströbeck könnte gleichzeitig die Frage W o l l w e b e r neu erörtert werden. Ströbeck hatte sich s.Zt. bereiterklärt, mit Hilfe unseres V-mannes W o l l w e b e r dingfest zu machen.

Det lyder i fuld oversættelse:

»I dag fandt der en konference sted i Gestapa mellem kaptajnløjtnant Meissner fra Abwehr-afdelingen under hærens overkommando (ikke at forveksle med den Gustav Meissner, der var presseattaché i det tyske gesandtskab i København. C.M.) på den ene side og overregerings- og kriminalråd Heller og mig på den anden side.

Kaptajnløjtnant Meissner udbad sig oplysning om, hvilket standpunkt Gestapa indtog med hensyn til de data om Richard Hansen, som han havde indgivet.

Det blev meddelt ham, at Gestapa ikke fandt bevismaterialet tilstrækkeligt til, at man ville sætte *sin officielle forbindelse med lederen af det danske statspoliti Strøbech på spil*. Uundgåeligt måtte en meddelelse til Strøbech føre til, at han bliver vidende om, at Tyskland driver en aktiv efterretningsvirksomhed i Danmark (hvad han til fulde vidste i forvejen. Den 3.11. 1939 havde Pflugk-Hartung siddet i fængsel i Vridsløselille, og Louis von Kohl arbejdede i Strøbechs eget sikkerhedspoliti. CM). Da dette er i strid med dansk lov, må et sådant resultat af os anses for uønskværdigt. Yderligere er de såkaldte beviser mod Hansen så lidet afgørende, at Strøbech selv med sin bedste vilje ikke kan skride ind mod Hansen, om hvem det vides, at han er ven med den danske ministerpræsident, Stauning.

Yderligere erkendte man sig om sagen Pötzsch. *Selv havde han (Meissner) erfaret fra Pflugk-Hartung og denne igen fra en ham bekendt fængselsembudsmand i Danmark, at Pötzsch ville blive løsladt om ca. 8 uger og derefter pr. skib sendt via England til Frankrig. Pötzsch havde fået en del af straffen eftergivet. Efter Gestapos viden, der hidrører fra Strøbech, skal Pötzsch løslades den 20. december.* En forespørgsel fra afdeling II A 1 til den tyske legation i København med anmodning om meddelelse om, hvornår Pötzsch bliver løsladt, er til nu ikke besvaret. I denne forespørgsel udbad man sig yderligere meddelelse om, hvornår og med hvilket skib Pötzsch ville forlade Danmark. Man havde i den forbindelse tænkt på at underrette marinekommandoen om, at Pötzsch ville forlade Danmark med dette eller hint skib, for på den måde at forsøge på at få fat på Pötzsch. Denne tankegang forelagde også Meissner. Han bad os (Gestapa. CM) om via Strøbech at prøve på at bringe det nøjagtige tidspunkt for udvisningen og det skib med hvilket Pötzsch skulle forlade Danmark, i erfaring. Skulle man i dette øjemed følge kaptajnløjtnant Meissners forslag, anser jeg en personlig føling med Strøbech for ubetinget påkrævet.

Strøbech vil, når han udspørges om det nøjagtige tidspunkt for udrejsen og om det skib, som Pötzsch benytter, uden vanskelighed ane, hvilken vej Tyskland vil betrede for at få fat på Pötzsch. Det er et spørgsmål, om han vil være os behjælpelig hermed. I betragtning af hans kendte modvillige indstilling til Pötzsch, er det ikke helt udelukket, at han giver os en inofficiel meddelelse.

Når man tager kontakt med Strøbech kunne man samti-

dig på ny drøfte spørgsmålet Wollweber. *Strøbech havde i sin tid erklæret sig beredt til ved hjælp af vor v-mand (vertrauensmann, stikker, angiver, medhjælper. CM) at kidnappe Wollweber.*

Underskriften på dette referat er desværre ulæselig. Så vidt jeg kan tyde, hedder den pågældende Geyehr, men sikker er jeg ikke.

Fremhævelserne i dette referat er foretaget af mig. Dokumentet har en overordentlig, efter min mening afgørende, bevismæssig vægt. Netop fordi det er et internt referat, tør man lægge til grund, at det afspejler virkeligheden.

Og den er ikke køn. Strøbech var Gestapos meddeler. Dets viden om, hvornår Pötzsch, som man ville kidnappe, påtænkte løsladt, hidrører fra Strøbech, der desuden har rådslået med Gestapo om at kidnappe emigranten Wollweber med bistand af et af Gestapos kreaturer i Danmark.

Vend og drej dette dokument.

Hvis mand Strøbech var, turde ikke være tvivlsomt. Dette gamle referat lyver ham ikke noget på. Den ene afdeling af tysk efterretningsvæsen bedrager ikke den anden, og det måtte man gå ud fra, om Strøbech skulle frifindes for at have været en af Gestapos vertrauensmænd samtidig med, at han var dansk politiinspektør og chef for et politisk politi. Og vel at mærke en vertrauensmand med hvem man kunne lægge planer om udførelse af en så grov forbrydelse som frihedsberøvelse af en tysk emigrant.

Min mening er klar. Jeg lægger papirerne på bordet for læseren. Kan man komme til andet resultat, end at den pensionerede dømmes i Kolding var Gestapos betroede medarbejder i Danmark allerede forinden besættelsen?

Tag selv referatet under omhyggelig observation. Lad ikke min tolkning være afgørende. Foretag din egen. Du har det samme grundlag som jeg. Læs det én gang. Læg det til side. Læs det en gang til og nok en gang. Sammenhold referatet med det, vi ved på anden måde, samt med såvel ministeriets som Strøbechs stædige vægring ved at bidrage til sagens klarlæggelse. Lad os så se, hvilket resultat overvejelserne fører dig til. Drag ingen forhastede slutninger.

Og så er der udenværkerne. Kaptajnløjtnant Meissner har også erfaret, men han fra Pflugk-Hartung, at Pötzsch vil blive løsladt om otte uger. Interessant. Den 3. november 1939 var det godt 3 måneder siden samme Horst von Pflugk-Hartung var løsladt fra Vridsløselille efter afsoning af en mindre del

af den beskudne fængselsstraf, man havde været nødt til at idømme ham.

Skønt forhenværende strafafsoner i det store danske statsfængsel og udrejst af landet havde han altså haft mulighed for at fortsætte sin spionage og rapportere til sine overordnede.

Meissner havde »... erfaret fra Pflugk-Hartung...«. Her er noget besynderligt. Som en tysker ville sige:

- »Hier staunt der Laie, und der Fachmann wundert sich«.

Hvordan kan det gå til, at Liebknechts morder kunne drive sin spionage videre? Og Pflugk-Hartung havde sin viden om Pötzsch fra en »... ham bekendt fængselsembedsmand i Danmark...«.

Hvem kære læser tror du, det har været?

Jeg skal ikke lægge skjul på min mening. Hvilken er din? Kan der herske tvivl om, at denne embedsmand ikke er og ikke kan være nogen anden end nazisten Klüwer, den højt skattede medarbejder i dansk fængselsvæsen? Lad dig ikke påvirke af mig, men overlæg sagen nøje. Det er den værd.

- Nå, kan der være tale om andre?

Oberkommando der Wehrmacht

Nr. 3460 /11.39 g. Abw III (F1)

(Bitte in der Heimat nachheresche Gefährlichkeit,
an Zeitan und Kosten Debit eingetrag.)

Geheim

Berlin W 35, den 4. Nov. 1939.

Zirkular 72-76.

Besondere Deutsche Polizei

Geheime Staatspolizei

Bekanntmachung

Eingang: 8. NOV. 1939

1/6 (6637) 1/1

An

Abwehrstelle

Geh. Staatspolizeiamt, Hauptabt. II

w.Kdn. Herrn SS-Oberführer Müller od. Vertr. i. A.

B e r l i n (nachrichtlich)

Betr.: Unternehmung gegen Richard Hansen, Kopenhagen.

Bezug: für Ast Kiel: dort. B.Nr. 452/ g.Kdos. III F v. 7.10.39
für Gestapa: Besprg. O.R.R. Dr. Heller/K. Kpt. Meisner
3.11.39.

Auf Grund einer Besprechung mit Gestapa II am 3.11.39 wurde festgestellt, dass das Überführungsmaterial gegen Richard Hansen für eine erfolgreiche Unternehmung von dänischer Seite aus (Chef der Dänischen Sicherheitspolizei Ströbeck) nicht ausreichend ist. Die gleiche Feststellung wurde bereits auf der Vorbesprechung im Beisein von III F Kiel gemacht.

Um gegen R. Hansen legal vorgehen zu können, was bei der gegenwärtigen Lage und der bestehenden Zusammenarbeit Gestapa II mit Herrn Ströbeck, notwendig ist, weist Gestapa II auf folgende Möglichkeiten hin:

Det bliver tungt dette kapitel. For tungt? Men jeg vil gennemføre min dokumentation. Et sted skal det folk, man vil have til at glemme, og som man derfor belyver, kunne læse en smule om virkeligheden. Som den var. Som den er.

Det næste dokument, jeg tager frem, stammer også fra studier i Berlin. Det er en skrivelse af 4. november 1939 fra »Oberkommando der Wehrmacht« til »Abwehrstelle, Kiel« og til »Geheimes Staatspolizeiamt, Hauptabt. II« i Berlin.

Også dette brev er af eminent beviskraft, fordi det er en intern skrivelse. Hemmelig og fortrolig. Udvekslet mellem tyske instanser, om hvilke man ikke kan tro, at den ene vil binde den anden noget på ærmet.

Oversat lyder det:

» . . . *Angående:* aktion mod Richard Hansen, København.
Med henvisning til: . . . konference mellem Oberregierungsrat Heller/Meissner af 3. 11. 1939 . . .
På grundlag af en drøftelse med Gestapa II den 3.11. 1939 blev det konstateret, at bevismaterialet mod Richard Hansen ikke var tilstrækkeligt til en resultatrig aktion fra dansk side. (Chefen for det danske SIPO, Strøbech). Den samme konstatering blev gjort under forkonferencen, der fandt sted i nærværelse af III F Kiel. (III F var en kontraspionagesektion. C.M.).

For at kunne skride ind mod R. Hansen på lovlig måde, hvilket i betragtning af den foreliggende situation og *det bestående samarbejde mellem Gestapa II og hr. Strøbech* er en nødvendighed, peger Gestapa II på følgende muligheder:

Ved en lejlighed, hvor lokomotivfører Lassen rejser ind i Tyskland at anholde ham, foreholde ham og påvise hans efterretningsmæssige virksomhed. På grundlag af hans tilståelse og med ham som pant i tysk hånd, er det Danske Sikkerhedspoliti ikke alene i stand til, men tvunget til at skride ind mod dem, der er belastet af Lassen. Hos Abwehrstelle udbedes meddelelse om, hvor vidt Lassen endnu lejlighedsvis kommer til sin veninde i Flensborg. Effektuering af anholdelsen må først ske efter forudgående konference med Abwehr . . . «

(fremhævelserne foretaget af mig. CM).

Ja, dette er ordene: »Det bestående samarbejde mellem Gestapa II og herr Strøbech«. Og disse ord i et brev fra »Ober-

kommando der Wehrmacht« til »Abwehrstelle« og til »Geh. Staatspolizeiamt, Hauptabt. II«.

Den 8. november 1939 tygger de stadig drøv i Gestapo på planerne om at skaffe bevismateriale mod Richard Hansen. Fra arkiverne i Berlin har jeg et Gestapo-referat, der er forsynet med Hellers underskrift. I det støder vi igen på navnet Pöttsch:

»... Skulle det lykkes at bemægtige os Pöttsch, når han udvises fra Danmark, vil dette medføre en ny mulighed for at belaste Richard Hansen...«

Også Strøbech nævnes. Det hedder, at hele sagen skal forelægges »amtschef IV«, hvilket vil sige Gestapos øverste leder Heinrich Müller:

». . . forelægges amtschef IV med de forskellige data, et referat af konferencen med kaptajnløjtnant Meissner den 3. 11. 39 og en skrivelse fra »Oberkommando der Wehrmacht« af 4. 11. 39 i hvilken man stiller sig positivt over for vore forslag vedrørende Lassen og Pöttsch.

Først og fremmest må spørgsmålet klares op ved et besøg hos hr. Strøbech...«

Kidnapningsprojektet forelagt på højeste plan. Tanken om at præsentere den danske regering for en udleveringsbegæring så fjern, at den end ikke luftes.

Men den samme 8. november, hvor Gestapo-Heller stilfærdigt underskrev det citerede dokument, lød der et mægtigt brag. Det kom fra den berømte »Bürgerbräukeller« i München, det brune Mekka. Det hørtes til klodens rand. Næste dag var nazis hovedorgan »Völkischer Beobachter« ganske vist alene om nyheden, men så slap Goebbels propaganda-stormen løs. Hvad var der sket?

Den 8. november om aftenen havde Hitler – tro mod nazitraditionen om at mindes årsdagen for det fascistiske ølstuekup i München i 1923 – holdt sin årlige tale til »den gamle garde« i den historiske ølhalle.

Efter talen plejede han at underholde sig med de forsamlende kammerater. Det gjorde han ikke i 1939. Tidligere end sædvanligt forlod han stedet sammen med de prominenteste spidser. Kort efter, at de var gået, eksploderede en bombe, der havde været anbragt i en søjle bag talerstolen, som han

lige havde forladt. Lokalet raseredes. Der var dræbte og sårede.

»Völkischer Beobachter« lagde skylden på den engelske regering, ja, tilmed på Chamberlain, den engelske premierminister, der året tidligere havde foræret Nazityskland Tjekkoslovakiet for at redde verden fra den krig, der nu dog var brudt ud.

Hele affæren stank langt væk af provokation. Som den amerikanske historiker William L. Shirer skrev i sin bog »Det Tredie Riges Storhed og Fald«: »... De fleste af os synes, at det lugter af en ny rigsdagsbrand...«

Om hvad der senere skete, skriver Shirer:

»... Et par timer efter eksplosionen i München ringede chefen for SS og Gestapo, Himmler, til en af sine lovende unge SS-chefer, Walter Schellenberg, i Düsseldorf og gav ham i henhold til førerens befaling ordre til at gå over grænsen til Holland dagen efter og kidnappe to engelske agenter, som Schellenberg var i kontakt med. Himmlers ordre førte til en af krigens mest bizarre begivenheder. I over en måned havde Schellenberg, der ligesom Alfred Naujocks var en akademisk uddannet intellektuel gangster, i Holland plejet omgang med to britiske efterretningsofficerer, kaptajn S. Payne Best og major R. H. Stevens. Over for dem spillede han rollen som »major Schämmel«, en antinazistisk officer i O. K. W. (Oberkommando der Wehrmacht) (Schellenberg tog navnet fra en virkelig major) og opvartede med en overbevisende historie om, hvordan de tyske generaler var besluttet på at styrte Hitler. Det, de ønskede af englænderne, var, sagde de, forsikringer om, at regeringen i London ville optræde fair over for et nyt antinazistisk styre...«

Det berettes så, hvorledes Schellenberg plejede forbindelsen med de to englændere, der ikke anede uråd. Derefter kommer fortsættelsen:

»... Men nu, den 8. november om aftenen, fandt Hitler og Himmler et nyt mål: Man skulle kidnappe Best og Stevens og give disse to engelske agenter skylden for attentatet i Bürgerbräu.

En kendt skikkelse rykkede nu ind på skuepladsen: Alfred Naujocks, der havde arrangeret det »polske angreb« på den tyske radiostation i Gleiwitz, dukkede op som fører for en halv snes skrappe drenge fra den tyske sikker-

hedstjeneste for at hjælpe Schellenberg med at foretage kidnappingen. Planen lykkedes perfekt. Kl. 16 den 9. november, mens Schellenberg nød en apéritif på en fortovs-kafé i Venlo og ventede på Best og Stevens, ankom de to engelske agenter i deres Buick, parkerede den bag kafeen og løb derpå lige ind i en kugleregner fra en SS-vogn fyldt med Naujocks banditter. Løjtnant Klop, en hollandsk efterretningsofficer, der altid havde ledsaget de to englændere under deres samtaler med Schellenberg, faldt om, dødeligt såret. Best og Stevens blev smidt ind i SS-bilen som »et par baller hø«, som Schellenberg senere skrev, sammen med den sårede Klop, og i fuld fart kørt over grænsen til Tyskland . . .«

Som vi skal se, kom dønningerne fra »attentatet« den 8. og Venlo-affæren den 9. november til at overskylle Pötzsch' skæbne. Men ikke straks. Husk Venlo. Husk navnet Stevens.

Foreløbig går forberedelserne til at kidnappe Pötzsch videre. Den 17. november skriver Gestapo-Heller til sit udenrigsministerium – fotokopi af brevet findes i rigsarkivet – og anmoder om, at der gennem gesandtskabet i København må blive fremskaffet oplysninger om danske togtider m. v. for

» . . . at man kan være nøjagtigt underrettet om den vej ad hvilken Pötzsch efter sin løsladelse og den forventede udvisning vil begive sig til England eller Frankrig. . . .«

Han vil også vide, hvor man kan forvente, at Pötzsch vil opholde sig, hvis damperen skulle være forsinket.

At persontrafiken på England over Esbjerg var indstillet på grund af krigen, synes at have unddraget sig hans detektive skarpsindighed.

Ved at nævne dette brev, vil jeg blot dokumentere, at det stadig er kidnappingen, der forberedes, og kun den. Således ligger landet endnu den 20. 11., da Hellers anmodning sendes til København med kurér og besked om fremskyndet ekspedition.

Den 23. november indtræffer så den begivenhed, der drejede bestræbelserne for at få fat i Pötzsch ind på et nyt spor. Det blev jeg først klar over, da jeg i december måned 1971 opholdt mig i Stockholm for at læse akterne i sagerne mod Ernst Wollweber, der forholdes mig i Danmark, og mod Herbert Wehner.

Under mine granskninger i Stockholms Tingsrätts arkiv

måtte jeg studse over et »P. M.« (pro-memoria), der fandtes i Wollwebers sag. Han beskyldes for at have været leder af en international kommunistisk organisation, hvis formål det var at skade og svække den italiensk-tyske krigsførelse mod det spanske folk i borgerkrigens dage ved skibssabotage.

Wollweber nægtede, og det hedder i pro-memoiret:

»... Beträffande beskyllningen från tysk sida berättade Wollweber följande. Wollweber hade i mitten av november månad 1939 – möjligen den 18. november – läst i »Deutsche Allgemeine Zeitung« ett officiellt meddelande från tyska myndigheter angående sabotage mot fartyg. Vid detta tillfälle hade Wollweber uppehållit sig i Oslo. I artikeln hade omtalats bland annat, att en tysk emigrant, vars namn även varit utsatt i artikeln och vilken då suttit fängslad i Danmark skulle på uppdrag av två engelska diplomater för engelska regeringens räkning ha utfört sabotageaktioner mot tyska, italienska och japanska fartyg. Emigrantens namn kunne Wollweber icke draga sig till minnes...«

Det svenske politi efterprøvede Wollwebers oplysning, og resultatet forelå i et nyt pro-memoria:

». . . Wollwebers oppgifter å sidan 1 i promemorian om dessa förhör angående vad han läst i »Deutsche Allgemeine Zeitung« i november månad 1939 torde vara riktiga. Enahanda oppgifter voro vid samma tid indtagna i den svenska pressen, där de av Wollweber åsyftade engelsmännen oppgavos heta Stevens och Best, samt den tyske emigranten påstods vara en man vid namn Pötsch . . .«

Den omtalte officielle meddelelse søgte jeg senere i dansk presse. Den findes i Berlingske Tidende for den 24. november 1939:

»Tysk efterretning om engelske sabotage-handlinger mod skibe«

Berlin, torsdag (den 23. 11. CM) (RB fra Deutsches Nachrichtenbüro)

Officielt meddeles: I tiden fra november 1937 til november 1938 fandt der sabotagehandlinger sted på et antal skibe. En del af skibene blev ødelagt, og deres besætninger omkom. Ramt af disse sabotagehandlinger blev tyske, italienske og japanske skibe. De organer, der fra tysk

side blev anvendt til at opklare forbrydelsen, fandt det påfaldende, at intet engelsk skib har været genstand for sabotagehandlinger. Kaptajn Stevens udsagn og egne undersøgelser har nu godtgjort følgende: Hovedmanden for disse skibssabotageakter var den tyske emigrant Pöttsch. Bagmanden var den britiske Intelligence-Service.

Pöttsch blev efter opfordring af det tyske politi arresteret af et neutralt lands politi allerede i september 1938, mistænkt for disse sabotagehandlinger, men sat på fri fod kort tid senere efter at britiske instanser havde grebet ind. Han blev den 29. juni 1939 af Københavns byret idømt fængelsesstraf for spionage til fordel for England . . .«

Stevens skulle altså have stukket Pöttsch for skibssabotage, og det skulle tyskerne have mistænkt ham for allerede i 1938. Det vil ikke undgå den opmærksomme læser, at det i hvert fald turde være løgn, og at der åbenbart må stikke noget helt andet under, når tyskerne officielt udsender en sådan meddelelse. Havde man virkelig mistænkt ham for skibssabotager med tab af skibe og besætninger til følge, ville det være fremdraget under mødet den 3. november 1939 hos Gestapa. Men det skete jo ikke. Man var kun klar over, at han spionerede for England og måske Frankrig.

Desuden ville den udsendte meddelelse have indeholdt navne på saboterede tyske, italienske og japanske skibe, der som ikke det hele havde været opdigt og falske beskyldninger. At der ikke kan tillægges udsagn afgivet af den kidnappede og antagelig svært mishandlede Stevens bevismæssig betydning, nævner jeg kun i forbigående, for der foreligger overhovedet ingen bevis for, at han har udtalt sig som refereret i bekendtgørelsen.

Først hårdt presset måtte tyskerne rykke ud med konkrete eksempler på sabotager, som Pöttsch skulle have været mester for.

Berlingske Tidende for den 26. 11. 39 skriver:

» . . . »Völkischer Beobachter« beskæftiger sig i dag med »Secret Service«s 15 sabotageakter, der i tiden fra 18. november 1937 til den 27. november 1938 har fundet sted på skibe, hovedsagelig tyske. Disse kendsgerninger er udtrykkelig blevet bekræftet af kaptajn (major) Stevens under hans afhøringer. Den tyske emigrant Pöttsch var mellemmand for de forbrydere, der har gennemført sabotageakterne . . .«

» . . . »Völkischer Beobachter« nævner derefter tilfælde af brandstiftelse eller eksplosion på luksudamperen »Reliance« damperne »Noderney«, »Hesttia«, »Teronia« og »Claus Bøge«.

Med denne meddelelse er Pötzsch' uskyld åbenbar. De 15 sabotager er identiske med dem, der senere var grundlaget for den sag mod Richard Jensen m. fl., der på tysk befaling blev rejst efter besættelsen. Dommen blev afsagt den 7. juli 1941 af Københavns Byret, og det hedder i den:

» . . . i årene før krigen fandt der en række skibsattentater sted . . . I alt kendes ca. 15 tilfælde, hvoraf kan fremhæves den tyske damper »Claus Bøge« . . . videre kan nævnes den tyske damper »Reliance« . . . Det må anses bevist, at det er en af den tidligere tyske kommunistiske rigsdagsmand Ernst Wollweber organiseret terrororganisation, der står bag de fornævnte attentater . . . Som foran anført var Wollweber gruppens leder, men foruden denne har også hollænderen Josef Schaap og en mand ved navn Ernst Lambert været fremtrædende medlemmer af gruppen . . . «

Navnet Pötzsch forekommer overhovedet ikke i Wollweber-sagen så lidt som i sagen mod Richard Jensen m. fl. Hverken i Sverige (bortset fra det lige citerede pro-memoria) eller i Danmark. Men under Richard Jensen-sagen anses det godtgjort, at netop de sabotager, som »Völkischer Beobachter« fremfører som bevis mod Pötzsch, er begået af Wollweber-gruppen, som Pötzsch ikke havde det mindste med at skaffe.

Pötzsch arbejdede for englænderne og Wollweber-gruppen for den spanske regering.

Meddelelsen af 23. november var falsk. Sagen stinker. Der stikker noget under. Man skulle bruge de falske beskyldninger til noget. Men til hvad? Det vil blive klarlagt under den fortsatte dokumentation.

Mærk blot, at justitsministeriets embedsmænd, der garanteret læser – om ikke andet, så i hvert fald – Berlingske Tidende, allerede den 24. november vidste, at sigtelsen mod Pötzsch for skibssabotage beroede på en nazistisk påstand om, hvad den kidnappede englænder Stevens skulle have forklaret efter at have været under Gestapos behandling i et par uger.

Den tyske gesandt i København – Renthe-Fink – læste også aviser. Med kurér fra Berlin havde han den 20. november modtaget Gestapo-Hellers anmodning om at skaffe oplysning-

ger til brug ved den planlagte kidnapning af Pötzsch. Han protesterede ikke. At skulle være med til at forberede en alvorlig forbrydelse mod det lands love, hvor han repræsenterede »Det ny Tyskland« – som nazipølen hed i gangstersprøget – faldt ham ikke for brystet. Han var en meget fin mand. Jeg har en gang efter krigen foretaget en afhøring af ham i Vestre Fængsel. Min tale har han ikke fundet delikat nok.

- Jeg protesterer mod Deres tone overfor en tysk gesandt. Han snøftede og hvævede brystet. Øjnene skød lyn.
- De er meget sart, højstærede. Men De er ikke tysk diplomat, for Deres forbandede Tyskland findes ikke mere. Det er »ausradiert«.

Renthe-Fink forstod straks, hvad meningen var med den falske beskyldning mod Pötzsch og med den officielle pressemeddelelse. Han telegraferede nemlig den 24. 11. tilbage til udenrigsministeriet i Berlin:

». . . Ved gårsdagens DNB (Deutsches Nachrichten Bureau) offentliggørelse er der skabt en ny situation i sagen X (= Pötzsch). Tag venligst stilling til, om gesandtskabet kan fremsætte udleveringsanmodning på grundlag af attentater mod tyske skibe, og hvorledes denne i bekræftende fald skal begrundes«.

Telegramteksten findes i Rigsarkivet. Gåden løst. Meningen med at udsende meddelelsen om Pötzsch var den at konstruere et påskud til at begære ham udleveret.

I 1939 eksisterede der imidlertid ingen traktat mellem Danmark og Tyskland om udlevering af lovovertrædere, og selv om der havde, kunne »politiske lovovertrædelser« ikke begrunde »krav om udlevering efter de af Danmark indgåede udleveringstraktater«. (Folketingstidende 1966/67, tillæg A spalte 2547).

Med Tyskland havde vi alene en overenskomst om retshjælp i straffesager af 23/6 31, der ikke angik pligt til udlevering af lovovertrædere, men som bestemte:

». . . Den danske regering og den tyske regering forpligter sig med hensyn til ydelse af retshjælp i straffesager . . . (til) . . . i mangel af samtykke af den anmodede part dels ikke at indlede undersøgelse imod, straffe eller videreudle-

vere til en tredje stat en udleveret eller gennemtransporteret person på grund af en før udleveringen eller gennemtransporten begået handling, for hvilken udleveringen eller gennemtransporten ikke er bevilget . . . «

Den retstilstand, der bestod allerede i 1939 er nu fastlagt i en lov fra 1967, der udtrykkeligt foreskriver:

»Udlevering for en politisk lovovertrædelse kan ikke finde sted«.

Hvorledes man end vil definere en »politisk lovovertrædelse« – og herom er meningene delte – så er det i hvert fald sikkert, at en politisk motiveret sabotage efter et statsligt efterretningsvæsens opdrag er omfattet af begrebet.

Bortset fra, at Pötzsch ikke er skyldig i nogen skibssabotage, kunne den tyske sigtelse herfor under ingen omstændigheder begrunde et tysk krav om udlevering. For det første, fordi der ingen udleveringstraktat bestod og for det andet – og navnlig – fordi vi aldrig – end ikke til stater med hvilke vi havde udleveringstraktat – udleverede på grundlag af sigtelse for en politisk lovovertrædelse.

Havde vi endelig udleveret Pötzsch på grund af en sigtelse for en ikke-politisk lovovertrædelse, så kunne han ikke i Tyskland være retsforfulgt for anden handling end den, på grundlag af hvilken han var udleveret med mindre den danske stat gav sin tilladelse.

Det er mig magtpåliggende, at dette sidder aldeles fast: Retsstillingen var klar. På grund af en sigtelse for skibssabotage efter engelsk efterretningsvæsens opdrag kunne vi ikke udlevere Pötzsch uden at tilsidesætte det, vi selv anerkendte som bindende ret på dette område.

Hvor gerne vi end ville, så kunne vi simpelthen ikke.

— — — —

Efter dette juridiske svinkeærinde går vi videre i begivenhedsforløbet.

Udenrigsministeriet i Berlin sendte en afskrift af Renthe-Finks telegram af 24. 11. til Reichssicherheitshauptamt – Gestapo-Heller – med ekspresbrev. Det skete den 27. 11., og brevet indeholdt en forespørgsel om, hvad man i Gestapo syntes om den idé at fremkomme med en ansøgning om udlevering.

Samme dag – altså den 27. – sender Heller et brev til udenrigsministeriet om at rykke gesandtskabet i København for de oplysninger, der var forlangt for at kunne kidnappe Pötzsch. Dette brev, som kan læses i Rigsarkivet, slutter således:

» . . . Jeg (altså Heller) anmoder om ikke at foretage rykningen telegrafisk, men af hemmeligholdelsesgrunde på (anden) fremskyndet måde . . . «

Gestapo er så udmærket klar over det højst misliebige i de igangværende forberedelser til strafbar frihedsberøvelse af en person i Danmark eller på dansk skib.

Næste aktstykke i sagen er et ciffertelegram af 28. 11. fra udenrigsministeriet til Renthe-Fink om, at han »uafhængigt af udleveringsproblemet« så hurtigt som muligt skal svare på de stillede spørgsmål om Pötzschs løsladelse og afrejse fra Danmark.

Alt i medens overvejer man i udenrigsministeriet i Berlin, om man virkelig kan tillade sig at fremsætte en officiel ansøgning om udlevering. Det må give hovedbrud. Man vidste, at det for de danske myndigheder måtte stille sig som overvejende usandsynligt, at den engelske stats efterretningsvæsen i fredstid skulle have iværksat skibssabotager mod tyske fartøjer ved hjælp af Pötzsch.

Man måtte desuden forvente, at den danske regering – den havde jo normal diplomatisk forbindelse med England på dette tidspunkt – ikke kunne og ikke turde foretage officiel udlevering uden at have forelagt spørgsmålet for den engelske regering. Rent bortset fra, at der jo i hvert fald var tale om politisk bestemte handlinger, hvis gerningsmand efter gældende ret ikke udleveredes. England og Tyskland var desuden i krig, og en udlevering af Pötzsch til Tyskland ville – hvis sigtelsen mod Pötzsch havde været rigtig, hvad den altså ikke var – være en krænkelse af vore pligter som neutral magt. Anså man endelig Pötzsch som engelsk kombattant, kunne der være tale om internering, men ikke om udlevering. Dette så meget mere, som tyskerne selv havde frataget Pötzsch hans tidligere tyske statsborgerskab.

Men i Berlin har Renthe-Finks forespørgsel alligevel fået. En intern aktnotits, der findes i rigsarkivet, og som er dateret den 2. 12., lyder:

» . . . I udleveringsspørgsmålet har jeg talt med hr. A. R.

Dahms (R III b) og overgivet ham et arbejdsseksemplar af telegram nr. 270 fra den 24. november og redegjort for sagen overfor ham. R III b vil ufortøvet bearbejde spørgsmålet om udlevering. Afdeling D vil blive inddraget . . .«

Det sidste, man finder om udleveringssagen i de tyske dokumenter i rigsarkivet, er en notits – en »Aufzeichnung« af 12. december.

Den lyder:

» . . . I udleveringssagen vedrørende Waldemar Pötzsch meddelte herr Siedler, at det tyske gesandtskab havde indberettet, at Pötzschs fængsling skal vare til den 5. februar 1940.

Samtidig fremsendte det en afskrift af den danske retsdom over Pötzsch, som i fortrolighed var leveret det (altså gesandtskabet. CM) af de danske myndigheder.

Efter en nylig stedfunden konference i rigsjustitsministeriet, hvor også repræsentanter for Reichssicherheitshauptamt, såvel som for afdelingen Abwehr (Oberkommando der Marine) deltog, har man hos de danske myndigheder stillet anmodning om en foreløbig tilbageholdelse (»vorläufige Festnahme«) af Pötzsch med henblik på senere udlevering.

Sagen mod Pötzsch bliver – for ikke at vække de danske myndigheders mistanke – indtil videre ikke ført ved »Volksgerichtshof«, men anholdelsesbeslutningen mod Pötzsch er tvært imod udstedt af retten (»Amtsgericht«) i Bremen. At udleveringsandragendet bliver imødekommet er i betragtning af sagens omstændigheder ikke sikkert . . .«

Denne optegnelse, der er af intern beskaffenhed, bærer et par håndskrevne notater, hvoraf fremgår, at Gestapo er underrettet om indholdet.

Derefter er der ikke flere akter om udleveringssagen i Rigsarkivet. Det finder jeg meget påfaldende. Vedkommende tyske myndigheder har dog indledet en udleveringssag over for de danske, og den må have fundet en afslutning, hvorom man måtte vente at finde dokumenter. Men de er der åbenbart ikke.

Man bemærke det naive forsøg på at vildlede danskerne. For at holde skjult, at Pötzsch skulle overgives »Volksgerichtshof« – standretten, hvor dødsdom måtte forventes – har man villet skåne danske nerver ved at lade en almindelig domstol udfærdige anholdelsesbeslutningen.

Det rene hykleri. I hvert fald gennem avisernes offentliggørelse af den officielle meddelelse af 23. november, vidste man hos os fuldt ud, hvad sigtelsen mod Pötzsch gik ud på. Vidste, at det var en sag, der efter naziloven henhørte under »Volksgerichtshof«s kompetence, og at dødsdom var dens påregnelige udfald.

Jeg har sat en undersøgelse i gang i D. D. R. for om muligt at fremskaffe domsakterne, men i skrivende stund – den 27. april 1972 – har den endnu ikke bragt dem for dagens lys. Jeg ved altså ikke med 100 % sikkerhed, om dødsdom og henrettelse er blevet følgen af udleveringen.

Hvad jeg derimod har fået ud af mine granskninger er en meddelelse om, at en tidligere socialdemokratisk fagfor­eningsfunktionær, der hedder Waldemar Pötzsch, blev ombragt i koncentrationslejren »Sachsenhausen« i 1944.

Men om det er den Pötzsch, som vi beskæftiger os med i dette kapitel, ved jeg ikke endnu.

Derimod er det ved oplysningerne, som jeg har fra forhenværende fængselsbetjent Adolf Hansen, med sikkerhed fastslået, at udlevering har fundet sted. Datoen kunne han ikke oplyse, men den har jeg på anden måde konstateret.

Der er noget bemærkelsesværdigt ved Pötzschs overførsel til Vestre Fængsel efter »løsladelse« i Vridsløselille. Jeg skrev i den anledning til inspektøren for Vridsløselille Statsfængsel for at få oplysninger om, hvorledes det hang sammen. Undtagelsesvis en statsinstitution, der svarede.

I et brev fra inspektøren af 13. april 1972 hedder det:

» . . . I anledning af Deres brev af 9. ds. kan oplyses, at Felix Waldemar Pötzsch, f. d. 15/7 1892 i Tyskland, ind­sat­tes her den 17/8 39 til afsoning . . . Han blev løsladt den 5/2 1940 og blev afhentet af politiet.

Hvad der siden er sket i sagen, er fængslet ikke vidende om . . . «

Politiet må have transporteret ham til Vestre Fængsel, for det er der, de fire betjente afhentede ham for at føre ham til Flensborg, og det må have været den 5. eller 6. februar 1940.

Jeg kan ikke finde anden forklaring på, at han er ført fra Vridsløse Statsfængsel til Vestre Fængsel, end at man har villet slette sporene. Fordi der forelå noget, der ikke tålte dagens lys, måtte man køre ham til Vestre Fængsel efter »løsladel­sen« for der at afgive ham til de betjente, der skulle levere ham til hans bødler.

Men ydermere: Havde der ikke været noget muggent ved affæren, havde det ikke været nødvendigt at forfalske Vestre Fængsels arkiver, således som det af fængselsinspektør Heilboes skrivelse til mig af 14. april 1972 fremgår, at man har gjort:

» . . . Med henvisning til Deres brev af 9. april 1972 om Waldemar Pötzsch, skal jeg efter oplysning fra Københavns fængsels arkiv meddele, at der overhovedet ikke her er foretaget notater af nogen art vedrørende den pågældende . . . «

At Pötzsch har siddet i varetægt i Vestre Fængsel indtil han i august måned overførtes til statsfængslet i Vridsløselille er notorisk. Når man dog ikke har notater »af nogen art« vedrørende ham, kan det kun forklares ved, at »man« har følt sig tilskyndet til at forfalske fængslets bogføring. Når Pötzsch hverken findes i tilgang eller afgang i fængslets arkiv, er det ensbetydende med, at »nogen«, der har haft magt dertil, har villet slette forbrydelsens spor. De skal fortabe sig med »løsladelsen« fra Vridsløselille.

Man forstår justitsministeriets ubehag ved at give mig oplysninger.

Det spørgsmål står imidlertid åbent, om der er kommet en tysk udleveringsansøgning til det danske justitsministerium, og om den i bekræftende fald er imødekommet.

Af notitsen af 12. december – citeret foran – fremgår det, at tyskerne »i fortrolighed« havde fået afskrift af de danske domsakter, og at man havde stillet »anmodning om en foreløbig tilbageholdelse af Pötzsch med henblik på senere udlevering«.

Denne anmodning synes imødekommet i den form, at man ikke, som åbenbart oprindelig påtænkt, løslod ham den 20. december 1939, men først den 5. februar 1940 efter afsoning af den fulde straffetid, – og det var altså ingen »løsladelse«, men kun en overlevering til politiet for videre befordring til Flensborg.

Jeg tror, man tør lægge til grund, at en beslutning om udlevering ikke kan være truffet af ministeriet.

Venlo-affæren med bortførelsen af de to englændere vakte enorm international opsigt. Den tyske fremstilling af begivenhederne blev på det skarpeste imødegået fra engelsk side. Aviserne var fulde af artikler derom. Dersom Danmark nu i strid med landets ret, der forbyder udlevering af politiske lov-

overtrædere, havde bevilget udlevering af Pöttsch, fordi tyskerne beskyldte ham for at have været i engelsk tjeneste og at have organiseret skibssabotager efter opdrag fra engelske efterretningsorganer – og det tilmed i fredstid – ville det jo være ensbetydende med, at vi tog standpunkt for Tyskland mod England i den hæftige diskussion, der førtes.

Det kunne vi ikke. Det ville vi ikke. Det turde vi ikke. Danmark var stadig neutralt og ubesat. Vi opretholdt sågar vor eksport til England. Derfor, og ikke fordi jeg mener, at regeringen havde moralske hæmninger, tror jeg ikke, at justitsministeriet har truffet en formel beslutning om udlevering.

Som sagt stopper de oplysninger, som kan uddrages af Rigsarkivets samling af tyske dokumenter med optegnelsen af 12. december. Også en omstændighed, der stemmer sindet til eftertanke. Man kunne nære den mistanke, at »selektionen« har været så hensigtsmæssig, at man ikke har ladet de dokumenter, der viser sagens udvikling efter den 12. december, fotografere. En påstand om, at de ikke har været til stede, er svær at godtage. Jeg kan ikke lade være med at spekulere på, hvorfor de to arkivarer, der var udsendt af »Den parlamentariske Kommission« for at udvælge de tyske dokumenter, der skulle fotograferes, absolut måtte være ledsaget af en politiadvokat.

Hvordan det hænger sammen, har jeg ikke kunnet få opklaret. Jeg har mine mistanker, og dem har jeg forelagt rigsarkivaren, der tilbageviser dem med alle tegn på afsky. Men det rokker ikke ved den kendsgerning, at der tilsyneladende mangler dokumenter om udleveringssagens forløb, og at dette savner en acceptabel forklaring.

Nu mener jeg, at jeg har forelagt læserne alle de oplysninger af betydning, som jeg i skrivende time er i besiddelse af vedrørende denne sag, og jeg skal så vende mig til besvarelsen af det spørgsmål, som rejser sig: Er pensioneret dommer Emil G. Strøbech en statspensioneret krigsforbryder, resp. kriminel i henhold til den borgerlige straffelov?

Når en dommer afsiger en dom, og han ikke er sikker på, at den er materielt rigtig, tager han forbehold. Så skriver han noget i retning af, at »som sagen er oplyst«, eller »som den er forelagt retten«, må han komme til dette eller hint resultat.

Den konklusion, jeg drager, kommer jeg også til på de foreliggende oplysningers grund. Det *kan* være, at der kunne tilvejebringes andre, som måtte medføre, at jeg ændrede min dom.

Jeg har ikke været i stand til at trænge frem til andre. Trods umådelig møje. Trods uendelige forespørgsler og undersøgelser.

Med dette forbehold må jeg besvare spørgsmålet med ja. Jeg mener, at han er en af de forbrydere, som værnes og beskyttes af vore mægtige. Her som i Vesttyskland.

Hvad mener jeg så med betegnelsen »Krigsforbryder«? Om afgrænsningen af dette begreb, kan man strides. Når jeg bruger ordet om Strøbech, er det fordi jeg anser det for godt-gjort, at han i krigstid har samarbejdet med Abwehr, S. D. og Gestapo om fremme af deres forbryderiske forehavender. Af de nævnte organisationer er i hvert fald S. D. og Gestapo ved dommen mod hovedkrigsforbryderne i Nürnberg fra 1946 erklæret forbryderiske.

Ved at samarbejde med disse instanser, som han efter det foreliggende må antages at have gjort, er han blevet meddelagtig i deres forbrydelser, og efter vor ret er den meddelagtige at anse som gerningsmand.

Jeg lægger til grund for mine overvejelser, at Tyskland befandt sig i krigstilstand siden 1936/37, da det intervenerede i den spanske borgerkrig. For Franco. Mod den lovlige regering. – Og i hvert fald fra den 3. september 1939, da England og Frankrig erklærede at befinde sig i krigstilstand med Tyskland.

Efter dansk ret er enhver meddelagtig, der på nogen som helst måde ved »tilskyndelse, råd eller dåd« har medvirket til den forbryderiske gerning.

Det spørgsmål, der foreligger, er altså, om der kan formuleres og bevises sigtelser mod Strøbech for på denne måde at have været meddelagtig i S. D.'s og Gestapos gerninger efter 1936/37.

Det kan der efter min mening og med forbehold af aflastende bevisligheder, som det må være Strøbechs sag at fremkomme med. Så stor sandsynlighed for, at han er, det være sig krigsforbryder, resp. almindelig borgerlig kriminel, har jeg nemlig tilvejebragt, at det må være hans sag at føre sine modbeviser frem.

Den anklage, der efter Pötzsch-sagens oplysninger kan formuleres mod ham, går ud på

1. At han har givet Gestapo underretning om, at Pötzsch påtænkte løsladt den 20. december.

»... Nach Kenntnis des Gestapa, die von Strøbech herrührt wird Pötzsch am 20. 12. entlassen . . .«

- 2) At han også derudover har plejet forbindelse med Gestapo.
 » . . . um seine offizielle Verbindung zu dem Leiter der dänischen Staatspolizei Strøbech aufs Spiel zu setzen . . . «
 og » . . . die bestehende Zusammenarbeit Gestapas II mit Herrn Strøbech . . . «
- 3) At han har erklæret sig rede til at være med til at kidnappe emigranten Wollweber.
 » . . . Strøbech hatte sich s. Zeit bereit erklårt mit Hilfe unseres V-Mannes Wollweber dingfest zu machen . . . «
- 4) At han er skyldig eller dog medskyldig i en ulovlig udlevering af emigranten Pötzsch til Gestapo i Flensborg, der fandt sted den 5. februar 1940 eller en af de nærmeste dage derefter.

Bevislighederne for rigtigheden af anklagerne 1-3 finder jeg i de tyske dokumenter, som jeg har omtalt og citeret i tilslutning til hvert enkelt anklagepunkt, nemlig mødereferatet af 3. 11. 39 og brevet fra »Oberkommando der Wehrmacht« af 4. 11. 1939.

Hvad angår bevislighederne for rigtigheden af det fjerde anklagepunkt, da er de ikke så entydige som de nævnte dokumenter.

Alligevel er jeg kommet til den overbevisning, at han – og Thune Jacobsen – er de skyldige.

Følgende overvejelser fører mig til det resultat:

- a) Jeg anser det af de grunde, jeg udførligt har redegjort for, udelukket, at justitsministeriet har resolveret, at Pötzsch skulle udleveres til tyskerne.
- b) Videre anser jeg det gennem Adolf Hansens udsagn bevist, at Pötzsch faktisk er afhentet i Vestre Fængsel af fire danske betjente, der skulle bringe ham levende til Flensborg og aflevere ham til tysk politi.
- c) Jeg anser det videre for sikkert, at disse betjente har handlet efter en høj foresats ordre, og jeg ser ikke, at andre end politifolk fra Sikkerhedspolitiet kan komme i betragtning under forudsætning af, at der ikke foreligger udleveringsresolution.

- d) Jeg anser det for godtgjort, at Thune-Jacobsen, rigspolitichef og Strøbechs øverste foresatte, har stået i tysk sold eller tjeneste.

Dette bestyrkes ved en mangfoldighed af oplysninger.

Her skal jeg, da sagen ikke angår ham, men Strøbech, nøjes med at henvise til afdøde politiadvokat Lotingas indberetning til englænderne.

Endvidere til hans nære og notoriske forbindelse med den ikke mindre notoriske krigsforbryder Arthur Nebe, der var leder af Reichssicherheitshauptamts afdeling V (kriminalpolitiet) og medskyldig i mord på jøder og zigeunere.

Endelig til, at han var den, der placerede Louis von Kohl som afdelingsleder i Strøbechs »Sipo«.

- e) »Sipo«, som Strøbech ledede, var underlagt rigspolitiet.
- f) Strøbech var nazist eller nazisympatisør. Var han ikke det, ville han ikke i D. N. S. A. P.'s »genopbygningsplan« (det var Danmark, der skulle genopbygges af Fritz Clausen) fra 1. oktober 1940 være bragt i forslag som rigsadvokat.

Det hedder i plan B, der er bilag til en »Wiederaufbauplan«, der var udarbejdet af Fritz Clausens danske naziparti, og som de udsendte arkivarer fandt mellem de tyske dokumenter, som de gennemgik efter opdrag fra »Den parlamentariske Kommission«:

»... Justitsministeriet:

Departementschef Svendsen skal afskediges.

Dr. Popp-Madsen (efter krigen dømt til en langvarig fængselsstraf for landsforræderi. C.M.) skal udnævnes. . .

Overformynderiet: chef dommer Prytz. (En nazidommer fra Terndrup. CM).

Anklagemyndigheden: Rigsadvokat: dommer Strøbech, Kolding. . .«

(De parlamentariske kommissioners beretning XIII, aktstykker bind 1, aktstykke 114, side 336).

- g) Strøbech har i sagen angående Louis von Kohl vist sig gennemvederhæftig. Jeg har nævnt hans forsøg på at renvaske denne landsforræder, om hvis gerninger og anskuelser han ikke kan have været uvidende.
- h) Strøbech, justitsministeriet og udenrigsministeriet har fået

forespørgsler – indgående og motiverede – fra mig om, hvorledes det hang sammen med Pöttsch's udlevering. Jeg har i disse henvendelser redegjort for deres formål og for min mistanke.

Ingen har villet bidrage til sagens opklaring.

Efter almindeligt anerkendte bevisbedømmelsesprincipper er det berettiget at tillægge sliq vægring ved at udtale sig en meget betragtelig bevismæssig vægt.

En forbryder har ret til at nægte at udtale sig, men han kan ikke beklage sig over – og i hvert fald ikke forhindre – at hans tavshed tolkes imod ham.

Når Strøbech og justitsministeriet, som jeg anklager, ikke vil rykke ud med den viden, som de – om jeg ikke havde ret i min anklage – ville have al grund til at meddele, er det et meget stærkt indicium imod dem.

- i) Abenbart for at udviske forbrydelsens spor har man forfalsket fængselsarkivet, således at det end ikke af det fremgår, at Pöttsch har været varetægtsarrestant i Vestre Fængsel og heller ikke, at han efter »løsladelse« fra Vridsløselille er tilgået Vestre Fængsel på ny for dér at afleveres til de betjente, der skulle føre ham til Flensborg.

Der er herefter, »som sagen foreligger«, ikke for mig tvivl om, at Strøbech er den skyldige sammen med Thune-Jacobsen og andre.

Jeg kan tage fejl. Det er muligt, at der tilbageholdes oplysninger, der kan ændre bedømmelsen.

Der vil udkomme i hvert fald et bind mere af denne bog, og jeg opfordrer herved justitsministeriet til at give mig fuld aktindsigt i alt, hvad der foreligger om affæren Pöttsch. Jeg skal love, at samtlige oplysninger skal blive bragt til mine læsers kundskab. Hvad enten de belaster eller aflaster Strøbech og justitsmyndighederne.

De mennesker, der læser mine bøger – ja hele offentligheden – har ret til at blive oplyst om, hvorvidt grove forbrydelser er begået af en af landets højeste juridiske embedsmænd, men ladet upåagtede, uforfulgte og ustraffede.

Jeg har intet andet ærinde end sandhedens og virkelighedens.

* (se side 143).

Genparten af de breve, jeg havde sendt til dommer Strøbech, havde jeg i kopi tilstillet redaktionen af »Land og Folk«.

Dette blads medarbejder, Claus Ingemann Jørgensen, har haft en telefonsamtale med den pensionerede dommer i Kolding, og den har han optaget på bånd.

Her er den:

Claus Ingemann: – ». . . die bestehende Zusammenarbeit mit Herrn Strøbech . . .

Strøbech: – Hvornår i 1939 var det?

CIJ: – Den 3. november 1939. Det danske sikkerhedspolitis samarbejde med Gestapo er en smule opsigtsvækkende.

Str.: – Det har De ret i.

CIJ: – Har De nogen kommentarer at knytte til det?

Str.: – Kunne De ikke sende mig det, så jeg kunne se det?

CIJ: – Landsretssagfører Carl Madsen har sendt Dem et brev med uddrag af denne skrivelse . . .

Str.: – Nå, ja, ja, han har for nogen tid siden sendt mig sådan et mærkværdigt brev, det fandt jeg ikke nogen anledning til at svare på.

CIJ: – Jeg har en fotokopi af dokumentet . . .

Str.: – Det kunne jo også være, De kunne få mere fornøjelse af at skrive det, når jeg havde set det og kunnet ud-tale mig om det. Men som sagt, for det første har der ikke været noget samarbejde, aldrig været, aldrig kunnet blive, alene på grund af min egen indstilling over for det. For det andet har jeg slet ikke nogen erindring om den mand og det navn, De siger der.

CIJ: – Det drejer sig ikke om et enkelt navn, 30 år efter, mere det principielle . . .

Str.: – Det kan jeg pure afvise, det er ren og skær – ja, hvad hedder det, opdigt eller misforståelse eller ønsketænkning. Der er ikke noget som helst om det og har aldrig været det.

CIJ: – De har ikke i Deres tid som leder af sikkerhedspoliet haft korrespondance eller samarbejde med Gestapo?

Str.: – Aldrig, aldrig. Det er ren humbug, det er lygtemænd, der løbes efter. De kan være ganske rolig. Det kunne for det første aldrig falde mig ind, blandt andet fordi jeg har altid været afgjort modstander af det.

CIJ: – Af hvad?

Str.: – Af nazismen og alt det dér, af tyskerne. Jeg har altid været antitysk. Det er jeg endnu. Jeg forstår slet ikke, hvordan det kan komme.

CIJ: – Jeg har fået oplysninger fra én side . . .

Str.: – Det er loyalt og fuldstændig korrekt. Hvis Carl

Madsen havde skrevet på en lidt anden måde til mig, havde jeg formentlig også skrevet til ham. Jeg har i og for sig ikke noget mod Carl Madsen, jeg har i det hele taget ikke noget imod, at nogen har andre meninger, end jeg har. Og det har han selvfølgelig om mange ting. Og det må han også gerne have. Men det må jo ikke blive til, at jeg vil prøve at bagvaske ham. Jeg ønsker kun at man vil forstå, når jeg siger, at der selvfølgelig aldrig har været noget som helst samarbejde.

Der er selvfølgelig mange spændende ting, måske nogen kommentarer, jeg kunne give Dem, som De kunne have brug for. Jeg sidder uden nogen som helst holdepunkter . . .

Det er fuldstændig uretfærdigt, tværtimod, vi gjorde alt muligt for at holde tysk indflydelse ude. Et samarbejde til fordel for tyskerne har aldrig været til stede. Aldrig været drømt om«.

Fra den hyggelige pensionistbolig på Toften nummer 6 i Kolding har Strøbech ført denne samtale, hvor han har nægtet ethvert samarbejde med Gestapo. Bag pottedplanterne i pensionistboligen skjuler der sig mange skæbner. En af dem er den lille venlige og tillidsfulde Waldemar Pöttsch.

* »Jeg har lige inden dette nye oplag gik i trykken læst en bog af en i U. S. A. naturaliseret ungarer, der hedder Ladislas Farago: »The game of the Foxes« med undertitel: »The incredible secrets of Hitlers spy network revealed for the first time«. Den angives at være »The smash best-seller«. I denne bog findes et kort afsnit om Pöttsch ifølge hvilket han trods tyske planer om at kidnappe ham efter løsladelsen »reached Belgium safely« – Jeg søger ved henvendelse til forfatteren at få oplyst hvilket grundlag han måtte have for denne fremstilling.«

PÅ JAGT EFTER EN SKYGGE

Mange af de tyske emigranter, der søgte dækning i København, har jeg kendt. Som anonyme mennesker, kammerater, venner. Deres identitet var oftest skjult under påtagne navne.

Det var først efter krigen, jeg erfarede, at snedkeren »Peter med Hånden«, der ofte besøgte os, og som, trods sin invaliderede hånd, reparerede mit skrivebord efter et af de indbrud, som politiets politiske afdeling D bærede og forulempede mig med, i virkeligheden var den tyske rigsdagsmand Otto Brenzel. Han var medlem af den snævraste emigrantledelse, som holdt stand og kæmpede her indtil kapitulationen. Han døde i sommeren eller efteråret 1945.

At der et sted langt inde i illegalitetens mørke fandtes en mystisk »Richard«, som på en eller anden måde ledede »det hele«, havde jeg hørt, men ikke efterforsket nærmere. – Bedst var det den gang ikke at vide mere end det, man absolut skulle vide. At »Richard« i virkeligheden var Heinrich Wiatrek, blev jeg først klar over, da jeg for et par år siden begyndte at indsamle oplysninger til denne bog.

En ubegribelig møje har det været at afdække en smule af virkeligheden. Mest på grund af det angstberedskab, der ligger bag myndighedernes panikreaktioner, og som også er den enkle forklaring på den statsautoriserede legatstøttede historieforfalskning. Men svært var det desuden, fordi det menneske, man vil beskrive, oftest må søges bag vekslende navne.

Jeg kendte udmærket den djærve emigrant »Tykke Karl«, der spiste hos min ven, afdøde landsretssagfører Robert Mikelsen. Vidste ikke, at han var Walter Weidauer, Dresdens senere så navnkundige borgmester, organisatoren af den sønderbombede bys genopbygning. At »Lille Hans« var Willi Adam, og at »Lange Erik« var Lothar Hoffmann, det kunne jeg ikke vide – og skulle ikke vide. Nu flere årtier efter krigens afslutning har dette dobbelte – ja flerdobbelte – navnebogholderi voldt kvaler i mit efterforskningsarbejde.

Admiraler og ministre, dommere og professorer er nogle af hine »Kurter« og »Fritzer«, »Akseler« og »Waltere« blevet, som jeg kendte. Med forbavelse genkendte jeg dem, når jeg

nu søgte samtale med dem for at få oplysninger, som jeg skulle bruge i mit arbejde.

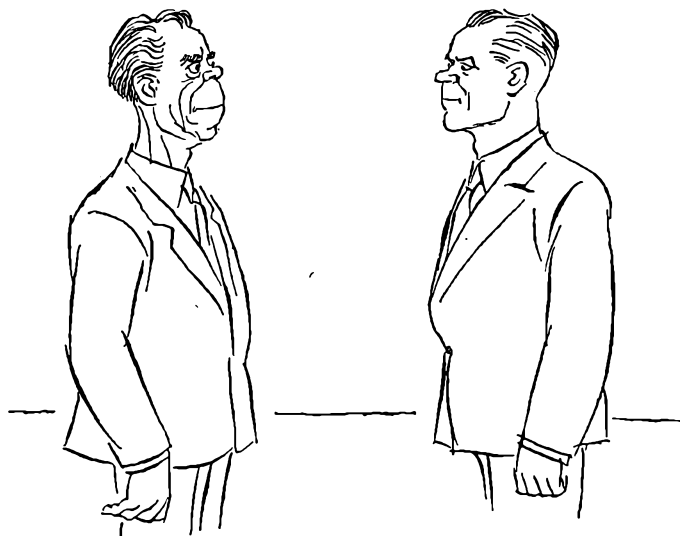
Det stod mig klart, at mennesket bag navnet »Richard« måtte findes og beskrives, om en nutidig dansk læser skulle få viden om emigrationens historie – og tragedie. Vinde kendskab til det, der var, og som jeg har sat mig for at fortælle om. På en dybere og mere nuanceret måde end gennem de klicheer og forenklinger, hvori Wiatrek ellers træder os i møde, forstå dette menneske, der svigtede i hine onde dage.

Nu er der ikke grund til at bruge dæknavne. Jeg vil kalde Wiatrek ved hans rette navn, som han fik for så mange år siden – i 1896 for at være helt nøjagtig – i den overschlesiske by Gleiwitz.

Jeg vil berette en smule om ham, fordi jeg derved håber at kunne fastholde nogle af emigrationens træk. Så den kan opleves eller dog anes af dem, der ikke var med. Og det var jo kun få af mine læsere.

Jeg har gjort meget for at komme på sporet af Heinrich Wiatrek. Han døde for mange år siden af åben turberkulose. Få uger efter at tugthusporten i kapitulationsdagene blev slået op for ham, og han som et frit, men dødsmerket, menneske trådte ud i det bombede Hamborg.

I maj 1941 blev han arresteret i København. Endnu på vejen ind til politigården begyndte han at angive sine kammerater

over for de ledsagende gestapofolk. Ingen mishandling. Ingen tortur. Talte han kun af rædsel og skræk? Eller var der andet, der drev ham? I hvert fald blev han ved med at snakke. På grundlag af hans oplysninger kunne Gestapo med dansk bistand rette det farligste slag mod det seje og dristige arbejde, som tyske kommunister udførte fra København mod rædselsherredømmet i deres hjemland. Fra at være lederen af dette arbejde blev han dets forræder. Et sidestykke til Aksel Larsen. De ligner hinanden. Er skåret af samme træ.

»Forræder« kaldes Wiatrek. For mig, der skriver disse linjer så mange år efter, er det billigt at bruge dette ord om en, der svigtede. Det er ikke min sag at afsige moralske domme. Ikke nu i denne fredelige vinteraften, hvor jeg sidder utruet i mit landlige danske hjem. I den tilstundende jul.

Stort held har jeg haft under min jagt i fortidens tåger efter Wiatreks skygge.

Det var i januar måned 1970, jeg påbegyndte mine efterforskninger. Da fattede jeg den beslutning, at jeg ville bruge af de dage, der endnu kunne være mig beskåret, til at samle og sikre de oplysninger om emigranterne, der ellers snart ville være tabt – for evigt.

Heinrich Wiatreks genfærd spøjte i de samtaler, jeg førte. I de akter, jeg samlede. Længe kunne jeg ikke få tag i ham. Men efter en sygdom, der ramte mig, indbød venner mig til et rekreations- og kurophold i Bad Brambach i D.D.R. ved den tjekkiske grænse, nær Karlsbad. Det er et af de gamle kurbade fra kejsertiden, hvor de rige kom til hægterne efter vinterens selskabelige forædelser. Senere frekventeret af Weimartidens pampere og nazis pøbel.

Nu er publikum et andet og bedre. I parker og sale færdes jævne tyske arbejdere, sygekassemedlemmer. Men de gamle kulisser står. Man drikker »kilde« flere gange om dagen. »Schillerquelle« for mit vedkommende. Betragter de enorme guldfisk, der dovent svømmer rundt i parkernes kanaler. Foretager en række rituelle handlinger i dagens løb, fast overbevist om deres helbredsbefordrende virkning. Jeg hører selv til de troende.

Man lytter også til kurorkestret. Om eftermiddagen på terassen. Det gjorde jeg en varm og prægtig dag. På én gang kendte jeg tonerne. »Elverhøj«. Jo sandelig: »Kong Kristian stod . . .«

I pausen underholdt jeg mig med en anden kurgæst. Man snakker naturligvis ikke, man »underholder« sig. Vedkommende var lærer, svært invalideret af ond reumatisme. Jeg over-

satte teksten til »Kong Kristian« for ham. Denne brovtende slagsbrodersang om røg og damp og bristede hjelme og hjer-
ner.

– Det er vor nationalsang.

– Er I da et folk af vilde?

spurgte han.

En patient ved et nabobord henvendte sig til mig.

– De er fra København, forstår jeg. Dér har jeg en gang været. Jeg tænkte jo, at han ville snakke soldaterminder fra besættelsestidens København. Uindladende sagde jeg

– Nå, har De det.

– Ja, det var i 37.

Så begyndte han at interessere mig.

– Som emigrant?

– Nej, jeg besøgte min bror.

– Var han da emigrant?

Manden var nu mærkbart irriteret.

– Ja, det var han, når De endelig vil vide det.

– Hvad hed han?

– Han gik under dæknavn, så det kan ikke interessere Dem.

Manden fordybede sig gnavent i det arbejde med at skrive postkort, der beslaglægger en væsentlig del af kurgæstens livs-
funktioner.

– Men hvad var da hans dæknavn?

Med umiskendelig ærgrelse over at have indladt sig med en påtrængende, taktfremmed udlænding som mig, snærrede han.

– Richard, wenn Sie es unbedingt wissen wollen.

– Gut, dann heißen Sie Wiatrek.

Et enestående, et utroligt held. Som havde to bestemte sand-
korn truffet hinanden i ørkenen. Dér sad Heinrich Wiatreks
lyslevende bror. Fritz Wiatrek hedder han.

Jeg forklarede ham om mit forehavende, og han indvilgede
i at lade sig udspørge. Hos ham fik jeg de første oplysninger
af dem, der satte mig i stand til at skimte Heinrich Wiatreks
livsbane.

En efterårsaften i Berlin. Samme år. På det socialistiske
enhedspartis gæstehus ved Märkisches Museum i Berlin,
»Haus an der Spree«. Jeg var kommet hjem fra dagens arkiv-
studier, sad i restauranten ved min kaffe og ordnede mine
notater. En god ven tog plads ved samme bord. Som normalt
menneske er Jeschke nysgerrig. Skævede til mine sedler. Hans
blik faldt på Heinrich Wiatreks navn.

– Ham kender jeg. Heinrich og hans bror er mine barn-

domskammerater fra Gleiwitz i Schlesien Der er jeg fra. Vi var naboer.

Jeg slog en klo i den nysgerrige og drænedede ham for oplysninger. Og så viste det sig tilmed, at han kendte til, at Wiatreks søster, Helene Polewka boede i Berlin. Han vidste endda gade og husnummer. Vi kørte ud til hende. En gammel snaksom enke, der gerne berettede. Således tilsmilede heldet mig for anden gang. På det usandsynligste.

Efterhånden blev Heinrich Wiatreks tågeagtige skikkelse levende for mig. Et menneske stod op fra de døde. Noget af det, der skete, forstår jeg bedre nu, da jeg ligesom kender manden.

Hans skudsmål er ringe nok. I det store værk »Geschichte der Deutschen Arbeiterbewegung« sidestilles han med Herbert Wehner, Willi Brandts højre hånd, formand for den socialdemokratiske rigsdagsfraktion i Bonn. Ligeledes en af dem, der måtte afskrives.

Wehners akter har jeg gennemlæst i Stockholm, hvor han i 1942 blev anholdt under påfaldende omstændigheder. Undgik derved at rejse til Tyskland, som det var ham pålagt, for at organisere det politiske arbejde. Da han afhørtes af svensk politi, gav han beredvilligt de mest detaljerede oplysninger om det illegale kommunistiske parti. Beskrev blandt andet en kvinde, Charlotte Bischoff, som han i det farligste illegale ærinde havde sendt til Berlin, hvortil han ikke selv turde rejse. At hun reddede livet, har hun i hvert fald ikke Wehner at takke for.

Om Heinrich Wiatrek fatter »Geschichte der Deutschen Arbeiterbewegung« sig i kølig korthed:

» . . . Også (nemlig ligesom Wehner. CM) Heinrich Wiatrek, kandidat til K.P.D.'s centralkomité begik partiforræderi. Efter at han var blevet arresteret i København i maj 1941 og derpå overført til Hamborg, afgav han omfattende tilståelser over for Gestapo. Nazisterne fik derigennem indblik i K.P.D.'s illegale virksomhed og var i stand til at arrestere flere antifascistiske modstandsfolk . . . «

Hans nærmeste medarbejdere fra den gang er ikke mindre kategoriske. En af dem, Waldemar Verner, nuværende admiral og viceforsvarsminister i D.D.R. talte jeg med. Jeg antydede, at der måske kunne findes, om ikke en undskyldning, så dog en menneskelig forklaring på Heinrich Wiatreks svigten og hans sammenbrud. Jeg talte om hans fortid, om hans angst for mishandlinger.

Verner afviste mig. Uden antydning af varme sagde han ordret:

– » . . . Han var en pjalt, og det er han blevet ved med at være. Hundreder er torteret til døde. Uden at svigte. Uden at tale eller angive. Det kan man forlange af en mand i hans stilling . . . «

Aksel Larsen kom i mine tanker, – og jeg tav.

Heinrich Wiatrek stammer fra byen Gleiwitz, der ligger i det øvreschlesiske industriområde, hvor polsk og tysk tømmede sammen. For at være nøjagtig, boede hans forældre – faderen var embedsmand ved de tyske jernbaner – i en forstad til Gleiwitz, der hed Groling, eller på polsk Zernik. – Befolkningen var blandet. Polske, tyske og jødiske mennesker levede tæt på hverandre. Egnen var overvejende katolsk. Fattige og uvidende var menneskene omkring Heinrich, den preussiske tjenestemand søn.

Tyskerne holdt afstand mellem sig og polakkerne. Betragtede sig som noget bedre. Wiatreks fader sad godt i det. Han havde eget hus, hvor den voksende familie holdt til – og holdt sammen.

Hvorledes hjemmets atmosfære var i Heinrichs barndom, ved jeg ikke. Som 15-årig stak han til søs. Det var i 1911, i den tid, da det trak op til den første verdenskrig. Den unge sømand var begejstret tysk nationalist, glødende beundrer af sin kejser. Fuld af tro på det tyske fædreland. Da krigen kom, meldte han sig straks som frivillig til den kejserlige marine. Tjente på et krigsskib, der hed »Karl der Grosse«. Befordredes til u-bådsmath, den laveste befalingsmandsgrad i marinen. Deltog som sådan i den uindskrænkede ubådskrig, der proklameredes i 1917. Da var han 21 år.

Så vidt jeg kan forstå, var han med i Scapa-Flow, hvor den tyske krigsflådes skibe, der måtte overgives det sejrende England, sank med bundventilerne åbnede.

Om han har deltaget i opstanden i Kiel, har jeg ikke kunnet få opklaret.

For at forstå, hvad der senere skete med ham, er det nyttigt at vide, at han som ganske ungt menneske måtte opleve, at hans svulmende tyske idealer sank i havet sammen med de grå stålkolosser i den skotske fjord.

Han demobiliseredes. Pakkede sin køjesæk og vendte tilbage til det sultende fædrenehjem i Zernik ved Tarnowitzerlandevejen. Til nød og arbejdsløshed. Kun dårligt betalt og tungt arbejde kunne den hjemvendte finde. Strejker og uroligheder hørte til dagens orden.

Da han kom hjem, befandt han sig i en tilstand af stor ligegyldighed. Hans verden var gået under. Men erstatningen havde han på en måde med sig hjem i sin køjesæk. Den var nemlig fyldt med politiske bøger og brochurer. Dem kastede han sig over, og dem lånte han ud til de unge, der levede ved og holdt til på den landevej, der skar sig gennem klyngerne af grå huse, og som var noget centralt i deres fattige tilværelse.

Hjemmet blev et lånebibliotek og tilholdssted for dem fra landevejen. Gennem læsning fandt den hjemvendte, komplet desillusionerede soldat fra kejserens flåde sin vej til socialismen.

Han var højt begavet, og han dreves frem af en uimodståelig iver efter at få rede på krigens grund og nederlagets årsag.

Efter at finde den sti, der åbenbart måtte betrædes, om en bedre fremtid skulle nås; at begribe det samfund, han vendte hjem til, med dets sult, dets arbejdsløshed, dets nationale had og de uendelige lidelser, det lagde på det arbejdende folk.

Det var et stormomsust hjørne af det tyske hus, han kom til. Under den polsk-tyske grænsestrid hidsedes grupper af mennesker mod hverandre. Borgerkrigen lurede under overfladen, brød undertiden igennem. Mange af de grupper, der dannede sig, var bevæbnede.

Fritz Wiatrek har forsøgt at forklare mig et lokalt fænomen, der kaldtes »Farbka«. Det var en spontan dannelse af uorganiserede grupper af unge mennesker, der fandt sammen blandt andet for at forsvare sig mod omverdenen. Hvad ordet betyder, aner jeg ikke. Noget polsk vel sagtens.

Brødrene Wiatrek kom til at spille en rolle blandt stedets unge. En slags lederrolle blandt mennesker, der ellers var lidet tilbøjelige til at anerkende nogen autoritet. Da Fritz Wiatrek talte om »Farbkaen« beskrev han den som en ansamling af »uopdaget kraft, oplagret, brakliggende, uforbrugt energi«. – Noget andet åbenbart, end det man har gjort en del af vore flokdannende unge til. Noget hårdere og mere livsdueligt.

Helt fattede jeg ikke hans forklaringer, men i hvert fald udkrystalliseredes der af denne uordnede, elementære substans og under de overophedede sociale forhold visse organisationer. En sportsforening først, som Heinrich var mester for, fremragende legemligt udrustet, som han også var.

I et manuskript, som Fritz Wiatrek har lånt mig, skildrer han, hvorledes dernæst det kommunistiske parti kom til byen i hine desperate tider lige efter den første verdenskrig:

»... Det er en sen aften (1921). Mørket har lagt sig over landevejen. Om et bord sidder seks mand. Nær hverandre. Deres ølkrus er halvfulde, men de seks er nøgterne. Gløder ansigterne, er det ikke af alkohol, men fordi en diskussion tilsyneladende har nået sit absolutte højdepunkt. Kun det udløsende ord er ikke sagt. Schmidt, den ældste i selskabet, venter på det, men ordet vil ikke komme. Schmidt rejser sig. Han er træt. Også min store bror skubber stolen fra sig. De andres bevægelser udtrykker spændt forventning. Alles blikke retter sig som efter aftale på min bror.

Han læner sig mod dørkarmen. I en holdning, der er så karakteristisk for ham. Han står rank på sine lange, stærke, let skrævende ben. Han knytter næverne halvt, og så kommer det store ord: »Godt, lad os så stifte den forening«.

Således trådte den stedlige afdeling af Tysklands kommunistiske parti ud af mørket og nøden. Ikke for sent og ikke for tidligt. De bedste fra »Farbkaen« blev dens kerne. Heinrich Wiatrek blev formand for afdelingen, og fra denne time var hans skæbne forbundet med det kommunistiske parti.

Jeg agter ikke at skrive Heinrich Wiatreks biografi. Hans personlighed kommer mig kun ved, for så vidt den har betydning for forståelse af emigrationen i Danmark. Den på hvis skæbne han kom til at øve en så afgørende indflydelse. Hvad jeg vil påpege er, at Heinrich Wiatreks nationalistiske og reaktionære livsholdning åbenbart har overlevet, skønt til-dækket og længe domineret af den senere erhvervede kommunistiske.

Jeg er ikke digter, men kun fortæller, og derfor inlader jeg mig ikke på at beskrive eller tolke hans sjælelige forfatning. Vil kun, at man skal forstå, at hans svage og splittede personlighed har haft rod i en nationalisme, der var dybt begravet under det, som nederlaget og det sociale jordskred havde aflejret. Skjult var den. Fortrængt, men til stede. Den har forgiftet hans sind og fordærvet hans karakter, splittet og spaltet ham, tilintetgjort hans sikkerhed og dømmekraft. Den var ham ikke bevidst – før det var for sent til, at han kunne undgå at blive kaldt forræder. Og kaldt det med rette.

Hans kommunisme var ham noget væsensfremmed, noget tillært. Han reagerede på den triumferende nazisme med et beredskab til at kapitulere og til at vende tilbage til de dybest liggende, begravede, men ikke døde eller magtesløse ungdoms-ideal.

En helstøbt revolutionær blev han aldrig. Men en charmerende salonkommunist.

At det stod således til med ham, skinner entydigt igennem i de skildringer, som slægt og venner giver af ham.

Vennen Jeschke fortæller, at man i Zernik kaldte ham »Salonkommunist«, og at han nød respekt og agtelse hos borgerne i Gleiwitz, byen til hvis råd han blev valgt.

Broderen beretter, at arbejderne på stedet betragtede ham som »Edelkommunist« og søsteren Helene siger – ikke uden selvfølelse –, at han var en »intellektuel kommunist, pæn i tøjet og i sin optræden«.

– Han var en af dem, om hvem borgerne sagde: »Hvis blot alle kommunister var som Deres broder . . .«

Han var »ridderlig« mod sine modstandere. På egnen husede en farlig nazist, en morderisk bandefører, Rolle, der terroriserede befolkningen, og som både broderen og Jeschke omtaler med afsky. Søsteren beretter en episode med denne bandit. Det var en aften, hvor Heinrich var ude med sine kammerater. Nazisterne var også på færde. Rolle var blevet skilt fra sine kammerater og klemte sig ind i en niche ved kirkegården for at gemme sig. Rystende af skræk nu, da han var alene og havde bemærket Heinrich Wiatrek og hans gruppe. Wiatrek gik et øjeblik fra sine kammerater og løb i mørket på Rolle, som tiggede for sit liv. Heinrich Wiatrek beroligede ham:

– Således kæmper jeg ikke.

Han gik og lod den skælvende nazifører alene og uantastet.

Under de borgerkrigsagtige forhold i 1932 var Fritz formand for en kommunistisk partiafdeling i et kvarter af Gleiwitz, hvor Rolles bande prøvede at trænge ind – med magt og skydevåben.

Fritz og hans folk slog angrebet tilbage. Kampen kostede blod. Ved den lejlighed sagde Heinrich til broderen, at han burde have ladet nazisterne komme ind i sin bydel og optaget en diskussion med dem. Det afslog Fritz og tilføjede over for mig, da han fortalte om hændelsen:

– Det er den eneste gang, jeg har mærket noget fordægtigt ved min broder.

Jeg skal ikke dvæle meget ved Heinrich Wiatreks partimæssige løbebane. Han viste sig som en pligttro og dueligt funktionær. På lokalt plan. I nogle år.

I 1927 valgtes han til medlem af partiets distriktsledelse for Schlesien. I 1928 blev han byrådsmedlem i Gleiwitz, og

omkring samme tid gennemgik han en vis politisk skoling i »Karl Liebknechtschule« i Berlin. 1930 valgtes han til medlem af landdagen.

I 1932 sendtes han på Leninskolen i Moskva. Der var han, da Hitler blev rigskansler den 30. januar 1933 og slap terroren løs over det tyske rige; da de første flygtninge gik over grænsen og søgte asyl blandt andet i Danmark; da KPD gik over i den forberedte illegalitet og optog den i ordets bogstaveligste forstand dødsensfarlige kamp mod Hitler. Den kamp, der efter tolv blodige år førte til sejr, men under hvilken Wiatrek ikke slog til.

Medens han var i Moskva, fandt de to afgørende begivenheder, som jeg har omtalt i kapitlet »Emigrant 33«, sted. Den ene var Kominterns VII verdenskongres og den anden det tyske kommunistiske partis 4. rigskonference »Brüsslerkonferencen«, der traf bestemmelse om dannelsen af afsnitsledelserne.

VII kongres traf en række beslutninger, der var bindende for de enkelte sektioner og som først og fremmest gik ud på, at der skulle tilstræbes et samarbejde mellem alle, der var tilhængere af fred og demokrati og at kampen for fredens bevarelse skulle være alle sektioners centraleste opgave, den højst prioriterede af alle.

Georgi Dimitrov, helten fra Rigsdagsbrandprocessen, valgtes til generalsekretær for »Komintern«.

»Brüsslerkonferencen« foretog valg af medlemmer til Tysklands kommunistiske Partis centralkomité, og til denne valgtes – desværre – også to mænd, der senere svigtede: Herbert Wehner og – Heinrich Wiatrek.

Den første leder af »Abschnittsleitung Nord« (A.L.N.) hed Sepp Schwab. Han afløstes 1937 af Wiatrek, det nyvalgte medlem af K.P.D.'s centralkomité, der nu blev dennes repræsentant i Danmark med ansvaret for det politiske arbejde i Hamborg og de store byer på den tyske Østersøkyst.

I 1939 havde forholdene igen forandret sig. Krigen kom i september, da Hitler invaderede Polen og modtog Englands og Frankrigs krigserklæringer.

En uge forinden overfaldet på Polen havde Sovjetunionen og Hitlers Tyskland afsluttet en ikke-angrebspagt.

På tre uger besejredes det fascistiske Polen af de tyske hære.

Næste forår overvældedes Danmark og Norge. Det Danmark, hvor Wiatrek havde sit virke, kapitulerede på timer. Det bøjede sig ikke blot for magten, men dets store var villige,

mere end villige, til at lade os opsuge af det ny, mægtige Tyskland. Om den kampløse besættelse var der længe før den 9. april opnået enighed mellem Danmarks regering og Hitlers, der havde erklæret sig indforstået med, at den danske hær af prestigemæssige årsager ydede en skinmodstand. Om besættelsen på disse vilkår var der enighed mellem landets førende politikere.

Med tanks og bomber drog Hitlers hære ind i Frankrig og besejrede det på fire uger.

I april 41 indgik Sovjetunionen venskabs- og ikke-angrebspakt med Jugoslavien, men næste dag trængte Hitlers hære ind over dets grænser. Kampen blev kort. Den 17. april kapitulerede også dette lands hære, og den 27. april fuldbyrdedes Hitlers besættelse af Grækenland.

Det tyske u-bådsvåben, som Wiatrek havde tjent i, og som han i sit hjerte beundrede, beherskede havene.

I 1939 nedlagdes afsnitsledelserne. Under de ændrede vilkår kunne kampen mod fascismen ikke længere dirigeres fra udlandet. Den illegale instruktørvirksomhed over grænsen lod sig ikke opretholde. Wiatrek blev i København sammen med medlemmerne af den tidligere afsnitsledelse. Her oplevede han Tysklands triumfer. Det Tyskland, der var hans fædreland. Han opfyldtes af en stor stolthed over at være tysker, og en sælsom indre glæde over det, der skete.

Han blev anholdt på gaden, et sted på Nørrebro. Det skete den 19. maj 1941, da han var på vej til et møde med en stikker fra Hamborg, der hed Köhler. Mødet skulle finde sted i en lejlighed i Smedetoften. I sit indre havde han kapituleret. Da politiet efter at have ført ham til politigården – og modtaget hans første tilståelser – foretog ransagning i hans logi, hvor han boede sammen med en dansk kvinde, fandt det et brev, han havde skrevet til Karl Mewis, KPD's repræsentant i Sverige. Det var ikke afsendt. Var det skrevet for at blive fundet af Gestapo ved en husundersøgelse?

I brevet meddelte han sin udtræden af partiet. Han tog afstand fra kommunismen og alt dens væsen og alle dens gerninger. Den havde tabt. Virkeligheden, den som han villigt sagde ja til, var, at det evige Tyskland *havde* sejret. Dets var fremtiden og magten og æren. Dets hære var uovervindelige. Hele Europa havde de underlagt sig.

Og således kom han da tilbage til sit udgangspunkt. Hans elskede Tyskland havde hævnnet nederlaget fra 1918. Dets bodfærdige søn vendte tilbage til det fædrene hus. Angergiven. Tryglende om tilgivelse – og om livet.

Kommunismens farligste fjende var aldrig den åbenlyse modstander. Ikke de reaktionære, ikke fascisterne og ikke det korrumperede socialdemokrati. Fjenden, den truende, står i vore egne rækker. Han har sin betalte partibog i inderlommen, men kapitulationen i hjertet.

Jeg tænker ikke så meget på de agenter, som Gestapo slusede ind i K.P.D., og som politiets efterretningstjenester, C.I.A. eller »Bundesnachrichtendienst« i dag kan få anbragt her og der inden for vort eget parti. Dem må vi regne med, og dem kan vi med agtpågivenhed spore, isolere og uskadeliggøre. Vi har ikke få erfaringer i den henseende. Om et parti ellers er sundt og skolet, vil den skade, slige subjekter kan anrette, være smertelig nok, men ikke katastrofal.

Langt uhyggeligere er vore højrekommunister. De fnugfri struglere. De slatne intellektuelle »humanister«. De parlamentsliderlige. De uskoledede funktionærer, der oplever en tilfældig faglig konflikt som væsentligere end verdenspolitiske begivenheder. Som tænker sognepolitisk og bagatelliserer, at opmarchen til den tredje verdenskrig er i fuld gang.

De spiller en rolle i de kapitalistiske landes kommunistiske partier. Det er disse bløde opportuniste, de frygtsomme, de, der er så opsat på at gøre os salonfähige, der *kan* ødelægge os. Som falder fra i en skærpet situation. Finlandskrigen, ikkeangrebepagt, de tyske sejre i sommeren og efteråret 1941, Ungarnskrisen og begivenhederne i Tjekkosllovakiet. Som ikke forsømmer nogen lejlighed til at distancere sig fra Sovjetunionen, DDR og socialismens lande i det hele taget.

Digteren Hans Kirk og jeg boede en del af den tid, vi sad i Horserød-lejren i samme kammer. Senere, da vi begge – sammen med nogle enkelte andre kammerater – blev isoleret og holdt på disciplinærstraf i Vestre Fængsel, boede vi celle om celle. Vi havde god tid til at samtale og drøfte, hvad der lå os på sinde.

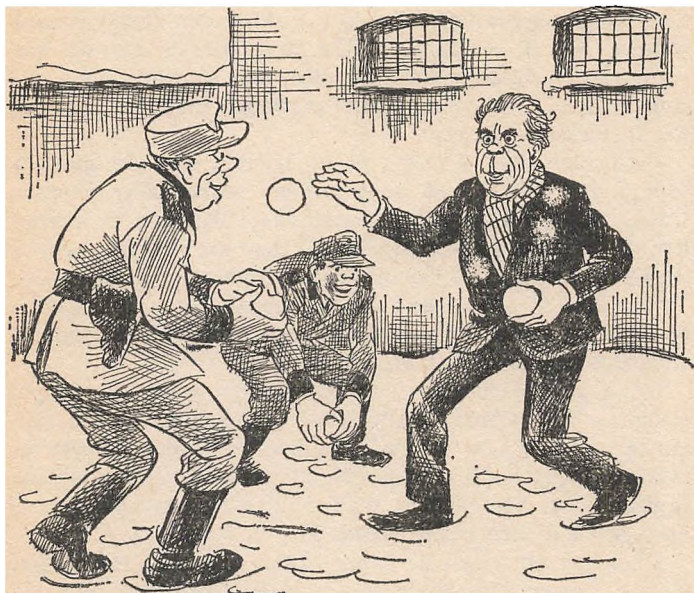
Rygter, der senere bekræftedes, om, at Aksel Larsen havde været åbenmundet over for Gestapo, nåede os. Fængselsbetjente havde fortalt, at han tilsyneladende havde et muntert

og kammeratligt forhold til det tyske bevogtningspersonale. En dag kom den gamle betjent Jørgensen ind i cellen til os.

– Nå han er ved godt mod, ham jeres formand.

– Hvad ved du om det?

– Jo, jeg har da set ham. Han havde gårdtur. Han gik og legede sneboldkamp med de tyske vagter. De morede sig godt, så det ud til.

Jørgensen, der forsynede os med svenske avisudklip og var en af vore kontakter til dem derude, rystede på sit grå hoved. Han trak celledøren i. Gravede en konvolut frem fra en inderlomme. Lagde den på sengen og gik.

Jeg så på Hans Kirk.

– Tror du, det passer det dér med Aksel. At han har stukket »Frit Danmark«? Kirk svarede ikke. Han gjorde i tavshed sin kabale færdig.

– Du, Mads,

sagde han og strøg sig over det prægtige røde fuldskæg, han havde anskaffet sig i fængslet,

– Det er s'gu rart at vide, at de menige kammerater er mere sikre og pålidelige, end Aksel. Jeg er bange for, at det er rigtigt, hvad Jørgensen fortæller.

Han blandede sine kort med en hidsighed, som ellers var ham fremmed og lagde dem op til en ny, indviklet kabale, der kun med års mellemrum gik op. Det gjorde den heller ikke hin mørke vinteraften i den grå celle på øverste galleri i det store fængsel.

– Jeg har lagt mærke til én ting.

Kirk lagde kortene i vægskabet.

– Der er en sikker sammenhæng mellem politik og moral. De stympere, der kapitulerer politisk, dem kan de også gøre til forrædere. Vi plejede jo at sige, at det er på vores indstilling til Sovjetunionen, at vi prøves som kommunister. Du kan være forbandet på, at dem, der bliver angivere, fordi de kommer i klørne på Gestapo, det er dem, som inderst inde har mistet tilliden.

– Tilliden til hvad?

– For fanden, Mads. Til Stalin. Til den røde hær. Til alt det, der er vores.

Ofte har jeg måttet tænke på denne samtale. Den fandt sted, da vi kunne læse i Jørgensens svenske avisudklip, at den røde hær lukkede ringen af jern og stål, af mænd og mod, af trofasthed og sejrsvilje om generalfeltmarskal Paulus' elite-armé ved Stalingrad. – Det var på den tid, da sovjetfolkets hære begyndte deres lange march mod Berlin.

På den tid, da alt dette skete – ved Stalingrad og i Vestre Fængsel – var der gået mere end halvandet år siden en anden kommunist havde kapituleret politisk og svigtet moralsk. Var blevet til forræder. Wiatrek i 1941 og Aksel Larsen i 1942.

Vi havde beundret Aksel Larsen. Identificeret ham med partiet. Undskyldt den narcissistiske selvoptagethed, der var et fundamentalt træk i hans sjælelige beskaffenhed, og som til tider lod ham reagere patologisk. Berøvede ham enhver fornemmelse for proportioner. Druknedes sund sans i forfængelighed. Han lignede i mangt og meget K. K. Steincke.

På en noget lignende måde så de tyske kammerater op til Wiatrek. Hans sidste sekretær var en kvindelig emigrant, der hed Lotte Møller. Nu bor hun i Berlin.

Hun havde været medlem af K.P.D. siden 1932 og var blandt andet med til at forberede partiets illegalitet, skaffe hemmelige kvarterer til partifunktionærer. Efter Hitlers magtovertagelse virkede hun som kurér mellem Erfurt og Leipzig. Imidlertid kom hun i Gestapos søgelys og fik ordre af partiet til at forlade Tyskland. Hun er af jødisk afstamning, men det var endnu på dette tidspunkt muligt for jøder at rejse til udlandet.

Via England kom hun til Danmark. Her arbejdede hun en overgang som sekretær i ISH (En international organisation for sømænd og havnearbejdere). Hun lærte under dette ophold både Ernst Wollweber og Rikard Jensen at kende.

Lotte havde anmeldt sig til fremmedpolitiet som asylsøgende politisk emigrant.

Rikard Jensen skaffede hende dansk indfødsret på den sædvanlige måde: Han fandt en ugift, lang og mager sømand i havnen. Gav ham besked om, at han skulle gifte sig med Lotte. Han var et bravt menneske. Jeg husker ham udmærket.

Rikard Jensen var en frodig, djærv og munter mand, og han var ikke den, der lod nogen lejlighed til at feste gå fra sig. Som en tak til sømanden for hans villighed arrangerede han brylluppet i den store stil.

Vielsen fandt sted på Frederiksberg Rådhus. Helt uden ydre lighedspunkter med hint berømte fra »Dreigroschen-Oper« har brylluppet ikke været. Forinden vielsen på rådhuset overrakte den chevalereske Rikard Jensen den unge brud en enorm buket røde roser. Middagen holdtes i hans lejlighed for en talrig, men udsøgt kreds af gæster. Mest søens folk. Illegale fra I.S.H.

Menuen var upåklagelig. Flæskesteg, rødkål. Øl og brændevin skænkedes uden smålighed. De obligate taler til det unge par skortede det visseligt ikke på. Det var i det hele taget et bryllup så flot og festligt, så fugtigt og bevægende, at ingen »rigtig« brud kunne ønske sig det mere fuldkomment.

Lotte forlod sit nyerhvervede fædreland. Med fuldgyldigt dansk pas i lommen. Hun begav sig til Paris. Officielt for at studere fransk, men i virkeligheden for at arbejde for det tyske kommunistiske parti. Der var hun fra maj til november 1935 og drog på partiets ordre i samme ærinde til Prag, hvor afsnitsledelsen »Mitte« (A.L.M.) havde etableret sig.

I foråret 1937 fik hun en ny rejseordre. Drog til Spanien, hvor borgerkrigen rasede, og arbejdede som sekretær for den kommunistiske leder Franz Dahlem, der var medlem af de internationale brigaders centrale politiske kommission. I 1939 kom Dahlem i fransk koncentrationslejr. Det lykkedes Lotte at komme til Paris, hvor hun virkede for partiet til november 39. Dirigeredes så til Sverige for at aflægge beretning til Svend Linderoth, formand for Sveriges kommunistiske parti, om massearrestationer af kommunister og om, hvem der var havnet i franske koncentrationslejre.

Da Hitler okkuperede Tjekkosllovakiet, var A.L.M. blevet

forlagt til Sverige og organiserede derfra arbejdet i det centrale Tyskland.

Da Lotte kom til landet, brød vinterkrigen mellem Finland og Sovjetunionen ud, og et fornuftsdræbende hysteri, som ingen, der ikke oplevede det, kan fatte, sænkede sig over Sverige, der kun ved et lykkeligt sammentræf af omstændigheder undgik at styrte sig ind i krigen mod Sovjetunionen.

Under disse forhold var det svært at være i Sverige, og Lotte sendtes derfor til Norge, hvor hun kom til at opleve den 9. april. Nogen tid efter kom hun igen til Sverige og derfra til Danmark som medhjælper for Wiatrek.

Skønt afdelingsledelsen skulle nedlægges og Wiatrek på det nærmeste havde opgivet ævret, var der en del at gøre. K.P.D.'s virksomhed var nok forlagt til selve Tyskland, hvor mænd af hårdere støbning end Wiatrek havde taget tøjlerne. Alligevel arbejdede afdelingsledelsens stab videre med de herværende emigranter og med at udarbejde beretninger og materiale, der blev sendt til Tyskland med kurér og på anden måde, alt efter de få muligheder, der frembød sig under de indtrufne krigsforhold.

For Wiatrek arbejdede Lotte om aftenen. Til livets oprettholdelse tog hun plads i huset. Som kokkepige hos bedre familier, først i Hellerup og senere på Østerbro.

Lotte kunne alle lide. Svært godt endda. Hjertelag har hun. En klar forstand og et urokkeligt sind. Desuden køn og glad. En kammerat af dem, man kan være stolt af, – men som kokkepige i en dansk grossererfamilie ikke stort bevidt.

Hun kunne faktisk ingen ting. Ikke rense eller stege en kylling eller et stykke vildt. Endsige tilberede en bederyg. Men det gik. Med kokebog i den ene hånd og slevten i den anden. Hun blev ikke – fortæller hun – dårligt behandlet, men fruene i huset var svært omhyggelige med at tælle sit sølvtøj, som hun, den ordinære Hellerupmukke, åbenbart mistænkte Lotte for godt at kunne finde på at ville stjæle.

Den 19. maj 1941 anholdt det samvirkende danske og tyske geheime staatspolizei Wiatrek, og den 20. indfandt to tyske og to danske politibetjente sig i herskabshuset på Østerbro og hentede Lotte, der blev transporteret til politigården i København.

At hendes anholdelse står i forbindelse med Wiatreks er en given sag. Om det er ham, der direkte har stukket hende, eller om det var en kontormand, der opbevarede Wiatreks arkiv, som har gjort det, efter selv at være angivet af Wiatrek, står hen som uopklaret.

Lotte konfronteredes i hvert fald samme nat, som hun anholdtes, med den rædselsslagne kontorist. Den klamme sved sprak ham af panden. Hænderne rystede og stemmen dirrede.

Forinden var hun blevet forhørt af en Gestapomand fra Hamborg. Hun nægtede alt. Ethvert kendskab til Wiatrek og til hans virke. Gestapomanden betragtede hende olmt.

– Hvor jeg glæder mig til at få dig til Hamborg. Der skal jeg personlig tage dig under behandling, og du kan bande på, at vi har midler til at få dig til at tale, – og de skal blive brugt.

Han slog den knyttede næve i bordet. Lotte betragtede ham roligt. Så ham ind i det dumme politifjæs. Det onde og stupide. Lod blikket glide fra ansigtet til hagekorsemblemet i hans revers, til den truende næve, til den brede guldarmbåndskæde, han havde om sit lodne håndled. Hun tav.

Hvem Gestapomanden var, ved Lotte ikke. Antagelig Krauss fra Hamborg, der var her med sin assistent, en dansktalende sydslesviger ved navn Christiansen, i anledning af bombe-sagen mod Rikard Jensen og de andre.

Lotte havde gjort sit regnebrædt op. Dø hellere end indrømme. Ingen angive. Det overholdt hun, som det fremgår af hendes gestapoakter, der endnu findes. Hun tav, den første aften, såvel som under senere afhøringer. Kontormanden hentes ind. Var Lotte tavs, så snakkede han. Bekræftede, at det var hende, der plejede at komme med de gennemslag, han skulle opbevare. Lotte målte ham med foragt i de brune øjne.

– Kender ham ikke. Har aldrig set den mand.

Lotte forstod ikke meningen med de forhør, som hun næsten dagligt måtte igennem, når hun hentes ind til politigården fra Vestre Fængsel. Snart afhørtes hun af danske og snart af tyske gestapofolk. Time efter time.

Men politifolkene opgav ret snart at udspørge hende om hendes kendskab til Wiatrek og hans arbejde. Til gengæld interesserede de sig enormt og ubegribeligt for hendes bryllup med sømanden. For bryllupsselskabet, flæskestegen, roserne og talerne. Evindelige spørgsmål:

– Hvem var Deres forlover?

– Det kan jeg ikke sige, jeg ved ikke, hvad en forlover er.

– Hvordan gik det til ved brylluppet?

– Fint, det var et stort bryllup med flæskesteg og rødkål.

Først senere blev hun klar over, at der foregik et tovtrække-ri om hende mellem dansk justits og Gestapo. Ikke for hendes skyld, men for samarbejdspolitikens. Bevarelsen af »justitsen på danske hænder« var den gang det magiske ord. Samarbejds-

politikken, ydmygelserne, imødekommelsen af de tyske krav, alt dette forsvarede over for den mere og mere irriterede befolkning med vigtigheden af, at det var dansk politi, der efterforskede strafbare handlinger begået af danske statsborgere, og at det var danske dommere, der dømte. For at opnå dette gode, måtte vi give efter på andre områder.

Legenden om, at vi havde bevaret denne lille del af vor suverænitet, blev imidlertid mere og mere luvslidt. Men den måtte holdes i live. Samtidig med, at undersøgelserne mod Lotte pågik, verserede sagen mod Rikard Jensen og de andre, der var sigtet, blandt andet i sagen om sabotagen mod de to spanske trawlere ved Frederikshavn. Her havde tysk politi overtaget efterforskningen. De havde desuden krævet domfældelse, og vi havde pareret ordre.

Men en yderligere belastning af samarbejdet ansås for uacceptabel og farlig. En udlevering af Lotte, der efter gældende lov havde dansk statsborgerret i kraft af brylluppet, ville netop være en sådan belastning. For at holde befolkningen i ro måtte udlevering af danskere til tysk justits for næsten enhver pris undgås.

Gestapo krævede hende stædigt udleveret. De hævdede, at hendes ægteskab var et bedrag for at skaffe hende statsborgerret og derfor efter tysk lov ugyldigt.

De danske myndigheder henviste til, at således var det ikke efter dansk ret. Vi anerkender et ægteskab som lovligt bestående uanset dets motiver. Men iøvrigt gjorde de gældende, at Lotte jo nægtede, at der var tale om et skinægteskab. De var af politiske grunde stærkt interesserede i, at hun respekteredes som dansk statsborger, når hun efter vor lov var det.

Tyskerne anså det på den tid, da krigen mod Sovjetunionen tog sin begyndelse, for magtpåliggende, at forholdet til den danske regering var så gnidningsløst som muligt. De havde store planer om hvervning af østfrontfrivillige, antikominternpagt m.v. – Når sejren var vundet på østfronten skulle Danmark omdannes til en provins af Stortyskland, men i 1941 var tyskerne bedst tjent med ikke at udfordre folket.

Når brylluppets forløb spillede så stor en rolle, var det set fra dansk side for, at man kunne sige til tyskerne:

– Proforma? Med roser og taler. Med flæsketeg og rødkål. Nej, her er virkelig et gedigent dansk bryllups hovedbestanddele til stede. Havde det været fup, ville de være gået på rådhuset, blive viet og så være taget hver til sit.

Omsider indså tyskerne også deres fordel ved at give efter. Lotte anerkendtes fra begge sider som dansk statsborger. Tak-

ket være den politiske situation i forbindelse med Rikard Jensens lyst til fest og flæsk, øl og brændevin.

En skønne dag, da hun inderst inde havde opgivet håbet, blev Lotte overgivet til dansk/politi. Interneret efter kommunistloven som gidsel sammen med os andre. Hun kom til Horserødlejren og var der i 1943 om foråret, da jeg sammen med de andre uforbederlige efter udstået disciplinærstraf kom tilbage fra Vestre Fængsel til lejren.

Få måneder senere forrådte regeringen gidslerne. Lotte var mellem dem, der i oktober 43 kom til Stutthof. – Også her overlevede hun, men det er en anden historie.

Det var sit unge livs ondeste dage og nætter, uger og måneder, som Lotte måtte igennem, medens hun afventede den skæbne, der måtte blive hendes. Hun var strengt isoleret i sin celle. Vidste ikke, hvad der foregik i verden. At Hitler havde overfaldet Sovjetunionen, og at hans hære med tilsyneladende uimodståelig kraft trængte frem mod Moskva og Leningrad, det læste hun i det lille blad, der udgives af fængselsvæsenet og uddeles til fangerne.

Hun var sikker på, at det kun var et tidsspørgsmål, når gestapomandens trusler om, at hun skulle føres til Hamborg, til tortur og død, ville blive alvor. Hendes tanker kredsede om, hvordan hun kunne tage sit liv, inden hun skulle af sted.

Som et knusende slag kom så visheden om, at Wiatrek var blevet forræder. Midt i fortvivlelsens sorteste mørke ramte det hende. Hvad der havde givet hende styrke til at holde ud, var hendes ubetingede tillid til det kommunistiske parti. Den var en hovedpart af hendes bevidsthed. Den tillid havde ingen hidtil svigtet. Hun kendte sine kammerater. De, der var gået i døden i Spaniens bjerge. De, der vansmægtede i fængsler og lejre. De, der holdt stand trods tortur, sult og mishandling. Hendes kraft var, at når de holdt ud, kunne hun også. Måtte hun. Skulle hun. At Wiatrek, den øverste leder af partiet i Danmark, medlem af centralkomiteen, kunne kapitulere, det var ikke tænkeligt. Lå hinsides alle muligheder.

Og så kom dog visheden. En dag på politigården, da hun var til forhør, sagde den danske politimand til hende:

– Nu kan De såmænd godt gå til den. Nu er det ikke alene danskere, der begår forræderi, som De kalder det, men Deres egne landsmænd.

Med et ondskafuldt grynt langede han ud efter en rapport, der lå på bordet. Begyndte at læse højt. Side op, side ned. Det var Wiatreks forklaring til Gestapo, som han langsomt og dvælende gjorde hende bekendt med. Han havde angivet

alt og alle. Fortalt om hende og hendes arbejde. Om hendes personlige forhold, så vidt han kendte dem. Med masser af navne. Vidt og bredt.

Lotte forstod, at rapporten måtte være ægte. Den indeholdt enkeltheder, der kun kunne hidrøre fra Wiatrek. Mørk fortvivelse fik magt over hende. Men end ikke da røbede hun sig. Det fremgår af bevarede akter, at hun også i denne prøvelsens stund formåede at beherske sig. Med stejthed og trods fastholdt hun sin benægtelse.

Skulle den svageste tvivl endnu rummes i hendes sjæl om, at Wiatrek – som hun havde næret den fuldeste tillid til – var en ynkelig kapitulat, fik hun syn for sagn.

Det var nogle uger efter, at de tyske arméer var trængt ind over Sovjetunionens grænser. I de strenge dage, da vi sad isolerede i vore fængselsceller og man kunne læse i de danske aviser om de enorme tyske sejre, der fyldte landets regering og redaktioner med beundring og fryd, men os andre med sorg. – Alvorligt nok så det ud. Den 26. juni kom Finlands krigserklæring, og det fascistiske Ungarns den næste dag. Allerede den 28. juni erobrede tyske tropper Minsk. I kæmpe-mæssige, dyrt betalte helsidesannoncer hvervedes frivillige til Østfronten. Til kamp mod den bolchevikiske verdensfjende. Regeringen opmuntrede danske officerer til at være med.

Fra juli rasede slaget om Smolensk. Den 16. i samme måned rådslog Hitler, Göring, Keitel, Lammers, Rosenberg og Bormann om, hvad der skulle ske, når den røde hær om kort tid – uger snarere end måneder – var tilintetgjort. Det blev besluttet, at de baltiske lande, Krim, olieområdet i Baku og halvøen Kola med de rige nikkelforekomster skulle indlemmes i Tyskland. Leningrad skulle jævnes og området overlades Finland, der skulle optages som forbundsstat i et stortysk rige. Befolkningen i de besatte sovjetiske områder skulle deporteres eller finde anvendelse som arbejdsslaver for det ariske herrefolk. For alt dette nærede vort bourgeoisie den varmeste forståelse. De danske marodører hungrede efter deres del af byttet. Luskede omkring slagmarken. Den 31. juli udstedte Göring sin ordre til Heydrich om udryddelse af den jødiske befolkning i de besatte områder. Fra 1. september skulle de tyske jøder bære davidsstjernen på brystet, og 8 dage senere begyndte Leningrads belejring, der kom til at vare 900 dage.

En dag netop i denne tid stillede Lotte på politigården over for Wiatrek. Han førtes ind i forhørslokalet. Begyndte at tale til hende.

– Det nytter ikke mere at holde på kommunismen. Det er håbløst. Vi er slået. Sovjetunionen har tabt krigen. Den røde hær er tilintetgjort. Vi tog fejl. Under Hitlers ledelse vil vi tyskere komme til at herske. Herrefolket, det er os. – Lotte.

Han betragtede hende indtrængende.

– Du ville forstå det, hvis du anede, hvor mange kammerater, der nu har indset, at vi fejlede, og som har indrømmet det overfor politiet. Det *skal* du også gøre. Du *må* . . .

Lotte stod over for ham. Målte ham med væmmelse.

– Alt det, du der siger, kender jeg ikke noget til, men jeg husker noget andet, og det er ordet om, at en kommunist skal vide at dø oprejst og ikke på knæ.

Hun vendte ham ryggen. På en måde, der ikke skal berettes her, lykkedes det hende at sende en meddelelse ud af fængslet om, at Wiatrek var blevet forræder. Om at det tyske partis øverste repræsentant her i landet nu var Gestapos mand. Dets villige og nyttige redskab.

Lotte var ikke den eneste, han formanede til at give op. I Vestre Fængsel sad en del fangne tyske kommunister. De havde reddet sig, da dansk politi i sommeren 1940 foretog massearrestationerne, men senere var de taget og udleveret til tyskerne. Wiatrek blev af Gestapo ført fra celle til celle. Til alle fangerne talte han, som han havde gjort det til Lotte.

At han ville blive dømt til døden, var sikkert nok. Men han havde fået løfte om at undgå henrettelsen, dersom han i ét og alt stillede sig til rådighed for Gestapo. Bistod med at finde de eftersøgte. Leverede bevislighederne, der kunne føre til deres domfældelse.

Gelius Lund, dansk kommunist, der blev anholdt under den store jagt, som vort eget politi iværksatte i juni 1941, blev kort efter sin anholdelse hentet ind fra Vestre Fængsel til politigården og fremstillet for to tyske gestapofolk. Deres medhjælper, den danske kriminalpolitimand Nørreheden, som tidligere havde været tjenstgørende i afdeling D og i 1934 gjort sig fordelagtigt bemærket af tyskerne i forbindelse med kidnappingen af Kuhlmann-Vogel, var også til stede. Jeg kender ham ganske godt. Ligesom sin chef Andreas Hansen, opsøgte han mig mange år senere i en bestemt anledning og engagerede mig som sin sagfører. Vi havde forskellige interessante samtaler.

Lund blev afhørt om et møde, han påstodes at have været med til sammen med Svend Linderoth og Wiatrek. Mødet

skulle have drejet sig om organisering af en sabotage mod værnemagten. Gelius Lund nægtede at vide det mindste.

Det blev sagt til ham, at man havde oplysninger, der beviste at han løj. Det antydedes, at man havde gode midler til at få en modvillig afhørt til at tale. Nu ville han blive sat i en celle i politigårdens fængsel, og der kunne han så tænke over sagen. Om eftermiddagen ville han blive afhørt igen.

Mødet havde faktisk fundet sted, men det drejede sig ikke om sabotage mod værnemagten. Derimod om, hvorvidt Sverrig kunne tage sig af nogle flere emigranter. Under eftermiddagsforhøret blev han konfronteret med Wiatrek, der så medtaget ud og bad Gelius Lund bekræfte oplysningerne om mødet. Han sagde lige ud, at han havde en aftale med tyskerne om, at han kunne undgå halshugning, dersom han åbent gav alle oplysninger om sine handlinger, sine forbindelser og sit arbejde i Danmark for ALN. Derfor var det ham så vigtigt, at Gelius Lund nu talte og berettede om det møde, der jo faktisk havde fundet sted. Gelius Lund sagde, at han beklagede, men han kunne ikke erindre at have været med til et møde som det omtalte.

Jeg nævner denne lille – i sig selv ikke betydningsfulde – hændelse som et af beviserne på, at Wiatrek havde slået en handel af med tyskerne. En handel, som Gestapo overholdt.

En af ALN's instruktører, der havde Harburg ved Hamborg til område, var en fyrbøder, der hed Karl Nieter. Han blev på Wiatreks oplysninger dømt til døden. Jeg har læst hans akter. Indtil det sidste holdt han sig rank. Til hans afhuggede hoved faldt i kurven under guillotinen i Plötzensee i Berlin, og hans blod aftappedes. Han dømtes den 18. august 1942 af »Volksgerichtshof«, og den 18. oktober førtes han fra dødscellen til det skur i fængselsgården, hvor henrettelserne fandt sted.

Det er sagt mig, at Wiatrek ikke alene har stukket Nieter og givet Gestapo beviserne i hænde mod ham og vidnet mod ham. Men desuden var han til stede ved selve anholdelsen og udpegede sin gamle medarbejder som den rette mand.

Karl Nieter, der blev opsporet af dansk politi, som leverede ham i hænderne på Gestapo, var kommunist af samme fejlfri støbning som Lotte. Da de tog ham den 30. juli 1941, var det første, han slyngede Gestapo i ansigtet, at han inderligt håbede, at de ikke måtte få fat i hans chef »Thorvald« (alias Konrad Blenkle), der havde overtaget ledelsen efter Wiatreks arrestation den 19. maj.

Tre danske politikøtere gjorde nogle måneder senere dette

håb til skamme. Også Blenkle blev taget af dansk politi, udleveret og sendt til skafottet i Plötzensee-fængslet.

Om Nieter skrev en tidligere emigrant, Wilhelm Meyer, i et brev, han sendte mig:

– Ved en fejltagelse blev Karl Nieter sat ind i min celle i Fuhlsbüttel. Vi kendte hinanden fra Eimsbüttel . . . og ham hentede de personlig fra Danmark. Han sagde: »Du kan tro, jeg gav dem besked«. Jeg sagde: »Karl, du kan ikke overbevise de folk, her gælder det at beholde hovedet. Gør mig den tjeneste, når du kommer i forhør igen, sig, at du hele natten har tænkt over det, og der kan være noget rigtigt ved det. Jeg ved, du er ærlig, og vi vil ikke miste dig«.

»Næ, næ, det kan jeg ikke og gør det ikke. Otte dage senere var han færdig . . .«

Nieter havde været en af ALN's dristige instruktører. Fra 1936–39 rejste han cirka fire gange om året til Harburg og rådslog med partiets illegale tillidsmænd. Om K. P. D.'s politik. Om modstandsarbejdet i befolkningen og de store virksomheder. Han indsamlede stemningsberetninger til brug for ALN's publikationer og organiserede kontakter og fordelingscentraler for illegalt materiale, der smugledes fra Danmark til Tyskland. En del af det illegale materiale medførte han selv i kufferter med dobbelt bund. F. eks. »Norddeutsche Tribune«, »Rote Fahne« og en mængde af de såkaldte »Tarnschriften«.

Nieters straffeakter, der opbevares i Berlin, er ikke komplette. Blandt andet mangler anklageskriftet med dets indgående resumé af efterforskningsresultaterne. Men selve dødsdommen har jeg læst:

– I det tyske folks navn har folkedomstolens 2. afdeling på grundlag af domsforhandling, der fandt sted den 18. august 1942 og i hvilken følgende dommere deltog:

Vicepræsidenten for folkedomstolen

Engert som retsformand,

Folkedommer Hartmann,

SS-brigadefører Glat,

WW-oberführer Tondock og

kredsfører Reinicke,

kendt således for ret:

Den anklagede, Karl Nieter, dømmes til døden for forberedelse af højforræderi.

Den anklagede bærer sagens omkostninger.

I domsbegrundelsen fremstilles Nieters levnedsløb indtil magtovertagelsen, og det hedder derefter:

– Som kommunistisk funktionær blev han arresteret den 12. april 1933 og taget i beskyttelsesarrest indtil 12. juni 1933. Tysk statsborgerskab frakendtes ham den 30. oktober 1939.

Efter sin løsladelse satte han sig straks i forbindelse med sine kommunistiske meningsfæller. Da han erfarede, at flere funktionærer var arresteret, overtog han ledelsen (af partiet) i bydelen Eimsbüttel, hvor der endnu fandtes ca. 20 medlemmer . . .

Dommen beskriver hans illegale partiarbejde i denne bydel og redegør for, hvorledes han i juni 1936 ikke mere kunne holde sig i Tyskland. Han fik ordre til at emigrere til Danmark, hvilket han gjorde den 12. juni.

I København meldte han sig som politisk emigrant til fremmedpolitiet og til »Røde Hjælp«.

Fra andre kilder end dommen ved jeg, at fremmedpolitiet straks sendte rapport om hans ankomst med oplysning om anmeldt bopæl til Gestapo i Hamborg. Det danske politi var desuden i stand til at oplyse sine overordnede i Hamborg om, at Nieter straks var begyndt at arbejde for »Afsnitsledelse Nord«, hvis leder i den første tid var Josef (Sepp) Schwab, og fra sommeren 1937 Wiatrek.

Dommen beskriver hans virksomhed som instruktør i Harburg. Der redegøres for hans talrige forbindelser. Et par linjer af dommen bør af særlige grunde bemærkes:

– En yderligere forbindelse til »Phønixværkerne« var den der beskæftigede Franz Cohrs, som han (Nieter) i 1937 forsynede med illegale blade. Gennem Cohrs lærte han den gang handelsmedhjælperen Karl Köhler – dæknavn »Kalle« – at kende. Med ham mødtes han ofte i Harburg og drøftede politiske spørgsmål. »Kalle« fik som opgave at organisere kommunistisk hviskepropaganda, at få kontakt med medarbejdere ved NSV (en masseorganisation, »Nationalsozialistische Volkswohlfahrt«, der udførte socialt hjælpearbejde for gamle, mødrehjælp, ungdomsforsorg etc. CM) og gøre dem møre. (Zersetzen). »Kalle«, der var beskæftiget i rustningsvirksomheden »Tempo-Werke«, gav melding til den anklagede (Nieter), at han havde hvervet meningsfæller, optaget forbindelse med andre virksomheder

og organiseret en livlig hviskekampagne. Han modtog illegale blade til fordeling . . .

Samme Köhler fremdrager jeg, fordi han senere blev taget af Gestapo. Han blev truet til at fungere som stikker i København, og det var ham, der gjorde det muligt for det danske Gestapo at rette et katastrofalt slag mod den derværende tyske modstandsbevægelse.

I slutningen af dommen hedder det blandt andet, at Nieter siden 1936 har virket som instruktør for ALN og som sådan »mit grösster Einsatzbereitschaft« fremmet den kommunistiske idé. Han har allerede – siges det – da han i 1933 overtog ledelsen af partiafdelingen i Eimsbüttel, vidst, at enhver virksomhed for K. P. D. retsligt set gjaldt som forberedelse til højforræderi. Ikke desto mindre har han fortsat med denne virksomhed til længe efter krigens udbrud.

Det slås fast, at han ganske vist ikke var medlem af afdelingsledelsen, men som instruktør sorterede han umiddelbart under den, og det viser i sig selv, hvor betydningsfuld hans stilling har været.

Som instruktør har han gjort alt, hvad han formåede for at skabe fremgang for den kommunistiske tanke.

– Han har ikke blot vedvarende ladet sig organisatorisk indlemme i det illegale arbejde, men også indtil 1939 befattet sig med udbredelse af skrifter, hvis formål var højforræderisk, han har virket i udlandet og har påtaget sig at indføre skrifter fra udlandet . . .

Der tales videre i domsbegrundelsen om, at der er overgivet ham et flyveblad til bedømmelse, der opfordrer soldaterne til modstand mod deres foresatte og arbejderne til sabotage.

Det slås fast, at han ved disse gerninger har overtrådt straffelovens bestemmelser om forræderi. Derpå hedder det:

– Med hensyn til strafudmålingen findes intet at tale til hans fordel . . .

Nieter var kommunist, og han blev ved at være det til det sidste, og – fortsætter dommen:

– det eneste, der har betydning er, i hvilket omfang, han har udført undermineringsarbejde mod riget . . . Den anklagede har i hvert fald vist sig at være en farlig stats-

fjende, der i tiden efter krigen mod bolschevismen som kommunist befattede sig med underminering af værnemagten og krigsproduktionen. Et sådant menneske kan kun straffes på én måde, nemlig med døden . . .

Ved arrestationen og udleveringen af Karl Nieter har dansk politi, danske justitsmyndigheder og dansk regering gjort sig nyttig og velbehagelig for de germanske herrer. En tapper og dødsforagtede tysk frihedskæmper, der også stred for vort lands befrielse fra nazityraniet, har de stukket, eftersporet og myrdet. Og fyrbøderen Karl Nieter var kun én af de mangfoldige.

Der tales i disse tider en hel del om, hvorvidt Danmark kan og bør anerkende »Den Tyske Demokratiske Republik«. Hvor langt rimeligere ville det omvendte spørgsmål være: Kan den tyske arbejder- og bondestat være tjent med at anerkende en stat som Danmark, i hvis ledelse der stadig findes forbrydere af samme beskaffenhed som dem, der var med til at myrde f. eks. et så heltmodigt menneske som den frihedselskende Nieter, der døde på skafottet.

Det er med tung pen, jeg skriver om Wiatrek og hans gerninger. Men det er nødvendigt. Beretningen om den frihedskamp, som emigranterne og det kommunistiske partis afsnitsledelse førte mod Hitler fra Danmark, ville blive falsk, om jeg fortav, at der var kommunister på ledende poster, der svigtede. Som bar kappen på begge skuldre. Den tid, de begivenheder og de mennesker er mig så vedkommende, at jeg næppe formår at være objektiv. Ikke fuldt ud. Men det er i hvert fald min vilje at prøve derpå. At udradere Wiatrek af beretningen om det tyske folks heltmodige modstandskamp, det lader sig ikke gøre. Det skal heller ikke gøres.

Om Wiatrek eller andre i afsnitsledelsen var stikkere for Gestapo allerede inden katastrofen i maj 1941 og de følgende måneder, skal jeg ikke kunne sige. Jeg mener det ikke, men Herbert Wehner har antydnet det. Det fremgår af akterne i den straffesag, der fulgte efter hans mærkelige arrestation i Stockholm i februar 1942. Blandt dem findes en længere skriftlig redegørelse, dateret den 6. marts 1942 om det illegale tyske kommunistiske partis virksomhed, også i selve Tyskland, som han af egen drift har overleveret det svenske politi, – hvis relationer til Gestapo var af lignende beskaffenhed som det danskes. I denne beretning hedder det om den aktivitet, som partiet drev på med:

» . . . I Berlin hade man försökt att »hålla nytt vin i gamla läglar«, d. v. s. man försökt att lösa nya problemen med gamla organisatoriska principer. Därtill kom att Berlinförbindelserna till Köpenhamn en längre tid kvarstode i fråga om vilka allting icke vore i sin ordning. Gestapo hade i varje fall under flera år kunnit tämlingen väl kontrollera gränsövergången till Jylland, och det är möjligt, att det i närheten av centralen i Köpenhamn funnos element, genom vilka Gestapo kunde få veta en hel del. Det har senare visat sig, att en viss »Weber« (et af Wiatreks dæknavn. CM) vilken befann sig i Köpenhamn efter sin häktning blivit förrädare. Författaren till dessa rader (Wehner, CM) känner icke till, om »Weber« själv eller andra i hans omgivning redan förut begått förräderi til förmån för Gestapo . . . De illegala partiarbetarna i Berlin vore i varje fall utsatta för fara från två håll: från Köpenhamn och genom de gamla förbindelser, man övertagit i Berlin, vilka icke vore tillräckligt överskådliga . . .

Herbert Wehner – nu partiboss i det vesttyske socialdemokrati – er af lignende kaliber, som Wiatrek var. Jeg anser ham ikke som troværdigt vidne, og hans beredvillighed til at prisgive sine kammerater, gør ham yderligere misliebig i mine øjne. Sandhedsværdien af den redegørelse, han uden nødvendighed har skrevet for at takkes det svenske politi, er tvivlsom. Men som citeret har han altså skrevet i 1942. Hvor stor eller hvor liden vægt, man vil tillægge hans insinuationer, skal jeg overlade andre at fundere over.

Wiatreks eftermæle er forræderens. Han er et af mange beviser på det rigtige i Hans Kirks ord om, at den politiske kapitulation er forræderiets moder. Vi har ofte, meget ofte, alt for ofte oplevet, at den, der mister tilliden til Sovjetunionen og socialismen – eller måske kun har hyklet den – ender i moralsk opløsning.

Som en Peter P. Rohde, der er så pibende forhippet efter at løfte ben mod alt det, han en gang har agtet, at han knap kan ligge tør i kurven.

Som var det til emigranterne, og var det om Wiatrek og hans lige skrev Bert Brecht i et af sine digte:

Vi hører: Du vil ikke mere arbejde sammen med os.
Du er forbi. Du kan ikke mere agitere.
Du er for træt. Du kan ikke mere lære.

Du er færdig.
Man kan ikke forlange af dig, at du endnu
udretter noget.

Så vid:
Vi forlanger det.

.....

Du siger: Du har håbet for længe. Du er færdig
med at håbe.
Hvad har du håbet?
At kampen var let?

Det er den ikke.
Vor situation er værre end du troede

Sådan er vor situation:
Hvis vi ikke yder det overmenneskelige, er vi fortabt.
Hvis vi ikke præsterer, hvad ingen kan forlange af os,
Går vi under.

Vore fjender venter på, at vi blir trætte.

Når kampen er mest forbitret, er de kæmpende
dødtrætte.

De, der er *for* trætte, de taber slaget.

(oversat af Erik Knudsen)

De, som Wiatrek lod i stikken, gjorde, hvad der forlangtes.
Det overmenneskelige krav opfyldte de. Heller ikke blev de
for trætte. Modet forlod dem ikke.

De vandt slaget.

Men husk: Digterens ord er talt til os.

ET RØDT KAPITEL OM EN SORT TID

Viden og visdom er ikke det samme. Man kan have det ene og mangle det andet. Som man kan have forstand uden at have fantasi eller omvendt. – Hvem har ikke truffet ham, dette frygtelige menneske, der har læst alt – hele kommunebiblioteker – og ingenting forstået? Og så er der andre, der har krydset ens vej, hvis viden var beskeden, men som havde visdommens nådegave.

Hvad visdom er, kan være svært at definere. For mig er det noget med at kunne skelne mellem væsentligt og uvæsentligt. Mellem indhold og udseende. Et beredskab, en evne, en vilje til at søge bag om det, der siges, til det, der er. Den livsholdning, at man ugerne tager noget for virkeligt uden at efterprøve. At man er mistænksom over for alt for stor og glat veltalenhed. At man i beskedenhed prøver på at bruge den smule forstand, der nu er én beskåret. At man tør se virkeligheden i øjnene og handle derefter.

Den politiske visdom er først og fremmest en evne og en vilje til at lade sin vurdering og aktivitet bestemme af klassekampens realiteter og ikke af ønsker og fraser. – Den skulle man gerne finde hos gamle, prøvede kommunister. Den kan vise sig på mange måder. Blandt andet ved aldrig at tro klassefjenden. Være mistænksom overfor den kapitalistiske stat, vi lever i. Dens justits, dens magt, dens indoktrineringsmedier. Dens »repressive tolerance«. Ved at finde et sikkert vidnesbyrd om, at man er på den rette vej, i at det, man taler og skriver, udløser vrede og skældsord, forargelse, beskyldninger og trusler. Ved på den anden side at tage bifald og anerkendelse fra fjenden som advarsel om, at ens instinkt – eller klassemoral – er ved at svigte.

I Scherfigs »Frydenholm« træder den politiske visdom os i møde i den røllike-rygende Enevoldsens skikkelse. Det var lige efter den 9. april 1940, at der var møde i hans sydsjællandske partiafdeling. Forvirring og tilløb til panik var mærkbar, men ikke hos den gamle teglværksarbejder, hvis sag det mere var at tænke end at læse:

». . . Jacob Enevoldsen rakte hånden op og bad om ordet. Han satte pris på, at det gik lidt højtideligt til ved mødet, selvom forsamlingen var lille og sad i hans egen stue. Han rejste sig fra sofaen og rømmede sig og bankede sin bevlede pibe ud i askebægeret, og han talte langsomt:

– Ja, kammerater. Oscar har sagt, at denne krig er en imperialistisk krig, og jeg mener, at det er ganske rigtigt. Han sagde også, at vi må ønske og tilstræbe et tysk nederlag, og det er også rigtigt. Det kan man naturligvis ikke skrive i »Arbejderbladet«, det forstår vi. Jeg vil kun til det her sige, kammerater, at vi altid skal tænke på klassekampen. Der er to klasser. Der er en overklasse, som lever af de andres arbejde. Og så er der underklassen, der arbejder for overklassen og føder den. Sådan er det her i Danmark, og sådan er det i Tyskland. Når vi vil kæmpe mod den tyske besættelsesmagt og mod nazismen, så er det, fordi vi som arbejdere kæmper mod den overklasse, som lever af vores arbejde.

Se, nazismen eller fascismen, det er jo ikke sådan noget nyt eller noget tredie, som nogen gerne vil gøre det til. Det er bare kapitalismen på et vist udviklingstrin. Sådan ser kapitalismen ud. Det er dens sande fjæs, når den har smidt masken og de demokratiske pæne manerer.

Når vi slås med den tyske besættelsesmagt, så er det kapitalismen, vi slås med. Det er rigtigt nok, hvad Oscar har sagt om den imperialistiske krig. Jeg vil bare huske jer på klassekampen. Glem ikke klassekampen, kammerater. Det er den, det hele drejer sig om.

Ja, det var bare det, jeg ville sige. Tak . . . «

Så enkel er visdommens tale.

Der var mange, der ikke forstod den. Ikke ville forstå den og ikke turde. Desværre også blandt vore egne.

Mellem de tyske emigranter i almindelighed såvel som i afsnitsledelsen og blandt dens medarbejdere voldte en begivenhed som ikke-angrebspagten mellem Nazityskland og Sovjetunionen af 23. august 1939, en uges tid før krigens udbrud, en vis ravage i begreberne.

Det samme var forøvrigt tilfældet i det danske parti.

Wiatrek gjorde sig til talsmand for den vurdering, at ikke-angrebspagten mellem Sovjetunionen og Tyskland var udtryk for, at England og den britiske imperialisme nu skulle betragtes som hovedfjenden. Han formulerede en parole om, at Sovjetunionen skulle forsvares ved Rhinen og gik ind for, at

tyske emigranter burde vende tilbage til Tyskland. Ikke-angrebspagten mellem staterne måtte suppleres med en tilsvarende pagt mellem det tyske kommunistiske parti og nazipartiet.

Denne indstilling svarede ikke til den politiske virkelighed. Derimod ganske nøje til den borgerlige presses – og den socialdemokratiske – umådeholdne ophidselseskampagne mod kommunisterne. På dette tidspunkt var Danmark jo ikke besat. Borgerne talte endnu engelsk. De samme, der et halvt år senere slog om til tysk med beundringsværdig adræthed. Forøvrigt også de samme, som nu tripper ved fællesmarkedets port for at få lov til at komme indenfor og sælge gamle Danmark.

En del kommunister, danske som tyske, lå under for denne formålsbetonede løgnekampagne mod Sovjetunionen og dem selv. Just borgerskabets og dets presses enstemmige hadefuldhed burde de have taget som tegn på, at den sovjetiske stats og den kommunistiske internationales politik var den rette. Men nogle af vore gik omkuld, og værre, langt værre blev det, da vinterkrigen mellem Sovjetunionen og Finland brød ud den 30. november 1939.

De verdensbegivenheder, der førte frem til ikke-angrebspagten og Finlandskrigen, har en så afgørende betydning for forståelsen af emigrationen og dens politiske baggrund, at jeg må prøve, om jeg kan bringe en smule orden i begreberne.

Og det så meget mere, som myten om det påståede pludselige venskab mellem nazister og kommunister og om Sovjetunionen som den brutale stormagt, der tragede efter at tilintetgøre Finlands selvstændighed, men af den tapre finske soldat og de nordiske frivillige hindredes i dens onde anslag, er indlemmet i skolernes historieundervisning, i den politiske demagogi og i litteraturen om krigsårene.

I meget stor korthed skal jeg forsøge at afstikke det historiske begivenhedsforløb, der via Hitlers magtovertagelse førte til den anden verdenskrig. Det må gøres, for at en nutidsdansker skal kunne fatte, hvorledes det kom til ikke-angrebspagt og Finlandskrig, de to begivenheder, der toges som påskud for at fremelske en veritabel pogromstemning i småborgerskabet mod kommunister og emigranter.

Det var et herrens vejr, der gik over landet.

En ganske svag mindelse om den systematiske løgnagtighed, der den gang var midlet til at oppiske hadet mod kommunismen, oplevede man under Ungarnskrisen i 1956 og under den tjekkiye i 1968 og en endnu svagere i de måneder,

hvor de jødiske emigranter fra Polen kunne misbruges i samme øjemed. Men mod det, der skete i 1939/40 er disse hændelser at ligne ved en let forkølelse i sammenligning med den sorte død.

Et pust fra den hadefuldhedens og løgnagtighedens orkan, som i hine tider piskede bølgerne til skum, suser endnu i visse reaktionære blade. Så sent som i »Sønderjydsk Månedsskrift« for december 1971, skriver en vis overvintret nazist, redaktør Bjørn Svensson, i en anmeldelse af H. E. Sørensens bog »Døden i Kastellet«, der handler om den sønderjyske patriot Viggo Laustsens endeligt i 1940 i tysk fangenskab:

». . . Kommunisterne er ikke de rette til at kritisere. Deres parti var i anlæg og struktur et landsforræderparti, der bekendte sig til det sovjetiske fædreland og klart frasagde sig enhver solidaritet med det danske fædreland. Det proklamerede, at i tilfælde af krig, ville opgaven være at rette kanonerne mod danskere, hvor socialdemokratiet betragtedes som hovedfjenden. Selv om megen dygtighed og idealisme var at finde i de kommunistiske rækker, måtte kommunisterne altid behandles som potentielle landsforrædere. De bekræftede deres holdning efter den nazistisk-kommunistiske venskabspagt og igen efter besættelsen den 9. april . . .«

Jeg har den vane at give de levende mennesker, om hvem jeg skriver nedvurderende, lejlighed til at tage til genmæle. Derfor sendte jeg i sin tid omtalte Bjørn Svensson et gennemslag af mit manuskript. Han reagerede med eksplosiv fornærmelse og en omfattende avispolemik. Aldrig havde han været nazist. Tværtimod. Han var en af de gode danske konservative fra hine dage.

Det stemmer. En granskning af hans fortid afslørede ham som forfatter af en konservativ pjece fra trediverne. Da den er ganske karakteristisk for borgerskabets nazificering, skal jeg – da jeg nu én gang har fået den i hænde – citere nogle linjer:

». . . Det beundringsværdige ved det tredje riges styre er derfor ikke førerprincippet, men manden i spidsen, Hitler, »der Führer« . . . Vi kan beundre mangt og meget af Hitlers redningsdåd, der skulle fri hans fædreland for kommunismens druknedød, vi kan lære adskilligt ved at studere den tyske nationalsocialisme, og vi kan udbygge vor politiske horisont ved at optage et og andet af den nye lære, som muligt kan tillempes efter vore forhold . . .«

Også emigranterne befatter han sig med:

» . . . der er en jødefare . . . Det er ikke de danske jøder, det drejer sig om, men de tyske flygtninge. Det må antages, at de flygtede ikke er blomsten af de tyske jøder, men snarere af dem, der har haft vanskeligt ved at assimilere sig og for en stor del utvivlsomt yderliggående marxistisk prægede. Dem har vi ingen brug for. Fremmed nation, fremmed sprog, fremmed væsen og revolutionspolitisk indstilling, på intet punkt havende lighed og fællesskab med os . . . «

Der er altså ikke grund til at ændre karakteristiken af Bjørn Svensson, men vel til at understrege, at nazismen ikke er et tysk fænomen, men et kapitalistisk. Nazismen gror frem i alle senkapitalistiske statssamfund under bestemte betingelser; de var til stede i trediverne, – og er det stadig.

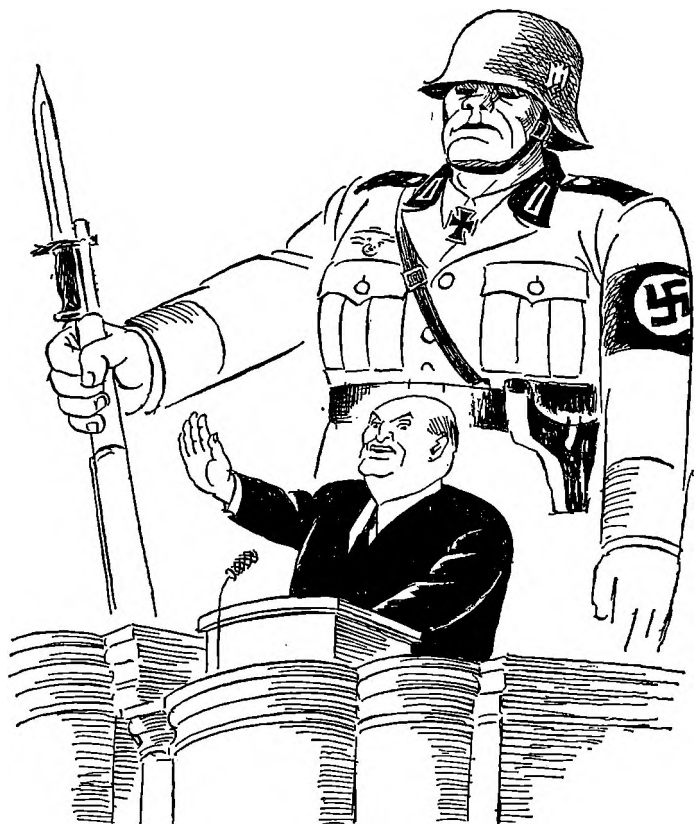
Fritz Clausen var tysk nazist. Bjørn Svensson var dansk. Det er forskellen. Anden er der ikke.

Nazismen er en livsholdning. For den er Bjørn Svensson, den keredanske konservative frasepatriot, én af repræsentanterne, Kaj Munk en anden, og den forhædede hykler, stikker, fascist og højforræder Ole Bjørn Kraft, der nylig har udgivet sine erindringer, en tredje.

Han genoptrykker uden afstandtagen dele af den tale, han – så at sige i ly af tyske bajonetter – holdt fra folketingets talerstol under det forfatningsstridige rumpparlaments forhandlinger om den højforræderiske kommunistlov i 1941:

» . . . Et parti, der som det kommunistiske, lader sin holdning og sine meninger bestemme, ikke af hensyn til dets eget folk og dets eget land, men af, hvad et andet lands interesser kræver, placerer sig selv på en ganske bestemt måde i sine landsmænds opfattelse, og det vil derfor også kun virke ynkværdigt, om et sådant parti, når det kom i vanskeligheder, pludselig vil søge ly bagved landsmandsskabets lov, som det selv så tydeligt har tilsidesat gennem sin holdning. Et sådant parti vil være dømt i sine landsmænds holdning . . . «

Jeg håber, mine læsere kan mærke stanken af rotter og kloak. Af det, der var, og af det, som er godt på vej igen.

Fra 1917, fra oktoberrevolutionens dage, har Sovjetunionens udenrigspolitik været orienteret mod fred og sikkerhed. Denne politik har fra første færd været ført med overlegen dygtighed og urokkelig konsekvens.

De vesteuropæisk-amerikanske magters uændrede udenrigspolitiske grundidé har i samme epoke været krigen mod socialismen. Arbejder- og bondemagtens nedkæmpelse og de befriede landes geninddragelse under højkapitalistisk udbytning.

Herom drejer sig den globale klassekamp, der i vore dage er skærpet til det yderste. Den, der når som helst kan slå over i en tredje verdenskrig.

Den første krig var en imperialistisk efter klassisk mønster. Kapitalkoncentrationen i de kolonibesiddende stormagter, England, Frankrig, Tyskland og Rusland var vidt fremskre-

den, men i hovedsagen på nationalt grundlag. Disse engelske, franske, tyske og russiske kapitalkoncentrationer bestemte regeringernes politik. Krigen 1914-18 var et opgør, hvis mål og mening var en omfordeling af kolonierne. Den kapitalistiske udbytning af de »underudviklede« områder fandt endnu sted inden for rammerne af primitive koloniimperier, der udsuges af moderlandets kapitalister med udelukkelse af andre.

Krigen endte med Tysklands nederlag, der stadfæstedes ved fredstraktaten i Versailles.

Mellemkrigsårenes europæiske politik er præget af en omfattende, men langt fra fuldstændig sammensmeltning af tysk og fransk kapitalisme.

Ikke hele det franske storbourgeois var indstillet på en fusion, men dog så væsentlige og mægtige finansgrupper, at tendensen til den fælles krig mod Sovjetunionen begyndte at præge de to staters udenrigspolitik.

Dette sigte fandt forståelse hos de store dele af det engelske borgerskab, der så Sovjetunionen som hovedtruslen mod imperiets fremtid. Denne fløj fandt sin politiske ordfører i Neville Chamberlain.

I 1932, da England afbrød handelsforbindelserne med Sovjetunionen, var der opstået en akut krise i forholdet mellem de to lande. Hovedstrømningen i engelsk politik var i de følgende år antisovjetisk, men magtbrydninger, der udenrigspolitisk kunne udnyttes – og blev udnyttet – af Sovjetunionen, fandtes og afspejlede sig i imperiets politik.

Op gennem tyverne og endnu ind i trediverne havde det været umuligt at harmonisere den engelske og den franske udenrigspolitik. Med sejren over Tyskland i 1918 kom Englands historiske tradition til syne. Atter bemærkedes britisk nervøsitet for, at Frankrig skulle blive fastlandets dominerende magt. Det troløse Albion blev derfor tilbøjeligt til at støtte Tyskland overfor Frankrig.

Først ind i trediverne slog den vurdering igennem, at den væsentlige trusel mod imperiet ikke var sovjetisk og heller ikke fransk, men tysk. Denne opfattelse, hvis talsmand var Churchill, trængte kun langsomt og under megen modstand igennem.

Det må holdes for øje, hvis man vil forstå mellemkrigstidens hovedudviklingslinje, at Englands økonomiske interesser koncentrerede sig om imperiet. Betydeligere engelske investeringer i Europa kunne ikke iagttages. Storbritanniens interesser i fastlandspolitiken var af sikkerhedsmæssig og ikke af økonomisk beskaffenhed.

Mellem alle betydende grupper af engelsk kapitalisme var der enighed om, at imperiets bevarelse måtte være det bestemmende formål for engelsk udenrigspolitik. Dens alfa og omega.

Den uenighed, der kunne konstateres mellem den chamberlainske og den churchillske fløj, angik ikke selve dette formål, men kun hvorledes det skulle plejes. Churchills politik var grundet på, at han så stormonopolernes Tyskland som hovedfaren. Chamberlains på, at han vurderede de internationale faktorer anderledes og mest frygtede Sovjetunionen. Hans politiske vision var den internationale spændings udløsning i en tysk krig mod Sovjetunionen, eventuelt med fransk støtte.

Foreløbig var det den chamberlainske politik, der dominerede billedet.

Hitlers krigeriske planer var tydelige fra første færd. Den 18. oktober 1933 – endnu i magtovertagelsens år – afbrød Tyskland forhandlingerne om en europæisk nedrustning, og fem dage senere trådte det tredje rige ud af folkeforbundet. Kursen var lagt.

Polens diktator, Pilsudski, forudså straks ved Hitlers magtovertagelse, at udviklingen bar mod en storkrig efter hvilken der meget muligt ikke ville eksistere noget Polen. Han henvendte sig til den franske regering med forslag om i tide at slå Hitler ned med militære midler for at frelse Polen og spare Europa for ødelæggelse. Den franske regering, der vidste, at der ingen støtte var at hente fra England, afslog, og fra dette tidspunkt drevs Polen i armene på Tyskland.

I samme periode overrakte Hugenberg, Tysklands delegerede på den internationale økonomiske konference i London, dennes leder et memorandum, hvori det krævedes, at de vesteuropæiske magter skulle overlade Nazityskland Sovjetunionens territorium til kolonisering og åbne krigen mod den. Situationen var dog ikke moden.

Åbenlyst gik man den gang til værks. Englands, Frankrigs, Italiens og Tysklands regeringer undertegnede den 15. juli 1933 en firemagtsoverenskomst om at ordne alle europæiske problemer udenom Sovjetunionen. Men på den tid var folkefrontbevægelsen så stærk, at en bred modstand mod den alt for synlige krigsforberedelse rejste sig. Frankrig vovede i betragtning af at firemagtsoverenskomsten kunne udløse en borgerkrig, ikke at ratificere, og krigspagten trådte ikke i kraft.

I januar 1935 havde Saar-distriktet med enorm majoritet stemt for tilslutning til Tyskland, og samtidig førte Göring

forhandlinger med Polen om alliance mod Sovjetunionen. Tyskerne stillede – i god tid må man sige – den polske fascisme i udsigt, at den skulle få overladt Ukraine som krigsbytte.

Som tiden gik, blev Hitlers krigsforberedelser mere og mere demonstrative. Rettet mod hvem?

Den 16. marts 1935 genindførte han den almindelige værnepligt og tilsidesatte dermed Versailles-traktatens væsentlige bestemmelser, hvorefter Tyskland skulle forblive afrustet.

Dette medførte, at visse tendenser til at nå til enighed om en fast optræden overfor Hitler, trådte frem i den datidige vesteuropæiske politik. Den 11. april 1935 fandt den såkaldte »Stresa-konference«¹ sted. Englands, Frankrigs og Italiens repræsentanter besluttede, at deres stater skulle modsætte sig enhver ensidig ophævelse af bestående traktater, og at de skulle garantere Østrigs uafhængighed.

»Stresa-fronten«² mod Hitler så ud til at kunne blive en vægtig politisk realitet. Men det var netop også kun tilsyneladende. Snart brød den sammen. Italien overfaldt i oktober måned den uafhængige afrikanske stat Abessinien. For at kunne bevare »Stresa-fronten«, formuleredes den såkaldte Hoare-Laval-plan om at overlade Italien det meste af Abessinien. Denne plan fremkaldte en modopinion så kraftig, at den måtte opgives, men det afstedkom, at Italien brød ud af fronten og lagde sin udenrigspolitik op ad Hitlers Tyskland.

Italiens aggression mod Abessinien markerer folkeforbundspolitikens sammenbrud. Konflikten indbragtes for folkeforbundet. Italien stempledtes som aggressor. Sanktioner anordnedes, men viste sig uvirksomme. Blandt andet omfattede de ikke den olieembargo, der kunne have standset krigen, allerede før den kom til udfoldelse.

De vestlige stormagter så passivt til, medens Italien – med besvær – nedkæmpede den selvstændige afrikanske stat. Det ene medlem af folkeforbundet opåd uden alvorlig indgriben det andet.

Den chamberlainske tendens i engelsk udenrigspolitik var stadig fremherskende. Noget pålideligt medlem af »Stresa-fronten«³ blev England ikke.

Den britiske reaktion på Hitlers indførelse af den almindelige værnepligt forelå den 18. juni 1935 i form af en engelsk-tysk flådeoverenskomst, der blev indgået uden at England så meget som spurgte sine allierede fra »Stresa-fronten«⁴ – Italien og Frankrig – og uden at informere folkeforbundet, hvis opgave det var at påse Versailles-traktatens overholdelse.

Flådeoverenskomsten gav Tyskland det sømilitære herredømme i Østersøen og frie hænder til at gennemføre en maritim oprustning.

For at forfølge egne separatformål gik England med til at tilintetgøre Versaillestraktatens maritime restriktioner.

En engelsk-tysk entente om forberedelse af krigen mod Sovjetunionen var i modning.

Det anfægtede ikke chamberlainfolkene, at nazismens barbari demonstreredes for folkeslagene i september samme år gennem udstedelsen af de antisemitiske racelove, der er kendt som »Nürnberglovene«.

I ly af chamberlaintendensen i England kunne Hitler uden betænkelighed forberede og gennemføre sin næste store krænkelse af påtagne forpligtelser. Det skete den 7. marts 1936, da han lod en symbolsk tropestyrke marchere ind i det Rhinland, der i følge Versaillestraktaten skulle være en demilitariseret zone. En betryggelse af Frankrigs grænser.

Den franske ministerpræsident fløj den 11. marts til London og bønfuldt den engelske regering om bistand til en militær modaktion. Han blev afvist.

Endnu på dette tidspunkt kunne Hitler let være slået ned med militær magt. Hitler havde ingen styrker at sætte ind mod en alvorlig militær modstand, og var en sådan blevet ydet, ville han være tvunget til at trække tropperne tilbage over Rhinen. Han ville have lidt et tab af prestige, som han politisk ikke kunne have overlevet. Verdenshistorien ville have formet sig anderledes, end den kom til.

Selve den 7. marts tilkendegav Sovjetregeringen i Paris, at den ville give Frankrig fuld støtte i enhver beslutning, det måtte tage.

»Dog« – for at citere Blædel – »Frankrig bestemte sig ikke til det eneste skridt, der kunne standse Hitler; det undlod at gribe den enestående lejlighed, der blev det tilbudt, til at slå nazismen ned: Det marcherede ikke, og fra nu fulgte europæisk historie den uundgåelige vej mod krigen«.

William L. Shirer kan også anføres:

»Det er omvendt lige så let i dag at se, at dette, at Frankrig ikke slog værnemagts-bataillonerne tilbage, og at England ikke støttede Frankrig i et sådant foretagende, der ikke ville have været meget andet end en politiaktion, var en katastrofe for Vesten, og at alle de senere og endnu større katastrofer udsprang af denne. I marts 1936 fik de

to vestlige demokratier deres sidste chance for uden at risikere en alvorlig krig at bremse væksten af et militariseret, aggressivt, totalitært Tyskland og – som vi har set Hitler indrømme – bringe den nazistiske diktator og hans regime til fald. Men de lod chancen gå forbi . . . »

Frankrig var i og for sig indstillet på at slå til, men veg tilbage, fordi det måtte regne med engelsk indgriben til fordel for Tyskland. Og fordi mægtige finans kredse i Frankrig ikke tilstræbte Hitlers nederlag.

Den tyskorienterede fløj af fransk kapitalisme vandt i den følgende tid overhånd og dirigerede fransk politik. Situationen var afklaret. I hvert fald fra 1936 var det indlysende, at der var i færd med at opstå en storpolitisk forståelse mellem Tyskland, Frankrig og England om krigen mod Sovjetunionen.

I juli 1936 begyndte den spanske borgerkrigs tragedie. Franco åbnede sit oprør mod den folkeregering, der støttedes af det store flertal af det spanske folk. Da det hurtigt blev klart, at oprøret ville blive kvalt, greb Tyskland og Italien ind i konflikten til støtte for Franco. Bistået af England og Frankrig førtes Francos oprør – efter tre års blodig krig – til sejr. England demonstrerede sit standpunkt i konflikten ved allerede i efteråret 1937 at anerkende oprørsregeringen de facto og udnævne en diplomatisk repræsentation hos den.

Forinden havde Chamberlain triumferet over Churchill-fløjen. Det havde manifesteret sig i juni 1937 ved dannelse af en regering med ham som premierminister.

Men netop i samme år samlede Churchill en stor kreds af supersagkyndige fra militær, erhvervsliv, finansverden og fra tekniske fag. Han gjorde dem klart, at Chamberlains politik ville bryde sammen, og at krigen mod Tyskland ville komme. Disse sagkyndige tog fat på et studiekredsarbejde af en egen beskaffenhed. Man gav sig til at forberede krigens førelse i detaljer. Kortlagde Tysklands handelsforbindelser, studerede dets ressourcer, diskuterede, hvorledes den effektive blokade kunne sættes i værk, når tiden kom. Krigsførelsen forberedtes til de mindste enkeltheder, og da – i 1940 – den dag oprandt, hvor Churchill overtog ledelsen af krigen mod Tyskland, var hans studiekredsmedlemmer også rede til at indtage deres poster og iværksætte de fuldt gennemtænkte og nøje forberedte dispositioner.

Jeg tror ikke, det er meget kendt, at dette arbejde allerede sattes i gang i 1937.

Under overfladen styrkedes den churchillske tendens, skønt fascismen havde medvind i hele det vestlige Europa.

I 1937 dannedes tillige »Antikomintern-pagten« mellem Tyskland, Italien og Japan. Denne nydannelse blev signalet til en vending i den store politik, idet den fortolkedes som begyndelsen til en alliance, der var rettet ikke alene mod Sovjetunionen – hvad man fra næsten alle sider i engelsk politik kun hilste med tilfredshed – men også mod Englands og Amerikas koloniimperier. Foreløbig var det dog Chamberlain med hans engelsk-tyske entente, der dominerede Storbritanniens politik, som havde sigte på den kommende krig mod Sovjetunionen. Den krig, som Chamberlain håbede at kunne føre med tyske divisioner. Den, hvorved han regnede med at eliminere truslen mod imperiet.

Han håbede, den kunne skaffe Tyskland ekspansionsmuligheder i øst, således at Hitler kunne miste interessen for de engelske kolonier. Han tog også i betragtning, at Tyskland efter at have besejret Sovjetunionen ville være således svækket, at faren kunne dæmpes ved en formålstjenlig balancepolitik.

Men indtil videre skulle tigreren fodres. Hitlers næste mål var Østrigs indlemmelse i riget. Efter den første verdenskrig gik det habsburgske kejserrige i opløsning. Tilbage blev kun den tysk-østrigske reststat, der garanteredes af stormagterne ved Saint Germain-freden. Den 20. februar 1938 erklærede Hitler – i den jargon, han havde tillagt sig – at det var hans hensigt at træffe afgørelse om de ti millioner tyskeres skæbne, der vansmægtede i Østrig og Tjekkosllovakiet, og som tragtede efter at blive forenet med det tyske folk.

Chamberlain svarede den 28. februar i en offentlig erklæring, at han ikke opfattede det som en krænkelse af Saint Germain-traktaten, om Hitler indlemmede Østrig. En ligelydende erklæring afgav han i underhuset den 2. marts.

Der var altså intet for Hitler at tøve efter. Den 12. marts overskred hans tropper den tysk-østrigske grænse, og samme dag indlemmedes Østrig i det brune rige. Et rædselsherredømme, der forvandlede det smilende Østrig til et grådens land, tog sin begyndelse.

Tjekkosllovakiet stod nu for tur. Men forinden jeg rekapitulerer begivenhederne dér, vil vi kaste et blik på Sovjetunionens udenrigspolitik.

I de mange år, der var gået fra 1917 til Hitlers magtovertagelse, havde Sovjetunionen først været beskæftiget med at oprette freden og afværge interventionskrigene.

Den første verdenskrig sluttede for Sovjetunionens vedkom-

mende med den byrdefulde fredstraktat, der måtte underskrives i Brest. Den medførte ikke kamphandlingernes afslutning. Indtil 1921 måtte de sovjetiske nationer forsvare sig mod de interventionsstyrker, der sendtes mod dem af de kapitalistiske magter for at styrte det ny folkeregime. Da interventionskrigene ikke førte til andet resultat end at sammensvejde det nyskabte socialistiske folkenes forbund, begyndte den periode, der navnlig er præget af bestræbelserne for en normalisering af det politiske og handelsmæssige samkvem med den fjendtlige omverden.

Denne periodes enkelte faser skal jeg ikke gå ind på, men kun konstatere, at Sovjetunionen, da den internationale verdenskrise ramte de kapitalistiske lande i 1929, havde oprettet normale diplomatiske forbindelser med de fleste kapitalistiske stater og plejede handelsmæssige forbindelser.

Under krisen op til 1933 forsøgte de vestlige magter at skabe en blok mod Sovjet. Enighed om den franske »fællesmarkedplan«, der gik ud på dannelse af et »Paneuropa« kunne dog den gang ikke opnås, og projektet skrinlagdes. Sovjetunionen afsluttede i 1932 en række ikke-angrebs- og neutralitetspagter, således med Polen, Frankrig og andre europæiske stater.

Efter nazismens magtovertagelse i Berlin fortsatte Sovjetunionen på internationalt plan sit fredsarbejde og forelagde en uge efter, at Hitler var blevet rigets kansler, den internationale afrustningskonference et udkast til en konvention om definitionen af, hvad begreberne aggressor og aggression skulle dække.

I november 1933 etableredes diplomatiske forbindelser med U.S.A.

Sovjetunionens udenrigspolitik førtes i disse år under parolen om »Fredens Udelelighed« og »kollektiv sikkerhed«. Denne formel indebærer:

»... at under moderne forhold kan enhver krig på ethvert punkt af kloden blive et arnested for en verdenskrig. Derfor må det være alle staters opgave ved forenede anstrengelser at bekæmpe en hvilken som helst stats aggression på en hvilken som helst plet af vor planet.

Sikkerhed kan kun opnås ved, at alle lande – eller i hvert fald alle lande inden for et bestemt område – påtager sig forpligtelse til kollektiv indsats...« (»Geschichte der sowjetischen Aussenpolitik«. Berlin 1969.)

Bestræbelserne for at få oprettet regionale traktater til kollektiv sikkerhed mod aggressioner var hovedindholdet af den sovjetiske udenrigspolitik efter at Hitler var kommet til magten. Og hvem aggressorerne var, vidste enhver: Tyskland, Italien og Japan.

Litvinov, Sovjetunionens daværende udenrigsminister, var den internationale ordfører for denne politik.

En tid havde planerne om et kollektivt sikkerhedssystem i Europa fremgang. Franske kredse omkring udenrigsminister Barthou så en mulighed – den eneste – for Frankrigs frelse i denne politik. Bistandspagter forberedtes, og i 1934 indtrådte Sovjetunionen i Folkeforbundet. Den truende situation syntes en anelse lysere.

Det varede kun kort. De foruroligede italienske og tyske fascister greb til terroren og arrangerede mordet på Barthou. Han afløstes som udenrigsminister af naziagenten Pierre Laval, der i tidens fylde henrettedes som krigsforbryder. Men der skulle flyde floder af andres blod forinden.

Laval gjorde sit yderste for at sabotere og reducere det påbegyndte fredsarbejde, men kunne ikke hindre den formelle ikrafttræden af de vigtige bistandstraktater, der var forberedt i Barthous tid. Den 2. maj 1935 undertegnedes en fransk-sovjetisk, og den 16. maj 1935 en tjekkisk-sovjetisk bistandspagt. Disse traktater, der kunne have reddet freden i Europa, ratificeredes først af Frankrig den 27. februar og den 12. marts 1936, da de politiske muligheder for forhaling var udtømt. Den praktiske betydning af pagterne forringedes, fordi hverken den franske eller den tjekkiske regering var villige til at afslutte konventioner om den militære bistands praktiske gennemførelse.

Men noget var dog nået. Sovjetunionen og Frankrig havde garanteret Tjekkioslovakiets integritet og forpligtet sig til at yde bistand, dersom Tjekkioslovakiet blev genstand for aggression fra tysk side. Sovjetunionens forpligtelser var afhængige af, at Frankrig i påkommende tilfælde opfyldte sine.

Som bekendt mislykkedes denne kollektive sikkerhedspolitik, som Sovjetunionen med så stor energi og konsekvens gik ind for. Som den holdt fast ved, indtil håbet om på denne måde at redde den europæiske fred brast, da Hitler tilskyndet af Chamberlain, okkuperede Østrig. Da England og Frankrig solgte Tjekkioslovakiet i München.

Englands bestemmende udenrigspolitiske motiv var kolonirigets bevarelse. For enhver pris. På enhver måde.

Tysklands var ekspansion.

Sovjetunionens var fred og sikkerhed.

Frankrigs var likvideret.

Således så det ud i vort gamle Europa, da de tordenladede uvejrsskyer trak sammen, og da de første svovlgule lyn knitrede i 1938. Sovjetunionens fredsbestræbelser var strandet. De herskende kredse i England, Frankrig og U.S.A. havde samlet sig om en politik, der gik ud på at tilintetgøre Sovjetunionen ved Tysklands og Japans hjælp.

At krydse disse planer blev den opgave, der nu stilledes den sovjetiske udenrigspolitik, da krigen var blevet uundvigelig. Den betroedes Molotov, der i 1939 afløste Litvinov som udenrigsminister. Det blev ham, der formulerede og fremførte den ny udenrigspolitik, der var fremtvunget af de sikkert konstaterede faktiske vilkår: De finanskapitalistiske grupperinger, der beherskede de vestlige stormagters politik ville krigen mod socialismens land. Hitlers aggressioner mod Østrig og Tjekkosllovakiet var den umiddelbare årsag til revisionen af den sovjetiske udenrigspolitik.

Kun tøvende slap Sovjetunionen den kollektive sikkerhed. Umiddelbart efter overfaldet på Østrig afgav dens regering en erklæring om fuld beredvillighed til at deltage i »kollektive aktioner, der besluttedes i fællesskab med den, og som havde til formål at standse en fortsættelse af aggressionerne og fjerne den stadig voksende fare for en ny verdenskrig«.

Sovjetunionen var indforstået med »ufortøvet og i forening med andre magter at overveje de praktiske forholdsregler, som omstændighederne nødvendiggjorde, og det uanset, om det kunne ske inden for eller uden for Folkeforbundet«. Erklæringen sluttede: »I morgen kan det være for sent, men endnu i dag er der tid, hvis alle stater, navnlig stormagterne indtager en fast og entydig holdning«, til at redde freden ved kollektive foranstaltninger.

Teksten til dette uforbeholdne tilbud om at ville deltage i en kollektiv præventivkrig mod Hitlertyskland oversendtes regeringerne i England, Frankrig, U.S.A. og Tjekkosllovakiet. – U.S.A. svarede ikke. England og Frankrig afslog det sovjetiske forslag. England nægtede enhver forhandling med Sovjetunionen om dannelse af en enhedsfront mod de fascistiske aggressorer, der åbenlyst truede verdensfreden

Næppe havde Hitler slugt Østrig, endsige fordøjet byttet, før han vendte sig mod Tjekkosllovakiet, som England og Frankrig prisgav med en kynisme, der har slået de mennesker, der lever med vrangforestillinger og illusioner om den imperialistiske kapitalismes væsen, med panik og forargelse.

En styrkelse af den hovedstrømning i engelsk magtpolitik, som jeg for nemheds skyld har kaldt den churchillske, kunne iagttages under den tjekkiske tragedie. Måske handlingsforløbet har været knap så entydigt, som jeg her repeterer det.

I et særligt kapitel om »Svig og Svindel« vil jeg dokumentere et arkivfund, som jeg har gjort i Berlin, og som muligvis kan føje hidtil ukendte træk til dette afsnit af Europas nyeste historie.

Tre dage efter Hitlers overfald på Østrig kaldtes den tjekkiske gesandt i Moskva, Fierlinger, til folkekommissariatet for udenrigsanliggender. Vicekommissær Potemkin modtog ham og meddelte på regeringens vegne, at Tjekkoslavakiet kunne føle sig absolut sikker på, at Sovjetunionen i tilfælde af angreb fra tysk side ville opfylde sine bistandsforpligtelser efter den indgæede traktat. »Hvad Sovjetunionen angår, vil ingen nogen sinde kunne hævde, at den har unddraget sig sine internationale forpligtelser«.

Samme dag erklærede Litvinov under en pressekonference på amerikanske journalisters forespørgsel, at Sovjetunionen naturligvis ville opfylde sine forpligtelser til at yde Tjekkoslavakiet bistand.

Den 28. marts meddelte en sovjetisk militærdelegation, der opholdt sig i Tjekkoslavakiet, den tjekkiske hærs øverstbefalende, at Sovjetunionen i tilfælde af overfald ville yde hjælp.

I april 1938 foreslog Sovjetregeringen, at Frankrig og Tjekkoslavakiet i forening med Sovjetunionen skulle træffe alle nødvendige forberedelser til at sikre de tjekkiske grænser.

Den 26. april berørte Kalinin, formanden for det øverste sovjets præsidium den mulighed, at Frankrig ikke ville opfylde sine forpligtelser. Han udtalte: »Det er selvindlysende, at bistandspagten ikke forbyder Sovjetunionen at ile til hjælp uden at vente på Frankrig«. Sovjetregeringen foreslog generalstabsforhandlinger mellem Sovjetunionen, Frankrig og Tjekkoslavakiet om militære forberedelser til afværgelse af et tysk overfald og erklærede sig desuden rede til at stille fly til rådighed for Tjekkoslavakiet.

Den 27. april meddelte Fierlinger i en samtale med Potemkin, at han havde informeret den tjekkiske regering om Sovjetunionens beredvillighed til at rådslå om forholdsregler til sikring af Tjekkoslavakiets integritet.

Den 25. maj 1938 foreholdt Litvinov den franske udenrigsminister, at det var nødvendigt at indkalde til en generalstabskonference for at drøfte på hvilken måde, der kunne ydes Tjekkoslavakiet militær hjælp.

Den 23. juni 1938, da London for alvor var begyndt at øve pres på Tjekkoslavakiet for at få det til at give efter over for Hitlers krav om afståelse af Sudeterområdet, erklærede Litvinov, at Sovjetunionen aldrig ville være med til at udøve nogen form for pression.

De såkaldte Oslo-magter, Danmark, Norge, Sverige, Belgien, Finland, Holland og Luxemburg reagerede på anden vis. Den 12. juli 1938 erklærede de, at det måtte være hver stats egen sag, om den ville deltage i sanktioner. Dette var en klar tilkendegivelse over for Hitler om, at han frit kunne gå løs på Tjekkoslavakiet. Disse mindre magter, der tilsammen repræsenterede en stormagts styrke, godkendte Tjekkoslavakiets sønderlemmelse længe inden München. Oslo-magterne havde for øvrigt allerede draget denne konsekvens af den fiasko, som sanktionspolitikken havde haft under den italienske aggression mod Abessinien ved at erklære, at de anså folkeforbundspagstens sanktionsbestemmelser for ugyldige.

Senere på sommeren, nærmere bestemt den 22. august 1938, da krisen var under fuld udvikling, afgav Litvinov en erklæring til den tyske gesandt i Moskva, von der Schulenburg, om at Sovjetunionen ville opfylde sine bistandsforpligtelser. Hvis krigen kommer, vil Sovjetunionen »holde ord og gøre alt, hvad den formår«.

I september nåede krisen som bekendt sin kulmination. Den 2. september henvendte den franske regering sig for første gang til Sovjetunionen med forespørgsel om, hvorvidt Sovjetunionen ville yde Tjekkoslavakiet bistand, og hvorledes det i bekræftende fald skulle ske, dersom Polen og Rumænien nægtede gennemmarch. Samme dag svarede Sovjetunionen, at den ville opfylde sine pligter og foreslog *démarche* over for Rumænien og Polen gennem Folkeforbundet. På ny foreslog Sovjetunionen generalstabsforhandlinger og indkaldelse af en konference mellem alle de stater, der havde interesse i fredens bevarelse.

Den 18. september lod den tjekkiske udenrigsminister Krofta den amerikanske gesandt vide, at Sovjetunionen i yderste nødsfald kunne komme Tjekkoslavakiet til hjælp uafhængigt af Frankrig.

Kort efter, at den tjekkiske præsident Benes den 19. september havde modtaget det fransk-engelske ultimatum om at bøje sig for Hitlers krav om landafståelse, der ville umuliggøre Tjekkoslavakiets fortsatte eksistens som selvstændig stat, lod han forespørge i Moskva

1. om Sovjetunionen ville yde øjeblikkelig og effektiv hjælp, hvis Frankrig opfyldte sine forpligtelser, og
2. om Sovjetunionen, uanset om forudsætningen i bistands-pagten om fransk hjælp bristede, ville gribe til militære sanktioner mod aggressoren.

Spørgsmålene var, efter hvad der allerede var erklæret, overflødige, men den 20. september gav Sovjetregeringen positivt svar.

Fierlinger telegraferede fra Moskva til sin regering, at Sovjetunionens svar på det første spørgsmål var: »Ja, øjeblikkelig og effektivt«. På det andet: »Ja, i enhver henseende«.

Nu forelå altså Sovjetunionens klare og gentagne tilsagn om øjeblikkelig og effektiv bistand, ikke alene på betingelse af, at Frankrig opfyldte sine forpligtelser, men også selv om Frankrig svigtede, dersom blot den tjekkiske regering i tilfælde af et tysk angreb henvendte sig til folkeforbundsrådet med anmodning om at bringe pagtens sanktionsbestemmelser i anvendelse. Det betyder, at Sovjetunionen midt under krisen lovede den tjekkiske regering militær bistand, hvis det forsvarede sig selv og bad om hjælp.

Den 21. september krævede den sovjetiske folkeforbundsdelegerede spørgsmålet om den tyske aggression taget op og bekræftede Sovjetunionens beredvillighed til at opfylde sine forpligtelser. Denne erklæring gentoges to dage senere.

Endelig forespurgte Fierlinger den 23. september, samme dag som Tjekkoslavakiets regering proklamerede mobilisering, om Sovjetunionen var rede til en militær bistand, selv om Frankrig svigtede og uden at afvente folkeforbundets afgørelse. Svaret var bekræftende.

Samtidig koncentrerede Sovjetunionen 30 divisioner ved vestgrænsen og bragte luftvåben og panserafdelinger i kampberedskab. Alene i to militærdistrikter, nemlig i Kiev og Hviderusland, koncentreredes 246 bombefly og 302 jagere.

Om disse militære forberedelser blev den franske regering underrettet, og da den amerikanske ambassadør Bullitt den 8. september spurgte den franske udenrigsminister Bonnet, om det havde sin rigtighed, at »Russerne koncentrerede stærke stridskræfter ved den rumænske grænse« bekræftede Bonnet rigtigheden heraf.

Polen konspirerede på dette tidspunkt med Nazityskland om at blive partner i en deling af Tjekkoslavakiet. Derpå reagerede Sovjetunionen omgående ved at meddele, at dersom polske

tropper overskred den tjekkiske grænse, var ikke-angrebspagten mellem Polen og Sovjetunionen bortfaldet.

Sovjetunionens stilling var aldeles utvetydig. Forsvarede tjekkerne sig mod tysk aggression og bad de om hjælp, var den røde armé – der få år senere og under ulige vanskelige vilkår knuste Hitlers hære – klar til øjeblikkelig og betingelsesløs aktion.

Men de tjekkiske storkapitalister og deres redskab Benes ønskede ikke at lægge strå i vejen for den fælles vesteuropæiske kapitalismes planer om tilintetgørelse af Sovjetunionen.

De kapitulerede, og den engelske regering udnyttede de tyske krav om tjekkisk område til engelsk-tyske forhandlinger om koloniimperiets uantastelighed.

Ingen borgerlig historiker har, så vidt jeg ved, analyseret årsagen til, at de såkaldte demokratiske stormagter ofrede Tjekkoslovakiet. Den er i hvert fald ikke militær.

Enhver sagkyndig – han høre til på den ene eller den anden side – vidste, at dersom Hitler havde grebet til våben mod Tjekkoslovakiet, og dette land havde ydet modstand, og hvis Frankrig og Sovjetunionen havde opfyldt deres traktatlige forpligtelser, ville Hitler være knust i et kort felttog.

Den tyske feltmarskal v. Manstein erklærede i Nürnberg:

»... Hvis en krig var brudt ud, kunne vi i virkeligheden hverken have forsvaret vor vestgrænse eller vor grænse til Polen effektivt, og der er ingen som helst tvivl om, at hvis Tjekkoslovakiet havde forsvaret sig, ville vi være blevet standset af dets fæstninger, for vi havde ikke midler til at gennembryde dem...«

Keitel, den næstøverste tyske krigsherre, dømt og hængt som krigsforbryder, forklarede:

»... Vi var overmåde glade for, at det ikke var kommet til nogen militær operation eftersom... vi altid havde været af den anskuelse, at vore midler til angreb på grænsefæstningerne var utilstrækkelige. Fra et rent militært synspunkt manglede vi midler til et angreb, der involverede et gennembrud af grænsebefæstningerne...«

Generaloberst Jodl, anset som den øverste hærledelses »hjerne«, en krigsforbryder, der dømtes og henrettedes i Nürnberg, udsagde:

» ... Det var udelukket, at vi med fem kampdivisioner og syv reservedivisioner i de vestlige befæstninger, der endnu ikke var andet end en stor byggeplads, kunne holde stand mod 100 franske divisioner. Det var militært umuligt . . . «

Den franske øverstbefalende Gamelin forsikrede ministerpræsident Daladier – en af Münchentraktatens underskrivere – at dersom det kom til krig, ville »de demokratiske nationer« diktere freden.

William L. Shirer konkluderer:

» ... Den 1. oktober 1938 var Tyskland ikke i stand til at føre krig mod Tjekkoslaviet og Frankrig og England, for ikke at tale om Rusland. Hvis det havde gjort det, ville det være blevet besejret hurtigt og uden vanskelighed, og dette ville have været enden på Hitler og Det tredje Rige . . . «

Skønt udfaldet af et felttog på det tidspunkt, da Tjekkoslaviet slagtedes, ikke var tvivlsomt, ofrede de demokratiske stormagter dog – med tilsidesættelse af de højtideligt påtagne forpligtelser – dette lille land i Europas hjerte og åbnede vejen til Balkan og Sovjetunionen for Hitler.

Hvorfor?

Det ydre begivenhedsforløb er kendt, og det skal jeg ikke opholde mig meget ved. Den 15. september fløj Chamberlain for første gang til møde med Hitler. I Berchtesgaden, Hitlers sommerresidens, erklærede han sig indforstået med nazis krav på de vestlige og nordvestlige dele af den tjekkiske stat.

Den 16. september formulerede Chamberlain sammen med franske ministre et ultimatum til Tjekkoslaviet om afståelse af de forlangte territorier og om annullering af den tjekkisk-sovjetiske bistanbspagt. Dette ultimatum overrakte den 19.

Det rejste et enormt raseri i den tjekkiske befolkning, og for øvrigt også i den franske og engelske arbejderklasse. En protestgeneralstrejke udbrød i Tjekkoslaviet under parolen: »Ingen tjekkisk soldat bort fra grænsen. Forkyndelse af almindelig mobilisering. Ingen tyske tropper på tjekkisk område«. Den tjekkiske regering parerede sine kapitalistiske bagmænds ordrer og foretog ingen henvendelse til Sovjetunionen om bistand. For ikke at tabe ansigt afslog den dog det fransk-engelske ultimatum og proklamerede almindelig mobilisering.

Den 21. september kom et nyt og skarpere ultimatum fra Frankrig og England.

Jeg forbigår de videre hændelser, der førte til München, hvor de fire hovedkrigsforbrydere Chamberlain, Daladier, Hitler og Mussolini holdt møde og kvalte Tjekkoslaviet – med landets egen regerings indforståelse.

Den 1. oktober 1938 begyndte de tyske troppers indmarch. Med amputationen af sudeterområdet var landet værgeløst, og i dagene 12.–16. marts 1939 udslettedes Tjekkoslaviet som selvstændig stat.

Da München-forræderiet var fuldbyrdet, kunne man læse om det i POLITIKEN. Med bladets fedeste typer tværs over forsiden:

Den ledende artikel proklamerede, at freden var reddet for vort slægtled.

I »Arbejderbladet« – den eneste hæderlige danske avis – skrev Martin Nielsen en af sine mesterlige ledere: »Krigen er sikret«.

Og som han skrev, var det. *)

*) Til foråret udsendes af forlaget »Melbyhuus«, Skærbæk, en samling af Martin Nielsens taler og artikler.

Efter München var selv det blegeste håb om bevarelsen af den europæiske fred svundet bort. Faren for, at Sovjetunionen ville blive inddraget i krig, var overhængende.

Bittert for et samfund, der efter en begejstret generations forslagelse af alt og ved det tungeste slid havde støbt fundamentet for socialismens og folkefrihedens bygningsværk. Som havde lidt og kæmpet for kommende slægters fred og velstand.

En ny politisk kurs måtte stikkes af på fremtidens søkort. Den blev det, og den blev fulgt.

Alle hidtidige forsøg på at bjerge freden ved hjælp af kollektive aftaler om fælles optræden mod aggressive stormagter havde vist sig forgæves.

Det gjaldt generelt, og det gjaldt regionalt.

Folkeforbundspagten havde svigtet som garanti for fred og sikkerhed, da den første gang blev udsat for en virkelig belastningsprøve under Italiens overfald på Abessinien. Resultatet viste sig omgående. De mindre magter i Europa – Oslostaterne – flygtede fra den kollektive sikkerheds system og søgte trykthed ved at trække neutralitetens dyne op over hovedet. Folkeforbundsillusionen var bristet. Hvad der var under opsejling ville man ikke se, og midlerne til afværgelse af faren turde man ikke erkende.

Som Abessinien markerede afslutningen på håbet om generel sikkerhed for alle medlemsstater, gjorde München det af med den regionale sikkerhedspolitik.

Sovjetunionen havde aldrig næret større tiltro til Folkeforbundets evne til at sikre verdensfreden, men byggede sin udenrigspolitik på, at det kunne være muligt at bevare den ved regionale bistanstraktater, dersom de suppleredes med militærkonventioner, der i enkeltheder fastsatte hvorledes og i hvilket omfang en væbnet bistand skulle ydes i påkommende tilfælde.

Bistanstraktaternes abstrakte deklamationer kunne være ganske kønne, men konkret betydning fik de først gennem detaljerede aftaler mellem de deltagende landes generalstabe.

Men også disse bestræbelser var strandet. Et østeuropæisk garantisystem kunne ikke etableres. Polen afviste med selvmorderisk fanatisme den blotte tanke om at deltage. Nægtede endnu umiddelbart før Tysklands overfald i 1939 at modtage militær hjælp fra Sovjetunionen. Lod sig hellere rende over ende af Hitlers divisioner end afslutte bistandspagt og militærkonvention med den eneste magt, der kunne og ville yde det en effektiv hjælp.

Den eneste spæde spire til et sikkerhedssystem, der baserede sig på regionale aftaler, var bistandspagten mellem Sovjetunionen, Frankrig og Tjekkoslavakiet fra 1935. Kun modvilligt havde Frankrig ratificeret, og for opnåelse af en militærkonvention var der ingen muligheder.

Dette spinkle håb for freden frøs ihjel, da den ene deltager i aftalen, Frankrig, ikke alene nægtede at opfylde sin pligt til at komme Tjekkoslavakiet til hjælp, men aktivt deltog i dets sønderlemmelse.

Disse dystre erfaringer tvang Sovjetunionen til at tage sin udenrigspolitik op til hovedrevision. Uden principiel opgivelse af bestræbelserne for at nå frem til kollektive aftaler om fælles optræden mod aggression erkendte Sovjetunionens regering, at en stor europæisk krig efter alt at dømmes var forestående.

Som følge af denne indsigt lagdes kursen om. Sovjetunionen måtte nu give sin egen sikkerhed den første prioritet. Berede sig på, at krigen ville komme, og at Sovjetunionen kunne blive bragt i den situation, at den stod alene mod nazismens halsende ulve.

Hitlers fundamentale konception var og blev krigen mod socialismens land. Polen tragtede efter at blive det tredje riges forbundsfælle. Finland ligeledes, og det samme gjaldt Rumænien.

Antikominternpagten mellem Tyskland, Italien og Japan såvel som »Stålpagten« mellem Hitler og Mussolini var først og fremmest rettet mod Sovjetunionen. Frankrig havde i realiteten allieret sig med Hitler, og den chamberlainske fløj af engelsk konservatisme havde regeringsmagten i England.

Den opgave, der i denne situation skulle løses af Sovjetunionens udenrigspolitik, var uhyre kompliceret. Først og fremmest måtte den gå ud på at bevare freden det længst mulige og i hvert fald holde Sovjetunionen udenfor krigen. Hver måned i fred var et vundet slag.

Alle muligheder for at erkende de indre modsætninger mellem de imperialistiske magthavere måtte opspores og udnyttes for at krydse deres planer om at føre et fælles kors-

tog mod socialismen, og da navnlig modsætningen mellem den chamberlainske og den churchillske vurdering af, hvilken udenrigspolitik, der bedst sikrede imperiet.

Lad os med denne situationsvurdering in mente rette opmærksomheden på hovedposterne i den status, som Sovjetregeringen måtte gøre og derefter omtale de konsekvenser, den måtte drage.

Imod den omfattende kapitalistiske sammenrotning på det politiske regnskabs passivside bemærker vi da som det fornemste aktiv de sovjetiske folkeslags ubrydelige solidaritet og faste vilje til at værne deres socialistiske fædreland. Kreml havde gennemskuet Hitlers krigsstrategi. De meget omtalte udrensingsprocesser i trediverne viste det. Forstod man det ikke på andet, da på det raseri, de udløste i den vestlige verdens presse.

I dette og det foregående kapitel opridses jeg den sovjetiske udenrigspolitik, men kun i de allergroveste træk. Den er ikke emnet for denne bog, og jeg gør det alene, fordi et nødtørftigt kendskab til den er forudsætningen for at vurdere den tyske emigrations sorteste kapitel. Det, der handler om Wia-treks forræderi.

Derfor vil jeg ikke inlade mig på en nærmere redegørelse for tredivernes udrensingsprocesser.

Som det vil være almindelig bekendt, er de et udslag af og bevis for Stalins umenneskelige grusomhed og blodtørst. De afslører ham som den asiatiske despot, for hvem menneskeskæbner intet betød. De gamle, ærlige bolscheviker myrdede han for at bevare sin enevoldsmagt over det undertrykte og dødsensangste russiske folk. Fordi det at myrde var hans sind og væsen. En morder var han, en af historiens blodigste tyranner og despoter. Sammenlignet med hans blodrus var zarismens styre mildt og faderligt.

Ikke sandt? Således er det? Er det ikke det, jeres historielærer berettede?

Nu foreligger de store processer imidlertid i stenografiske referater. På tysk og engelsk. Enhver, der gider, kan studere dem. Nicolaj Blædel, den konservative teolog, hvis mod og sandhedskærlighed nu berømmes som fås, har en anden opfattelse end den, der er blevet sakramental i dette land:

» . . . Det tør i dag betragtes som en kendsgerning, at de anklagede havde indgået en sammensværgelse om at styrte regimet, at de handlede i forståelse med Tyskland og Ja-

pan, at de fik instrukser fra den tyske generalstab og stod i forbindelse med den tyske og japanske spionage. Hensigten var at åbne grænserne for et militært angreb på Rusland, og efter kuppets gennemførelse overlade Tyskland og Japan visse territorier og store koncessioner. Det var en oprørsbevægelse mod Stalin, men det var også i alle detaljer – således så man senere efter erfaringerne under krigen – en femte kolonnevirksomhed . . . «

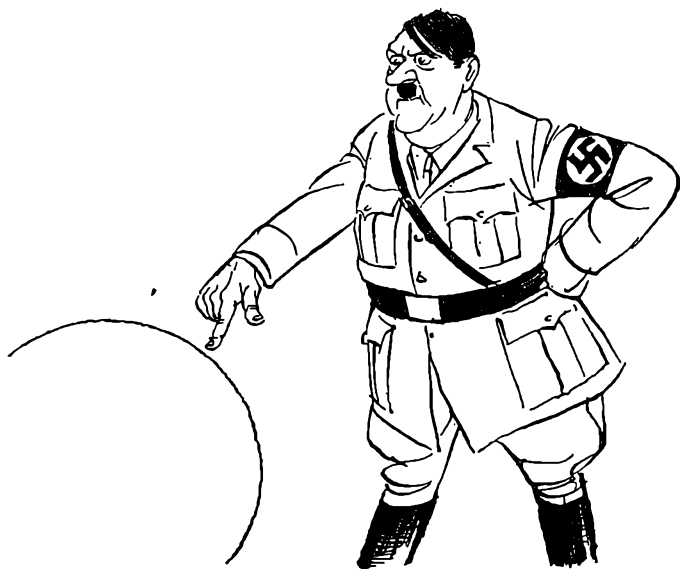
Hitler havde under samtaler med de nærmeste kumpaner, ofte og indgående redegjort for sine tanker om krigen. Til inderkredsen henregnede han en tid lang Hermann Rauschning, der i Hitler-regimets første år virkede som senatspræsident i fristaden Danzig.

Rauschning var en af de få fra inderkredsen, der sprang fra, da han havde erkendt, at Hitler førte det tyske folk mod det ragnarok, den »Götterdämmerung«, som i tidens fylde blev dets og navnlig Hitlers egen skæbne. Rauschning har, i sin åbenhjertige bog »Gespräche mit Hitler« berettet om de tanker angående krigsførelsen, der var den tysk-franske monopolkapitalismes og følgelig også deres lejesvend Hitlers. Nogle få citater er nyttige hjælpemidler til forståelse af Sovjetunionens politik efter sammenbrudet af den kollektive sikkerhed. Bogen er desuden værd at citere, fordi den opfattelse af den moderne krig, der var Hitlers, nu er overtaget af den vestlige imperialisme, omend i hensigtsmæssig mimicry og nok så raffineret praksis.

Det er Hitlers egne ord, der nu gengives. Således som Rauschning har refereret dem i sin bog. Citaterne er hentet fra den svenske oversættelse: »Samtal med Hitler«. Sjette oplag.

». . . Den egentlige krig skal nemlig føres før de militære operationer finder sted . . . Hvad kommer det an på i en krig? . . . At fjenden kapitulerer . . . Gør han det, har jeg udsigt til at kunne tilintetgøre ham. Hvorfor skulle jeg demoralisere ham med militære midler, når jeg på anden måde kan gøre det bedre og billigere . . . Når jeg fører krig . . . da vil en skønne dag midt i fredstid, mine tropper optræde f. eks. i Paris. De vil være iført franske uniformer. Midt på den lyse dag vil de marchere gennem gaderne . . . Alt vil være forberedt til mindste enkelthed . . . de vil besætte ministerier og parlament. På nogle minutter vil Frankrig, Østrig, Tjekkoslavakiet være berøvet deres ledende mænd . . . alle politiske ledere vil blive ekspederet. Forvir-

ringen vil blive uden sidestykke, men jeg vil da allerede længe have stået i forbindelse med mænd, der skal danne regering. En regering, som falder i min smag. Sådanne mænd kan man finde i alle lande. De kommer af sig selv. Man behøver ikke en gang at købe dem . . . Vi vil kunne slutte fred, inden vi har begyndt krigen . . . Ingen Maginotlinje skal hindre os. Vor strategi består i at tilintetgøre fjenden indefra, at lade ham besejre sig selv . . . Det, som artilleriforberedelsen betød under skyttegravskrigen, vil blive erstattet af en psykologisk opblødning af modstanden ved revolutionær propaganda, og det inden arméerne i det hele taget træder i funktion. Fjenden må demoraliseres og gøres mør til kapitulationen; han må drives til moralsk selvpogivelse, inden man kan tænke på en militær aktion . . . Jeg ville aldrig begynde nogen krig uden at have sikret mig, at den demoraliserede modstander vil falde for ét gigantisk hug . . . Jeg vil ikke vige tilbage for noget. Ingen såkaldt folkeret og ingen traktat skal afholde mig fra at udnytte en fordel, som frembyder sig . . . «

Det var denne strategi – bortset fra den pittoreske detalje med de tyske soldater i franske uniformer – der nogle år senere gjorde Hitler til herre over Vesteuropa. Den lykkedes mod

Polen, mod Danmark, og den lykkedes navnlig til fuldkommenhed mod det Frankrig, hvis korrupte magthavere på forhånd havde jævnet vejen til Paris for de tyske divisioner. Men den glippede, da turen kom til Sovjetunionen.

Hvorfor? Af mange grunde. En af dem er, at de mænd, som Hitler »allerede længe havde stået i forbindelse med«, var afsløret gennem udrensningsprocesserne og tilintetgjort.

For igen at citere Blædel:

». . . Tre dage efter, at Hitler i juni 1941 havde åbnet krigen mod Rusland, holdt Davies (U. S. A.'s tidligere gesandt i Moskva) et foredrag i Chicago. Der blev da blandt andet stillet dette spørgsmål til ham: »Hvordan er det med femte kolonne i Rusland?«. Han svarede: »Der er ingen femte kolonne – de skød den«.

Dette er i få ord Davies' opfattelse af de store sovjetiske udrensningsprocesser i årene 1936 til 38.

Virkeligheden er noget mere nuanceret.

Visselig skyldtes de kendte udrensninger ikke Stalins blodtørst og heller ikke en herskende klasses tyranni, men må vurderes som led i bestræbelserne for at udrydde en femte kolonne.

Uden udrensningerne havde Hitlers taktik måske haft en chance.

Mod et synspunkt som det, at man hellere i tide må sørge for at få roden med end ofre millioner i en krig, kan intet indvendes.

Men det må erkendes, at Hitlers specielle krigsforberedelsesmetoder gav processerne mod den røde hærs officerer et tragisk omfang. De lykkedes for så vidt delvis.

Gennem »neutrale« regerings – Tjekkoslavakiets bl. a. – sørgede Hitler for, at de sovjetiske efterretningsorganer forsynedes med tilsyneladende sikre beviser for, at marskal Tukhatjevskij sammen med hærens øverste officerer konspirerede med Tyskland mod Sovjet.

Dette er efter krigen klarlagt, og de dømte officerer er alle rehabiliterede.

Nogle mener, at de tyske sejre i de første måneder af den store fædrelandskrig til dels blev muliggjort ved den desorganisation af krigsførelsen, som udryddelse af store dele af officerskorpset medførte.

Om udrensningernes motivering er der ingen tvivl. Men de fik et omfang, der ikke svarede til motiveringen. Tusinder,

der var langt fjernet fra enhver tanke om forræderi, likvideredes. Faldt som ofre for Hitlers snigende krigsførelse.

Men en femte kolonne eksisterede ikke mere. Da Hitlers panserhære hin vidunderlige sommerdag 1941, som ingen, der levede, kan glemme, brød ind i socialismens land, slog Hitlers og hans bagmænds kalkulationer fejl.

Nazisterne troede fuldt og fast, at det sovjetiske styre var så råddent som det franske. Andet lå uden for det fattelige. At Sovjetunionen ville bryde sammen, når døren blev sparket ind, var det axiom, den umiddelbart indlysende sandhed, som lå til grund for deres beregninger.

I og med, at de ikke holdt stik, var krigen tabt. Da Hitlers hære overskred Sovjetunionens grænser, rejste dens folkeslag sig mod ham. Den mørkeste vrede svejsede det gigantiske land sammen. Krigen mod socialismens fædreland blev ikke den parademarch, som Hitler selv havde troet og lovet sit folk, men den store fædrelandskrig, der knuste ham. Hans sag var tabt med vinterslaget foran Moskva. Hans skæbne besegledes, da den røde armés elitetropper – direkte fra den traditionelle novemberdemonstration over Den røde Plads – marcherede de 40 km til den nære front og åbnede den offensiv, der tvang de tyske horder på flugt.

De sovjetiske folkeslags vilje til modstand og den røde hærs kraft var hovedaktivet på den krigsstatus, der måtte opstilles i Moskva. Men der var andre. Arbejderklassen i de vestlige lande var mod krigen. Den var vildført og desorganiseret af de socialdemokratiske ledere. Hitlers magtovertagelse ville have været umuliggjort, om det tyske socialdemokratiske førere havde modtaget K. P. D.'s tilbud om enhedsaktion. Om i fællesskab at kalde arbejderne til modstand. Om at proklamere generalstrejken. Arbejderne kunne i forening have taget magten i Berlin, og den, der havde Berlin, har Tyskland. De socialdemokratiske ledere afslog med alle tegn på afsky de kommunistiske forslag. De så med slet dulgt tilfredshed på Hitlers terror mod kommunisterne og nærrede det forfængelige håb, at den kunne komme dem selv til gode. Derfor kunne Hitlers kup gennemføres på en tid, da hans bevægelse allerede havde kulmineret. Hvor den fascistiske magt kunne være kvalt i fødslen, som det skete i tyverne.

De socialdemokratiske ledere for de partier, der var organiseret i 2. internationale – de danske ikke mindre end de tyske – gjorde hvad muligt var for at hindre enhedsaktioner mod fascismen. Det lykkedes i vidt omfang at underbinde kampviljen. Derfor er de belastede med et tungt ansvar for

krigen, for gaskamrene og for koncentrationslejrene. Fascismen ville være knust til støv, om arbejderne i de truede lande var trådt an til fælles kamp. Om svaret på Hitlers magtovertagelse var blevet generalstrejke i Tyskland, med broderlig støtte fra andre landes arbejdere.

Men trods alt, hvad de socialdemokratiske førere således kunne afstedkomme, til fremme af kapitalismens krigsplaner, så var Vesteuropas arbejdere og deres vilje til at træde op mod fascismen en faktor, som Sovjetunionen kunne notere på aktivsiden ved balancens opstilling.

Når Hitler i 1940 måtte vende sig mod Frankrig og føre det, der lignede en krig – men var et spil, hvorom der forlængst var opnået enighed mellem den tyske og den franske storkapitals mægtige – så var årsagen alene den, at han, inden han turde starte felttoget mod Sovjetunionen, måtte kue den franske arbejderklasse. Dette var meningen med »krigen« mod Frankrig i sommeren 1940.

Og når England og Frankrig efter München afgav »garanti«-erklæringer for Polen, Grækenland, Rumænien og Tyrkiet mod tysk aggression, så fandt disse hule demonstrationer mest sted for at berolige arbejdermasserne i deres egne lande. For at bedrage dem.

At hverken Chamberlains England eller Daladiers Frankrig for alvor ønskede at dæmme op mod Hitlers »Drang nach Osten« viste sig klart under det polske felttog i september 1939. Medens Hitlers hovedstyrker var optaget af at massakrere Polen, var situationen på Vestfronten den, at et hundrede og tre veludrustede og velbemandede allierede divisioner stod med gevær ved fod over for 31 tyske, der tilmed var ufuldtallige, i hovedsagen bemanded med reservister og kun nødtørftigt forsynet med ammunition. At Frankrig og England ikke gik til angreb på Vestfronten, medens det polske felttog pågik, kan kun fortolkes på én måde, nemlig som udtryk for den engelske og franske finanskapitals forsøg på at fortsætte München-politiken under andre betingelser og med ændrede, til situationen svarende metoder.

Sovjetregeringen kunne fremdeles regne sig en tredje omstændighed til gode. Det var den kløft, der – som allerede omtalt – spaltede engelsk udenrigspolitik.

Muligheden for at udnytte modsætningen mellem Chamberlain og Churchill samt den engelske arbejderklasses anti-nazistiske indstilling, kom til at spille en rolle for Sovjetunionens politik i de skæbnesvangre måneder før og efter krigsudbrudet i september 1939.

England og Frankrig drev i forårs- og sommermånederne 1939 et kompliceret diplomatisk spil overfor Sovjetunionen. Dets enkeltheder kan jeg i denne orienterende fremstilling ikke komme nærmere ind på.

Tvunget af de hjemlige arbejderbevægelser og en almindelig opinion, der gjorde sig højtlydt gældende i de to landes parlamenter, måtte den franske og den engelske regering føre, eller lade som om de førte, en politik, der tilsigtede en overenskomst om gensidig bistand over for nye tyske aggressioner. Dette pres fra folkets side kunne regeringerne ikke ignorere, men derimod nok, som det viste sig, sabotere.

I begyndelsen af juni foreslog Molotov, at England skulle sende sin udenrigsminister til Moskva for at forhandle om en overenskomst.

Shirer skriver:

». . . Tilsyneladende mente russerne, at dette ikke blot ville bidrage til, at man kom ud af dødvandet, men også ville vise, at England mente det alvorligt med at nå til en aftale med Rusland.

Lord Halifax (Chamberlain-regeringens udenrigsminister CM) sagde nej til at rejse. Anthony Eden, der i det mindste var forhenværende udenrigsminister, tilbød at rejse i stedet for ham, men Chamberlain afviste hans tilbud. I stedet besluttedes det at sende William Strang . . . »

Denne Strang var en subaltern karrierediplomat, der kom til Moskva uden bemyndigelse til at aftale noget som helst, men med instruktioner om at holde en skinforhandling i drift det længst mulige.

De virkelige bestræbelser, der lå bag de vestlige magters manøvrer, gik tydeligvis ud på at tilrettelægge en situation, der kunne udløse en krig mellem Tyskland og Sovjetunionen, som England og Frankrig ikke havde nogen pligt til at gribe ind i.

Overfor disse intriger indtog Sovjetunionen det urokkelige standpunkt, at den nok var rede til at afslutte bistandstraktater, men kun på to betingelser. Den ene var betingelsen om *gensidighed*. Sovjet afslog at påtage sig forpligtelser til at komme noget land til hjælp, dersom ikke England og Frankrig påtog sig tilsvarende byrder. I denne forbindelse krævede Sovjetunionen, at Frankrigs og Englands bistandsforpligtelser også skulle træde i funktion, dersom Sovjetunionen blev angrebet af Hitler.

Den anden betingelse gik ud på, at der ikke alene skulle afsluttes en bistandspagt, med lige forpligtelser for begge parter, men desuden en *militærkonvention*, der i detaljer fastlagde, hvorledes og i hvilket omfang og med hvilke styrker den lovede militære hjælp skulle ydes. En bistandspagt, der ikke suppleredes med en militærkonvention, var efter Sovjetunionens opfattelse kun en tom deklaration uden virkelig betydning.

Omsider havde vestmagternes regeringer ikke længere kunnet modstå det pres, der øvedes. De sendte modstræbende en fransk-engelsk militærdelegation til Moskva.

Fra sovjetisk side var forhandlingerne alvorligt ment. Den sovjetiske delegation lededes af Woroschilow, folkekommissær for forsvaret. Den var bemyndiget til at afslutte en konvention, og den forelagde en detaljeret plan for fælles militære aktioner mellem Sovjetunionens, Frankrigs og Englands stridskræfter, når en ny tysk aggression løb af stablen. Den sovjetiske plan gik blandt andet ud på, at den røde hær skulle opstille følgende styrke mod Hitler: 136 divisioner, 5000 stykker svært skyts, 9–10.000 panservogne og 5000–5500 militærfly.

Den engelsk-franske mission lededes af anden rangs militærpersoner, der ikke havde fuldmagt til noget som helst. Den indtraf først i Moskva den 11. august 1939, og det i en tid, hvor krigen kunne komme, hvilken dag som helst. Den var ikke rejst med fly, men kommet til sovjetisk havn med en langsomt sejlene passagerbåd.

Om konkrete foranstaltninger kunne den ikke føre forhandlinger, men kun holde uforpligtende taler om abstrakte mål og almene principper. Et hovedproblem, nemlig opnåelse af polsk samtykke til sovjetstyrkernes indmarch for at kunne opnå berøring med fjenden, var missionen ikke orienteret om.

Skønt den polsk-tyske krig kunne være en kendsgerning, hvilken time det skulle være, nægtede den polske regering – tilskyndet af den engelske – den røde hær tilladelse til indmarch.

Om de styrker, der kunne stilles op over for Hitlers hære, erklærede den engelske delegation, at Storbritannien ved krigsudbrud højest kunne sende 6 divisioner til fastlandet.

Det blev snart indlysende, at de fransk-engelske delegationer forhandlede på skrømt. Der indløb velunderbyggede oplysninger om, at englænderne samtidig med, at de officielt forhandlede om en militær pagt i Moskva, prøvede at slå en handel af i Berlin.

Disse oplysninger er senere til overflod bekræftet. I. juni

1939 forelagde den engelske regering Hitler vidtgående planer om fælles åbning af nye og udnyttelse af gamle markeder, samt om deres opdeling mellem Tyskland og England. Blandt de nye markeder, der bragtes ind i samtalerne, var Kina og Sovjetunionen. Hin Wilson, der også havde forhandlet i München, foreslog på den engelske regerings vegne en afgrænsning af interessesfærer mellem England og Tyskland og desuden indgåelse af en ikke-angrebspagt.

For det tilfælde, at der iøvrigt kunne opnås enighed mellem England og Tyskland, lovede repræsentationen for den engelske regering at overlade Polen til Hitler.

Den tyske gesandt i London, Dirksen, indberettede:

»Sir Horace Wilson sagde med bestemthed til hr. Wohltat (den tyske befuldmægtigede) at afslutningen af en ikke-angrebspagt ville give England mulighed for at frigøre sig for sine forpligtelser over for Polen«.

Af de dokumenter fra det tyske udenrigsministerium, der under krigen erobredes af den røde hær, fremgår det, at de herskende kredse i England var rede til at betale en fordelagtig imperialistisk handel med Hitler-Tyskland ikke alene med annullering af garantier for Polens, Rumæniens, Grækenlands og Tyrkiets uafhængighed, men desuden med afbrydelse af forhandlingerne med Sovjetunionen og prisgivelse af Frankrigs interesser.

Først da det blev helt åbenbart, at de forhandlinger, der førtes i Moskva, kun skulle bruges som handelsobjekter over for Tyskland, og at England ikke ønskede nogen overenskomst, men kun at isolere Sovjetunionen, bestemte Moskva sig til at søge andre veje til værn for sin sikkerhed.

Da den engelsk-franske svindel lå klart for dagen, og først da, afsluttedes ikke-angrebspagten med Nazityskland. Det skete den 23. august 1939.

Det ville være fristende at foretage en indgående analyse af den problematik, som sovjetregeringen måtte mestre i den kritiske august måned 1939. Det lader sig ikke gøre indenfor rammerne af denne bog. Dog skal det understreges, at naziregeringen i løbet af sommeren 1939 havde set sin fordel i at nærme sig Sovjetunionen, der havde modtaget forskellige tyske følere om forbedring af relationerne. De var alle afvist, så længe der endnu skimtedes et håb om at nå til en militærkonvention med Frankrig og England.

Imidlertid tilspidsede situationen sig. Faren for en to-fronts-

krig blev oberhængende. – I det fjerne østen havde forholdet til Japan forværret sig. Det var kommet til væbnede sammenstød mellem sovjetiske og japanske styrker.

På vestfronten kunne krigen flamme op. Den fransk-engelske sabotage af forhandlingerne om en militærkonvention og Polens nægtelse af at modtage sovjetisk bistand mod den tyske aggression, fortolkede Sovjetregeringen som tydelige tegn på, at en tysk-polsk aggression kunne være overhængende.

Denne vurdering blev yderligere styrket, da oplysninger om de hemmelige engelsk-tyske drøftelser indløb. I denne stund, hvor faren for en krig såvel i øst som i vest var overhængende, havde Sovjetregeringen ingen anden mulighed for at vinde tid end at acceptere naziregeringens forslag om at modtage von Ribbentrop til forhandlinger i Moskva.

Den 4. august rapporterede von der Schulenburg til Berlin »at Sovjetregeringen havde bestemt sig til at slutte overenskomst med England og Frankrig, dersom disse lande ville opfylde visse sovjetiske ønsker«.

Endnu den 15. august havde Sovjetregeringen ladet et tysk forslag om at modtage von Ribbentrop i Moskva ubesvaret.

Først den 20. august, da krigen var oppe over, og det var klart, at England og Frankrig ikke ønskede nogen militærkonvention, bestemte Moskva sig til at modtage den tyske udenrigsminister. Ikke-angrebspagten afsluttedes derefter den 23. august. Den var et katastrofalt og tilintetgørende slag mod vestmagternes strategi og afbødede en umiddelbar og dødelig fare for Sovjetunionen. Militærforhandlingerne med de vestlige stormagter blev ikke afbrudt, fordi ikke-angrebspagten blev afsluttet, men omvendt. Ikke-angrebspagten med Tyskland blev en tvingende nødvendighed, fordi England og Frankrig saboterede militærkonventionen. Den gav storkrigen en anden start og et andet forløb, end påregnet af Frankrig og England.

På den måde undgik Sovjetunionen at blive lokket i den fælde, som skaberne af München-politiken havde stillet. Dens regering handlede, som den måtte for at redde landet fra den truende to-fronts krig, som den fransk-engelske politik i 1939 søgte at udløse.

Skuffelsen over, at disse planer var glippet, afspejlede sig i de kapitalistiske landes presse, der svælgede i rasende angreb på Sovjetunionen og en mådeholdsløs pogromhætz mod de hjemlige kommunister.

Jeg kan umuligt bibringe dem, der ikke selv var med den gang, andet end den svageste anelse om omfanget af den

løgnagtighed og dybden af det had, der slog os danske kommunister i møde i disse måneder.

Harmen og bedrøvelsen over, at Sovjetregeringen med så overlegen statskunst havde kunnet krydse de imperialistiske anslag, var ganske enkelt umulig at bære.

Så sikkert havde de regnet med, og så fortrøstningsfuldt havde de håbet, at krigen, som man nok begreb, var uundvigelig, ville trække mod øst. At Sovjetunionen ville blive et nyt Spanien.

Et par aviscitater:

Den ganske særdeles hundske »Socialdemokraten«, som »Aktuelt« hed den gang, skrev i lederen dagen efter at ikke-angrebspagten var blevet kendt:

». . . Ikke-angrebspagten er et slag mod de fascistiske krigsbrandstiftere! Med denne latterlige påstand tror Moskva-agenternes organ »Arbejderbladet« at kunne klare den frygtelige afsløring, det forfærdelige moralske sammenbrud af hele den kommunistiske politik, som den tysk-russiske traktat er . . . Så megen tåbelighed havde man end ikke tiltroet de danske Moskva-agenter. Det må sandelig siges, at har Stalin ladet dem og andre ikke-russiske kommunister spille den komiske rolle i øjeblikkets store drama, så går i hvert fald de danske russer-agenter op i deres klovnrolle på en endnu mere naragtig måde, end selv Stalin kunne have tænkt sig . . . I spalte efter spalte forsikrer »Arbejderbladet« med grådkvalt røst, at når Stalin nu har forhandlet hemmeligt med Hitler, så er det da rigtignok noget helt andet, end da bladet beskyldte forræderen Chamberlain for tilsvarende hemmelige forhandlinger . . . Mange, mange ord ofrer russerbladet på at undskylde og forklare, hvad der er sket. Men hvis dette blad endnu har tænkende læsere, vil de dog have manglet noget. De vil spørge, hvorfor bladet ikke rører ved det indtil i forgårs for russerbladet så kære emne: Værdien af en Hitler-underskrift.

Vi kunne bringe dynger af citater om dette tema. Men lad os nøjes med ét eneste. Det er fra bladets leder den 7. juni i år og har følgende ordlyd: . . . Kun idioter og forbrydere kan tro en trefold ordbryders ord.

Må vi spørge: Hører Stalin til idioterne eller forbryderne? Eller er forklaringen på russerbladets tavshed om dette tema den, at medens Stalin varetager forbryderens rolle, så har de københavnske kommunister fået overladt idioternes . . .«

Den følgende dag havde bladet produceret endnu en leder om sagen:

» . . . Utvivlsomt vil den tysk-russiske pagt også medføre konsekvenser for de rester af Komintern, den kommunistiske internationale, som bliver tilovers, når alle ærlige socialister nu har forladt Moskva-sektionerne.

Spørgsmålet er imidlertid, om Stalin vil beordre en direkte ophævelse af Sovjets udenlandske propagandafilialer, eller om han blot vil beordre en ny kurs . . . Nu vil de altså få til opgave at sværge til både nazistisk og sovjetisk diktatur. Og de vil blive beordrede til at agitere for ikke-angrebspagten med Hitler – efter at de nu i månedsvis har mistænkeliggjort den danske regering, fordi den ikke sagde nej til en ikke-angrebspagt . . . «

Koldsindigere vurderer det ærkereaktionære »Jyllands-Posten« ikke-angrebspagten som en diplomatisk sejr for Sovjetunionen; den 25. august hed det i dens leder:

» . . . Nu har Hitler, der roser sig af at have bremset kommunismens fremmarch i Europa, sluttet venskab med de russiske samfundsomvælters efterfølgere. Men har han også garderet sig imod, at den kommunistiske bacille nu får mulighed for at trænge ind i det tyske rige? Kan han lukke sine grænser hermetisk for enhver påvirkning fra den magt, som han nu er faldet om halsen på? Sandsynligvis ikke. Og i hvert fald har han givet verdenskommunismen dens hidtil største chance: Sovjet-Rusland holder sig neutralt, mens de lande, som er bærere af den europæiske civilisation, sønderriver hverandre. Stalin sidder i Kreml og smiler i skægget: Når Europa segner, udmattet af kampen, kommer hans øjeblik: Han har kræfterne i behold til at gribe ind . . . «

Alle dæmninger brast, og slamfloden af svig og opstemmet raseri skyllede desværre også nogle af vore egne over ende.

Man måtte foruroliges ved at se mennesker, der kaldte sig kommunister, være ude af stand til at bevare et køligt om-dømme, fordi der indtraf en uventet storpolitisk begivenhed, som de af gode grunde ikke har kunnet varsles om i forvejen.

Ikke-angrebspagten var, som det ikke burde være svært at indse, intet brud på Sovjetunionens fredspolitik, men dens følge. Den var affødt af de sovjetiske ledes bestemte uvilje mod at ruge andres kastanier ud af den glødende aske.

– Det er på tide at forstå,

skrev Pravda ved en senere lejlighed,

– at Sovjetunionen fører sin selvstændige, uafhængige politik, fremmed for ydre indflydelser. Denne politik bestemmes af sovjetfolkets interesser, sovjetstatens interesser, fredens interesser.

Det er nok hele hemmeligheden.

En lignende forvirring, som den, der i 1939 optrådte i vore rækker, har vi senere nogle gange måttet opleve. Senest, da begivenhederne indtraf i Tjekkoslovakiet i 1968, efter at landet var gjort til forsøgsmark for en krigsførelse af præcis den samme beskaffenhed, som allerede Hitler holdt taler om til sine medsammensvorne.

Tilløb til panik har vi ved sådanne lejligheder måttet registrere. Når sandt skal siges, mere blandt visse partifunktionærer end mellem de »almindelige« medlemmer, der i kraft af klasseinstinkt og politisk visdom meget ofte er sikrere kommunister end nogle af dem, der tegner partiet eller leder dets presse. Værst bliver den slags, om ikke begivenhederne efterfølges af fri og åben diskussion, og der drages lære af begåede fejlvurderinger.

Ingen politisk bevægelse – heller ingen kommunistisk – kan undgå fejl. Betænkelig bliver stillingen først, når de nedkules. Når de ikke må drøftes.

Om et kommunistisk parti ikke anerkender – uden forbehold og uden vrangvilje – at nutiden ikke kan mestres uden kritisk gennemforskning af fortiden, da vil ingen fremtid blive det beskåret, men det vil visne og dø hen.

I denne tid, der for mange af vore kammerater var præget af usikkerhed og forvirring, blev Wiatrek, der havde udvidet sine afsindige politiske vurderinger i emigrationen og disponeret derefter, kaldt til møde i centralkomiteen i Moskva sammen med Karl Mewis, A. L. M.'s leder.

Efter samråd med Aksel Larsen nægtede han at rejse.

Mødet i Moskva var sammenkaldt for at drøfte, hvilke konsekvenser, det kommunistiske parti burde drage af den ændrede internationale situation, der var opstået i og med, at ikke-angrebspagten havde sikret Sovjetunionen en fredperiode, som det naturligvis gjaldt om at udbygge og forlænge mest muligt.

Under samtalerne blev det slået fast – som den selvfølge, det var –, at ikke-angrebspagten mellem staterne ikke var en ikke-angrebspagt mellem K. P. D. og nazipartiet. Jeg ved det ikke konkret, men jeg antager, at denne præcisering dels er affødt af de forrykte og forbryderiske paroler, som bl. a. den politiske kapitulant Wiatrek havde huseret med blandt de tyske emigranter i Danmark, og dels kommet til verden for at klare begreberne, medens den bølge af oppisket antikommunistisk hysteri, som den sovjetisk-finske vinterkrig udløste, skyllede over landene.

De politiske retningslinjer for den periode i hvilken ikke-angrebspagten reddede freden for Sovjetunionen – og på længere sigt sejren over Hitler-vældet – blev i hvert fald nedfældet i et udførligt dokument af 30. december 1939, da den finske krig var en måned gammel, og udsendt til alle illegale tyske partiapparater.

Det er et omfattende skriftstykke, af hvilket jeg som en liden smagsprøve gengiver nogle sætninger:

» . . . Det herskende styre forholder det arbejdende folk, der under krigen er pålagt de tungeste ofre og afsavn, enhver ret til at sige dets mening om folkets livsvigtige problemer og til at gøre dets berettigede krav gældende i forsamlinger og presse. Den, der berøver det arbejdende folk dets rettigheder, underminerer samtidig det tyske folks nationale eksistens . . . Derfor må der specielt nu under krigen føres kamp for det arbejdende folks politiske rettigheder, for ret til meningstilkendegivelse i ord og skrift, for kommunernes selvstyre ved personer, der vælges af folket og har dets tillid, for valg af tillidsmandsråd i bedrifter og funktionærer i masseorganisationer, for arbejdernes, bøndernes, håndværkernes, soldaternes og den arbejdende intelligens' rettigheder. Det kan ikke længere tåles (darf nicht länger sein) at mænd som Ernst Thälmann og tusind andre . . . stadig holdes fængslet. For deres løsladelse må kampen føres med største beslutsomhed.

Kampen mod den nationale undertrykkelse og for det østrigske, det tyske og polske folks selvbestemmelsesret må organiseres . . . kampen må føres mod den tyske imperialismes nationale undertrykkelse af det østrigske, tjekkiske, slovakiske og polske folk og for deres fulde selvbestemmelsesret. Germanisering og udplyndring af de annekterede lande og propaganda for den stortyske chauvinisme er vand på den engelske og franske imperialismes aggressions mølle,

avler bittert fjendskab i disse folk og forhindrer den tyske, østrigske, tjekkiske, slovakiske og polske arbejderklasses fælles kamp mod imperialismen og kapitalismen.

I første række (unmittelbar) må der føres kamp for tilbagetrækning af Gestapo og SS, for løsladelse af fanger, koncentrationslejrenes likvidering og for folkets fulde selvstyre og udfoldelse af dets nationale kultur . . . o. s. v., o. s. v. . . .«

En krigserklæring mod nazismen, som den er formuleret i denne politiske udtalelse, der blev retningsvisende for det tyske kommunistiske parti under og efter fredsperioden mellem staterne, kan næppe være klarere og mere uforsonlig.

Således stod det da i virkeligheden til med »venskabet« mellem kommunister og nazister. Med denne utvetydige proklamation af, at det kommunistiske partis kamp mod Hitler-vældet førtes videre, kunne de tyskere, der nu tog førerskabet og ledede frihedskampen fra Danmark, gøre en ende på den periode af usikkerhed og forvirring, som Wiatrek havde forvoldt.

SÖNER AV ETT FOLK, SOM BLÖTT . . .

Da Leningrads militærdistrikt den 30. november 1939 begyndte en lokal ekspedition mod det fascistisk styrede Finland for at gennemtvunge nogle mindre grænsekorrektioner, der under de højspændte storpolitiske forhold var uomgængeligt nødvendige af hensyn til millionbyen Leningrads forsvar, slog det kollektive had mod kommunismen, der i årevis havde været plejet og gødet, over i luende nationalt vanvid. Det greb hele det danske borgerskab, og der var sågar kommunister, som ikke var modstandsdygtige.

En ejendommelig og lærerig oplevelse. Med ét slag var al fornuft suspenderet. Det politiske klima, der var fremherskende i sommeren og efteråret 1939, gav den giftige danske fascisme de mest fortrinlige vækstbetingelser. Raft og Kraft og Stauning, presse og radio, præster og degne kappedes med Fritz Clausens nazister om at frembringe en veritabel pogromstemning mod kommunister og emigranter. Deres forenede anstrengelser var ingenlunde forgæves.

Det var den gang, Strøbech og hans Sipo var i deres glansperiode, og Thune-Jacobsen efter regeringens ordre og i samråd med Gestapo forberedte undtagelsestilstande mod danske og tyske kommunister.

Et dokument fra trediverne bærer blegt vidnesbyrd om dattidens tilstande i vort demokratiske fædreland. Om vilkårene for de tyske frihedskæmpere, der havde søgt asyl i vort land.

Den 23. januar 1936 skrev den daværende chef for Københavns kriminalpoliti, Staunings protegé, Ivar Stamm, til Gestapa.

København, den 23. januar 1936.

Vertraulich.

»Københavns Politikammer,
Chefen for Opdagelsespolitiet.

An das geheime Staatspolizeiamt,
Prinz Albrecht-strasse 8, Berlin SW 11.

Anlässlich des Schreibens der geehrten Polizei vom 20.

Dez. 1935 – Br. nr. 57.569.35 II 1 A – in betreff einer gewissen organisatorischen Zusammenfassung der in Dänemark weilenden kommunistischen Emigranten aus Deutschland gestatte ich mir, indem ich doch meinen besten Dank für die durch die Mitteilungen gezeigte Interesse abstatte, mitzuteilen, dass diese Erscheinungen hier schon im voraus bekannt waren, und bin ich ausserdem im Stande die Ihrige Mitteilungen mit den folgende Auskünften zu ergänzen.

»Mogens« und »Christian« scheinen dieselbe Person zu sein, indem Julius Jürgensen zu Flensburg den 1. April 1896 geboren, sich den hier vorliegenden inoffiziellen Nachrichten gemäss der beiden Decknahmen bedient. Den 21. januar ist er nach Dänemark mit seiner Familie gekommen, und sie wohnen Belgiensgade Nummer 4, 3. Stock. Bis auf weiteres haben sie hier Aufenthaltserlaubnis erhalten.

Friedrich Karl genannt Fritz ist aller Wahrscheinlichkeit nach mit Karl Friedrich Christel identisch, indem er auch den 10. Februar 1898 zu Hamburg geboren ist: Christel wurde im November Monat 1934 der Passfälschung wegen zum 30 Tage Gefängnis verurteilt und ausserdem zur Ausweisung aus Dänemark. Die Ausweisung wurde indessen verschoben, bis er ein Reiseerlaubnis nach Russland erhalten konnte, und weil diese noch nicht vorliegt, wohnt er fortwährend hier in Kopenhagen, Vigerslev Allé, Nummer 166, 3. Stock. Mit dem Schreiben von hier vom 16. Januar 1936 . . . habe ich eine Photographie des Christel gesendet.

Die Nahmen Emil, Fred und Witje sind zwar hier registriert, die Personen bis jetzt aber nicht identifiziert worden.

Die genannte Gerda ist ganz richtig mit Grethe Ehrmann, in Breslau den 20. Januar 1908 geboren, identisch. Sie ist nach Dänemark den 24. März 1933 gekommen und wohnt Havnegade 53, 1. Stock. Sie hat vorläufig Aufenthaltserlaubnis bis zum 18. Februar 1936.

Mit vorzüglicher Hochachtung,
gez. Stamm,
Chef der Kopenhagener Kriminalpolizei . . .«

»I anledning af skrivelse af 21. december 1935 – Br. nr. 55.569.35 II 1 A – vedrørende en vis organisationsmæssig sammenslutning af de i Danmark boende kommunistiske emigranter fra Tyskland, tillader jeg mig, idet jeg tilkende-

giver min bedste tak for den gennem underretningen udviste interesse, at meddele, at disse foretelser allerede i forvejen var kendt hos os, og jeg er ydermere i stand til at supplere Deres meddelelser med følgende oplysninger:

»Mogens« og »Christian« synes at være én og samme person, idet Jul. Jürgensen, f. 1. april 1896 i Flensborg, ifølge her foreliggende inofficielle meddelelser anvender begge dæknavne. Den 21. januar er han sammen med sin familie kommet til Danmark, og de bor Belgiensgade nr. 4, 3. sal. De har indtil videre fået opholdstilladelse her.

Friedrich Karl, kaldet Fritz, er efter al sandsynlighed identisk med Karl Friedrich Christel, idet han også er født den 10. 2. 98 i Hamborg. Christel blev i november 1934 dømt til 30 dages fængsel for pasforfalskning og desuden til udvisning fra Danmark. Udvisningen blev imidlertid udsat, indtil han kunne få en indrejsetilladelse til Rusland, og da den endnu ikke foreligger, bor han stadig her i København, Vigerslev Allé 166, 2. sal. Med skrivelse herfra af 16. januar 1936 har jeg sendt et fotografi af Christel.

Navnene Emil, Fred og Witje er registreret her, men personerne er ikke hidtil identificeret.

Den omtalte Gerda er ganske rigtigt identisk med Grethe Ehrmann, født 20. 1. 08. i Breslau. Hun kom til Danmark den 24. marts 1933 og bor Havnegade 53, 1. sal. Hun har foreløbig opholdstilladelse til den 18. februar 1936.

Med fortrinlig højagtelse,

(sign.) Stamm,

Chef for Kriminalpolitiet i København«).

Denne om det mest krybende stikkerarbejde for Gestapo vidnende skrivelse har jeg ikke i fotokopi. Den er afskrevet i Berlin efter gestapoakter. Jeg har forelagt justitsministeriet ordlyden med anmodning om en udtalelse, såfremt autenciteten bestrides. Jeg har ikke fra ministeriet modtaget nogen benægtelse af brevets ægthed.

Med den sovjetiske aktion over for Finland som påskud dreves det rendyrkede had mod kommunister og sagesløse emigranter som sagt op på hidtil ukendte varmegrader. De forbrydelser, som myndighederne senere begik mod dem, har blandt andet denne stupide hadefuldhed til baggrund. Derfor vil jeg fortælle en smule om den såkaldte vinterkrig. Stille visse myter og legender over for den afkølede virkelighed.

Legenden kender vi. Den, der handler om den vældige Sovjetunion, der overfaldt det lille fredelige, nordiske Finland med de tusind søer. Nu skulle det erobres og, som dets præsident Kallio patetisk udsagde i radioen efter at hans regering havde afvist de sovjetiske krav, kues med vold og bolscheviseres.

Men så skete miraklet: Den røde hærs soldater viste sig så feje, så lusede, så stupide og udsultede, at den lille finske hærs heltmodige soldater, der alle var tapre som Svend Dufva, efter 105 dages kamp havde vundet den totale sejr.

Den 13. marts fortalte en skrivefærdig medarbejder ved »Nationaltidende«:

». . . Bag stormagtskrigens røgtæppe skulle gamle imperialistiske russiske drømme opfyldes . . . Der gik kun et par uger, så skramlede den røde hærs kolos sammen, og af det skrækindjagende afgudsbillede blev intet tilbage . . . Mens tyskerne i Polen – bortset fra bombardementet af Warszawa – dog havde sigtet efter militære mål . . . angreb russerne rent terroristisk alt levende, fortrinsvis det, som var ufarligt . . . man må jo ikke glemme, at Ruslands mål var et Sovjet-Finland; at landsforræderen Kuusinen skulle drage ind i et erobret Helsingfors . . . «

Dermed var undernes rækkefølge ikke forbi. Skønt den røde hær var skramlet sammen, havde den sejrende finske armé allerede dagen før, man kunne læse Nationaltidendes sejrstriumferende artikel, overgivet sig til den slagne, den sammen-skramlede røde hær.

Således at opleve sejrherrens bemærkelsesværdige kapitulation overfor den slagne var langt fra det eneste mirakel, der skete i hine vintermåneder. Den 25. januar 1940 – under den mest bidende frost – forkyndte det engelske Reuters Bureau den undrende, skønt til lidt af hvert vænnede verden følgende:

». . . Finske soldater på fronten nord for Ladogasøen fortæller, at de har haft en åbenbaring. En stor, hvid engel viste sig for dem med beskyttende udbredte arme . . . «

For at gøre det mere overbevisende, tilføjer Reuters Bureau:

». . . Mere end 600 personer beretter om denne oplevelse . . . «

Der taltes meget i den vinter om miraklet fra Ladoga-søen.

Det var både stemningsfuldt og underholdende med denne Ladoga-engel – der iøvrigt kunne beskues i nogle københavnske forretninger i udsalgstiden –, men dens tilsynekomst ved fronten var på ingen måde det eneste under, der skete. Den og den højere styrelse, der havde sendt den til slagmarken, velsignede den finske hær og dens soldater. Fyldte dem med mod. Svenske og danske aviser berettede dagligt om heltegerninger og bedrifter mod hvilke dem, som Runeberg digtede om i »Fänrik Ståls Sägner« smager tyndere end juleøl.

Hør blot:

Den 12. december 1939 meldte en korrespondent fra Kirkenæs, at en finsk soldat under det første russiske angreb mod Petsamo var klatret op i et stort fyrretræ, hvorfra han med sit lette maskingevær gjorde sig klar til at tage mod de fremtrængende røddarmister. Han skød ene mand 57 russiske soldater ned.

Hans bedrift bliver kun så meget mere beundringsværdig, som Petsamo ligger nord for trægrænsen.

En finsk korrespondent beretter den 4. januar 1940:

». . . Jeg har hørt tale om en soldat som ene mand skød 200 russere ned på mindre end et minut med en let ma-

skinpistol, der kunne affyre 800 skud i minuttet. Nu traf jeg ham her på lazarettet. Han var ikke såret, men overanstrengt.

Det var en arbejder fra Nikkelbyen, 40 år gammel. Han havde også været med i 1918. Han ved, hvad han taler om. Hans ansigt er næsten, som var det mejslet i sten.

– Jeg havde været ude på ski i 24 timer i træk, fortæller han. Så kom det til en træfning. Pludselig så jeg min bedste ven og arbejdskammerat fra Nikkelbyen ligge død ved siden af mig. Så blev jeg gal, og andet er der ikke at sige om den ting. 200 røg på ét minut . . .«

At selv en finsk soldat efter den præstation kunne føle sig en kende overanstrengt, er ikke at undres over.

Den 10. december fortæller en anden korrespondent i en Stockholm-avis:

» . . . En halv time senere fik jeg kendskab til en løjtnants rapport, der var så fantastisk, at man kan have svært ved at tro på de heltegerninger, han og hans folk har udført. To tanks har de sprængt i sønder. De havde anvendt en farlig, men hyppigt benyttet metode. De klatrede op i to træer i en lysning, da de så en tank komme gennem skoven. Derpå kastede de sig oven fra ned på taget og skød gennem de små huller på besætningen, og på den måde havde de gjort det af med to tanks. To lastbiler med russere havde de skudt sønder og sammen, og en brødbil havde de også ødelagt. Løjtnanten viste et par brødstumper frem, som han havde taget med sig. Jeg smagte på brødet. Det var både surt og besk . . .«

Den samme korrespondent havde talt med en finsk korporal, der fortalte ham:

» . . . Lige efter tanken kom 60 russere løbende. Min løjtnant hviskede til mig: Lad dem komme længere frem, så mejer vi dem ned på 50 meters afstand. Så kan vi måske få lov til at sove i ro i nat. På 50 meters afstand sank tanken ned i tankfælden, og jeg begyndte at skyde på de hjælpeløse russere. De troede vist, at vi alle sammen var gået i lag med dem. De stod aldeles stille i lang tid, og ikke én mand kom levende tilbage. Gutterne siger, at jeg skød 54 ned, og det kan måske passe. I hvert fald er jeg blevet korporal, og det er jeg meget glad for . . .«

De sovjetiske luftangreb afværgedes med gamle muskedon-
nere:

» . . . Den første dag var beboerne i Kotka en smule bange, når bombeflyverne kom farende hen over dem. Men den næste dag for de alle sammen ud og skød med gamle geværer. Det var et vældigt leben, alle skød, og alle skreg, og ingen kom til skade. Så nu hænger Kotka-muskedonneren ladt på væggen. Russen er velkommen igen. Flåden har man ingen respekt for siden Hoglandsaffæren, da løse katte og hunde holdt øen besat i hele to dage og holdt den mod russiske flyvere og flåde . . . «

Det kunne undertiden knibe med ammunition:

» . . . De finske skarpskytter har fået ordre til at være sparsommelige med ammunitionen, man ved aldrig, hvor længe krigen kan vare. Det berettes, at da tre russiske spejdere kom mod de finske linjer, lå der to mesterskytter og ventede til det kunne lade sig gøre for en af dem at skyde alle tre med ét skud. De ventede ikke forgæves. De tre russere blev nedlagt med samme kugle . . . «

En korrespondent med det til situationen passende navn Bang, skriver:

» 219 russere havde Simo Häyhä ifølge kontrollerede oplysninger skudt med et almindeligt gevær, og omtrent lige så mange med maskingevær. 438 russere nedlagt af én eneste finne . . . «

I en reportage fra Helsingfors meddeles om en bemærkelsesværdig hændelse:

» . . . Man var netop i færd med at løfte et maskingevær i stilling. Da sirenerne begyndte at hyle, var der en soldat, der havde maskingeværet på ryggen. De omkringstående handlede så hurtigt, som de tænkte. De ladede og skød den russiske maskine ned, medens maskingeværet hvilede på den finske soldats brede ryg. Og man dirigerede våbnet ved at dreje på det levende underlag . . . «

Om en utraditionel krigsførelse, der synes mig efterfølgelsesværdig, foreligger denne beretning:

» . . . Med skarpladt gevær og flere håndgranater stillede hun (en af de berømte finske lotter) sig på vagt ved det ulmende bål. Pludselig hørte hun en mistænkelig lyd fra skoven. Hun forstod, at det var russiske soldater, der forsøgte at snige sig ind på dem. Men hun ville ikke forstyrre sine dødsenstrætte kammerater. Hun begyndte derfor at synge russiske vuggeviser, og de fik i den tavse, mørke skov en spøgelsesagtig klang. Virkningen udeblev heller ikke. Da hun mærkede, at russerne var standset, rykkede hun 30 meter frem, stadig syngende sine russiske vuggeviser. I sang bad hun de russiske soldater om at kaste deres våben bort og synge sammen med hende. De (russerne) troede, at lotten var en overnaturlig åbenbaring og adlød skrækslagne formaningen. Alle ravede de ind i den finske lejr, hvor den russiske patrulje blev taget til fange af de forundrede finske soldater . . . «

Dette er et lille pluk af de beretninger, som aviserne i de dage flød over med. De her gengivne er samlede af Gustav Johansson i hans bog »Svenska Folkets undangömda Öden«, men enhver, der har alderen til at huske disse måneder, ved, at sligt nonsens ikke alene blev trykt i kilometervis, men troet. Bogstavelig talt troet.

Det er klart, at selv ikke finner kunne besejre det vældige Ruslands samlede hærstyrker, dersom ikke de røde soldater havde været dumme og feje slaver, der sultede og frøs, og desuden kun gik i kamp, fordi de havde bøssepipen i ryggen.

Peter de Hemmer Gudme rapporterer i »Nationaltidende« for den 6. december 1939:

» . . . Det er blevet bevist, at russerne skyder på deres egne folk bagfra, hvis de ikke går fremad. Endvidere er det blevet bevist, at russerne bruger dum-dum kugler . . . «

En anden reporter aflægger tilsvarende vidnesbyrd:

» . . . Jo vist var det uhyggeligt, siger en finsk officer, som beretter historien for mig. Men det værste af det hele i denne krig er, at vi måtte skyde mod de fangne civile polske kvinder og mænd, som russerne med deres maskingeværer tvinger ind i vore minerede skove foran deres tropper. Efter en sådan omgang tager det både en og to dage, før vore gutter er mennesker igen.

Denne russiske metode, hvis hensynsløshed råber mod himlen, er bevidnet af finske soldater i hundredvis i denne krig på det karelske næs. De giver deres æresord på, at det er sandfærdigt, men holder ikke ud at give en skildring af enkeltheder . . .«

Det var den svenske Socialdemokrat, der den 11. december 1939 diskede op med den krønike.

I god overensstemmelse hermed skriver en anden avis:

» . . . Den finske patrulje havde ligget bag en lille bro, som de selv havde sprængt. Russerne kom, og russerne skulle over. De valgte den sædvanlige taktik at sende fanger og civilbefolkning i forvejen. Da de kom til den sprængte bro, blev de skudt ned bagfra af deres egne, for at de døde kroppe kunne fylde hullet i broen. De regnede ikke med, at de døde drev bort med strømmen. På den måde skød russen næsten 800 af deres egne. Der var noget uhyggeligt ved at se på denne menneskeslagtning, og denne hensynsløshed skulle den finske patrulje sent glemme . . .«

Eller sådan:

» . . . Med kuglerne fra de russiske geleder sprøjtende i jorden bag ved sig, drevs skokkevis af polakker – en stor del kvinder – frem over de finske minefelter for at jævne vejen for tropperne. Det er hændt, at russerne drev disse arme mennesker frem mod vandløb og mejede dem ned på bredden med maskingeværer for derefter at marchere over ligene . . .«

At russerne anvendte både giftgas og dum-dum projektiler stod fast. Det kunne læses i såvel danske som svenske aviser.

Umiddelbart efter den 30. november 39 indtog de sovjetiske styrker de positioner, hvorfra de i det tidlige forår, da de militære operationer igen blev mulige, kunne gå i offensiven. Derefter indtrådte der en pause i de militære aktioner. Den senere finske præsident Paasikivi skrev:

» . . . Fra russisk side var krigen i de første uger kun en forberedelse til det endelige angreb . . .«

»Stockholm-Tidningen« fortolkede situationen anderledes:

» . . . Så godt som al aktivitet fra de russiske linjer er indstillet. Russerne ligger stive i kulden, de har ikke kræfter til at bevæge sig og holde blodet i omløb, og i denne kulde fryser man ihjel på ti minutter, dersom man holder sig i ro og er dårligt klædt . . . «

Og dårligt klædt, det var de:

« . . . Det berettes, hvorledes man har fundet russiske officerer, som gik i kvindeklæder. Det står i forbindelse med, at et brugsforeningslager nord på har måttet opgives. Man glemmer ikke nemt de fangne russere, som var iklædt galoscher og kjoler. Mandsklæderne strakte ikke til . . . «

Intet under, at de russiske soldater kom til at lide af forfrysninger, men det ordnede de på deres egen vis:

» . . . Han har med egne øjne set, ikke blot, hvorledes russerne klædte to faldne finske soldater af til det bare skind, men han har med søvnløse øjne set, hvorledes man fra russisk side skød sine egne sårede ned tillige med soldater, der lå med forfrysninger i hænder og fødder . . . «

Sovjettroppers krigsmateriel og våben var lige så elendigt som deres soldater. Et par aviscitater:

» . . . Det har vist sig, at tankvåbnet ikke var af større betydning i denne krig, og ifølge en ukontrolleret oplysning skal en fremmed stat have anmodet Finland om at måtte købe en del af de mange russiske tanks, som finnerne har taget som krigsbytte. Motiveringen skulle være, at finnerne umuligt kunne have brug for alle disse tanks . . . «

» . . . Det er på ære og samvittighed bekræftet, at det rygte taler sandt, som fortæller, at soldaterne i disse russiske jernæsker sidder som sardiner i en dåse. Når de tre armetanter har sat sig til rette, lukkes døren udefra med hængelås, hvis nøgle ligger i kommandantens lomme. Han kommanderer: Tanks fremad, og han står med kikkert på startpladsen og følger tankenes operationer . . . «

» . . . En officer, der netop er kommet fra Viborg berettede for mig, at de russiske granater er af elendigt materiale. De er visseligt en fare for den almene sikkerhed, så man går

ikke lige imod dem, siger han, men kanonerne indgyder ingen respekt. Tre mil, det er en stor afstand for det russiske artilleri, om målet skal rammes. – Derfor behøver ingen at frygte for, at Viborg skulle blive ødelagt, selv om en gård og et hus eller to er nedbrændt . . . «

» . . . Som en kuriositet nævnte obersten, at nogle uforskrækkede finske soldater vovede sig op på et par russiske kampvogne med trækøller med hvilke de sønderslog russernes maskingeværer. Vore soldater har mistet enhver frygt for russernes kampvogne . . . «

Efter denne månedlange kanonade, der havde bedøvet den nordiske avislæser og bibragt ham den sikre overbevisning, at det var et spørgsmål om dage snarere end om uger, hvornår den finske hær ville rykke ind i det erobrede Leningrad, var det en barsk opvågning til en afsvalende virkelighed, da den røde hær i det tidligste forår tog offensiven og på nogle dage tvang de finske helte til overgivelse. Deres nederlag var totalt. Havde Sovjetunionen villet »bolschevisere« landet, ville ingen jordisk magt og ingen engel fra Ladoga have kunnet hindre det.

Men det var ikke det sovjetiske krigsmål.

De herskende kredse i Finland – og navnlig officerskorpset – havde så snævre forbindelser med Hitlers Tyskland, at Sovjetregeringen måtte regne med et tysk angreb på Leningrad fra finsk område. Den vidste desuden, at en svensk officersjunta drev på med forberedelse til et statskup. De svenske officerer var til det yderste fascistiske og tyskvenlige, og den svensk-finske reaktions ledende idé gik ud på en militær alliance mellem Finland og Sverige og på deltagelse i krig på tysk side mod Sovjetunionen.

Et fredeligt naboforhold var ingenlunde den stærke finske fascismes mål. Tværtimod.

Hvad de reaktionære kredse i Finland var ude på, er med stor klarhed udtrykt i den finske øverstkommanderende, marskal Carl Gustav Mannerheims dagsbefaling til den finske hær, da Finland i 1941 sammen med Hitlers Tyskland gik til angreb på Sovjetunionen:

» . . . Allerede i 1918 havde jeg svoret ikke at stikke sværdet i skeden, før Fjernkarelen var blevet finsk . . . af de vældige verdenshistoriske begivenheder opstår et Storfinland for vore øjne . . . «

Visse foreteelser havde foruroliget Sovjetunionen: Finlands

forsøg på at befæste Ålandsøerne ved indløbet til den finske bugt. Anlæg i 1939 af den såkaldte Mannerheimlinje tværs over det karelske næs der var et farligt udgangspunkt for en tysk-finsk offensiv mod Leningrad. Provokerende militærmanøvrer afholdtes i byens nærhed, øvelsesskydninger med artilleri fandt sted på næsset, medens den tyske generalstabschef Halder var den finske regerings gæst og overværede manøvrerne. Det var den gang på mode at tale om »Lebensraum«. Det gjorde også finnerne. Højlydt. Til finsk »Lebensraum« hørte blandt andet det sovjetiske Fjernkarelen og Kolahalvøen.

I 1937 indberettede den amerikanske Moskvaambassadør, at Finland »aldeles sikkert ville være Tysklands allierede ved et angreb på Leningrad fra nord«.

Sovjetunionen havde allerede i 1917, som en af sine første handlinger efter Oktoberrevolutionen, anerkendt Finlands nationale selvstændighed og dets løsrivelse fra Rusland. Denne selvstændighed ønskede Sovjetunionen fortsat at respektere, men var vidende om, at Tyskland planlagde angrebskrig, og at der i disse planer indgik en tysk landgang i Finland og videre fremrykning mod øst.

Ved fredsslutningen i Dorpat i 1921, der dikteredes af Sovjetunionens fjender, blev grænsen mellem Finland og Sovjetunionen over det karelske næs draget nær Leningrads forstæder. Sovjetunionens næststørste by kunne tages under artilleribeskydning fra finsk område.

Disse tilstande havde Sovjetunionen fundet sig i det længst mulige. Men i 1939, da en europæisk storkrig var under udvikling, måtte dens regering kræve de ændringer i forholdene, som var uomgængelige af hensyn til Leningrads forsvar.

Herom og ikke om Finlands erobring og bolschevisering drejede krigen sig.

Vi har en autentisk beretning om de begivenheder, der førte til »Vinterkrigen« i bogen »President Paasikivis Minnen 1939–40«. Paasikivi var i 1939 Finlands gesandt i Stockholm. Den 5. oktober 1939 blev han, der kunne tale russisk, ringet op fra sit udenrigsministerium og anmodet om at komme til Helsingfors så hurtigt som muligt.

Da han den næste dag indfandt sig i udenrigsministeriet dér, talte han med sin tyskorienterede udenrigsminister Erkko. Man oplæste et telegram fra den finske gesandt i Moskva, Yrjo-Koskinen, om, at Molotov havde anmodet Erkko eller en befuldmægtiget om at komme til Moskva for at forhandle om konkrete politiske spørgsmål.

Det blev aftalt, at Paasikivi skulle rejse som udsendt forhandler.

Paasikivi skildrer i sin bog, hvorledes begivenhederne derpå udviklede sig. Den må selv Ole Bjørn Kraft have læst, og derfor lyver han, når han endnu i sine memoirer taler om Finland som »Et nordisk land (der) måtte kæmpe for sin frihed og uafhængighed«.

At der kunne ventes sovjetiske krav, var man fuldt ud klar over i Finland. Paasikivi skriver:

» . . . i 1938 følte Sovjetunionen sig for hos Finlands regering på bemærkelsesværdig måde. I april henvendte Sovjetlegationen i Helsingfors sig til den daværende udenrigsminister med besked om, at Moskva sikkert mente at kunne regne med vidtgående angrebsplaner mod Sovjet. Man frygtede, at den tyske armés venstre fløj skulle gå i land i Finland og herfra rette et angreb mod Rusland. Sovjetregeringen forhørte sig, hvorledes Finland i så fald ville stille sig . . . Kontakten opretholdtes i sommer og efterår 1938 uden at føre til resultat. Det synes, som om sagen ikke har været varetaget effektivt fra vor side . . . «

Der fandt flere samtaler sted mellem Paasikivi, Molotov og Stalin. Fra Sovjets side stilledes det bestemte krav, at der skulle afstås nogle områder på det karelske næs, så grænsen kom til at gå 70 kilometer fra Leningrad. Der tilbødes et mageskifte, idet Sovjetunionen erklærede sig indforstået med til gengæld for at få 2700 kvadratkilometer på næsset at afstå over 5500 kvadratkilometer sovjet-karelsk område.

Desuden krævede Sovjetunionen at få ret til at leje Hangø havn ved indløbet til den finske bugt for dér at kunne indrette en base for forsvaret af indsejlingen til Leningrad. Endelig forlangtes afståelse af nogle få skær og holme i den finske bugt.

Paasikivi skriver:

» . . . På mit spørgsmål om, hvad russerne egentlig frygtede – Finland kunne jo ikke være farligt – svarede Molotov, at de frygtede angreb fra tredje magt. Stalin understregede, at Sovjet måtte kunne afspærre den finske bugt. Vi har i øjeblikket gode relationer til Tyskland, men alting kan forandre sig. England kan også sende en stor flåde ind i den finske bugt. Vi kan ikke gøre noget ved geografien. Vort minimumskrav er, at grænsen på det karelske næs flyttes 70

kilometer fra Leningrad (som har 3,5 millioner indbyggere), og vi er ikke til sinds at slå af. Vi ber om 2700 kvadratkilometer og tilbyder jer 5500 kvadratkilometer.

Jeg: De taler aldeles som om Finland skulle true Sovjet.

Stalin: Vi frygter ikke jer, men Tyskland og England kan udøve tryk på jer og tvinge jer til angreb på Leningrad . . .

Bakket op af Sverige og støttet af Danmark og Norge nægtede den finske regering at gå ind på de sovjetiske minimumskrav, og krigen kom.

Paasikivi dvæler et par steder i sin bog ved Stalins stærke ønske om at nå til en fredelig løsning og påviser, at det var finsk halstarrighed, der fik forhandlingerne til at strandе.

Det hedder i hans erindringsbog:

» . . . Når jeg tænker over disse spørgsmål og ser dem i lys af senere hændelser, har den tanke mere og mere fæstnet sig hos mig, at vor handlemåde i efteråret 1939, da vi lod forhandlingerne strandе, hører til de sværeste og tungeste i den serie af fejl, som kendetegner Finlands udenrigspolitik i de seneste år. Der blev også begået fejl i året 1938 og allerede tidligere, og disse fejl er senere gentaget, den ene efter den anden, lige til året 1944. Men efteråret 1939 betegner udgangspunktet for de påfølgende skæbnesvangre hændelser . . .«

Og senere:

» . . . Vi havde ladet staten glide ind i en krig med det kæmpemæssige Rusland, skønt følgende fakta stod klart for os:

1. Vi kunne ikke regne med nogen hjælp, .
2. Sovjetunionen havde frie hænder,
3. Vort forsvar var brøstfældigt.

Det var virkelig ingen formålstjenlig udenrigspolitik. Vort statsskib manglede ledelse. Hovedløst kastede vi os ind i krig og ulykker . . .«

Efter i det korte felttog at have tilføjet den finske hær et tilintetgørende nederlag, kunne Moskva diktere freden, som det passede den sovjetiske regering.

Og hvad skete?

Paasikivi skriver i et eftermæle til Moskvafreden, der satte punktum for »Vinterkrigen«:

» . . . Dersom vi forsøger at sætte os ind i stormagtstankgangen, da har Sovjetunionen i Moskva-freden begrænset sig til det nødvendige . . . «

Den svenske minister Andersson i Rasjön skrev:

» . . . Det, som nu skete, syntes at tyde på en respekt for Finlands selvstændighed, som man knap kunne have ventet . . . teorien om Ruslands stræben efter at nå frem til Nordsøen havde fået et yderligere knæk . . . «

Den svenske general Douglas, en af dem, der ivrigt arbejdede for en militær alliance mellem Sverige og Finland mod Sovjetunionen, erklærede om Moskva-freden:

» . . . Krigen i Finland sluttede hurtigere end man havde troet og desuden gunstigere for Finland . . . I øjeblikket føltes efterretningen sønderknusende, men endda må man jo sige, at russerne viste stor moderation . . . «

Faktisk sikrede Sovjetunionen sig ikke væsentlige områder ud over, hvad der var krævet under forhandlingerne. Men Finland fik ikke den tilbudte kompensation i Sovjet-Karelen.

Således er sammenhængen mellem myter og virkelighed om den finske vinterkrig.*)

*) Næppe var freden sluttet mellem Finland og Sovjetunionen, før den finske fascistregering i forståelse med Sverige traf forbedelser til at bryde den.

Allerede i sommeren og efteråret 1940 traf Finland og Nazityskland konkrete foranstaltninger til det forestående overfald på Sovjetunionen. I september 40 meddelte Molotow den tyske diplomat v. Tippelskirch, at Moskva havde modtaget meldinger om landsætning af tyske styrker i mindst tre finske havne. (Shirer).

At Finlands deltagelse i krigen mod Sovjetunionen var sikret længe før juni 41 fremgår af Hitlers »Weisung nr. 21: Fall Barbarossa« af 18.12.40, der drejede sig om »Sowjetrusland in einem schnellen Feldzug niederzuwerfen«. Det hedder i den » . . . På operationernes fløje kan regnes med Rumæniens og Finlands aktive deltagelse i krigen mod Sovjetrusland . . .«, og det præciseres, hvilke militære opgaver der var tiltænkt den finske hær.

Mindre kendt er det, at Sverige åbenbart havde forpligtet sig til at understøtte Tyskland i krigen mod Sovjetunionen. »Fall Barbarossa«: » . . . Der kan regnes med den mulighed, at svenske jernbaner og landeveje senest fra operationernes begyndelse vil være til rådighed for den tyske nordgruppes opmarsch . . . «

(»Hitlers Weisungen für die Kriegsführung. Dokumente des Oberkommandos der Wehrmacht«. Udgivet af Walther Hubatsch).

Den ophidselseskampagne mod emigranter og kommunister, som Finlandskrigen blev det kærkomne påskud for, organiseredes i det uskønneste samarbejde mellem den fløj af det konservative folkeparti, som i meget lidt, om overhovedet, adskilte sig fra nazismen, og det socialdemokrati, som for længst havde sagt socialismen farvel.

Carsten Raft og Ole Bjørn Kraft, der begge var at regne som danske fascister, blev de konservatives forbrølere og mellem socialdemokraterne erindrer man fremtoninger som Hartvig Frisch, der havde solgt sin politiske hæderlighed for en god plads ved det socialdemokratiske grødfad, og et par unge struglere, der begge nåede at blive statsministre, Hedtoft og H. C. Hansen.

De tre sidstnævnte har jeg kendt personligt. Hartvig Frisch var vel nok den uhæderligste af dem. I tyverne havde han ført sig frem i Studentersamfundet. Veltalende, belæst og højt begavet. Agerende som revolutionær socialist. Jeg hørte faktisk til hans beundrende venner, indtil jeg med væmmelse måtte iagttage, hvorledes han solgte sig til Stauning. For ham gælder ingen undskyldning. Jeg ved, hvorledes en sådan handel slås af. Jeg fik selv ved et par lejligheder et tilbud. Meget håndfaste. Hartvig Frisch skuffede, fordi man havde ventet sig noget ganske andet, netop af ham. Han er egentlig et sidestykke til en Mogens Fog, som mange på lignende måde så op til, som vi mange år tidligere havde gjort det til Hartvig Frisch. De to andre gentlemen var nemt gennemskuelige.

Fra ledernes side var den socialdemokratiske hetz mod kommunisterne bevidst løgnagtig. Frisch og Hedtoft vidste udmærket besked. Var til fulde klare over, hvis brød de åd og hvis pris de til gengæld måtte synge.

Ole Bjørn Kraft er for mig indbegrebet af alt afskyeligt. Hans fascisme, hans nationale ordgyderi, hans hykleri. Men karaktermæssigt er han måske knap så led som sine socialdemokratiske medspillere.

I sine memoirer udleverer han sig selv med hud og hår, – og med en så enestående, men ganske indtagende, dumhed, at det har slået mig, om der måske i den skulle være en del af forklaringen.

Uden blu, men med åbenlys stolthed refererer han en af sine ungdomstaler fra et konservativt stævne. Den er tidstypisk.

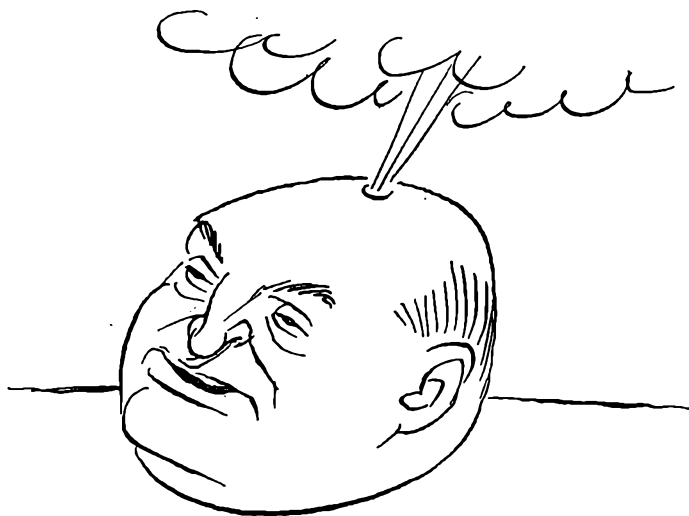
» . . . Vi har et udgangspunkt: Fædrelandet og folket. Vi havde en retningslinje: Det danske væsen. Udviklingen måtte

være en organisk vækst, have en rod. Over den enkelte stod slægten, over slægten nationen og over nationen fædrelandet. Alle kræfter i folket måtte bringes til et sammenspil i et nationalt fællesskab. (Nøjagtigt det, som Hitler kaldte »Volksgemeinschaft« CM) At give alle en plads i nationens husholdning og give enhver arbejde var en pligt for landets ledelse, derfor var arbejdsløsheden et problem af stor vigtighed også for konservatismen. Konservativ Ungdom (dem med skafte støvler, grønne skjorter, skråræm og bide-tang. CM) måtte gengive nationen tillid til fremtiden og ud-viske skyggen af nederlaget i 1864 og derved genvække forsvarsviljen. Vi måtte være en livsbekræftende nation...
O.S.V.«

Ja, netop med den stemme talte den danske fascisme i disse tider.

Kraft skriver om sin deltagelse i en valgkamp i 1929:

»... Det blev den hårdeste kampagne fysisk set blandt alle dem, jeg har deltaget i. Da den var slut, var min hjerne som en udblæst æggeskal...«

»En udblæst æggeskal!« – Da man ikke har bemærket nogen ændring i tilstanden siden 1929, tør jeg ikke nægte ham den

undskyldning, som den i sin fuldkommenhed beundringsværdige stupiditet frembyder.

Emigranterne kommer alt dette kun ved, fordi den anti-kommunistiske psykose, det hadefuldhedens dugnedslag, som Raft og Kraft og mange andre var årsag til, gjorde dét muligt, som senere hændte.

Ikke oplevet kan denne tids vanvid kun anes. Hvad Ole Bjørn Kraft skriver et sted i sin bog, er ganske typisk for det, der sagdes og skreves og tænktes i det danske lands tusind småborgerhjem:

»... Kommunisterne svigten af Finland, og deres forsøg på at undergrave tilliden til Danmarks neutralitetspolitik, var genstand for et stort opgør i folketinget under finanslovsdebatten i efteråret 1939. Her blev fra socialdemokratisk og konservativ side (Hartvig Frisch, H. C. Hansen og Carsten Raft) brugt ord, der sjældent høres i folketingssalen – udtryk for vrede og foragt over for kommunisternes holdning, over for deres talsmand Aksel Larsen. Hartvig Frisch sagde, at Aksel Larsen efter sin optræden over for et nordisk broderfolk havde fået »Kainsmærket på sig«. (Det skete faktisk først et par år senere. CM). Carsten Raft kaldte Aksel Larsens holdning en »landsskadelig og fædrelandsløs handling« og rejste spørgsmålet om, hvor længe en sådan »landsskadelig« og frygtelig farlig virksomhed skal tolereres inden for et land, der vil have orden i sine ting«.

Det var i virkeligheden en opfordring til forbud mod det kommunistiske parti. Under den videre debat kom statsminister Stauning ind på spørgsmålet. Han fandt, at det ville være fuldstændig berettiget, hvis kommunisterne »havde allermindeste udsigt til at vildlede store dele af den danske befolkning«. Men da dette ikke var tilfældet, ville det være en ufortjent reklame – man skulle ikke give dem et martyrium, men man måtte holde bevægelsen, »som andre mistænkelige bevægelser«, under observation. Som ordfører for de konservative sagde Henning Hasle efter statsministerens afvisning, at man kunne have forskellig mening om dette spørgsmål, men at han for sit vedkommende ikke ville vige tilbage for »at forbyde et parti, der således vender sig imod staten og fædrelandet...«

Jeg for mit vedkommende har sjældent følt mig så stolt over at være kommunist, som da denne debat i folketinget foregik. – Det er på vore fjender, vi skal kendes.

Medens alt dette foregik på det offentlige livs fjællebods-
teater, var den »observation«, som Stauning talte om, for
længst etableret i samarbejde mellem »Geheimes Staatspolizei-
amt« i Berlin og dets filial på politigården i København.

Et par måneder før Staunings udtalelse i folketinget, nemlig
den 4. august 1939, rapporterede Gestapo i Kiel til hovedkvar-
teret i Berlin:

Geheime Staatspolizei Einfordern.

Staatspolizeifiliale Kiel

Geheim

Nr. II A 4 - 161/39
Dies ist die Staatspolizeifiliale der Reichs-
polizei in Kiel.

Akt. Jern
Doppelstraße 23
Seinpost: Nr. 1700

4. August 1939 43
103

Geheime Staatspolizei Geheimes Staatspolizeiamt
Datum: 7. AUG. 1939
<i>[Handwritten signature]</i>

an
die Geheime Staatspolizei
Geheimes Staatspolizeiamt - II A 4 -
z.Hd. von 1. Oberführer **B u l l e r**
- oder Vertreter im Amt -

in B e r l i n S W 11
Krinz-Albrecht-Str. 8.

Betrifft: Kommunisten und Emigranten in Dänemark.
Vorgang: Erlaß vom 5. Maj 1939 - II A 4 - 02053/39 G.-
Anlagen: Keine.

Wie hier inzwischen bekannt geworden ist, hat der dänische
Reichspolizeichef sämtliche polizeiliche Amtsstellen in Däne-
mark angewiesen, alle in Dänemark aufhältlichen Kommunisten
und Emigranten einer verschärften Beobachtung zu unterstellen.
Diese Anordnung wirkt sich dahin aus, daß die im Inland legal
aufhältlichen Emigranten bei einer geringsten politischen Be-
tätigung aus Dänemark ausgewiesen und die Aufnahme von Emi-
granten sowie die Erteilung von Aufenthaltsgenehmigungen an
sie für die Folgezeit mit großer Sorgfalt betrieben werden
sollen.

Selbst die Dän. Komm. Partei soll bei Durchführung dieser
Maßnahme nicht verschont bleiben. Alle Anzeichen deuten da-
raufhin, daß die dänische Polizei entgegen ihrer früheren
Einstellung sehr bestrebt ist, die Ziele und Absichten der
DKP. richtig zu erkennen. Alle Funktionäre der DKP. werden
schon jetzt unter scharfe pol. Beobachtung gestellt.

Dieses Vorgehen der dänischen Polizei gegen alle Kommunisten
und Emigranten in Dänemark ist auf die alleinige Initiative
des Reichspolizeichefs Thune J a c o b s e n zurückzuführen.

In Vertretung:

[Handwritten signature]

[Handwritten mark]

»... Som man her har erfaret, har den danske rigspoliti-
chef instrueret samtlige politimyndigheder i Danmark om at
sætte alle kommunister og emigranter, der opholder sig i
Danmark, under skærpet observation.

Denne instruktion går ud på, at de emigranter, der lever
legalt i landet, skal udvises fra Danmark i tilfælde af den
ringeste politiske aktivitet, og at indrejse af emigranter og

*Af det tyske gesandtskabs indberetning af 20. marts 1939 om
Thune Jacobsens besøg hos gesandtskabsråd dr. Hensel. Inst. f.
Marxismus-Leninismus.*

A u f s e i c h n u n g

Streng vertraulich !

Der dänische Reichspolizeichef, Herr Thune Jacobsen,
maakte mir heute einen bereits früher angekündigten Besuch
auf der Gesandtschaft. In 1 1/2stündiger, zumeist ganz all-
gemeine Fragen berührender Unterhaltung sprach sich Herr
Thune Jacobsen mir gegenüber über seine ihm durch das neue,
noch nicht veröffentlichte Polizeigesetz übertragenen Auf-
gaben, insbesondere über die von ihm geplante bessere Über-
wachung der Emigranten, vor allem der Kommunisten, in Däne-
mark wie folgt aus :

Eine seiner, des Reichs-
polizeichefs, Hauptaufgaben dabei sähe er darin, zu verhindern,
dass die Kommunisten in Dänemark eine Zentrale gründeten, die
natürlich von Moskau geleitet würde. Im Hinblick auf das
sicher gleichgerichtete Interesse deutscherseits hätte er
die Deutsche Gesandtschaft, ihm in dieser Beziehung be-

Herr Thune Jacobsen erwähnte beiläufig, dass er sein
besonderes Augenmerk auch auf die aus Spanien zurückgekehrten,
ehemaligen dänischen roten Freiwilligen zu richten beabsich-
tige. Ich bestärkte ihn in dieser Absicht.

Die Unterredung verlief in den angenehmsten Formen.
Ich hatte den Eindruck, dass es dem Reichspolizeichef weniger
auf eine konkrete Beantwortung seiner Frage oder auf eine Zusage
betr. der Mitwirkung der Deutschen Gesandtschaft an der Über-
wachung von Emigranten und Kommunisten sowie Aufdeckung von
etwaigen kommunistischen illegalen Organisationen als vielmehr
darauf ankam, uns das Gefühl zu geben, dass er seinen Posten
sehr wachsam wahrnehmen werde und dass wir darüber beruhigt
sein könnten, dass dänischerseits alles geschieht, um Däne-
mark nicht zum Herde des Kommunismus und subversiver Propagan-
da gegen Deutschland werden zu lassen.

tildeling af opholdstilladelse for eftertiden skal praktiseres med stor tilbageholdenhed (Sorgfalt). End ikke det danske kommunistiske parti skal skånes ved gennemførelse af denne foranstaltning. Alle tegn tyder på, at det danske politi i modsætning til dets tidligere indstilling, bestræber sig på en rigtig erkendelse af Danmarks Kommunistiske Partis formål og hensigt. Samtlige Danmarks Kommunistiske Partis funktionærer holdes allerede nu under skarp politimæssig observation.

Denne, det danske politis aktion mod alle kommunister og emigranter i Danmark, skyldes udelukkende rigspolitichef

Thune Jacobsens initiativ . . . »

Stauning vidste nøje, hvad han talte om. Han havde fået sine ordrer fra Berlin, – og de var fulgt.

TARNSCHRIFTEN

En gang vil den antinazistiske emigration blive beskrevet i videnskabelige værker. Unge historikere vil begå disputatser. »Udgiverselskab for Danmarks nyeste Historie« vil udpege egnede medarbejdere til opgavens løsning, som den ønskes af den tids magthavere. Carlsbergfonden og staten vil støtte med legater og rejsestipendier.

Det vil ske – kunne jeg tænke mig, – omkring år 2033. – Når sandheden er uskadelig eller måske ligefrem stuerten, og ingen, der ved noget, kan kigge den, der skriver, over skulderen.

Til den tid vil der måske kunne frembringes en delvis vederhæftig dansk beretning om det afsnit af modstandskampen mod Hitler, som førtes af Tysklands kommunistiske parti.

Den, der med redeligt sind studerer det tyske folks modstand mod barbariet, vil hurtigt komme til den erkendelse, at det tyske folk var det af alle undertrykte, der kæmpede tidligt og taprest, – og som bragte de største ofre.

Det fik så være, men yderligere ville en kulegravning af historien afdække den uvelsete kendsgerning, at den eneste ledende og organiserende kraft af virkelig betydning var Tysklands kommunistiske parti.

Da både de danske og de tyske kommunister som bekendt er landsforrædere og skal behandles som sådanne, stemmer dette ikke med de rådende fordomme, og ikke med de vilkår, vi byder den historiske forskning, nemlig at kun den historiker, der forstår at afpasse kendsgerningerne efter fordommene, bør have lov til at granske og skrive.

De fremstillinger af den tyske modstandsbevægelse, der til nu har set dagens lys, har mest haft sammensværgelsen fra 1944 til emne. Oberst Klaus greve Schenck von Stauffenberg, der iværksatte det mislykkede attentatforsøg, var en tysk patriot, der personligt ikke stod »Nationalkomitee Freies Deutschland« fjernt. Men han havde ingen forbindelse med det tyske folk. Var et redskab for sammensværgelsens ledende

gruppe omkring Carl Goerdeler.*) Dens formål med revolten var at få fjernet den herskende naziklike, der havde tabt krigen, og slutte en våbenstilstand med englændere og amerikanere for med deres bistand at forsætte »stedfortræderkrigen« mod Sovjetunionen. Kuppet havde ikke basis i befolkningen og var derfor dømt til at mislykkes. Omkring 7000 tyskere faldt som ofre for den terrorbølge, som derefter gik over landet. Nogle hundrede tilhørte de borgerligt oppositionelle. Resten var mest tyske arbejdere, som Gestapo benyttede lejligheden til at myrde.

Bortset fra 1944-kuppet var den centralt ledede og organiserede modstand mod Hitler kommunisternes værk, som også den danske var det. At der fandtes modige og selvopofrende katolikker blandt Hitlers fjender, skal aldrig glemmes. Biskopper og prælater tog til orde mod umenneskeligheden. Også andre ærlige kristne. En pastor Niemüllers navn er blandt modstandskampens største. Der var mellem ondskabens fjender også skribenter og kunstnere. Ligeledes socialdemokratiske arbejdere i ti tusindvis. Men den eneste *samlede* modstand, der hele tiden blev ledet af et centralt organ – det kommunistiske partis centralkomité – og som var baseret på et fremadvisende program, der kunne tjene som vejledning og retningslinje for alle andre modstandsgrupper – særlig socialdemokrater og fagforeningsfolk – der ikke rådede over et program, var kommunisternes.

Danmarks og Tysklands kommunistiske partier var begge sektioner af »Komintern« og havde accepteret de berømte 21 optagelsesbetingelser, af hvilke den tredje lød således:

»I næsten alle lande i Europa og Amerika går klassekampen over i borgerkrigsfasen.

Under sådanne forhold kan kommunister ingen tillid nære til den borgerlige legalitet.

De er over alt forpligtet til at skabe et illegalt organisa-

*) Helten i legenden om den reaktionære sammensværgelse mod Hitler var Leipzigs tidligere overborgmester Carl Goerdeler. Efter Stauffenbergs mislykkede attentat mod Hitler skrev han i et brev til sammensværgelsens deltagere: » . . . Derfor må vi agte den 20. juli som en endelig gudsdom. Føreren reddedes fra den næsten sikre død. Gud har ikke villet, at Tysklands beståen – for hvis skyld jeg ville deltage og deltog (nemlig i sammensværgelsen. CM) – købes med en bloddåd. Han har derfor på ny betroet føreren hans opgave enhver tysker i omstyrtningsbevægelsens rækker har tværtimod den pligt at slutte op bag den fører, som Gud har reddet« (Ritter: »Carl Goerdeler und die deutsche Widerstandsbewegung« Stuttgart 1955 side 424).

tionsapparat, der i det afgørende øjeblik kan være partiet behjælpeligt med at opfylde dets pligt over for revolutionen.

I alle de lande, hvor kommunisterne som følge af belejringstilstande og undtagelseslove er uden mulighed for fuldt ud at arbejde legalt, er kombineret af legal og illegal virksomhed en ubetinget nødvendighed.

Denne pligt til at forberede illegaliteten opfyldte Tysklands kommunistiske Parti i tiden før Hitlers magtovertagelse. Det danske i de nærmeste måneder efter den 9. april 1940.

Beretningen om det tyske kommunistiske partis vel forberedte overgang til illegaliteten – i overensstemmelse med Kominterns statutter og det sovjetiske partis erfaringer – er et af de hæderværdigste kapitler i partiets historie. Socialdemokratiet formåede ikke at styre et illegalt arbejde og blev derfor ingen virkningsfuld faktor i kampen mod Hitlervældet.

Dagen efter rigsdagsbranden den 28. februar 1933 forkyndtes, som jeg tidligere har nævnt, forordningen til »beskyttelse af folk og stat«, der gjorde en ende på menings- og ytringsfriheden, på forenings- og forsamlingsfriheden og på brevhemmeligheden. Som en første forholdsregel efter denne forordning udstedtes et permanent forbud mod såvel den socialdemokratiske som den kommunistiske presse, og ved »lov« af 14. juni 1933 blev begge arbejderpartiers samt fagforeningernes trykkerier og forlag beslaglagt og overdraget til nazipartiets »gauldelser«. Det sidste legale nummer af Tysklands kommunistiske Partis centralorgan »Rote Fahne« udkom den 26. februar 1933, dagen før nazisterne stak ild i rigsdagsbygningen i Berlin. Det var denne provokation, der indledte den nat, som for mere end 12 år sænkede sig over det tyske land.

Trods den grusomste terror og uden at spille en time, fortsatte kommunisterne kampen mod Hitler. Overalt opløstes gamle partiorganisationer, og der spændtes et net af tre- eller femmandsgrupper over landet. Kun ét medlem af en gruppe havde forbindelse med højere instanser.

For at sikre, at partiets styrelse kunne fungere, forlod en del af de øverste funktionærer landet og organiserede en ledelse i udlandet, medens andre blev tilbage og forestod arbejdet hjemme i Tyskland. I oktober 1933 forlod Walter Ulbricht på partiets ordre Tyskland. Det illegale arbejde dér lededes videre af John Scheer. Den 13. november blev han genkendt under et træf, angivet og arresteret. Sammen med tre

andre ledende funktionærer blev han myrdet. Det skete natten mellem den 1. og 2. februar 1934. Forinden havde man torteret ham i måneder, men han havde tiet. Andre trådte i hans sted. Medens de socialdemokratiske ledere efter evne og mulighed bragte sig i sikkerhed, øgedes antallet af kommunistiske ofre dag for dag.

Redde livet og undertiden friheden kunne den, der ville købe dem med forræderi. Mange danske ved det af egen erfaring. De, der stod mod fristelsen og dog overlevede, har undertiden fortalt derom. Andre har tiet. Indrømmelse af at have svigtet under belastningsprøven forekommer.

Ofte fandt en indledende gennemprygling sted straks efter anholdelse. Eller stroppture til det fysiske sammenbrud indtraf. Eller trusler om raffinerede repressalier mod hustru og børn. Undertiden var det ikke fornødent med sligt. Rædslen over at være i ondskabens vold var nok.

Så en forbløffende venlighed. Kaffe. Passiar med en forstående overordnet.

– Du er et fornuftigt menneske. Vi har vundet. Hjælp os, og vi vil hjælpe dig. Sig, hvem gruppelederen er, så . . .

Sådanne tilbud om frelse mod forræderi har mange fået – og modtaget. Andre har afslået. Både hos os og i Tyskland.

At berette herom er vel ikke mit ærinde i denne bog, men et enkelt glimt vil jeg give, for at mine læsere kan ane vilkårene for den oversete tyske modstandskamp. Et enkelt, der tilfældigt rinder mig i hu.

De faldnes tal er uoverskueligt. Det navn, der falder mig ind, er Fiete Schulze, den »røde general« fra Hamborg.

Mærkeligt nok blev han ikke mishandlet ved anholdelsen i april 1933. Det havde sine særlige grunde. Straks efter indbringelsen indfandt Hamburger-gauleiteren Kaufmann sig hos ham sammen med sin stab af højtstående gestapoofficerer.

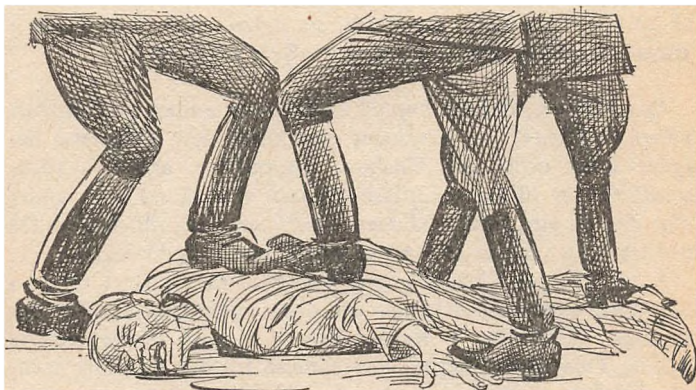
Man ville overtale fangen til at virke for de kommunistiske kampforbunds indlemmelse i nazipartiet. Ville han underskrive en opfordring hertil, skulle han øjeblikkelig blive løsladt. Natten igennem prøvede de at overtale, men ved 3-tiden om morgenen måtte Kaufmann konstatere, at hans anstrengelser var forgæves. Da den fangne ulv havde slynget ham i ansigtet, at han selv og ti tusinder af Hamburger-arbejdere fortsatte kampen mod ham og hans, hvæsedede gauleiteren

- Så må De selv tage følgerne for, hvad der nu kommer.
- Det vil jeg gøre, som tusindvis af andre klassebevidste arbejdere.
- Er det det sidste ord?
- Ja.

Kaufmann kaldte sine SS-mænd ind.

- Ham der er der ikke noget at stille op med.

Tre minutter senere var ribbenene sparket ind på fangen.

Efter årelang fængsling og efter at have udstået en tortur, der er af en beskaffenhed, som det ikke har noget formål at beskrive i enkeltheder, førtes skueprocessen mod ham i marts-april 1935. Den varede et par uger.

Fiete Schulze var ubrudt. Under sagen foreholdt man ham, at han havde opdraget sin datter til vaskeægte kommunist.

Han svarede:

- Det var min agt og vil være det, så længe jeg lever.

Statsadvokaten omtalte ham i sin anklagetale – efter at Fiete Schulze havde formået at forvandle processen til et aktorat mod Hitler-diktaturet:

- Den mand må bekæmpes, og når han er betvunget, må han tilintetgøres. Den anklagede ved selv, at han har bøddeløksen over nakken.

Grebet af afmægtigt had sluttede han:

– Denne anklagedes tunge er farligere end hans hjælperes projektiler. For ham er der ingen plads i det ny Tyskland. Ikke i dets frihed og ikke i dets tugthuse. Jeg kræver dødsdom over Fiete Schulze. Han er skyldig til døden. Hans hoved er bødlens.

Den 6. juni halshuggede de ham. Ubøjet gik han på skafottet.

Som Scheer og Fiete Schulze – to tilfældige navne – døde legioner, men det illegale parti kæmpede ubetvunget videre. Intet kunne hindre det. Inden begyndelsen af juni 1933 var 17 af 22 distriktsledelser arresteret, og inden april 1935 havde i enkelte distrikter op til 8 ledelser afløst hverandre.

Overskriften til dette kapitel vil få en og anden til at studse. »Tarnschriften«? Ja, hvorledes oversættes det? »Tarnen« betyder efter ordbogen: Tilsløre, camouflere, skjule. »Tarnschriften« er illegale politiske skrifter, der så ud som andet end det, de var. Som reklamer, knaldromaner, billigbøger. De tryktes mest i udlandet og indsmugledes til Tyskland.

Som vor egen illegale presse var et af de vigtigste våben i den danske modstandskamp, var disse »getarnte« skrifter det samme i den tyske. Forresten kendte vi også denne metode hos os. Den første illegale henvendelse fra det forbudte kommunistiske parti til den danske offentlighed var et »tarnskrift«, som kaldtes »Danske Toner«. Tilsyneladende et sanghæfte. I virkeligheden alt andet.

Det er forståeligt, at det ikke har været muligt at skaffe fuld klarhed over antallet af dem. Ikke over titlerne og ikke over oplaget.

At besidde, læse og udbrede disse tryksager var nemlig en farlig handling. Alt efter skriftets beskaffenhed eller udbredelsens tidspunkt og omfang straffedes den med svære tugthusstraffe eller med halshugning. Derfor har de været skjult med omhu. I mange tilfælde er de vel tilintetgjort. Det er derfor ikke nu muligt at få hold på udgivelsens omfang. De tal, der nævnes i det følgende, er minimumstal. Omfatter kun de kendte titler, hvoraf eksemplarer er i behold.

Doktor Heinz Gittig, Berlin har skrevet en doktordisputats om »Illegale antifascistiske tarnskrifter fra årene 1933 til 1945«. Den er fra marts 1970, og på dette tidspunkt havde han kendskab til 580 titler, som han med omhu har registreret.

Af disse 580 titler er de 460 udgivet af det kommunistiske parti eller af Komintern og 30 af det kommunistiske ungdomsforbund eller den kommunistiske ungdomsinternationale. De resterende 90 titler fordeler sig på andre organisationer. Ni er udgivet af socialdemokratiet.

Den antinazistiske illegale litteratur, som kom socialdemokratiske tyske arbejdere i hænde i Hitler-tiden, var mest skrevet, trykt, indsmuglet og distribueret af kommunister.

Vort kongelige bibliotek opbevarer 80 eksemplarer af camouflerede tyske illegale skrifter. I »Wiener Library« i London findes ca. 250, og hertil kommer, at der i »Bibliothek des Instituts für Zeitgeschichte« i München findes en større samling. Hvor mange ved jeg ikke.

Gestapo kendte sine modstandere. De 48 Stapostellen afgav månedlige situationsberetninger til Gestapa i Berlin. Der samarbejdedes de til en fælles redegørelse. Disse »Lageberichte« beskæftigede sig indgående med kommunisternes antinazistiske virksomhed. Også med andre kredses, Katolske f. eks.. Fremdeles med de socialdemokratiske arbejderes. Det socialdemokratiske partis virksomhed nærrede Gestapo kun foragt for. I beretningen »Stand der kommunistischen und marxistischen Bewegung Anfang 1934« udsendt af Gestapa i Berlin, hedder det (side 22–23):

». . . Som det fremgår af situationsberetningerne fra statspolitikredse har det socialdemokratiske parti (SPD) og dets hjælpeorganisationer i det store og hele afholdt sig fra yderligere virksomhed. Om også enkelte tidligere partifunktionærer har prøvet at knytte ny forbindelser med tidligere tilhængere, så har dette kun lokal betydning . . . Når SPD's centralledelse i Prag stadig forsøger at knytte kontakter i udlandet, så er disse forsøg hidtil strandet, fordi ingen vil have noget med disse »kujoner« at gøre. Der består kun få og løse forbindelser med emigrantkredse i udlandet og i Saarområdet, og de kan på ingen måde siges blot at udgøre et forsøg på at få det gamle partiapparat i gang . . .«

Fra 1936 ophører indslusningen af socialdemokratiske »Tarnskrifter«, og den har tidligere næppe omfattet mere end ca. 1000 småbrochurer og pjecer om måneden.

Desværre kendes de kommunistiske »Tarnskrifter«s nøjagtige oplagstal ikke.

Efter foreliggende oplysninger kan man skønne, at det gennemsnitlige oplag har ligget på 10.000 for hver titel, og at mindst 5.000.000 eksemplarer af denne litteratur – ofte veritable bøger – mod Hitler er sat i cirkulation af det kommunistiske parti.

Den kommunistiske illegale presse havde naturligvis langt større omfang. Her er kun tale om »Tarnskrifterne«. Brochurer, bøger og større publikationer. Dertil kommer, at det kommunistiske parti oversvømmede Tyskland med illegale flyveblade og dupliserede aviser af den art, som vi kender fra Danmark. Denne presses oplag er enormt, og tal – bare tilnærmelsesvis – kendes ikke. Ikke af mig i hvert fald.

»Rote Fahne« udkom illegalt under hele Hitler-tiden. Til

dels trykt og ellers duplikeret. Desuden mangfoldige andre blade. »Hamburger Volkszeitung«, »Norddeutsche Tribune« for bare at nævne to, som jeg kender, og som blev indsmuglet fra Danmark.

De »Tarnskrifter«, der for en ikke ringe dels vedkommende blev fremstillet af illegale kommunistiske organisationer i selve Tyskland, og som iøvrigt med uendelig møje og store ofre bragtes ind i landet, fordeltes gennem tusind kanaler til læsere i hundredtusindtal. De bød i almindelighed ikke på nogen let lektüre. Det var ikke småskrifter, som hastigt læstes og tankeløst glemtes.

Det var for det meste bøger, trykt på silketyndt papir og med så fint tryk, at de bedst tydedes med lup. De var ikke beregnet på gennemlæsning, men på omhyggeligt studium. På at være grundlaget for indgående drøftelser i hemmelige, illegale møder og studiekredse.

Når de var bragt ind i landet og afleveret på et »anlaufstelle«, var emigranternes og deres hjælpere opgave løst. Et sindrigt og til de mindste enkeltheder gennemtænkt distributionsapparat trådte i funktion. I mindre og mindre portioner sivede de gennem stadig snævrere kanaler ud over det hele Tyskland, indtil de endte hos cellernes »litteraturmænd«, der sørgede for salget.

Og når de var solgt, disse småskrifter, vandrede de fra hånd til hånd, indtil de var slidt op.

Sepp Schwab, den første afsnitsleder i København priste i høje toner disse titusinder af litteraturmænd i celler og grupper, der udførte det »underste« arbejde, som det kaldtes i partisproget:

» . . . Den illegale litteraturdistributørs revolutionære arbejde må på ingen måde værdsættes ringere end den illegale trykkes eller den illegale redaktørs . . . Hvilke prægtige, heltedige arbejdere og arbejdersker er det ikke, som begiver sig ind i husene og bedrifterne med det illegale materiale skjult på deres krop. Distributionsorganisationerne tæller deres medarbejdere i titusinder, og det er ikke blot kommunister, men også partiløse og socialdemokratiske arbejdere. Det er den revolutionære fronts stormtrop, som begiver sig ud blandt masserne og ind i fjendens lejr. Den ene dag går de ud i beboelsesejendommene med kommunistiske flyveblade, i morgen i strejke, og i overmorgen er de med til en illegal demonstration.

Disse, det kommunistiske partis stormtropper, findes på

hver en plet. Ved deres »underste« partiarbejde bevidner disse tusinder og atter tusinder af arbejdere deres solidaritet og troskab mod den arbejdende klasse . . .«

Det er store ord, men ikke overdrevne. De gik i tugthus, i koncentrationslejr, ja, på skafottet for deres kommunistiske parti, disse trofaste tusinder, der kæmpede mod Hitler-vældet i modstandshærens forreste rækker.

Fordi jeg ved det, er det med en følelse af stor betagelse, jeg nu sidder og blader i de otte eksemplarer af »Tarnskrifter«, der ligger på bordet foran mig.

Her er et lille hæfte, der hedder »Ratgeber für den Haus-, Schreber- und Siedlergarten«. Tilsyneladende en harmløs vejledning i dyrkning af blomster og grøntsager til husholdningsbrug. Således begynder den også. Med et kapitel om »Den tyske have dyrkerbevægelse«. Så et om »Pasning og dyrkning af kaktus«. Men derefter på side fem: »Fascismen og arbejderklassen«. På tyndeste papir og trykt med perletyper indeholder dette lille skrift et sammentrængt referat af Dimitrovs beretning aflagt den 2. august 1935 på Kominterns VII verdenskongres, hvor der toges afstand fra al sekterisme, og hvor enheds- og folkefronten i kampen mod fascismen gjordes til alle kommunistiske partiers formål og pligt.

Pjecen ender på de sidste sider med nogle gode råd om blomsterdyrkning i altankasser.

Jeg har også et hæfte med sange. »Wenn ein Torero verliebt ist«, »Das alte Spinnrad«, »Meine süsse kleine Freundin«, »Kleine Möwe flieg' nach Helgoland«, Bei der blonden Kathrin«, o. s. v.

Men på side tre begynder en politisk analyse, skrevet af en vis Fischer, der en gang var redaktør for det socialdemokratiske Wiener-blad »ArbeiterZeitung«, men som har erfaret af hvem og hvordan kampen mod fascismen føres. Han afslørede sig iøvrigt senere som en formidabel overløber, som selv det med opportunistiske befængte østrigske kommunistiske parti ikke kunne komme uden om at ekskludere. Et rødt hæfte, der efter omslaget at dømmes er en lille kogebog med 70 kageopskrifter, viser sig at være udgivet af Tysklands kommunistiske partis centralkomité og indeholder partiets nationale og sociale befrielsesprogram.

En reklame for Gütermanns sysilke er trykt på cigaretpapir og med typer, som jeg i hvert fald kun kan læse med lup. Den indeholder en gengivelse af forhandlinger og resolutioner fra det kommunistiske partis 4. rigskonference, den såkaldte

»Brüssler-konference«, der afholdtes i Moskva i tilslutning til Kominterns VII verdenskongres i 1935.

»Et irsk bryllup«, bind 979 i serien »Roman-Perlen«, handler om Hitlers løfter til den tyske middelstand og den nazistiske virkelighed.

»Kleines Vademecum«, der tager sig ud som en indføring i Homöopatiens mysterier, viser sig at være tredje og fjerde hæfte af tidsskriftet »Die Internationale«. Zeitschrift für Praxis und Theorie des Marxismus«. Det er Rosa Luxemburgs gamle kampskrift, der i denne klædning fandt vej til sine læsere.

En lille grøn brochure tjener efter første øjekast at dømme som vejledning for selvbyggere til fremstilling af en kajak. Men om kajaker står der ikke meget i hæftet, der indeholder Kuusinens indlæg på kommunistisk internationales eksekutivkomité's 13. plenum, hvor han talte om »Fascismen, krigsfaren og de kommunistiske partiers opgaver«.

Et uanseligt hvidt hæfte i størrelse 10x7 cm fra marts måned 1944 indeholder et opråb, affattet i 25 punkter om, hvorledes krigen kan bringes til afslutning. Det er underskrevet »Nationalkomitee »Freies Deutschland««. Har været nedkastet fra sovjetiske flyvemaskiner over de slagte tyske tropper, der trak sig tilbage på Østfronten.

Jeg må nøjes med at nævne disse otte eksemplarer ud af de mange hundrede kendte. Hvad jeg ønsker at give indtryk af, er, at de »Tarnschriften«, jeg beretter om i dette kapitel, er Tysklands kommunistiske partis alvorlige tale i en dyster stund til det tyske folk.

De rummer politisk, taktisk og organisatorisk vejledning til de aktive modstandskæmpere i hjemlandet. Anvisninger om, hvorledes de mest forskelligartede modstandsaktioner i kampen mod den tyske fascisme kan organiseres. De støtter alle lag af det tyske folk, navnlig arbejderne, landarbejderne og småbønderne, middelstanden og intelligensen, ungdommen og kvinderne i kampen for bevarelsen af deres rettigheder og deres frihed. De maner til skabelse af en enheds- og folkefront af alle Hitler-modstandere. Udbreder sandheden om Hitler-regimets forbryderiske beskaffenhed og dets krigspolitik. Spredt kendskab til de resultater, som var opnået af verdens første fredstat, Sovjetunionen, og informerer om arbejderklassens kampe mod fascisme, krig og reaktion i andre lande. De støtter kampen for befrielse af fængslede modstandskæmpere og for solidaritet med deres pårørende. De værner det tyske folks humanistisk-kulturelle arv.

Disse uanselige skrifter, der nu hører til de europæiske bibliotekers sjældenheder, var hadede og frygtede af regimet. De havde deres betydningsfulde andel i dets moralske og organisatoriske opløsning og i den sejr, der omsider blev vundet over Hitler og hans tusindårige.

Det nordtyske område forsynedes med illegal litteratur – såvel »Tarnskrifter« som illegale aviser og flyveblade – fra Danmark og Sverige. En del var trykt i København, bl. a. på »Nørrebros Centraltrykkeri«, men andet var kommet hertil fra Sovjetunionen, Tjekkoslaviet, Sverige eller hvor trykkeligheder ellers fandtes. At få fastslået trykkested for de enkelte publikationer er en uløselig opgave. Arbejdet med udsmygningen af materialet udførtes før 1935 af emigrantorganisationen og fra oprettelsen af A. L. N. gennem dens apparat og dens forbindelser og underorganisationer.

Der indrettedes i snesevis af grænseposter ved alle tyske grænser. Også den dansk-tyske. Her tog emigranter, hjulpet af danskere, sig af udsmygning af litteratur og illegal grænsetrafik. Truede tyske antifascister, der ville blive afvist ved grænsen og afleveret til tyske myndigheder, dersom de prøvede på at komme ind i Danmark ad sædvanlig vej, smugledes i ly af nat og tåge over grænsen. Nogle vadede over Vidåen i vand til halsen. Andre førtes over Flensborg fjord til Okseøerne og videre til Kollund. Der var talrige overgangsteder og talrige danske forbindelser, der hjalp til. Et og andet sted har grænsegendarmene vel også set den anden vej.

Utallige var de metoder, der anvendtes ved udsmygningen af litteratur. Materialet førtes over grænsen skjult i kølevogne eller flyttelæs, i skibslaster eller i dobbeltbundede kufferter, som instruktører eller illegale kurerer havde med som rejsegods. Der var mange andre måder. Grænseapparaternes folk var modige af sind. Deres hjerner var hurtigt virkende. Deres fantasi bemærkelsesværdig.

Bortset fra denne mere farlige og komplicerede form for distribution anvendtes også forsendelser gennem postvæsenet. Blev det tyske politi bekendt med sådanne tilfælde, foretoges undersøgelser i Danmark for at finde frem til ophavsmændene. Ved dansk politis intense medvirken lykkedes det af og til at nå frem til emigranter, der beskæftigede sig med denne postpropaganda. Ved skrivelse af 13. september 1938 gav Gestapo i Kiel meddelelse til hovedkvarteret i Berlin om forsendelser til Lübeck. Ved undersøgelser, som man straks – altså længe før besættelsen – var i stand til at foretage i Køben-

havn, fandt man frem til den herboende emigrant Georg Börsch, som den formentlige ophavsmand.

Samme Börsch blev senere, nemlig den 1. september 1941, anholdt af dansk politi og udleveret til Gestapo.

Antinazistiske tryksager, der distribueredes på denne måde blev lagt i kuverter her i Danmark, og kurerens opgave bestod alene i, at han skulle rejse til Tyskland med dem, frankere kuverterne og lægge dem i postkassen. Mangfoldige danske vil nikke genkendende og erindre ture, de har foretaget med sådanne forsendelser. Ufarligt var det naturligvis ikke med transporter af den slags, men risikoen var dog langt ringere end for dem, der personligt foretog distribution i Tyskland.

GRÜNERT FRA ROSTOCK

Alle kommunistiske emigranter kender Willi Grünert, der gik under dæknnavnet »Mogens«.

Han var en af de mange, der var med til at smugle »Tarnschriften« og andet materiale fra Danmark til Tyskland. Men jeg må hellere fortælle lidt mere om ham, da han nu dukker op i mine tanker.

Gammel af år er han, som vi alle, blevet i den tid, der er svundet. Men ikke af sind. Hver gang, jeg besøger Rostock – og det sker ikke sjældent – ser jeg inden for hos ham. Han bestyrer den internationale sømandsklub, der ligger »Am Wendländer Schilde« i det gamle Rostock. Det gør han med samme runde myndighed, som den, hvormed han holdt styr på emigranterne, da han havde den daglige ledelse af »Røde Hjælp«s og 1937-komiteens virksomhed i København.

Han var uundværlig, og han er i det hele taget uundværlig. Når jeg kommer til ham i klubben i Rostock, stråler venlighed og velkomst ud fra hans trivelige skikkelse.

– Wir trinken doch einen Cognac? Oder lieber ein Bier?

Og en af delene eller dem begge gør vi så.

Får man ham i gang med at fortælle, er det lidt svært at løsrive sig. Men man må forstå tysk temmelig godt, for det går hurtigt, og det varer ikke længe, før han slår over i plat-tysk. Han har plirrende, kloge øjne. Som han er, må hin berømmelige soldat Svejke have været.

Den 11. september 1942 dømte »Volksgerichtshof«s 2. afdeling ham til tugthus i 10 år for det, de forbrydere tillod sig at kalde »Hochverrat«. Dansk politi havde fanget ham i København og udleveret ham til Gestapo. Han var en af dem, som den danske stat havde givet asyl – og forrådt.

Når jeg nu, de mange mange år efter, skriver om den tid og de mennesker, vi mishandlede, udleverede og myrdede, stiger harme op i mig. Arene har ikke bleget eller afsvækket den. Vor hundske ydmyghed over for de nazistiske herrer, disse blodige psykopater, disse menneskeslagtere, som vi dekorerede med storkors af Dannebrogordenen, logrede og svansede for, driver, medens jeg skriver, skamrødmene i kinderne

og galden i blodet. Mine nætter er søvnløse, fordi mindet, så om den ene, og så om den anden blodige skæbne, som vi er skyld i, – og som vi begraver beviserne for i lukkede arkiver – står så levende for mig, som var det i går og ikke for mere end et kvart sekel siden, det hændte.

Hos Grünert kan jeg ikke spore vrede mod de danske rækkerknægte. Men den må vel ligge der – et sted inde i hans venlige sind.

Det var i begyndelsen af 1935, at han måtte flygte. – Partiets ansvarlige for arbejdet i Slesvig-Holsten, Goldberg, gav ham besked om hurtigst muligt at forsvinde til Danmark og melde sig hos »Røde Hjælp«. Meget mod sin lyst tog han til Flensborg og henvendte sig til det opgivne »Anlaufstelle«. Der blev han sat i en bil. Kørt til Husum, hvor han – bistået af stedkendte danskere – sneg sig over grænsen. Han søgte til Sønderborg, hvor han havde været før.

Willi er gammel revolutionær. Han er født i Berlin i 1901, men allerede i 1910 fik hans far arbejde i Kiel, og familien flyttede dertil.

Han kom i lære som skibbygger på, hvad han kalder et »Kejserligt værft«. »Deutsche Werft« var det vist. Han nåede at være med til den tyske erobring af Øsel i slutningen af den første verdenskrig.

I 1918 kom denne unge arbejdersportsmand, der allerede den gang udmærkede sig som bryder, i forbindelse med det revolutionære Spartakusforbund i Kiel. Senere blev han medlem af det kommunistiske parti.

Da Hitler blev rigskansler i 1933 arbejdede Grünert på »Germaniawerft« og fortæller om den første aktion, han var med til:

– En af de værste morakkere, vi havde på værftet, var en mester, der var nazi til 150 %. Det var jo lov, at vi skulle bruge Hitler-hilsenen. Du ved med »Heil Hitler« og højre hånd op bag øret. Det led vi ringe, men når vi ikke gjorde det, meldte mester os omgående til Gestapo for »statsfjendtligt sindelag«.

Det fik vi ham nu vænnet af med, for hver gang vi så ham, røg armen i vejret og et højt »Heil Hitler« ud af munden.

Om på arbejdspladsen, om i kantinen, om på lokum, eller hvor vi traf ham i dagens løb – tyve gange måske – afleverede vi den foreskrevne hilsen. Han måtte jo svare på

samme måde, men til sidst blev det ham for meget, og han holdt op.

Det gav ham ikke fred.

– Tror du ikke mere på Hitler? Er du blevet statsfjende? På den måde fik vi den forbandede Hitler-hilsen afskaffet på værftet. Det var faktisk et politisk resultat, men jeg kom i søgelyset.

Fra 1935 var det indlysende, at det bar mod krig. På »Germaniaværftet« begyndte bygning af undervandsbåde til den ny marine. Partiet fordelte flyveblade mellem arbejderne. Det var allerede den gang højst farligt at agitere mod oprustningen. Efter krigsudbrudet var det døden, men den gang lange tugthusstraffe og efterfølgende koncentrationslejr.

Alligevel flød det med flyveblade på værftet:

»Ved at bygge med på denne u-båd er den tyske værftsarbejder i gang med at tømre sin egen ligkiste«.

Gestapo huserede. Mistanke havde de til Grünert, men de snuppede ham aldrig på fersk gerning. Beviser havde de ikke og fik de ikke. Gestapo opdagede aldrig, hvem ophavsmændene var, og heller ikke, at bladene blev dupligerede højt oppe over værftet i en af de mægtige løbekraners førerhus.

Et af de væsentlige anklagepunkter mod Grünert angik hans medvirken til indsmugling af antinazistisk agitationsmateriale fra Danmark.

En del af det – blandt andet »Hamburger Volkszeitung« – blev dupligeret om natten i et af havnevæsnets kontorer i Sønderborg – dog uden samme væsens vidende.

En gang i sommeren 1934 blev Grünert inddraget i arbejdet med transport af tryksager. Sammen med en anden frihedskæmper, Affelt, foretog han en rejse i en lille sejlbåd fra Kiel til Sønderborg, hvor de havde et møde med en dansk kommunist, Jepsen, og planlagde det fremtidige transportarbejde. På hjemturen medførte de den første lille forsendelse, der heldigt og uden episoder blev bragt til bestemmelsesstedet i Eckernförde.

Den første større transport ad søvejen af »Hamburger Volkszeitung« og en del andet materiale, var nær gået galt.

Det var en blæsende nat i oktober 1934, at Grünert og et par andre tyske kommunister – Affelt, Mlotkowski og Goldberg – førte en båd med ca. 75 pund illegale tryksager ud af Sønderborg havn. De havde overtaget dem hos en dansk kommunist, Peter Christensen, Søndre Havnegade 10 i Sønder-

borg, hvor de blev pakket i vandtætte gummisække. Samme Peter Christensen blev senere lokket over grænsen under påskud af at skulle deltage i et sportsstævne. Han arresteredes og idømtes 8 års tugthus. Det var meningen, at gummisækkene skulle fortøjes om natten ved en bestemt angivet bøj i Eckernfördebugten på et aftalt tidspunkt. Der skulle de så lidt senere afhentes med en fiskerbåd fra Eckernförde af en utrættelig kommunistisk frihedskæmper, der hed Berthelsmeyer.

Båden fra Sønderborg blev forsinket på grund af havari. Et sejl reves i stykker af den kraftige blæst. Da den kom til bøjen var det blevet lyst. De prøvede alligevel – skønt stedet nu kunne observeres med kikkert fra en tysk torpedostation – at fortøje gummisækkene. Det mislykkedes, fordi der ikke var ballast nok til at få dem til at synke. De flød på vandet ved siden af bøjen, synlige fra passerende både.

Stadig inden for torpedostationens synsfelt sprang Grünert i søen, trods vandets iskulde, sammen med Affelt. De svømmede ind til stranden, der tilhørte en berygtet nazigodsejer, prinz Heinrich af Preussen. En line havde de trukket efter sig fra båden, og ved hjælp af den slæbte de sækkene i land og fik dem skjult under et buskads på bredden. Derpå svømmede de tilbage til båden og kom lykkeligt og vel afsted. Kontaktmanden i Eckernförde blev underrettet, og forsendelsen afhentet og bragt til Hamborg.

Transportruten fra Sønderborg til Eckernförde blev længe benyttet, og det gik glat, da fornødne erfaringer var indhøstet. Ved en lejlighed var en kostbar transport med ca. 600 pund »Tarnskrifter« dog nær gået tabt. Båden nærmede sig i nattens mulm og mørke fyrtårnet ved Schleimünde, da en tysk toldkrydser dukkede op med kurs ret på båden. Hvad skulle man gøre? Lade sækkene gå over bord eller håbe på at klare den? Bestemmelse måtte træffes med lynets hast. Grünert og hans kammerater tog chancen, og det gik godt. Lige inden krydseren nåede båden, gjorde den en lille drejning og rasede i ringe afstand forbi fartøjet med den dyrebare last, som nåede heldigt frem.

Ingenlunde altid gik det så godt. Ikke få tab af mænd og materiale blev lidt, blandt andet på grund af det nære og meget venskabelige samarbejde, der allerede i 1934 fandt sted mellem danske stikkere og Gestapo i Flensborg under ledelse af den Hermannsen, der senere blev adopteret af vort politi som en ven af samme. »Ekstra-Bladet« kaldte ham »Onkel Hans«, og efter krigen var han – som tak for formålstjenligt

vidneudsagn aflagt til den parlamentariske kommission – Københavns politis gæst under et langt og hyggeligt rekreationsophold her i landet.

Mlotkowski, der havde været med til transporten af materiale fra Sønderborg til Eckernförde, blev taget af Gestapo, og Grünert måtte af sted over hals og hoved. I Sønderborg havde han jo gode forbindelser, og de sendte ham straks af sted til København, hvor han, som hans instruks lød, henvendte sig i »Røde Hjælp«.

Der var endnu ikke kommet besked fra Kiel, og han blev henvist til emigrationens politiske leder Willi Adam, der kaldtes »Kleiner Hans«, eller undertiden »Der kleine Trompeter«.

Dette kælenavn havde han fået, fordi han en gang havde afsløret en stikker ved sanglige midler. Han havde talt længe og indgående med en nyankommen flygtning. Havde mistanke til ham, men manden gav sig ingen blottelse. Alt og alle kendte han. Partiets folk og dets historie. Alle enkeltheder var han fortrolig med. Willi Adam var ved at give ham attest for godkendelse som politisk flygtning, da en idé slog ned i ham.

– Syng »Der kleine Trompeter«, forlangte han af den asylsøgende.

Sangen om den lille trompeter kender enhver kommunist. Den mest yndede danske sang om krigen i Spanien er skrevet til dens melodi.

Den ny mand kunne ikke klare sangprøven og var dermed afsløret som en af de utallige stikkere, der kom fra Hamborg for at snige sig ind i emigrationen og berette til Gestapo.

I de første uger var Grünert, der nu førte dæknævnet »Mogens«, under observation, men da der omsider indløb rapport fra Kiel, blev han engageret i emigrantarbejdet som Willi Adams »højre hånd«. På dette tidspunkt, da A. L. N. endnu ikke var etableret, var Adam det tyske partis centralkomités repræsentant i Danmark.

I kapitlet »Emigrant 33« har jeg prøvet at beskrive den mangeartede politiske virksomhed, som de tyske flygtninge udfoldede. Grünert blev dens drivende kraft. En af emigrationens dueligste organisatorer. Et kraft- og energicentrum. En dynamisk person, hvem enhver tanke om nederlag var fjern.

Han granskede med en sjette sans for stikkere de nyankomne, inden der blev taget stilling til, om »Røde Hjælp« ville gå ind for vedkommende som politisk flygtning over for fremmedpolitiet.

De politiske grupper, som jeg har omtalt, organiserede han. Arbejdet med at skaffe sove- og spisesteder ligeledes.

Han arrangerede koncerter og optræden til fordel for hjælpearbejdet. Mindet om ham lever endnu i de kunstnerkredse, som stillede sig til rådighed. Komplikationer var uundgåelige, men Grünert forstod at afparere dem. To lige betydelige og lige selvhævdende pianister havde tilbudt sig til en koncert.

- Vi kan da ikke støde den ene ved at foretrække den anden. Hvad skal jeg stille op, spurgte Grünerts musikkyndige medarbejder.

- Det kalder du et problem? Lad dem spille firhændigt.

Da man dannede 1937-komiteen, blev den radikale fabriksinspektør Jarnér nok formand, men den daglige ledelse blev lagt i Grünerts hånd.

Alle kommunistiske emigranter kom i forbindelse med ham. Han kendte hver enkelt. Besad kløgt, menneskekundskab og ansvarsbevidsthed og var som ingen anden i stand til at udpege de emigranter, der var så erfarne og pålidelige kommunister og havde den dristighed og modenhed, der var fornøden for, at de kunne anvendes i krævende politisk arbejde. Til kurérvirksomhed, grænsearbejde eller hvad det nu kunne være, der var brug for. Andre sattes i gang med indsamling af penge og anden aktivitet. Ingen fik lov til at henfalde i passivitet.

Således gik hans første måneder som emigrant i København.

Da A. L. N. blev etableret i 1935, gled han naturligt ind som mellemlid mellem dette apparat og den legale emigration. Det var en kontakt, der måtte være så diskret som vel muligt, da A. L. N.'s virksomhed skulle fungere i strengeste illegalitet.

Da de legale emigranternes formand Jul. Jürgensen drog til Spanien som frivillig, overtog Grünert posten.

I eftersommeren 1939 begyndte den vanskelige periode for emigrationen. Ikke-angrebspakt og krigsudbrud skabte hos en del emigranter en politisk forvirring, der bidrog til at nedsætte aktiviteten.

Emigrationens krisetid varede til 1941. I maj måned dette år lykkedes det for det samvirkende danske og tyske Gestapo at trænge ind i A. L. N.'s inderkreds ved hjælp af den tidligere i forbindelse med Nieter omtalte stikker Köhler fra Hamborg.

Den 19. maj blev Wiarek og en af afdelingsledelsens medarbejdere, Lothar Hoffmann, anholdt under en omfattende dansk-tysk politiaktion i Smedetoften på Nørrebro. Derefter

gik det slag i slag med anholdelserne, og i december måned 1941 proklamerede Gestapo triumferende i en takkeskrivelse til det danske politi, der havde bidraget så væsentligt til sejren, at afsnitsledelsen var udryddet og de tyske emigranternes anti-nazistiske virksomhed dermed kvalt.

Resultatet fejredes ved en kammeratlig sammenkomst mellem de danske og tyske kolleger. Taler holdtes. Skåler udbragtes. Erindringsgaver udveksledes.

Men de forregnede sig. Så smertelige, tabene end var, havde katastrofen dog den fordel, at det nu var definitivt slut med Wiatreks kapitulationspolitik. En ny tid tog sin begyndelse. I samdrægtighed udførte de få tilbageblevne illegale tyskere deres dødsensfarlige arbejde, som udbyggedes og forstærkedes indtil kapitulationen.

Denne sidste – i sandhed heroiske – periode kom Grünert ikke til at opleve.

Den 9. april 1940 burde emigranterne være gået under jorden. De af dem, der havde asyl her og var anmeldt til fremmedpolitiet. Hvorfor det ikke skete, har jeg aldrig fuldt ud kunnet få opklaret. Hovedgrunden er vel den, at man – som det er kommunisters forbandede uvane – stolede på myndighedernes løfter og løgne.

Kurt Adam var på det tidspunkt emigrationens politiske leder, udpeget af A. L. N. Han havde tidligere været kurér mellem København og Stettin, men efter at det på grund af krigsforholdene ikke mere var muligt at berejse denne rute, blev han indsat som emigrantleder. Formand var Grünert, og med i ledelsen var en tredje emigrant, Lothar Hoffmann.

Jeg kender en beretning, som er udarbejdet af Kurt Adam, og han skriver deri:

» . . . For os stod spørgsmålet: Hvordan kan vi bedst sikre vore kammerater og forhindre panik. Da det var svært i løbet af kort tid at skaffe så mange illegale kvarterer, og da vi ikke ville kolliderede med det danske parti, der jo selv måtte forberede sig på illegalitet, forsøgte vi at opretholde legaliteten så længe som muligt og samtidigt at indstille os på illegalitet. Ved alle sammentræf med gruppelederne var det første spørgsmål for det meste: »Har I rejsemuligheder til Sverige – eller hvornår skaffer I sådanne?«

At der rådede en mærkelig sorgløshed mellem emigranterne, fremgår af følgende sætninger i hans beretning:

» . . . Der blev taget meget let på vore advarsler, og det havde til følge, at en del af kammeraterne blev taget på deres bopæl . . . «

Grünert fortæller, at han havde et møde den 10. april med Aksel Larsen, Martin Nielsen og en tredje repræsentant for det kommunistiske parti om, hvorledes emigranterne skulle forholde sig. – Han fik den besked, at de indtil videre skulle blive boende, hvor de var anmeldt og gå til politikontrol som sædvanlig.

At man ikke kunne lade dem skifte logi, hænger sammen med, at det danske parti forberedte sin egen illegalitet og havde brug for ethvert egnet kvarter, der kunne opdrives.

Denne samtale har ganske sikkert fundet sted. Det har jeg fået bekræftet. Blot ikke den 10. april, for på det tidspunkt opholdt både Aksel Larsen og Martin Nielsen sig i Moskva. De kom først en halv snes dage senere til København, og i mellemtiden var der hændt en del.

Hvad der faktisk skete den 10. april var følgende: Rasmus Larsen, »Røde Hjælp«s sekretær, begav sig til politigården, ledsaget af Grünert og nogle andre emigranter. De ventede på gaden i nærheden af politigården, og det var aftalt, at dersom Larsen, der gik til fremmedpolitiet, ikke var kommet tilbage inden en time, skulle der slås alarm og alle emigranter underrettes om, at risikoen for anholdelse var overhængende.

Rasmus Larsen kom imidlertid tilbage. Han havde haft en samtale med fremmedpolitiets ledelse. Erindrer at i hvert fald kriminalbetjentene Toxværd, Nørreheden samt kriminalkommissær Odmar var til stede.

Rasmus Larsen havde stillet de ansvarlige politifolk det spørgsmål, om der ville ske de asylhavende politiske emigranter noget.

Han modtog forsikring om, at det ville der ikke.

Det fulgte af aftalerne mellem den danske og den tyske regering. Man lovede ham på det højtideligste, at »Røde Hjælp« ville få underretning i god tid, dersom der trods alt skulle fremkomme ønsker eller krav fra besættelsesmagten om forholdsregler af nogen art over for de anerkendte politiske emigranter.

Denne forsikring slog emigrantledelsen sig til tåls med. Desværre. For bagklogskaben ufatteligt. Vi andre var ved senere lejlighed lige så fårede i vor tillid til løfter fra den justits, hvis bundløse bedærvelse vi ikke fattede.

Det givne løfte var baggrunden for, at det danske parti gav

Grünert og Wiatrek besked om, at emigranterne indtil videre skulle forholde sig, som de plejede. Blive boende på de anmeldte adresser og gå til kontrol på politigården. Det var der heldigvis en del, der ikke gjorde.

Jeg føler mig ikke overbevist om, at dette er hele forklaringen, men har ikke kunnet bore mig frem til yderligere oplysninger om det, der skete.

Der ville nok være disponeret anderledes, hvis man på det tidspunkt havde været vidende om, at fremmedpolitiet i årevis havde holdt Gestapo i Hamborg underrettet om de kommunistiske emigranternes adresser og sendt det genpartier af de rapporter, der var optaget over dem i anledning af anmodningen om asyl. Ligeledes, hvis man havde vidst, at pastor Povlsens søn, politiassistent Frode Povlsen, havde opfordret fremmedpolitikets leder, nuværende politimester Skaalum til at destruere emigrantkartoteket, men fået til svar:

– Det sker kun over mit lig.

Betænkelighed havde det vel også vakt, om man havde været klar over, at de mere prominente socialdemokratiske emigranter straks var evakueret til Sverige. De »almindelige« socialdemokratiske emigranter forblev uantastet her i landet under hele besættelsen. Antagelig som følge af »oktoberforliget« med socialdemokratiet.

Uden et protestens ord efterkom dansk politi trods løfterne det tyske ønske om at indfange de emigranter, vi havde lovet værn og fred.

Vi spærrede dem inde i fængsler og lejr for senere at udlevere dem til tyskerne, når det passede dem at disponere. Et sidestykke til de europæiske jødernes koncentration i ghettoer, hvorfra de ledtes til tilintetgørelseslejrene, efterhånden som de kunne indpasses i gaskamrenes og krematoriernes synkroniserede arbejds gang.

De fleste af dem blev taget på deres legale bopæl. Der er ikke mindst grund til at undre sig over Gestapos måbende forbavelse over dansk tjenstvillighed, der langt oversteg, hvad de kendte fra andre besatte lande.

Hvad dér kun kunne gennemføres ved hjælp af lokale Quislinger, ordnede det danske justitsbureaukati, det demokrati, det, vi havde beholdt »på danske hænder«, så tilfredsstillende, at der kunne ske indberetning til Berlin om dansk politis absolutte troskab mod føreren, dets samarbejdsvilje og fulde anvendelighed.

Grünert hørte til de emigranter, der blev taget i sommeren 1940, da tyskerne fremsatte begæring derom den 23. juli. Anholdelsen af ham gennemførtes med en brutalitet, der viste, hvor flinkt dansk politi havde taget ved lære.

Han boede i et logi på Henrik Ibsensvej. Politiet omringede ejendommen. Sprængte døren til lejligheden og stormede ind i kammeret hvor Grünert opholdt sig sammen med sin kone.

Først gik turen til Vestre Fængsel. Senere til Horserødlejren, hvor han blev valgt som tillidsmand af fangerne. I den egen-skab nødtes han ofte til at føre samtaler med Bentzen. En »lille latterlig bandit«, der gerne ville spille general.

I sommeren 1941 førte politiet ham til grænsen og afleverede ham til Gestapo, der den 4. august erklærede ham for »polizeilich festgenommen«. Den 22. april 1942 kom han i »Untersuchungshaft« i tugthuset Fuhlsbüttel ved Hamborg.

I Berlin har jeg studeret hans straffeakter. Anklageskriftet, der er på 16 sider, er dateret den 30. juli 1942. »Volksgerichtshof« afsagde dommen på ti års tugthus den 11. september 1942. Det var et rent held, at dansk politis tjenstivrighed ikke resulterede i dødsdom og halshugning.

Af gulnede akter fremgår det, at han har været temmelig frimodig, for ikke at sige forbløffende fræk og uimponeret overfor Gestapo.

Det livsfarlige punkt i sagen var, om Grünert havde deltaget i et møde *efter* besættelsen, hvor der var drøftet planer om antinazistisk propaganda mellem værnemagtens soldater i København. Dersom det lagdes til grund, ville deltagelsen blive tilregnet ham som landsforræderi, og dødsdommen være sikker.

Sagen så en overgang meget mørk ud. Under en gårdtur fik Grünert lejlighed til at veksle et par ord med Conrad Blenkle, et af dansk politis døds ofre, der hviskede til ham, at han ikke havde forrådt noget eller nogen, men at han ubetænksomt var kommet til at sige, at Grünert havde været med til mødet. Han lovede at trække dette udsagn tilbage, når han skulle afgive sin forklaring i »Volksgerichtshof«. Dette løfte holdt han.

- Den var jo ikke så god. Og den dag, jeg fik min sag for i »Volksgerichtshof«, nåede jeg lige inden jeg kom ind i retssalen at se to meget alvorlige mænd, der var belagt med håndjern. Det var de domfældte fra afdelingerne 1 og 3. De havde fået deres sag afgjort samme dag, som jeg skulle have min for i 2. afdeling, og når de efter dommen var

lagt i håndjern, betød det, som vi alle vidste, at de var blevet dømt til døden.

Wiatrek var blevet forræder, som det til overflod er sagt, skildret og dokumenteret. Men Grünert skånedes han. Han blev ført som vidne og havde faktisk Grünerts skæbne i sin hånd.

Han afgav forklaring om det møde mellem afdelingsledelsens medarbejdere, hvor det blev planlagt at agitere mod nazismen og krigen blandt de tyske soldater i København. Anklageren, 1. statsadvokat ved »Volksgerichtshof« Wittman, spurgte:

– Var anklagede Grünert med til det møde, eller var han ikke med?

– Det var nogle temmelig lange minutter, der nu gik, fortæller Grünert, for jeg havde været med, og Wiatrek vidste det. Sveden sprak ud af alle porer.

Wiatrek stod længe, så på mig, og sagde endelig:

– Jeg tror ikke, at han deltog.

Der var nok at dømmes for alligevel, men ikke grundlag for dødsdom. Han fandtes skyldig i transport af statsfjendtlige tryksager. I at have arbejdet på genopbygning af det kommunistiske parti i Kiel. I emigrantarbejde i København og i virksomhed for A. L. N.

Dommen blev altså på 10 års tugthus, men da han ikke havde afgivet en »freimütig und überzeugenden« tilståelse, fik han ikke fradrag for udstået varetægt. Det kom ham til skade, at han under hele sagen har »vanskeliggjort dens opklaring« ved at tilsløre og nægte kendsgerningerne.

Det lyser ud af dokumenternes beskrivelse, at Grünert ikke et øjeblik har været svag i koderne. For underholdende momenter har sagen, så dystert den end var, ikke været blotet. Ved en lejlighed var hans fortid som sportsmand på tale. Da der blev ytret tvivl om hans færdighed som bryder, demonstrerede han uopfordret og med lynets hast et hovedfaldsgreb på en af de tilstedeværende, som han slyngede i gulvet. Derefter tvivlede ingen.

Grünert hørte forøvrigt til de mange, der fik tilbud om frihed, dersom han ville gå i nazisternes tjeneste. Man forlangte ikke en gang, at han skulle være stikker, men ønskede ham som sportsinstruktør for S. A.

Det ville han ikke være. Grünert er et jævnt og enkelt menneske. Uden højtidelighed og ydre værdighed. Den gode

vært i »Am Wendländer Schilde«. Rollen som martyr eller poseren som helt er ham fremmed, ligger overhovedet ikke til ham.

Han er bare som han er. Af en simpel redelighed og med en fintmærkende samvittighed, som han retter sig efter.

Han reddede sig ikke som sportslærer for den brune ungdom, men begyndte at afsone sin straf i et gammelt tugthus, der hedder »Waldheim«. Han arbejdede i et værksted, der fremstillede dele til maskingeværer for hæren. Grünert ville ikke have været den, han er, dersom han ikke havde saboteret sit arbejde – og fået andre til det samme.

Han og hans medfanger arbejdede med en sådan sendrægtighed, og så meget gik i brokkassen, at de blev indberettet. At sabotere arbejde for værnemagten under krigen var så alvorligt, som noget kunne være. Kostede meget nemt livet. Der ankom en kommission af officerer, der skulle undersøge sagen. De forhørte Grünert med al den alvor, som tyske officerer kan frembringe.

- Langsomt? sagde Grünert, idet han indtog militær holdning med det troskyldigste blink i øjenkrogen.
- Jeg har arbejdet omhyggeligt og påpasseligt. Det drejer sig dog om ét eneste . . .
- Nå, og hvad er det?
- At vore soldater ved fronten kan blive forsynet med gode våben, så de kan vinde sejren for vort Tyskland.

Grünert så den spørgende officer ind i ansigtet med en sådan ro og uskyld, og en sådan patriotisme malet i alle sine træk, at vedkommende officer kom til at smile. Der kom ikke mere ud af sagen, men Grünert blev overført til koncentrationslejren Buchenwald.

Om sine oplevelser dér har Grünert fortalt mig nogle enkeltheder:

- Da jeg kom til lejren, var jeg enormt underernæret. Vi havde sultet i tugthuset, som du ikke gør dig nogen forestilling om. Jeg var fuldstændig afrakket. Kunne næsten ikke stå på benene. Vattersot havde jeg også.
- Men du lever jo, kan man se.
- Ja, i Buchenwald var der en stor partiafdeling mellem fangerne, og kammeraterne hjalp mig, hvad de kunne.
- Men kunne de da skaffe madvarer?
- Noget kunne organiseres. Kammeraterne havde på én

eller anden måde stjålet to pund sirup. Det var en ejendommelig diæt, men der var ikke andet at få. Jeg spiste sirupen, og hvad kammeraterne ellers kunne undvære eller stjæle, og efterhånden kom jeg en smule til hægterne.

Da han kom på benene og begyndte at se sig om i lejren, traf han en ingeniør, som han kendte fra Kiel. De havde siddet i bedriftsråd sammen for mange år siden. Denne ingeniør arbejdede i lejren som elektriker eller noget i den retning. Grünert blev hans medhjælper og fik som sådan muligheder for at færdes på det enorme areal, og det gav ham blandt andet lejlighed til at »organisere« levnedsmidler fra et af lejrkøkkenerne.

Det bestyredes af en luxemburgerinde, der modtog pelse og kostbarheder fra nogle fanger, der stjal dem under deres arbejde i en barak, hvor de sorterede og reparerede pelse, smykker og andre ting, der stammede fra Auschwitz. De havde tilhørt aflivede jøder. Blev tyverierne opdaget, var det døden, men fangerne reddede sig en del ekstraforplejning hos luxemburgerinden. Hun var på sin side rystende angst for opdagelse. Grünert opdagede sammenhængen og fik sig indyndet hos hende. Han kunne spå i hånden, sagde han. Det havde hans mor lært ham. Af luxemburgerindens hånd læste han en så beroligende, ja, glimrende, fremtid, at hun for en tid kom af med sin angst. Alligevel var hun bange for Grünert, fordi han vidste besked med hendes hælerier, og ved en lejlighed prøvede hun for en sikkerheds skyld – men altså forgæves – at skille sig af med ham ved gift.

Virksomheden som elektrikermedhjælper satte Grünert i stand til at organisere radioaflytning for partiafdelingen, så den kunne være orienteret om krigens gang og træffe de fornødne forholdsregler til fangernes redning, når sammenbrudet nåede lejren.

Grünert var i Buchenwald til befrielsen. Han overlevede, og han overlever. Han taler altid gerne om Danmark og med en venlighed, som jeg har svært ved at begribe. Men således er nu hans sindelag.

RAKKERKNÆGTE

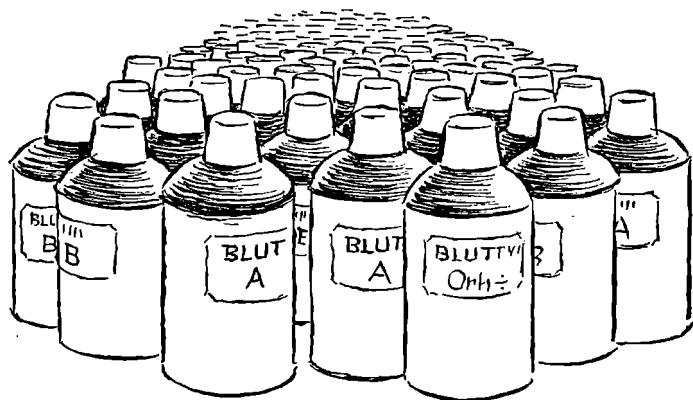
Det var en januardag i 1943. I statsfængslet Berlin-Plötzensee, bygning III, celle 326. Det var Conrad Blenkles sidste eftermiddag. Endnu en nat. En kort nat. En eneste. Næste morgen ville de hente ham. Han vidste godt, at personalet skændtes indbyrdes for at komme til at assistere. Det indbragte nemlig en belønning – på 8 cigaretter.

To embedsmænd havde været i cellen og meddelt ham, at benådning var nægtet. De havde fortalt ham, at han skulle henrettes den næste dag på nærmere angivet klokkeslet.

Forberedelserne til morgendagens halshugninger var truffet. Alt måtte være i orden, når bødlen kom. Det gjorde han på ugens to faste henrettelsesdage. Röttger var hans navn. Han havde en ejendommeligt snigende gang. To medhjælpere gik ham til hånde ved halshugninger. Tre ved hængninger. På et vink fra ham slog assistenterne det sorte forhæng for henrettelsesrummet til side. Greb det offer, der stod for tur. Hans hænder var sammenlænket på ryggen. De spændte ham fast til et brædt. Når det skubbedes ind på skafottet, der stod lige bag forhænget, udløstes faldøksen. For hvert hoved, der afhuggedes, inkasserede bødlen en præmie på 80 mark. Desuden fik han ekstraration af cigaretter. Han havde altid en hængende i munden.

Der var gået en del forberedelser forud. Den 25. november 1942 var dødsdommen afsagt i »Volksgericht« i Bellevuestrasse 15, og samme aften var han overført til Plötzenseefængslet og indsat i en af dødscellerne.

Ved indleveringen måtte fangerne afgive blodprøve. Deres blodtype skulle konstateres. I krigens senere stadium manglede militærlazareetterne blod. Der udgik ordre til de 21 rettersteder i det tyske rige om at foretage halshugningerne efter blodtype. De, der skulle dø, ordnedes, hvis der var flere på samme dag, i grupper, svarende til deres blodtype. Blodet aftappedes i termokander. – Når den ene gruppe af dagens ofre var slagtet, indtrådte en kort pause, medens kanden fjernedes og en ny til blod af næste type sattes på plads.

Henrettelserne fandt ikke sted umiddelbart efter dommen. Benådning skulle i følge retsplejeloven overvejes, inden den fik retskraft og måtte fuldbyrdes. Dette gjaldt, hvad enten der var søgt om benådning eller ej. I takt med, at luftbombardementerne tog til, afkortedes fristen. I august 1943 gav Hitler ordre til fremskyndelse af henrettelserne. Det hastede med at myrde.

Cirka 32.000 dødsdomme fuldbyrdedes i Hitler-tidens Stortyskland. Benådet til livsvarigt tugthus blev knap 3 %. Mest dømte, der – stående foran skafottet – var brudt sammen og blevet stikkere. At købe livet ved at angive kammerater kunne lade sig gøre.

For at undgå misforståelser, skal jeg understrege, at tallet 32.000 angiver de fuldbyrdede dødsdomme. Men desuden fandt der et uoverskueligt antal henrettelser sted, uden at dom var afsagt. Om antallet af sådanne arbitrære henrettelser kan kun gisnes.

Shirer oplyser om koncentrationslejren Mauthausen, der indrettedes i Østrig efter »Anschluss«:

» . . . Mauthausen skulle komme til at erhverve den frygtelige rekord som den tyske koncentrationslejr (udryddelseslejrene i øst var noget andet) med det største antal officielt registrerede henrettelser – 35.318 – i de seks et halvt år, den eksisterede . . . «

Som regel fuldbyrdedes dødsdommene ved halshugning, men af og til ved hængning. Hvornår det ene og hvornår det andet, står mig ikke helt klart. Nogen tid før eksekutionen be-

gyndte de umiddelbare forberedelser. En statsadvokat, der repræsenterede »fuldbyrdelsesmyndigheden«, og en embedsmand fra statsadvokaturen trådte ind i cellen til den dømte. Om deres ærinde skrev de en rapport.

Den dømte fik forelæst domskonklusionen og justitsministerens afgørelse om, at benådning ikke var tilstået.

» . . . Derefter blev det tilkendegivet den dømte, at fuldbyrdelsen af dommen ville ske ved halshugning den næste dag i statsfængslets henrettelsesbygning . . . «

Dersom domfældte havde særlige ønsker om mad, tobak, drikkevarer, gejstlig hjælp eller tilladelse til at skrive til pårørende, kunne han fremsætte ønske derom overfor fængselsledelsen.

Nogle af de dømte blev altså hængt. Det skete f. eks. i Plötzensee i en periode, hvor guillotinen var til reparation, fordi den var beskadiget under et luftangreb.

Efter straffeloven skulle fuldbyrdelsen af dødsdomme ske ved halshugning, men denne bestemmelse blev til dels sat ud af kraft ved en forordning, der udstedtes kort efter Hitlers magtovertagelse, nemlig den 29. marts 1933, og i den hed det:

» . . . Hvis nogen dømmes til døden på grund af en mod den offentlige sikkerhed rettet forbrydelse, kan rigsregeringen (læs: Hitler) anordne, at fuldbyrdelsen sker ved hængning . . . «

De såkaldte »Volksschädlinge«, der dømtes til døden af en særdomstol for plyndring efter en forordning af 5. december 1939, kunne i alle tilfælde henrettes på denne måde, hvis det besluttedes af de fuldbyrdende myndigheder.

I henrettelsesbygningen var der i det rum, hvor halshugningen fandt sted, indmuret en jernskinne. Fra væg til væg. På den var der 8 kroge, som brugtes til hængning.

Der foreligger en beretning om fremgangsmåden*). Den er skrevet af en funktionær, der havde sin daglige gang i Plötzensee i den periode, hvor guillotinen var til reparation. Denne beretning lyder således:

» . . . Fuldbyrdelsen af dødsdommene fandt sted ved hængning. Som øjenvidner i de følgende dage gentagne

*) Gotomski/Loch: Der Tod von Plötzensee«. Berlin 1969.

gange berettede, blev 8 domfældte ad gangen med 20 minutters mellemrum – der henrettedes altså 8 mennesker på 20 minutter – lænket til hverandre og ført gennem gårdene ind til den såkaldte blok 4, hvor galgen (den nævnte jernskinne. CM) var indmuret. De blev hængt af skarpetteren Röttger fra Hannover og hans tre medhjælpere. Hængningen skete på den måde, at Röttger stod på en skammel og lagde et reb om halsen på den domfældte, der blev fastholdt af de tre medhjælpere. Efter at de havde løftet den dømte fra gulvet, gjorde Röttger rebet fast i en af krogene, og derefter gav medhjælperne slip på den dømtes krop. Bevidstløsheden indtraf i alle tilfælde med det samme . . . «

Ved den lejlighed, som denne beskrivelse angår – natten mellem den 5. og 6. september 1943 – nåede Röttger fra kl. 19,30 til 08,30 at hænge 186 tyske frihedskæmpere. D. v. s. at der i gennemsnit blev hængt 8 for hvert 35. minut. Det må retfærdigvis holdes bødlen til gode, at han flere gange blev afbrudt i sit arbejde, fordi der kom luftalarm.

Omsider gryede så den dag over det enorme, det grå, krigstrætte Berlin, da livets timeglas randt ud for Blenkle. Den 20. januar 1943. Det sidste farvel var sagt. Det sidste spørgsmål, han stillede ved det sidste besøg, lød: »Hvorledes går det ved Stalingrad?«.

Blenkle benyttede sig af den ret, der tilkom den, der skulle henrettes, til at forlange noget at spise. Fangerne i Plötzensees dødsceller sultede ubarmhertigt. I ugevis havde han prøvet at ave den sviende hungerfølelse ved at tygge og nedsvælge papir. Fængselsbetjenten hed Block. Høj og mager. Hans furede ansigt var ubevægeligt. Hans uniform korrekt. Fnugfri, som blev den rensset og presset hver eneste dag. Forhenværende underofficer. Kun én gang havde han talt med Blenkle. Det var, da han havde fået meddelelse om, at hans sidste søn var faldet ved Volga. Tre havde han mistet. En tåre piblede i hans gamle, blegblå øjne. Den dødsdømte Blenkle havde haft trøstens ord tilovers for ham. Hverken før eller senere havde Block mælet én stavelse, der ikke havde med tjenesten at gøre, til fangen.

Det gjorde han heller ikke denne januardag, da han bragte bakken med det reglementerede sidste måltid. Brød, leverpølse. Endnu en gang ville Blenkle prøve at være mæt. Langsomt tyggede han sit livs sidste brød.

Den protestantiske fængselspræst hed Poelschau. Han hav-

de skaffet Blenkle bøger. At læse var ham en livsformødenhed. Den sidste bog var en populær verdenshistorie. Han omtaler den i afskedsbrevet til hustruen:

» . . . I de sidste dage har jeg læst Knauers »Weltgeschichte«. Endnu en gang holdt jeg mig for øje, hvorledes menneskehedens historie uafadeligt bevæger sig fra det lave mod højderne, hvorledes den trods al modstand når frem til målet . . . «

Poelschau lukkede sig ind i cellen.

- Ønsker De en pille? En beroligende?
- Nej.
- Ønsker De en samtale med mig?
- Jeg siger Dem tak, hr. doktor, men det ønsker jeg ikke. Nu har jeg spist, og de tre breve, jeg har lov at skrive, vil jeg gerne forme i ro og ensomhed.

Han smilede. Vemodigt. Tre brevblanketter lå foran ham. Pladsen til teksten var knap. Han tog pennen og skrev. Med fast hånd. Eftertænksomt. Livet gled forbi ham. Nu var det slut.

Tøvende valgte han sine afskedsord. Et brev til hans hustru Käte, et til datteren, den 17-årige Klara, og et til hans tanter.

Block observerede ham uafbrudt gennem dørens observationsrude. Hundreder af mennesker havde han tjenstligt betragtet i deres livs sidste stund. Nu var det Blenkle, der skulle dø. Han lagde pennen fra sig. Læste brevene endnu en gang. Rejste sig. Skridtede cellen af.

Vishedens ro faldt over ham.

Han hørte skridt på gangen. Celledøren åbnedes. Block gjorde honnør . . .

Færdig med at leve var Blenkle ikke, da døden hentede ham. Han var en mand i sine bedste år. I dødscellen fyldte han 42. Det var den 28. december. Han havde ventet meget af sit liv, der nu skulle udslettes. Om få minutter. Jeg har talt med mange mennesker, der har kendt ham. Jeg har læst om ham i breve og bøger. Betragtet hans billede. Mener at kende ham.

- En spinkel, mørkhåret mand med disse brune øjne, som man aldrig ser til bunds i.

Således omtales han af Magda Madsen, i hvis hjem på Østerbro de tre danske kriminalbetjente lagde sig på lur efter ham – og havde heldet med sig.

– Conrad var min bedste ven og kammerat. Lune og munterhed. Godhed og omsorg for andre, det var hans væsen.

Det er en af hans mange danske venner, Marius Alexandersen, der mindes ham med disse ord.

I strafakterne karakteriserer Gestapo ham således:

» . . . Blenkle var typen på den fanatiske kommunist, der stadig har holdt sig strengt til den af partiet foreskrevne retningslinje om ikke at sigø mere, end ubetinget nødvendigt. Han har også undgået at fremkomme med oplysninger, som kunne belaste andre meningsfæller . . . «

Blenkles far var en maskinarbejder, der havde overtaget et lille værtshus i et af Berlins mest udprægede arbejderkvarterer. Det var i Neukölln. Boppstrasse 1 for at være nøjagtig. Faderen og bedstefaderen var solide socialdemokrater, og værtshuset blev et samlingssted for kvarterets politisk interesserede arbejdere.

I disse omgivelser voksede Conrad op. Han gik i kommuneskole til 1916. Kom i bagerlære. Det var under den første verdenskrig. Hvad han mærkede mest til i sin barndom og første ungdom, var nød, sult og – død.

Hvor han hørte til, var der ingen tvivl om i hans sind. Med 18 år sluttede han sig til den revolutionære ungdomsorganisation, »Freie sozialistische Jugend«, der var grundlagt på Liebknechts initiativ. Han var endnu ikke fyldt 18 år, da Horst von Pflugk-Hartung, den fascistiske friskarefører, myrdede Karl Liebknecht. Senere søgte han som bekendt dækning i Danmark. Arbejdermorderen nød Staunings bevågenhed. Hos os fik han ly og beskyttelse. Fra vort land drev han i flere år tysk spionage. Med regeringens viden og billigelse.

Blenkle tilhørte den slægt af unge tyske arbejdere, der havde aflagt løfte om – ja, svoret på – at Rosa Luxemburgs og Karl Liebknechts testamente til det tyske folk skulle opfyldes. – Som det senere blev i den ene tyske stat.

Dette sit ungdoms løfte har han haft i tankerne, de sidste minutter i den grå celle i det store dystre fængsel, medens han ventede på at blive ført til skafottet. Det var hans urokkelige troskab mod det ideal om medmenneskelighed og godhed, der

var hans, som bragte ham under øksen. Den, - ja og så dansk nederdrægtighed.

Medens jeg skriver disse linjer, har jeg et ungdomsbillede af Conrad Blenkle liggende ved siden af mig. Et godt og klogt ansigt. Åbent og venligt. Blidt og sørgmodigt.

Ligger der over disse alvorlige træk og i disse tankefulde øjne noget, som en anelse, om den skæbne, der skulle indhente ham?

På vidt forskellig måde modtager menneskene den voldsomme død. I krigen. Under bødlens økse eller i galgens reb. Der er dem, der »svigter«. Lover og gør alt, blot de må overleve. Utilregnelige. Skrigende af rædsel. De handler ud fra den angst, der er nedlagt i alt levende. Uden vilje. Jeg kender dem, der har tigget og forrådt for at måtte blive i live. Om dem skal intet fordømmende og intet nedsættende ord flyde fra min pen. At fordømme svaghed er ikke min sag. Kun at berette.

Også jeg har smagt den angst, der kan krybe ind i sindet, når det prisgivne, forsvarsløse gidsel i fængslets ensomme nat ikke kan tvinge tanken. Tanken på, hvad hans lod monne blive. Og jeg har dog kun oplevet henrettelsen som en truende fremtidig mulighed. Alligevel kan jeg leve mig ind i, hvorledes det menneske må føle, der hvileløst kaster sig på lejet. Vidende, at når den kommende dag gør mørket gråt, vil han for sidste gang høre slutterens nøgle. For sidste gang se cellens dør åbnes.

At hæfte forrædernavnet på den, der bryder sammen i livets sidste stund, må andre gøre. Jeg kan derimod beundre dem, der har styrke til at håne døden.

Medens Blenkle ventede i Plötzensee, henrettede bødlen - det var den 22. december 1942 - 11 medlemmer af »Det røde Kapel«. 11 kommunister. De blev hængt. På Hitlers udtrykkelige ordre. Det var for at det kunne ske, som føreren befalede, at jernskinnen med krogene blev muret ind i henrettelsesrummets murværk. Bag guillotinen. Der foreligger vidnesbyrd om deres sidste time. Den ene af dem, Harro Schulze-Boysen, råbte til sine kammerater:

- Var I blot her. I skulle se mig le ad døden. Den har jeg for længst besejret. I Europa er det nu én gang således, at åndens ager må gødes med blod.

Under galgen tilråbte han sine bødler

- Jeg dør som kommunist.

Fra breve og beretninger ved jeg noget om det, der be-

skæftigede Conrad Blenkles tanker i de sidste timer. Det vidnes der om i et afskedsbrev, han på sin dødsdag skrev til sin 17-årige datter Klara:

Berlin-Plötzensee, d. 20.1.1943

»Min kære lille Klara.

Jeg må tage afsked fra dig. Lev vel. Jeg har levet min sidste eftermiddag og går roligt afslutningen i møde. Jeg har gjort, som vi sang om det, da vi var unge:

»Und kommt einst der rauhe Sensemann
Und holt mich zur letzten Fahrt,
Dann schau das Leben ich mir einmal noch an
Und rüste auf eigene Art.
Ich nehme die Klampfe von der Wand
Und lasse das Trauern sein
Und zieh in das ferne fremde Land
Mit Singsang und Klingklang hinein.«

(»Og når den barske mand med leen kommer
og henter mig
til den sidste rejse, så vil jeg endnu engang
betragte
mit liv og gøre mig klar på min facon.
Jeg tar mandolinen ned fra væggen og blæser
på sorgen
og drager ind i det fjerne fremmede land med
sang og klingeling«)

Jeg har levet som kæmper og dør som kæmper. At kunne gå ind for en idé er stort og ærefuldt. Det har givet mig kraft til det sidste.

Du er det menneske, der er mig nærmest. Din kærlighed og din agtelse er det værdifuldeste for mig. Når jeg ser tilbage på mit liv og gør regnskabet op, kan jeg i det store og hele være tilfreds. Også jeg har været et menneske med svaghed og fejl. Trods det ved jeg, at mit liv var af værdi, og at jeg har ydet noget nyttigt.

Min sidste formaning til dig er: Du skal stedse være ansvarsbevidst i dine handlinger og uafsladeligt arbejde på din fuldkommengørelse. Du skal aldrig skåne dig selv, når det drejer sig om noget stort, som du må gå ind for.

Lev vel og tænk på din fader, der elsker dig så inderligt«.

Sikkert har han i hin sidste nat prøvet sig selv. Vejet og vurderet sin gerning. Hans liv er som en åben bog.

Et par glimt og nogle få data fra hans tilværelse, før han kom til Danmark i slutningen af december 1937.

Han blev i en meget ung alder »professionel« revolutionær. Da han havde været medlem af »Freie sozialistische Jugend« et par år og af »Tysklands kommunistiske Parti« fra dets grundlæggelse i 1919, blev han i 1922 valgt til sekretær i »Tysklands kommunistiske Ungdom«. Dette navn havde organisationen antaget. Først virkede han i Berlin-Brandenburg. I 1923 blev han medlem af ungdomsforbundets centralkomité. Dets formand var han fra 1924.

Conrad Blenkle var en alvorlig mand. Jernflittig og umådeholdent læsende. Kommunist af hjerte og hjerne. Beskedenhed og venlighed forenet med ubøjelig karakterstyrke. Et forfinet og højt kultiveret menneske. De vidnesbyrd, vi har om ham fra den tid, udkrystalliserer sig i det skudsmål, en af dem, der kendte ham bedst siden 1922, har givet:

– Han hadede overfladiskhed, frasemageri og popularitetsjageri.

Som han var, således var de bedste af de tyske kommunister, der voksede op i årene efter krigens »Götterdämmerung«. – Af tilbøjelighed og type nærmest en stille lærd. Af pligt en ærlig, klassetro og ubøjelig politiker af en moralsk beskaffenhed, der er meget fremmed for den ungdom, der ved ordet »politiker« må associere til en Krag og en Hækkerup.

Han var med til at lede den mægtige ungdomsorganisation – den havde i 1923 ikke færre end 70.000 medlemmer – gennem den vanskelige tid i begyndelsen af tyverne. En periode af indre strid og af den tilbagegang, der var en følge af det nederlag, som de socialdemokratiske ledere havde tilføjet den tyske arbejderrevolution. Men Blenkle havde det mod, der skulle til for at sige sandheden, også den ubehagelige og ugerne hørte. Til at gøre det af med illusioner og opgive forældede arbejdsmetoder.

Jeg ville gerne, om det kunne lykkes at tegne et billede af denne unge mand, så han kan – om ikke begribes, – så dog skimtes af vore dages unge, hvem denne bog først og fremmest er skrevet for. Dem, hvem en værre fremtid kan vente, men som er mindre forberedt. – Hvis reaktion undertiden er flugten fra virkeligheden snarere end kampen mod den.

Blenkle var barn af en anden tid end vor. En hårdere og alvorligere. Ubønhørlig var han i de krav, han stillede til sig selv, mere end til andre.

En mand med Blenkles begavelse og karakter kunne det tyske kommunistiske parti bruge. I 1924–25 var han ungdomsforbundets repræsentant i den kommunistiske ungdomsinternationale i Moskva. Socialismens land oplevede han under et par besøg.

23 år gammel indvalgte han i partiets centralkomité, og samme år blev han medlem af dets forretningsudvalg. (Politbureau).

I 1928 stemte arbejderne ham ind i den tyske rigsdag. Han var dens yngste medlem, indtil Brüning udskrev nyvalg i 1930, og den politiske udvikling, der førte til, at den tyske monopolkapital gjorde Hitler til rigets kansler, sprængte de forfatningsmæssige dæmninger, tog en sådan fart, at de socialdemokrater, der har ansvaret for det, der skete – for Hitler, for krigen, for Auschwitz – mistede pusten. Samme år, som han sattes ind i rigsdagen, afholdtes Kominterns VI verdenskongres. Den indvalgte ham i eksekutivkomiteen, den mægtige EKKI.

Enhver politisk aktivitet, som ikke passede den tyske reaktion, lod den sine dommere straffe som »højforræderi« eller »forberedelse til højforræderi«.

Blenkle gik ikke ram forbi. Påskudet fandt man i, at han havde talt til arbejderne i Berlin-Neukölln. Det var, da den socialdemokratiske politipræsident Karl Zörgiebel forbød dem at demonstrere den 1. maj 1929.

Vi, der nu er gamle, mindes de blodige majdage. For at tækkes den reaktion, der greb efter magtens tøjler, provokeredes til uroligheder i Berlin. I dagene før den 1. maj kunne pressen (arbejderavisen »Die Welt am Abend«) meddele, at der blev truffet forberedelser i politipræsidiets til med magt at hindre de majdemonstrationer, som politiet havde forbudt.

Mod disse borgerkrigsmanøvrer reagerede Neuköllns arbejdere. Protestdemonstration afholdtes den 30. april. Blenkle talte. Politiet huggede ind på de fredelige demonstranter. Som det ikke er fornødent at skildre. Som vi så godt kender det. Forskellen mellem Zörgiebels preussiske betjente og deres københavnske kolleger er mindre end ringe.

At demonstrere trods forbud var arbejdernes forsæt. En ret, som de ikke ville lade sig berøve. Politiet fik ordre til at forhindre det med våbenmagt. 31 arbejdere blev dræbt af det socialdemokratiske politi. Et mangefold sårede og 1200 anholdte. At have protesteret mod dette overgreb var det »højforræderi«, magthaverne ville straffe Blenkle for.

Han var midlertidigt dækket af sin parlamentariske immuni-

tet. Den bortfaldt, da Hindenburg den 18. juli 1930 opløste rigsdagen efter at være begyndt på at styre ved hjælp af nødforordninger.

Blenkle undgik anholdelsen ved at gå under jorden. Fredløshedens bitre brød fik han for første gang at smage.

Da den borgerlige legalitet brød sammen, forberedte det kommunistiske parti sig på illegaliteten, som det havde pligt til efter »Kominterns« statutt. Som det danske parti gjorde i april-dagene 1940.

Blenkle sendtes på illegalt partiarbejde til Düsseldorf. Blev fundet af en af politiets stikkere og anholdt. Senere dømte rigsretten i Leipzig ham til fæstningsarrest i 1½ år. Den udstod han i Neu-Strelitz. Han løslodes efter endt afsoning den 29. december 1932, dagen efter sin 31. fødselsdag. Fire uger før den tyske sværindustri stormægtigheder befalede deres underkøbte præsident, den totalt senile generalfeltmarskal og krigsforbryder Paul v. Beneckendorf und von Hindenburg at gøre Hitler til rigets kansler. Betalingen havde den gamle hædersmand fået på forskud: Monopolkapitalens organisationer havde foræret ham kæmpegodset »Neudeck« i Østpreussen. Men det er en anden historie.

Efter løsladelsen den 29. december 1932, stillede Blenkle sig til rådighed for sit parti, der sendte ham til Schlesien for at lede valgkampen. Han rejste og gjorde sin pligt vel vidende, at førende kommunister, der blev i Tyskland, var »døde på orlov«.

Fra Schlesien blev han kaldt til Berlin. Til arbejde i partiets illegale distriktsledelse.

En af hans medarbejdere Anton Ackermann beretter om, hvorledes han fra årsskiftet 1933-34 samarbejdede med Blenkle:

» . . . Conrad Blenkle var en ledende kommunist, og som sådan var han kendt over hele Tyskland . . . Han vidste selvfølgelig ganske nøje, hvad der forestod ham, dersom han skulle falde i hænderne på fascisterne. Da vi i slutningen af 1933 blev bragt i forbindelse med hinanden på et illegalt møde i den vestlige del af Charlottenburg, var distriktsledelsen for partiets Berliner-afdeling blevet arresteret for femte gang. Af sekretariatets fire medlemmer var kun Blenkle tilbage . . . Vi havde brug for ham. Han var uundværlig og måtte blive, skønt det for længst var besluttet, at han skulle trækkes tilbage fra det illegale arbejde i Berlin, fordi han var for kendt dér og udsatte sig selv og andre for fare. Desuden

var lægehjælp påtrængende nødvendig, idet hans øjensygdom hurtigt forværrede sig. Han blev i Berlin, så længe det var nødvendigt for på ny at sammenknytte organisationens sønderrevne forbindelser. Kun ved hans bistand kunne distriktsapparatet opbygges . . . «

I foråret 1934, da den illegale distriktsorganisation fungerede, fik Blenkle partiledelsens ordre til at forlade Tyskland og begive sig til Saarområdet. Hans udlændighed – med afbrydelse af en periode i 1936/37, da han arbejdede illegalt i Bremen – der varede ved, indtil tre danske kriminalbetjente fangede ham i Vejrgade i København og afleverede ham til hans bødler, tog sin begyndelse.

Hans arbejde i Amsterdam, Bremen, Frankrig og Schweiz må jeg forbigå i denne fremstilling. I december måned 1937 ankom han til København på falsk pas og med ordre til at indtræde som medlem af »Abschnittsleitung Nord« (A.L.N.).

I anden sammenhæng vil jeg i næste bind redegøre for Blenkles politiske indsats mod Wiatreks politiske selvopgivelse og for hans øvrige virke i København. Nogle enkeltheder om den fælles dansk-tyske politiaktion mod afsnitsledelsens tilbageblevne stab skal blive fremdraget og belyst.

Efter at Wiatrek var taget den 19. maj 1941 på vej til mødet i Smedetoften, og Helms i oktober, og efter at begge var ført til Tyskland, vendte de tilbage til København med flyveren fra Hamborg – under bevogtning naturligvis – og hjalp det dansk-tyske Gestapo med at trevle A.L.N. op. Med at fange Conrad Blenkle.

Ville man slå sig til tåls med, hvad de parlamentariske kommissioner har at sige om disse nedrige gerninger, blev man dog ikke klog på andet, end at dansk justits i denne som i andre sager handlede i overensstemmelse med sin og sine udøvers fundamentale fejhed og gemenhed. I bilagene til de parlamentariske kommissioners beretning VII, aktstykker bind 1, side 151 ff aftrykkes en lang redegørelse for den virksomhed, den særlige afdeling under dansk politi (S.A. – Statsadvokatens Afdeling), hvis opgave det var at gå Gestapo til hånde, udfoldede under besættelsen.

Side 188 findes nogle linjer om A.L.N., og det erkendes her, at man fra dansk side var helt på det rene med, hvad det var, man gjorde:

»I nogle tilfælde var formålet med udleveringskravet dog helt utvivlsomt alene eller navnlig ønsket om gennemførelse

af undersøgelser og straffesager vedrørende illegal virksomhed i Tyskland og dennes forbindelse til udlandet incl. Danmark.«

Hvilken nobel diskretion. Det lokale danske Gestapo vidste til fulde, at når tyskerne ville have Blenkle og andre udleveret – så var det for at halshugge dem.

Redegørelsen indeholder derefter en forvrænget fremstilling af, hvordan Gestapo fik færtten af, at der i København stadig opholdt sig »funktionærer i K.P.D.-abschnittsleitung Nord«, og hvorledes det fik oplysninger, der kunne føre til deres identifikation og anholdelse. Og så hedder det:

»Gennem det tyske gesandtskab rettedes der henvendelse til Statsadvokatens Afdeling om at bistå nogle fra Hamborg ankomne tyske politimænd med den nærmere undersøgelse og identifikation her på stedet og om anholdelse af de pågældende. Dette krav blev imødekommet, og de af danske politimænd i samarbejde med de nævnte tyskere foretagne undersøgelser og observationer førte til anholdelse af to af de ledende inden for »Abschnittsleitung Nord«, der begge efter derom fremsat officiel begæring blev udvist til Tyskland og ved grænsen afleveret til det tyske politi. I december 1941 blev der i den samme sag på ny anmodet om tilsvarende bistand. Kravet blev imødekommet og førte også denne gang til anholdelse af eftersøgte«.

De to første, der nævnes, er Heinrich Wiatrek og Paul Helms. Den sidste er Conrad Blenkle.

Dette er, hvad de til befolkningens vildførelse nedsatte parlamentariske kommissioner mener, danskerne har godt af at vide om de justitsforbrydelser, – om de mord på frihedskæmpere – jeg her beskæftiger mig med.

Selvfølgelig skulle den fredløse Conrad Blenkle ikke have begivet sig til et af sine sædvanlige spisesteder den dag, han blev taget af tre danske rakkerknægte fra politigården. Men bagklogskab er billig.

Efter Helms anholdelse og nogle uger før han selv blev taget, havde han en eftermiddag spadseret en tur i Frederiksberg Have sammen med en af sine medarbejdere fra den tidligere afsnitsledelse, som jeg har besøgt i hans hjem i Berlin for at få lidt at vide.

– Jo, det var uforsigtigt af ham at gå til Markeprand Mad-

sen i Vejrøgade den aften. Vi vidste jo, at Poul Helms var taget, og vi måtte jo også regne med, at Gestapo måske fik ham til at tale.

Det havde han også gjort, og han kendte Blenkles og andre kammeraters tilholdssteder i København. Der var, så vidt jeg ved, 21 at skifte imellem. Den 16. december 1941 var de alle besat af politi. Tre danske betjente hvert sted. Mindst 63 danske politifolk var altså rykket ud for at tage Blenkle.

– Talte I om, at han ikke burde bruge sine sædvanlige tilholdssteder mere?

– Ja, det gjorde vi. Da vi i sin tid, lige efter Helms' arrestation, gik rundt ude i Frederiksberg have, var Blenkle lidt modfalden. Han tvivlede om, at vi kunne klare os ret længe nu, da både Paul Helms og Wiatrek var taget.

– »Vi«, hvem er vi?

– Du ved da, at vi var en gruppe tyske kommunister tilbage, som ikke var arresteret, og som fortsatte modstandskampen til 1945. Til kapitulationen?

– Ja, Drögemöller og Brenzel og hele gruppen omkring »Deutsche Nachrichten«.

– Ja, netop. Jeg prøvede at få tilliden vakt til live i vor kammerat, og troede, det var lykkedes. Men senere gik han altså lige i den stillede fælde.

– Vidste han ...

– Hvad det kostede? Ja, både han og det danske politi vidste ganske nøje, at dersom han faldt i tyskernes magt, var det døden.

– Det var slemt for jer ...

– At miste Blenkle var et knusende slag. Han var den modigste og klogeste. Livsbekræftende af væsen. Jeg mindes ikke at have set ham så modfalden før, som den eftermiddag. Han var for øvrigt den sidste, vi mistede. Da Gestapo havde fanget ham, regnede de med, at det tyske modstandsarbejde fra Danmark var slut.

– De tog fejl.

– Ja, alvorligt endda.

I Vejrøgade nummer 14 på Østerbro bor lærer Ejner Markeprand Madsens søstre den dag i dag. Et par fine ældre damer. Stor og hyggelig er lejligheden. Den er i dag, som den var i 1941. Jeg tog ud for at besøge søstrene. For at tale med dem om Blenkle og for at danne mig et indtryk af det, der skete.

– Jeg ved i grunden ikke, hvordan Ejner kom i forbindelse med Conrad Blenkle, som vi for resten kaldte Fritz, sagde Magda Madsen,

– Både min bror og jeg er – og var – kommunister. Vi boede her i lejligheden den gang. Vi tre søstre, Ejner og far og mor.

Han begyndte at dukke op hos os i sommeren 41. Nogle gange her og nogle gange i et sommerhus, vi havde i Lyngby.

– Boede han hos jer?

– Nej, han havde spisested her. Han kom én gang om ugen mellem kl. 18 og 19. Spiste med os. Sad et par timer og hyggede sig. Forsvandt så og kom igen på samme tid den næste uge. – Han er et af de mest tiltalende mennesker, jeg har kendt. Meget venlig, men meget fåmælt, når det gjaldt ham selv. Og vi spurgte jo ikke i de tider. Nysgerrighed havde vi vænnet os af med.

Det kunne en sjælden gang ske, at han opsøgte mig om dagen på mit kontor. Det var vel, når han følte sig for ensom. Han kunne sidde og snakke en stund. Ryge en cigaret eller to – og så var han væk. Selvfølgelig tænkte vi nok, at han var kommunistisk emigrant. Men vidste intet og spurgte ikke.

At han var tidligere medlem af den tyske rigsdag, og at han var første mand i K.P.D.'s afdeling, det vidste jeg ikke, før politiet fortalte det efter anholdelsen, og jeg anede for resten ikke, at der var noget som en tysk afdeling her i København.

Hvad Ejner vidste, skal jeg ikke kunne sige. Men de tre har vidst det, de svin . . .

Stærke ord er ikke Magda Madsens sag. Hun er mild og venlig, som hun sidder dér i stolen i det smukke, gammeldags hjem. Men erindringen om de tre danske rakkerknægte får vreden til at koge.

– Hvor var vi dumme. Vi følte os mærkværdig trygge over for politiet. Ganske vist havde vi oplevet den 22. juni, men jeg forstår det ikke – vi tænkte os ikke muligheden af, at dansk politi . . .

– Nå ja, vi var jo mange, der ikke troede, hvad vi i grunden godt vidste.

– Men i hvert fald. Vi havde ingen signaler aftalt, så han kunne se fra gaden eller gården, om der var fri bane. Ikke

noget med en blomst i vinduet eller et tændt lys. Det havde været så let, men vi gjorde det altså ikke.

– Men det var den 16. december 1941, at han blev taget . . .

– Den dag skal jeg ikke glemme. Hvor mange gange har jeg ikke genoplevet den. Tænkt på, om vi har undladt noget, vi kunne have gjort. Det var om eftermiddagen. Min mor stod i køkkenet og var ved at lave maden. Vi tre søstre var hjemme. Min bror også.

Det ringede. Jeg tænkte, det var Blenkle – Fritz – der kom lidt tidligt, men da jeg lukkede op, stod der tre mænd i cotton-coats og med blød hat. De sagde, at de var politifolk, og den ene satte en fod i dørsprækken og trængte sig ind. Stupide var de, og brutale så de ud. De sagde, at de søgte efter en tysk emigrant, der skulle komme hos os.

– Hvorpå du sagde, at det måtte være en misforståelse . . .

– Ja, selvfølgelig. De masede sig straks ud i køkkenet og var ved at skræmme livet af min gamle mor. Hun fik et hjerteanfald, men det gjorde ikke indtryk på dem. Om de i det hele taget fattede det, ved jeg ikke. Frække var de. Spurgte min syge mor, om hun ventede gæster. Da hun nægtede, vrængede de »Nå, mon ikke«.

Et par bavianer af den slags, som man må finde til det, som ordentlige mennesker ikke lader sig bruge til.

– Retskendelse . . .

– De viste ingen. I hvert fald ikke til mig.

– Var der ingen tysker med?

– Nej, netop ikke. De havde overhovedet ikke behøvet at finde nogen. På én eller anden måde fik Ejner anbragt en seddel i brevkassen. Der stod ikke noget på den. Ment som en advarsel til Blenkle, men det nyttede desværre ikke noget.

Til sædvanlig tid ringede Blenkle. Jeg lukkede i en fart døren på klem og hviskede: »Forsvind«.

Blenkle styrtede ned ad trappen. Betjentene fejede mig til side. Før ned ad trappen og overmandede Blenkle, inden han nåede ned.

De førte ham ind i lejligheden. Du ser, vi har gammeldags køkkendør og køkkentrappe ned til gården.

Hvordan husker jeg ikke i enkeltheder, men pludselig var der stort spektakel. Det var lykkedes Blenkle at smutte fra betjentene. Gennem gangen. Ud ad køkkendøren og ned ad bagtrappen. Ejner bagefter for at dække ham.

– Og du er sikker på, at der ingen tyskere var med?

- Stensikker. De tre gangstere vidste, hvad sagen drejede sig om. De havde kunnet lade ham løbe uden gran af risiko.
- Det har vel været et par af de sædvanlige nazibetjente, som korpset var fuldt af den gang, da de endnu regnede med Frits Clausens magtovertagelse. Det var jo først senere, at betjentene blev nationale.
- Det skal jeg ikke kunne sige. Jeg gik ind i soveværelset. Min mor lå på sengen med sit hjerteanfald. Du ser den franske dør dér. Jeg så en klynge mennesker stimlet sammen dér nede.

Magda Madsen pegede på en indkørsel fra Australiensvej.

- Der var en del tilskuere. De tre betjente. Min bror. Betjentene havde fat i Blenkle.

Den ene af betjentene var løbet efter Blenkle og min bror ned ad køkkentrappen. Den anden ad hovedtrappen for at afskære Blenkle fra at komme ud på Australiensvej. Det lykkedes kun alt for godt. Desværre. Nu havde de ham igen. Min bror råbte til betjentene: »Slip ham dog. Det er en tysk kommunist. Han bliver henrettet, dersom de får ham.« Jeg mindes også, at min bror opfordrede de sammenstimlede til at befri Blenkle, men ingen rørte sig.

- Jeg har læst i en tysk fremstilling, at folk, der var kommet til stede, prøvede at befri Blenkle, men at betjentene forhindrede det og trak revolverne frem.

- Det er en legende. Desværre. Ingen rørte en finger.

Hvad der videre skete, så jeg ikke. Min mor blev med ét dårligere, og jeg måtte tage mig af hende.

Men fra min bror og andre ved jeg naturligvis besked. Da ingen ville hjælpe, gik min bror løs på betjentene.

- Så vidt jeg husker, er din bror en spinkel mand . . .

- Ja, men modig og hurtig. Han fik faktisk befriet Blenkle, der styrtede af sted. Men han mistede sine briller, og så er han halvblind. Betjentene indhentede ham igen, inden han var nået ud på gaden. En af tilskuerne må have tilkaldt en transportvogn fra politigården. Den kom, og de kørte med både min bror og Blenkle.

- Din bror blev jo straffet for vold mod politiet . . .

- Ja, først blev han gennemtævet i transportvognen af de dér danske SA-betjente. De kom fra en afdeling inde på politigården, der hed SA-afdelingen.

- Ja, der var sådan en . . .

- Han blev så mishandlet, at han måtte under lægebehand-

ling, da han omsider kom i fængslet, og han var under lægebehandling under hele varetægten, der varede ca. 14 dage. Senere fik han en bøde i byretten, men anklagemyndigheden ankede dommen til landsretten, hvor den skærpedes til tre måneders fængsel.

– Der var vel domsmænd . . .

– Ja, men det gjorde ikke sagen anderledes.

– Nej, de er jo sjældent så meget bevendt, som dem i byretten, der ville afgøre sagen med bøde.

– Nogle dage senere blev min søster og jeg tilsagt til et forhør på politigården. Hvad der skete, husker jeg ikke mere. Kun ét, nemlig at den afhørende politimand sagde, at han havde transporteret Blenkle til Hamborg, at han kunne hilse, og at der ikke ville ske Blenkle noget.

Jeg svarede: »Tror De selv på den?«

– Han har været fuld af løgn den betjent. Som de jo er. Jeg kan fortælle dig, at Blenkle blev overleveret til Gestapo på Politigården og ført til Hamborg af en ondartet Gestapomand, der hed Helms.

– Nå, det vidste jeg ikke.

Min mor blev forhørt hjemme. Hun var for syg til at tage hjemmefra, men forhøres skulle hun. Jeg blev jaget ud af værelset, medens det foregik.

– Selvfølgelig lyttede du ved nøglehullet?

– Ja, og jeg hørte noget, som gjorde mig glad i sindet. SA-betjenten spurgte i dyster tone min mor: »Ved De frue, at Deres søn er kommunist?«

Min gamle mor sagde til slubberten: »Jeg ved, at min søn altid har stået på de undertryktes side, og man måtte ønske, at der var mange som han.«

Byretsdommen over lærer Markeprand Madsen blev afsagt den 13. januar 1942 af afdelingen »for særlige sager«. Det var den afdeling, der gik Gestapo til hånde på tilsvarende måde som politiets SA-afdeling gjorde.

Det hedder i denne dom:

» . . . Under denne sag, der er behandlet under medvirken af domsmænd, tiltales Ejner Markus Markeprand ifølge statsadvokatens anklageskrift af 20. december 1941 til at lide straf for overtrædelse af straffelovens § 119, stk. 1 og § 124 stk. 1, i anledning af, at han den 16. december 1941 klokken ca. 17,35, da kriminalbetjent P. Thomsen og politibetjentene Breiting og Klitgaard i hans lejlighed Vejrgade

14. 2. sal, havde anholdt en eftersøgt tysk emigrant, har grebet fat i politibetjentene og derved bevirket, at den anholdte undveg, samt ved umiddelbart efter i gården til ejendommen, da emigranten på ny var anholdt, for atter at befri denne, at have øvet vold mod politiet, herunder grebet politibetjent Klitgaard i struben og klemte til, samt slået ham med knyttet hånd på munden, hvorved en tand blev slået løs.

... Tiltalte har forklaret, at der den 16. december 1941 om eftermiddagen indfandt sig tre kriminalbetjente i hans lejlighed ... med en ransagningskendelse. Vedrørende den tyske emigrant forklarer tiltalte, at han formodede, at personen var emigrant, og han gik ud fra, at han var tysker, men tiltalte vidste iøvrigt ikke, hvad han var eller havde været af borgerlig beskæftigelse. Han talte dansk med stærk accent og kaldte sig Fritz. Tiltalte og emigranten har drøftet forskellige ting, derunder også politiske emner, og tiltalte, der selv er kommunistisk interesseret, blev klar over, at Fritz var kommunist. Da nu politiet kom, tænkte tiltalte sig, at det nok var Fritz, de ville have fat i. Medens betjentene opholdt sig i lejligheden, ringede entreklokken, og tiltalte formodede, at det var Fritz. Det var nemlig tirsdag, og Fritz plejede at komme om tirsdagen, selv om det ikke var hver tirsdag, han kom ... Da det så ringede på, spurgte tiltaltes søster, om hun skulle lukke op, og da opdagerne sagde ja, lukkede hun op, og i det samme løb politiet ud ad døren og anholdt Fritz på trappen, som han i mellemtiden var løbet et stykke ned ad. Da de kom op i lejligheden med Fritz, smuttede denne om bag tiltalte, der stod midt i entreen, og tiltalte mener bestemt ikke, at han gik mellem Fritz og politiet, men han siger, at han ved sin stilling foran Fritz ville forhindre anholdelsen. Fritz løb nu ud i køkkenet og ned ad køkkentrappen og ud i gården, hvor opdagerne igen fik fat i ham, og nu forsøgte tiltalte at rive Fritz væk fra opdagerne; derimod mener tiltalte ikke, at han har slået disse; han kan i hvert fald ikke huske det. Nede i gården og om muligt også før, råbte Fritz op om forræderi, og tiltalte forstod dette således, at Fritz mente, at det var tiltalte, der optrådte som forræder, og dette ophidsede tiltalte yderligere. (Blenkle har sigtet til Wiatrek og Helms, men det kunne Markeprand Madsen naturligvis ikke vide. CM.) Ved optrinet nede i gården kom mange – ca. 25 – personer til stede, og politiet trak stavene og en af dem også revolveren.

Ved de af vidnerne kriminalbetjent P. Thomsen, politibe-

tjent Breiting og politibetjent Klitgaard afgivne vidneforklaringer i forbindelse med det øvrige under sagen oplyste finder retten det bevist, at tiltalte ved den nævnte lejlighed har gjort sig skyldig . . . »

Underrettsdommen kom til at lyde på en bøde på 400 kroner, men den ene af dommerne, og det har givetvis været den juridiske retsformand, den berygtede Arthur Andersen, der blev brugt til det mest beskidte arbejde for besættelsesmagten, afgav dissens:

» . . . Jeg er enig med flertallet i, at tiltalte må anses skyldig som oven for statueret, men voterer for, at der idømmes tiltalte en straf af fængsel i tre måneder . . . »

Anklagemyndigheden fulgte – forstår sig – det vink, der lå i dissensen. Sagen indbragtes for landsretten, der skærpede bødestraffen til fængsel i tre måneder, som lærer Markeprand afsonede.

— — — — —
De danske rakkerknægte havde gjort deres pligt. Skulderklappende anerkendelse vandt de. Gaver, dusører og løfter om lune pladser i det kommende Storgermanien.

Allerede da de havde fundet og afleveret Wiatrek i maj 1941 var herrernes tilfredshed med det danske tyende stor. Det var, da den fest holdes som jeg har beskrevet i min bog »Vi skrev Loven«, hvor Thune Jacobsen, landets prostituerede justitsminister i en tale til de storgermanske politibøddler sagde:

» . . . Vi har således alle naturlige betingelser for at forstå hinanden, og tysk og dansk politi har gennem mange år vidst at udnytte disse forudsætninger på frugtbar måde gennem en bestandig saglig og faglig forbindelse i det tjenstlige arbejde. Vi har fra dansk politi grund til at takke for mange håndsrækninger, og vi har heldigvis haft lejlighed til at gøre gengæld . . . De herrer kommer her i Danmark til mindre forhold end Deres egne. Men vi skal gøre, hvad vi kan for at vise Dem, hvad der dog måske kan have interesse for Dem:

Et lille værksted kan nemlig også præstere europæisk kvalitetsarbejde. Det er i hvert fald under denne synsvinkel, vi udfører vort politiarbejde overalt her i Danmark . . . det danske politi omfatter også disse tyske kolleger med respekt, agtelse og kammeratlige følelser; og når jeg nu i aften –

med et hjerteligt følt velkommen til de tyske kolleger hæver mit glas, da vil jeg gerne drikke på vore gæsters velgående og på det tyske politis vel og fremgang . . . »

— — —
Selve halshugningen var hurtigt overstået. Det var fagfolk, der udførte den. Den tilstedeværende protokolfører skrev straks efter henrettelsen en blanket. Den, der udfyldtes ved Blenkles henrettelse, har jeg ikke, og selv om jeg havde kunnet skaffe den, ville jeg ikke have offentliggjort den. Derimod ejer jeg en fra en henrettelse, der fandt sted i Posen den 16. juni 1942. Den vil jeg ikke forholde mine læsere. — Jeg håber desuden, at den må komme de danske politifolk, der er de virkelige rakkere, for øje.

De kan bare rette datoen og indføje Blenkles navn og så i øvrigt være overbevist om, at det mord, de lagde hånd til den 16. december 1941 i Vejrøgade nummer 14 på Østerbro, er fuldbyrdet rutinemæssigt og efter alle forskrifter, og at den dusør, de fik som belønning, er vel fortjent.

I oversættelse lyder den udfyldte blanket således:

» . . .

Posen, den 16. juni 1942.

Til stede:

1. Statsadvokat dr. Patzke som repræsentant for fuldbyrdelsesmyndighedens ledelse.
2. Forvaltningsdirektør Hoven som repræsentant for ledelsen af undersøgelsesfængslet.
3. Justitsassistent Klemme som protokolfører.

Angående: Straffesagen mod: (navnet har jeg overklæbet) . . .

Kl. 6,11 betrådte de her anførte øvrighedspersoner henrettelsesbygningen i den til undersøgelsesfængslet i Posen hørende gård. Henrettelsesstedets forkyndelsesrum, i hvilket der står et med sort tæppe dækket bord, var adskilt fra fuldbyrdelsesrummet, hvor faldøksen er opstillet, med et mørkt forhæng. Skarpretteren meldte i forkyndelsesrummet til undertegnede leder af fuldbyrdelseshandlingen at henrettelsesredskaberne var i orden, og at han og hans tre medhjælpere var parat til henrettelsen.

Efter ordre fra lederen af fuldbyrdelseshandlingen blev den domfældte, hvis hænder var lænket på ryggen, ført ind i retterstedets forkyndelsesrum af fængselsembedsmænd. Lederen af fuldbyrdelseshandlingen oplæste derpå konklusionen.

sionen i dommen af 15. maj 1942 afsagt af særdomstol I i Leslau og forkyndte derpå resolution af 14. juni 1942 – 143 k – 2. 785 – truffet af rigsstatholderen i Wartegau.

Herefter blev den domfældte overgivet skarpretteren til fuldbyrdelse af dommen.

I dette øjeblik trådte skarpretterens medhjælpere i stedet for de fængselsembeds mænd, der havde fremført domfældte. Derefter blev domfældte, efter at hans skuldre var blottede, og idet skarpretteren gik foran, ført til faldøksen og lagt på skafottet. Den domfældtes hoved blev af faldøksen adskilt fra kroppen. Derefter gav skarpretteren melding om dommens fuldbyrdelse. Den domfældte var rolig under fuldbyrdelseshandlingen.

Den domfældtes lig blev nedlagt i en ligkiste, der havde været holdt i beredskab i et til retterstedet stødende obduktionsrum og derefter overleveret til en repræsentant for det hemmelige statspoliti i Posen.

Fuldbyrdelsens varighed:

- a. fra tidspunktet for fremførelsen til overleveringen til skarpretteren 15 sekunder,
- b. fra overleveringen til skarpretteren til fuldbyrdelsens afslutning 5 sekunder.

Kl. 6,20 var fuldbyrdelseshandlingen afsluttet.

dr. Patzke (sign)

Klemme (sign)

...*

Det vil bemærkes, at skarpretteren i Posen havde tre medhjælpere for at ordne en halshugning, hvor den mere fremragende bøddel i Berlin, Röttger, kunne klare sig med to.

I Berlin-Plötzensee var ligkisterne opstabled i den ene side af det, der i rapporten kaldes »forkyndelsesrummet«. De var rødmaalede. Der var to størrelser. Den ene 15–20 cm kortere end den anden. Den ene størrelse var til ligene efter de hængte, den anden til ligene efter de halshuggede.

Blenkles lig kunne de efterladte ikke få udleveret. Det er anvendt til anatomiundervisning og derefter brændt, og hvad der er sket med hans aske, det ved ingen mere.

Hans minde derimod, holdes højt i ære i det folkets Tyskland, som han tjente med sit liv – og som han døde for.

DET RØD-BRUNE VENSKAB

Da krigen brød ud i 1939 havde udlændigheden været mere end 6 år for de emigranter, der kom først.

Længe havde flygtningene siddet på deres pakkede kufferter. Nervøst lyttende. Ivrigt udspurgte de den nyankomne. Hver time ventede de signalet til at bryde op. Med minutters varsel var de rede til at vende hjem til et befriet Tyskland.

Men dag gik efter dag. Uger og måneder kædede sig sammen. År fjøede sig til år.

I begyndelsen troede de, at Hitlertyranniet ville bryde sammen. Hvilken time som helst. I stedet så de, at det stabiliserede sig.

»Næste år i Jerusalem« lyder en jødisk nytårshilsen. Det levende håb om snarlig hjemkomst var gået tabt. Stivnet til ritual.

Lidt i den retning var ved at ske for en del af de tyske emigranter. Modløshed slog igennem hos nogle. Alle måtte lære resignation og tålmod. Øjensynligt sad fascismen sikkert i sadlen. Dens triumfer tog sig overvældende ud. Håbet fortonede sig. Mange kampduelige emigranter drog som frivillige til Spanien. Andre pakkede kufferten ud og indrettede sig. Vel måtte de asylyndende ikke arbejde. Gjorde det alligevel. Sejt er mennesket. Det kan vænne sig til alt. Også til emigrationens nød og langvarige foreløbighed.

De grundlovssikrede borgerlige frihedsklenodier – den personlige retssikkerheds, meningsfrihedens, ytringsfrihedens og trykkefrihedens – var dén berøvet, der levede her som kommunistisk emigrant. Øjeblikkelig udvisning var hans lod, om han på nogen måde befattede sig med politisk virksomhed, der var rettet mod nazismen. For nutidens unge, der kender til politiske »flygtninge« – fupmagere og svindlere de fleste af dem – fra de socialistiske lande, som kvitterer for formålsbestemt dansk gæstfrihed ved at tilsvine deres fædreland, kan det være en tilskyndelse til betragtninger over borgerlig barmhjertheds væsen at erfare, hvorledes man behandlede emigranter fra Hitlertyskland, der berettede virkelighed og sandhed om det land, de var flygtet fra.

Den 10. februar 1934 besteg Venstres ordfører Oluf Krag folketingets talerstol og udtalte følgende:

» ... Jeg vil gerne stille et direkte spørgsmål til den højtærede justitsminister, nemlig følgende: Hvis fremmede politiske flygtninge eller andre, som uden fornøden tilladelse opholder sig her i landet, ... overbevises om at være deltagere, ledere eller hvad man nu vil nævne, i forbindelse med celledannelse her i landet, er det da ikke den højtærede justitsministers mening, at han uden hensyntagen, uden betænkning, uden nærmere prøvelse i øvrigt vil udvise sådanne personer af landet? ...«

Justitsministeren, Zahle, – der ved en mindeværdig lejlighed havde talt i folketinget om den fuldkomne åndsfrihed, der rådede i Danmark – svarede:

» ... De flygtninge, som kommer hertil, får tilhold om ikke at deltage i ... kommunistisk virksomhed eller tage arbejde eller stilling her i landet uden tilladelse. Deraf følger, at hvis nogen af dem gør sig skyldig i noget af det, som det ærede medlem nævnte ... i noget af det eller blot en enkelt ting – vil han blive udvist af landet ...«

Man bemærker, at det kun var deltagelse i kommunistisk virksomhed, der medførte udvisning, ikke nazistisk eller socialdemokratisk.

Men samtlige kommunistiske emigranter deltog i »celledannelse« og anden kommunistisk virksomhed, og udvisningstruslen havde de alle over nakken.

Den antinazistiske flygtning, der den gang søgte ly i Danmark, måtte, som alt beskrevet, friste en parias tilværelse. Hundset, ydmyget, truet og forhånet. Hvad den danske stat bød emigranterne, sled på nerver og selvagtelse. Da krigen kom i 1939, var de fra 33–34 ikke helt de samme mennesker, som de havde været, da de forlod Tyskland. Opslidte var en del af dem, forbrugte, nervøse. Dette må tages med til forklaring af enkelte beklagelige fænomener, som kunne iagttages, da efterretningen kom om den tysk-russiske ikke-angrebspagt.

Som årene gik, stod det klart for enhver i og udenfor emigrationen, at det brune rædselsherredømme kun kunne brydes ved krig. Den krig, hvis uvejrsvarslende skygge lagde sig over Europa. Mere truende for hver sommer, der gik.

Indefra kunne fredens kræfter ikke sejre over den stabiliserede nazistiske voldsmagt, der disponerede over statens undertrykkelsesmidler og anvendte dem med total hensynsløshed.

Under krigens forløb kunne de derimod svække Hitlers styrke og bidrage til hans nederlag.

Sovjetunionens og Kominterns politik var i overensstemmelse med denne vurdering. Ikke én, men flere gange havde Sovjetunionen opfordret de såkaldte »demokratiske« vestmagter til at være med til at standse den nazistiske aggression med våbenmagt.

Da ikke-angrebspagten undertegnedes den 23. august 1939, var den europæiske krig allerede en umiddelbart forestående kendsgerning. Ingen jordisk magt kunne have afværget den.

Sovjetunionens og Kominterns anstrengelser for at hindre fascismen i at slippe krigen løs og at kvæle den med fredens hjælp havde for så vidt været forgæves.

Kominterns Eksekutivkomité udsendte den 2. november 1939, da Polen var besejret af Hitler, et opråb til den internationale arbejderklasse og til alle fredselkende mennesker om at kæmpe for den hurtige afslutning på den uretfærdige imperialistiske røverkrig.

Dette opråb var i overensstemmelse med vedtagelser og drøftelser i det tyske partis forretningsudvalg (Politbureau) af 2. september.

Men den afslutning af krigen, der her tænktes på, indebar Hitlers nederlag og nazismens tilintetgørelse.

Derom kunne ingen tvivle. Hitler var krigen. Freden hans død.

Jeg har tidligere skildret Sovjetunionens fredspolitik. Den kollektive sikkerheds. Hvorledes og hvorfor ikke-angrebspagten kom til verden. Ligeledes at den udløste en orkan af hetz og had mod Sovjetunionen og kommunister i alle lande. Dem holder man jo mærkværdigvis ansvarlige for Sovjetunionens statspolitik.

Eruptioner af den beskaffenhed har altid fyldt mig med stor glæde, og jeg hader som intet andet disse ængstelige, afstandstagende højrekommunister, der findes i alle partier. Tærer dem som husbukke i hjemmets bjælker. Æder dem indefra. Intet ses. Kun om natten kan man høre dem gnave. Ustandseligt. År ud og år ind. Til sidst er der kun en papirtynd skal tilbage. Ved at fordøjes af utøjet er egetømmeret blevet til mel. En skønne dag, da intet ondt anes og alt ånder fred – den skønneste sommeraften måske – giver bjælkeværket efter.

Væggene falder. En sky af støv. Rotterne flygter til nabogården, og det gamle hjem er ikke mere. Intet hellere ønsker de, disse smokingkommunister, end at tilpasse os det svindlersamfund, vi lever i. De latterlige »gammelkommunister«, der endnu tager socialismen for alvor, regner de for vinduespynt, der kan gøre de forfalskede varer salgbare, men som i øvrigt er en belastning for et moderne parti. Ved vore begravelser sørger de for stemningsfulde mindetaler og røde faner, men drager i øvrigt et suk af lettelse over, at vi ikke mere er til besvær.

Jeg mener ikke, at det var en lykke, at det kom så vidt, at indmarchen i Tjekkoslaviet var nødvendig. Men når det nu var sket, iagttog jeg med stor tilfredshed, at Sovjetunionen i tide greb ind og slog spillet over ende for socialismens indre og ydre fjender. Netop de borgerlige avisers og partiers umådeholdenhed er mig beviset – det, vi af og til gerne vil se – på, at Sovjetunionen og de andre socialistiske lande kender deres pligt. At tømmeret i de bærende konstruktioner er sundt.

Men tilbage til 1939. Jeg husker, som var det i går, den lettelse, det var for mig at læse i avisen om ikke-angrebspagten. Efter det mareridt, som den lange sommer havde været, hvor tordenskyen blev så begmørk, at lynet måtte komme.

Hvad det danske borgerskab – som de andre landes – håbede, inderligt håbede, var krigen mellem Tyskland og Sovjetunionen. Krigen, hvor Sovjetunionen ville blive tilintetgjort, og dens rigdomme tilfalde både den tyske ulv og den danske sjakal. – Det og alene det var meningen med fællesmarkedslandenes storpolitik fra første verdenskrigs afslutning i 1918. Nu lå den i skår.

At denne umiddelbare vurdering var den rette, kunne kendes på den slamflod af invektiver, som væltede over os. Den komprimerede skuffelse, for voldsom til at tåles, skaffede sig afløb.

Således skulle enhver – blot halvvejs skolet – kommunist kunne bedømme begivenhederne. Der var desværre for få af dem. Også den gang var der slapsvanse, der stak af fra partiet. Højlydt forsikrende, at dette makabre venskab, denne skændige fred mellem nazister og kommunister, var mere, end de kunne bære. Og det var virkelig den almindelige opinion, at ikke-angrebspagten mellem den tyske og den sovjetiske regering, – dikteret af de to staters øjeblikkelige interesser i en konkret situation – måtte fortolkes som en forsoning mellem kommunisme og nazisme.

Var forvirringen og bestyrrelsen betragtelig i visse kredse –

intellektuelle mest, naturligvis – indenfor det danske parti, var den en overgang heller ikke ringe blandt emigranterne.

I mit arkiv gemmer jeg et langt brev fra Kurt Adam, en af emigrantlederne. Gammel kommunist. Medlem siden partiets stiftelse. Brevet er egentlig en autobiografi for ikke at sige en selvbekendelse. Han, der den gang var midt blandt emigranterne, kan bedre end jeg berette om deres reaktion. Han skrev:

» . . . Jeg opholdt mig sammen med en del af kammeraterne (de tyske kommunistiske emigranter, C.M.) i en teltlejr, da jeg en morgen hentede avisen i kiosken. Ingen kan vel påstå ikke at være blevet bestyrtet. Da jeg – uden at sige noget – lagde avisen på bordet, eksploderede kammeraterne.

– Det kan ikke være sandt.

Gamle kammerater fra ungdomstiden, medlemmer siden 1920 mistede besindelsen.

Jeg var selv ude af fatning, men foreslog, at vi, før vi kom med kommentarer, som vi senere ville fortryde, læste alle artiklerne igennem. Jeg læste op af avisen: Pagtens indhold, dens officielle begrundelse og pressekommentarerne.

Da jeg var færdig, ville jeg høre, hvad kammeraterne nu mente. De var usikre. Kunne dog ikke begribe det hele. Vi blev skuffede, da vi fik fat i »Arbejderbladet« (som »Land og Folk« hed den gang, C.M.): – »Vi kan ikke udtale os, men må afvente nærmere efterretninger«. (Det er rigtigt, at »Arbejderbladet« ikke straks indeholdt andet. Meddelelsen var indløbet så sent, at det ikke havde været muligt at kommentere den. Den 3. september anmeldte Hans Scherfig ugens radio således: » . . . Men Blædels storpolitiske oversigt blev hørt med interesse. »Med omhu og omsigt har England sørget for ikke at få nogen pagt med Sovjetunionen«, sagde Blædel. Og det følte som et lille lyspunkt i den fortvivlede situation, at Englands intriger ikke var lykkedes. At det ikke var Sovjetunionens arbejdere, der skulle ofre livet for den vesteuropæiske kapitalisme . . .« C.M.).

Carola (den Carola Kern, som omtales andet sted, C.M.) kom cyklende ind i lejren. Hun var ude af sig selv.

– Har I læst det? Nå, hvad siger I. Jeg har talt med Conrad (Blenkle). Han trækker på skulderen og siger, at vi må afvente. Hun havde desuden talt med Martin Nielsen (»Arbejderbladet«s redaktør, C.M.), som også havde sagt, at man måtte afvente nærmere.

– Nå, men hvad er din mening, Carola?

– Det kan jeg dog ikke bedømme, sagde hun.

– Nå, så må vi tale om det. Vi må kalde alle gruppelederne sammen, og det må ske endnu i aften.

Jeg forklarede vore kammerater, at det efter min mening ikke drejede sig om en sanktionering af fascismen og dens angrebsmetoder, men om et forsøg fra Sovjetunionens side på at udskyde konflikten og – nu da en alliance med vestmagterne ikke mere var en mulighed – på at forhindre, at Hitler indgik et kompromis med dem, samt på at dreje krigen i en retning, der hverken var ønsket af England eller Frankrig . . . «

Sammenkomsten med gruppelederne beskrives således i brevet:

» . . . Mødet fandt sted, og vi enedes om, at der ikke var tale om noget forræderi eller om opgivelse af vore principper, men kun om en situationsbetinget nødvendighed, og at den dag ville komme, da den ikke mere var til stede. Al snak om hjælp til Hitler er nonsens. Hvad det kom an på, var i sidste instans, hvad der gavnede Sovjetunionen og freden . . . «

Jeg har talt med emigranten Carola Kern. Hun bor i København og besøgte mig en gang i februar 1972. Hun talte om, at der i virkeligheden herskede den største forbitrelse og forvirring mellem emigranterne. Ikke så få »smed deres partibog«, men beroligedes efterhånden af den redegørelse, der blev givet.

Yderligere har jeg opsøgt en anden emigrant, Alfred Drögemüller, der bor i Berlin. Hans centrale rolle vil blive behandlet i andet bind af denne bog. Efter hans udsagn er den fremstilling, som Carola Kern har givet af stemningen mellem emigranterne, overdramatiseret.

– Dér må jeg modsige Carola Kern. Nok kunne man hér og dér møde forvirring og komme ud for fantastiske formuleringer.

– Som f. eks.?

– Ja, jeg har hørt enkelte af emigranterne hævde, at efter ikke-angrebspagten var det vestmagterne, der var hovedfjenden, og at Sovjetunionen objektivt forsvarede ved »Vestvolden« og mere af den slags.

– Det har jeg selv hørt om.

Wiatrek skal have prøvet at belære emigranterne om, at

ikke-angrebspagten mellem Tyskland og Sovjetunionen var sikker og stabil. Der var vist også snak om, at den skulle suppleres med en overenskomst mellem arbejderklassens revolutionære organisationer og nazipartiet. Det er fortalt mig, at nogle emigranter drog den følgeslutning af pagten, at enhver antifascistisk og socialistisk virksomhed i Hitlerhæren måtte forhindres, og at nazismen desuden var ved at undergå en forvandling. At den så at sige var i færd med at aflægge sine terroristiske uvaner.

– Men det var altså kun isolerede fænomener?

– Absolut. Emigranternes overvældende flertal holdt hovedet klart. Du kender jo sætningen om, at det er på vor tillid til Sovjetunionen, at vor lødighed som kommunister prøves . . .

– Jeg kender den og ville ønske, den kom til hæder og gyldighed igen, men det kniber her og der . . .

– Ja, desværre, men emigranterne levede – med få undtagelser – op til den.

Selv om de ikke i enkeltheder forstod de øjeblikkelige begivenheder, tvivlede de ikke et øjeblik på Sovjetunionen, og kun få forestillede sig, at ikke-angrebspagten betød en varig tilnærmelse mellem Hitler-regimet og Sovjet.

– Jeg synes nu ikke, at det skulle være så svært at forstå, at pagten var i Sovjetunionens øjeblikkelige interesse. Bevarede freden for en tid fremover, og krydsede de vestlige magters planer om en stedfortræderkrig mod socialismen, om en nedkæmpelse af Sovjet med tyske og japanske divisioner.

– Det var også den almindelige mening mellem os, og Carola Kerns beskrivelse er ikke rigtig. De fænomener, hun fremstiller, kan være forekommet, men typiske var de i hvert fald ikke.

Hvor omfattende og hvor dybtgående reaktionen har været, er det svært nu at udforske, men at ikke-angrebspagten skabte nogen ravage såvel i emigrationen som i A. L. N. og i det danske parti, det tror jeg, man må gå ud fra.

Meget mistænkelig var Wiatreks indstilling. Fra omkring dette tidspunkt synes jeg, at man med fuld føje kan nære den mistanke, at han var blevet en politisk anløben kapitulante. Stolt over at tilhøre den tyske herrenation, der skulle være folkenes behersker. Jeg tror, at det var hans indkapslede chauvinisme fra ungdommens dage, der brød igennem. Men hvor skulle jeg vide det fra?

Jeg holder mig til visse kendsgerninger, som jeg allerede har berørt, og som jeg vender tilbage til i det følgende.

Efter ikke-angrebspagten blev der sendt bud efter ham og Karl Mewis. De skulle omgående rejse til Moskva for at drøfte den situation, der var opstået efter ikke-angrebspagten, efter afbrydelsen af de militære forhandlinger med England og Frankrig og efter krigsudbrudet i september. Meningen var, at der skulle aflægges beretning og finde en rådslagning sted, hvorefter Mewis og Wiatrek skulle modtage fornøden instruktion fra partiets ledelse og Komintern.

Karl Mewis var 1. mand i »KPD-Abschnittsleitung Mitte«, der ledede det illegale partiarbejde i Berlin. Siden 1938 dirigeredes det fra Sverige på samme måde som »A. L. N.« arbejdede i København med Hamborg og Nordtyskland.

For at få nogen klarhed over de ret uigennemskuelige begivenheder, der nu ligger så mange år tilbage, men som er af stor historisk betydning, opsøgte jeg Mewis – der under emigrationen havde dæknævnet Arndt – i hans hjem ved Berlin. Han lukkede op for mig, da jeg ringede på. En ældre, distingveret mand. Jeg studsede. Jeg havde set ham før, men hvor, var gået mig af minde. Han betragtede mig smilende: – Men Carl, husker du da ikke – . . .

Det gjorde jeg så. Han er en af de mange, der har boet hos mig i Hitlertiden, når han opholdt sig i København, og det gjorde han af og til.

Ligesom jeg, blev Mewis medlem af det kommunistiske parti i tyverne. Siden da har hans liv været flettet sammen med partiets.

Venligt byder han mig ind. Et par ord om hans liv: På tiden for magtovertagelsen var han elev på Leninskolen i Moskva, hvor så mange af Hitlers bitreste modstandere blev uddannet og trænet. At have været på Leninskolen kvalificerede i sig selv til de hårdeste straffe, om man faldt i Gestapos magt.

I 1934 rejste han tilbage til Nazityskland og overtog ansvaret for en illegal partiorganisation i Vesttysklands industriområder. Han var en af dem, der foretog den farlige rejse til Moskva i 1935 for at deltage i Kominterns VII – og sidste – verdenskongres som delegat for K. P. D. »Brüssler-konferencen« valgte ham som kandidat til partiets centralkomité.

Jeg har ikke fortalt, at det tyske parti i Hitler-tiden afholdt endnu en partikonference. Det var i januar-februar 1939. Det skete i dybeste illegalitet. Konferencen afholdtes i den franske by Dravail, syd for Paris.

Den er gået over i historien under dæknævnet »Bernerkonferencen«. Den beskæftigede sig med, hvorledes en tysk demokratisk republik kunne opbygges efter Hitler-diktaturets nedkæmpelse. Det var så at sige grundstenen til det nuværende D. D. R., der lagdes.

Konferencen udformede et program, der skulle være retningsvisende for de revolutionære kræfter i hele Tyskland under krigen og efter nazisternes nederlag. På grund af imperialismens genoprettelse i de vesttyske provinser har det foreløbig kun kunnet gennemføres og videre udvikles i D. D. R.

»I kampen mod Hitler-regimet« – således hed det i hovedresolutionen – »skal splittelsen inden for den tyske arbejderbevægelse overvindes, og arbejderklassens revolutionære enhedsparti dannes«. – Som det skete, da tidens fylde var inde. Da Tyskland lå i ruiner.

»Bernerkonferencen« valgte partiets ledelse, og ved den lejlighed blev Karl Mewis medlem af centralkomiteen.

Fra slutningen af 1935 til maj 1936 arbejdede han påny illegalt i Tyskland, nemlig som leder af partiets organisation i Hamborg, der bestod, indtil dens funktioner overgik til A. L. N i København i 1935.

Efter centralkomiteens ordre begav Karl Mewis sig i slutningen af 1936 til Spanien. Overtog ledelsen af militærkomiteen for udenlandske frivillige på Aragonfronten. I slutningen af 1937 indtrådte han i ledelsen af de internationale brigader. I august næste år vendte han tilbage til det illegale partiarbejde og blev ansvarlig for »Abschnitt Mitte«, hvis ledelse først havde sæde i Prag, men som, da Hitler okkuperede Tjekkoslaviet, flyttede til Sverige. Det var i den periode, jeg lærte ham at kende.

Som det er nævnt, nedlagdes afsnitsledelserne i 1939. Mewis blev i Sverige og virkede i K. P. D.'s udlandsledelse. I 1942 arresteredes han af svensk politi.

Efter krigen – men det har jo ingen betydning for denne fremstilling – bestred han ansvarsfulde poster i D.D.R. Sidst var han gesandt i Warszawa.

Og nu, den 18. marts 1970, stod vi på trappen foran hans hus i Berlins omegn. – 30 år ældre, end da vi sidst mødtes.

Jeg talte med ham om begivenhederne omkring ikke-an grebspagten. Også i Sverige havde forvirringen i emigrationen været betydelig. Hvad Mewis fortalte mig under den samtale, jeg havde med ham, var følgende:

– Da »K. P. D.-Abschnittsleitung Mitte« i november måned

1938 flyttede fra Prag til Sverige – først Malmö og senere Göteborg – blev jeg så at sige Wiatreks nabo. Vi havde jævnligt møder med hinanden om arbejdet i Tyskland. Han kom til Sverige, eller jeg kom til København. Også kurérforbindelse havde vi.

– 1939 var jo et afgørende år for afsnitsledelsernes arbejde?

– Det var i hvert fald vigtigt. Da krigen brød ud i september måned, blev den illegale trafik på Tyskland uhyre vanskelig. Grænserne bevogtedes så effektivt som aldrig tidligere.

– Og risikoen, dersom nogen blev taget . . .

– Fra og med krigen regnedes jo snart sagt alt som »Feindesbegünstigung«. Som landsforræderi. Vejen til skaffottet var kort. Men vi var jo kæmpende revolutionære, og sådan var nu én gang de vilkår, der var vore.

– Men når den illegale trafik var så vanskelig, kunne afsnitsledelserne vel dårligt fungere?

– Det var netop vores problem. Resultatet af rådslagningerne i Moskva, som vi vel skal tale om, blev jo også, at afsnitsledelserne skulle afvikles, og en rigsledelse organiseres i Tyskland. Der var ingen vej udenom. Naturligvis var det lidet lysteligt at skulle udføre ledende kommunistisk arbejde i Tyskland under krigsforhold. Det var døden i de fleste tilfælde. Den gang var kommunisterne i Tyskland virkelig – i bogstaveligste forstand – »døde på orlov«. Og orloven var som regel ikke ret lang.

– Det var altså for at drøfte den situation, der var opstået med ikke-angrebspagten og krigsudbrudet, at afdelingslederne – blandt andet du og Wiatrek – kaldtes til Moskva?

– Netop. Vi fik ad den sædvanlige kanal besked om at rejse.

– Den sædvanlige kanal?

– Lad det ligge. Det tror jeg ikke, vi skal komme ind på.

– Men Wiatrek rejste jo ikke?

– Nej, det ville – eller turde – han ikke. Han fortalte mig, at han ikke ville rejse og sagde, at det var efter aftale med Aksel Larsen, at han nægtede.

– Påfaldende?

– Det var meget påfaldende og meget mistænkeligt, men efter det, der senere skete med dem, forstår jeg det bedre. Forræder blev han i hvert fald senere. Hvornår og hvorle-

des hans forræderi begyndte, kan man så gisne om. Rejse ville han i hvert fald ikke.

– Men du kom altså af sted.

– Ja, og i Moskva aflagde jeg beretning dels i det tyske partis centralkomité – til Wilhelm Pieck og Walter Ulbricht blandt andre – og dels i Komintern.

Enden på forhandlingerne blev som sagt, at vi traf bestemmelse om, at afsnitsledelserne skulle nedlægges, og en rigsledelse etableres i Berlin. Der blev givet ordre til, at Wiatrek, Herbert Wehner og jeg skulle rejse.

– Og det påtog du dig?

– Påtog? Der var krig, og der var en ordre.

– Krig? Vi hører ikke andet hos os, end at der fra og med ikke-angrebspagten var fred og venskab mellem kommunister og nazister. Mellem K. P. D og nazipartiet. Det er et urokeligt dogme i Danmark, at således stod det til. Det er grundlaget for den enorme hetz, der blev drevet mod os kommunister i de skandinaviske lande.

– Ja, alt det dér kender jeg jo godt nok. Jeg oplevede selv tiden i Sverige. Finlandskrigens vanvid og alt det. Det behøver du ikke at fortælle mig noget om. Men du ved jo også, at det er løgn. Der kunne være tale om et skridt af taktisk beskaffenhed, men ikke-angrebspagten var meget langt fra at være en fredsslutning mellem partierne og ideologierne.

Det kan du jo læse i de opråb, som vort parti udsendte, og i den politiske udtalelse af 30. december 1939, der blev resultatet af drøftelserne i Moskva. Den »Politiske Platform«. Den fastlagde retningslinjerne for vort arbejde under de ændrede forhold.

– Jeg har læst en del om, at der i Moskva skulle være truffet beslutning om, at emigranterne, da der nu var fred og ingen fare, skulle vende hjem til det tredje rige. Hvordan hænger det sammen?

– Det var jo en af de paroler, som Wiatrek forvanskede. Han udgav den katastrofale og meningsløse ordre, at de fleste emigranter – dog med få undtagelser, blandt andet af ham selv og enkelte andre – skulle melde sig til reemigration på det tyske konsulat i København.

Det, der faktisk skete, var at der, for at forberede partiarbejdet i Tyskland, trods alle vanskeligheder sendtes en kreds af aktivister til Berlin. Du kender nogle af dem: Arthur Emmerlich, Willi Gall og Rud. Hallmeyer.

– De navne, du lige nævnte, er mig bekendt. De endte vist alle på skafottet?

– Det gjorde de og mange med dem. Naturligvis har det aldrig, som Wiatrek udlagde det, været meningen, at samtlige emigranter skulle vende tilbage. Kun sådanne, der var egnede til at ta' del i opbygning af en illegal rigsledelse for K. P. D. og iøvrigt sådanne, der ikke stod til alt for voldsomme straffe.

– Men du og Wiatrek og Wehner kom ikke af sted . . .

– Herbert Wehner er en af de uhyggeligste personer, vi har haft på ledende post i vort parti. Nu er han jo havnet hos socialdemokraterne. Willi Brandts højre hånd. Ordfører for den socialdemokratiske fraktion i forbundsdagen i Bonn. Han var den gang i Moskva. Medlem af centralkomiteen. – Jeg fik besked hos Wilhelm Pieck om at afvente Wehners ankomst til Stockholm. Du ved vel, hvad der senere skete?

– Ved og ved. Jeg har hørt noget om, at han ikke turde rejse. Han sendte vist en kvinde, Charlotte Bischoff, afsted, og da det kneb, lod han sig arrestere af det svenske politi. Men det er min agt at studere akterne fra den straffesag, der blev rejst mod ham ved tingsrätten i Stockholm. De er jo offentligt tilgængelige, og så får jeg vel klarhed.

– Men Wiatrek ville jo heller ikke til Tyskland, og jeg tænker, man har fået mistanke til ham i Moskva. I hvert fald afblæstes planen om, at jeg skulle rejse. I stedet fik jeg det hverv at organisere en udlandsledelse for K. P. D. i Stockholm. Sverige var jo neutralt. Der bestod visse forbindelser med Tyskland, og udlandsledelsen skulle fungere som et mellemed mellem partiet i Tyskland og centralkomiteen i Moskva. Det arbejdede jeg så med, indtil jeg arresteredes af svensk politi i 1942.

– Ja, det var dét. Kendte du Conrad Blenkle?

– Naturligvis. I mange år havde jeg kendt ham. Fra ungdomsforbundet. Jeg traf ham ved et ungdomsstævne i Leipzig. Han var en livsglad og afholdt kammerat. I politiske spørgsmål meget konsekvent og med en fast forankring i partiet.

– I min bog har jeg tænkt at give en skildring både af Blenkle og af Wiatrek. De er jo de fundamentale modsætninger. På godt og ondt. Den ene forræder. Den anden »tro til døden«, som man uden sentimentalitet kan sige om Blenkle.

Er der mere at sige om Wiatrek?

– Nej, det er der vel ikke. Emmerlich var jo i Berlin. Han havde afgivet en situationsberetning, som gennem Wiatrek skulle nå mig. Det skete ikke. Var det sket, havde vi kunnet træffe vore forholdsregler og antagelig reddet Emmerlich. Men Wiatrek holdt beretningen tilbage. Det er senere klarlagt.

– Tror du, det var led i hans forræderi?

– Skal ikke kunne sige det. Bemærkelsesværdigt er det. Meget bemærkelsesværdigt. Men nu kan Wiatrek jo ikke forsvare sig, og måske er der en forklaring, som vi ikke kender.

Hvilken den sande grund var til, at Wiatrek ikke rejste til Moskva, ved ingen. Han rejste i hvert fald ikke. Forlydender om forhandlingerne nåede ham. De drejede sig blandt andet om, hvorvidt emigranterne skulle vende hjem til riget, og det var Aksel Larsen, der underrettede ham.

Hvor meget eller hvor lidt han virkelig har vidst, inden Mewis kom tilbage, skal jeg ikke kunne sige. Det ved jeg ikke, men jeg ved noget om, hvorledes han handlede.

Skønt planerne kun gik ud på at enkelte, særlig egnede A. L. N.-medarbejdere og alle, for hvem det ikke var en alt for stor risiko, skulle vende tilbage og påny optage det antifascistiske arbejde i selve Tyskland, gav Wiatrek ordre til emigrantledelsen om at forberede en almindelig re-emigration.

Denne ordre bragte emigranterne, der knap var kommet til hægterne efter meddelelsen om ikke-angrebspagten, på koepunktet.

Emigrantlederen Kurt Adam gengiver i sin beretning en samtale, som han havde med Wiatrek, da denne påstod, at ikke alene partiets centralkomité i Moskva, men også Komintern havde besluttet, at emigranterne i nogle lande, deriblandt Danmark, skulle re-emigrere.

– Og hvordan har du tænkt dig, at det skulle foregå?

– Vi opløser 1937-komiteen, og alle emigranter begiver sig, f. eks. med Jarner i spidsen til det tyske konsulat og meddeler, at de ønsker at blive sendt til Tyskland.

– Alle? Også dig selv og afsnitsledelsen?

– Nej, ikke mig, heller ikke afsnitsledelsen. Du og nogle andre heller ikke, men ellers alle de andre.

Kurt Adam svarede, at det var et latterligt forslag, der

umuligt kunne være ment på den måde, men Wiatrek svarede:

- Der foreligger en beslutning, og den skal gennemføres.
- Det er et ansvar, som jeg ikke vil tage på mig.

På den tid, da denne samtale fandt sted, havde Wiatrek kun hørt om re-emigrationsplanerne i Aksel Larsens gengivelse.

Ham kunne man desværre ikke stole på. Det må Wiatrek have vidst. Det vidste vi, der kendte ham. Det er ikke rart at sige det nu, da han er død, men jeg har Aksel Larsen mistænkt for at have forvansket sin viden. Han havde længe betragtet emigranterne som en politisk belastning og ønsket at komme af med dem. Nu så han måske en chance. Jeg indrømmer, at det kun kan være min mistanke, men den er underbygget af et solidt kendskab til Aksel Larsens karakteregenskaber, af en viden om, at han så på emigranterne med uvilje, og at han ved en bestemt lejlighed, som jeg vel får mulighed for at omtale, opførte sig med en enestående hensynsløshed overfor en kvindelig emigrant og blev årsag til hendes deportation til Auschwitz og død. Aksel Larsen, den højt begavede, var selvovervurderende, forfængelig og hævn-gerrig i en grad, som normale mennesker ikke forestiller sig, at nogen kan være. Blottet for selvironi og humor. Indbildte eller virkelige fornærmelser glemte han aldrig. Politik var for ham blevet midlet til personlig karriere. Medfølelse kendte han ikke. Andre spillede ingen rolle for ham. Hans kynisme kendte ingen grænse. Hans sind var forkrøblet. Havde han fået den idé, at det var bekvemt at blive af med emigranterne, ville han ikke ha' betænkt sig på at bruge de midler, der frembød sig, når han intet selv risikerede. Kun ét motiverede denne mand, hans jefgølelse. Hans magtbehov.

Det er mig en ærgrelse, at han er død, forinden han har fået denne bog i hænde. Det var et katastrofalt misgreb, at partiet accepterede ham som formand, da han vendte hjem fra tysk koncentrationslejr.

Gået hårdt på klingen af Kurt Adam blev Wiatrek efterhånden spagfærdigere.

- Nå, jeg mener blot, at vi skal sende de kammerater tilbage, som ikke løber nogen stor umiddelbar risiko. De bliver jo indkaldt, eller også kommer de i arbejde. Så kan de virke for os. Desuden må vi undersøge hvert enkelt tilfælde, og re-emigrationen skal være frivillig.

Denne episode med Wiatreks umenneskelige parole om re-emigration har jeg dvælet ved. Hans inderste hensigter kan jeg ikke lodde. Der *kan* være noget, jeg ikke ved. Som måske ingen ved mere.

Men de beretninger, jeg har modtaget om hans ordre til almindelig re-emigration, bibragte mig den mistanke, at han allerede på den tid – lige efter krigsudbrudet – planlagde sit senere forræderi. Jeg har tænkt mig muligheden af, at han allerede den gang havde forbindelse med Gestapo. Eller med Gestapos tillidsmænd på Politigården. Var hans senere så åbenbare dobbeltspil måske allerede begyndt? Var hans forsøg på at få en hovedkuls re-emigration gennemført aftalt med Gestapo eller med dets danske agenter?

Der var andre af de kendsgerninger, der er forebragt mig, som har bestyrket min mistanke. Da han blev taget, fandt der en politimæssig ransagning sted af hans logi, hvor han havde boet sammen med en dansk kvinde.

Dér fandt man, som omtalt i kapitlet »På jagt efter en skygge«, et brev stilet til Karl Mewis, og i det gjorde han op med partiet. Tog afstand fra kommunismen og alle dens gerninger og alt dens væsen. Han bekendte sig til Tyskland og erkendte sin tro på, at nazismens sejr ville være til gavn for fædrelandet.

En anden af Wiatreks ordrer end den om re-emigration må også antegnes. Den omtales i Kurt Adams beretning:

– Fra Richard fik vi besked om inden 24 timer at opstille en liste med alle oplysninger om en række kammerater. Det drejede sig om politisk pålidelige kammerater med mange års medlemsskab. De skulle til Sovjetunionen. Vi afleverede en liste med 15 navne, men hørte ikke mere herom. I mellemtiden kom de første arrestationer.

Jeg har meget ondt ved at tro på, at der på det tidspunkt, der er tale om – sommeren 1940 – virkelig har været planer om at sende emigranter til Sovjetunionen. Men hvad har Wiatreks hensigt så været? Hvad har han så skullet med en fortegnelse over et antal af de mest pålidelige kommunister mellem emigranterne med »alle oplysninger«? Hvem har fået den? Jeg ved det ikke, og jeg vil meget nødig beskyldte Wiatrek for et forræderi begået allerede i den første besættelsessommer, men for mig så det mystisk ud med denne liste.

Min mistanke og dens begrundelse har jeg forelagt den tid-

ligere omtalte Alfred Drögemüller, der skulle have de bedst mulige forudsætninger for at bedømme, om den er beføjet.

Det mener han ikke, den er. Han tror bestemt ikke, at der har været nogen kontakt mellem Wiatrek og Gestapo inden den 19. maj 1941, da han – takket være det danske politis tjenester – faldt i tyskernes kløer.

De mistænkelige omstændigheder *kan* forklares på en anden måde. De tvinger ikke til den opfattelse, at der har været et forudgående samarbejde. Han *kan* f. eks have skrevet brevet og ladet det ligge på sin bopæl i den hensigt, at det skulle blive fundet af politiet, såfremt han blev arresteret. Det *kan* være en forberedelse til det forsvar, han ville føre, dersom han blev taget.

Drögemüllers hovedargument går ud på, at dersom Wiatrek virkelig havde været Gestapos agent allerede den gang, ville det have været ham en smal sag at arrangere en sammenkomst med deltagelse af alle – eller næsten alle – tidligere A.L.N.-medarbejdere, som så kunne være arresteret. Derved ville han gøre Gestapo den mest uvurderlige tjeneste, og alle muligheder for fortsat modstandsarbejde ville være tilintetgjort.

Men Wiatrek har netop ikke benyttet disse muligheder for at spille et større antal tyske aktivister i hænderne på Gestapo, og derfor kan man ikke antage, at han var i tyskernes sold, før han selv arresteredes.

Jeg finder Drögemüllers betragtninger overbevisende og accepterer, at det ved bedømmelsen af Wiatrek ikke kan lægges til grund, at han allerede før den 19. maj 1941, da det katastrofale møde i Smedetoften skulle finde sted, var i Gestapos sold.

Det er med meget tung pen, at jeg skriver så udførligt om Wiatrek og hans forræderi. Men det må gøres. Det er ikke mit ærinde at frisere emigranternes historie, og desuden bør den, der mener, at man kunne være mere diskret, ihukomme, at den, der ikke til fulde vil erkende fortiden på godt og ondt – navnlig på ondt – nemt kan blive tvunget til at genopleve den.

Re-emigrationsplanerne er et dunkelt punkt i den kommunistiske emigrations historie, der aldrig er blevet fuldt gennemlyst, og det er en lykke, at de ikke blev til noget.

Mewis kom hjem fra Moskva med partiets retningslinjer. Hvad der lå bag tanken om enkelte egnede emigranternes tilbagevenden til illegalt politisk arbejde i Tyskland blev klarlagt. Ikke-angrebspagten blev forklaret. Bølgerne lagde sig.

En stor del af emigranterne var indforstået med at vende tilbage til Tyskland, dersom det skete illegalt, og dersom formålet var at udføre et politisk modstandsarbejde. Der var derimod ingen, der havde lyst til at melde sig på konsulatet til legal hjemrejse og på den måde udlevere sig selv til Gestapo.

Da den røde hær rykkede ind over Polens østlige grænse, rejstes der en ny ophidselse mod Sovjetunionen – og de danske kommunister. Igen forekom politiske fejlbedømmelser. Som bekendt havde Polen i 1920 på en tid, da Sovjetunionen var svækket, okkuperet en part af Hviderusland og Ukraine. Havde i de forløbne år terroriseret og undertrykt de indlemmede folk. – Selvfølgelig så Sovjetunionen ikke passivt til, medens de tyske horder væltede mod øst, men befriede i tide sine undertrykte landsmænd. Lod sin armé rykke frem til den såkaldte Curzon-linje. Til den etniske grænse mellem polakker, hviderussere og ukrainere. At dette blev udskreget som udslag af »Sovjetimperialisme« og som deltagelse i Polens fjerde deling, skulle ikke undre nogen, der kender den borgerlige presse. Enkelte af emigranterne lod sig dog påvirke. Desværre.

Og næppe var det overstået, før vinterkrigen stillede krav til politisk modenhed og dømmekraft, som heller ikke alle emigranter kunne honorere.

Det var en oprivende og en vanskelig periode for emigrationen, som jeg hér har beskæftiget mig med, men det, jeg har skrevet, må endelig ikke forstås, som om mange af emigranterne lod sig dåre af klasseforsonlige og chauvinistiske toner. Ingenlunde. I alle grupper og hos flertallet af A.L.N.'s funktionærer stødte denne defaitisme på den skarpeste modstand, der blandt andet fandt et særdeles præcist udtryk i, at emigranterne i skriftlig form udarbejdede en politisk stillingtagen, der i det væsentlige svarede til det standpunkt, der senere blev formuleret i centralkomiteens erklæring af 30. december 1939.

Ledere af det tyske socialdemokrati har prøvet at undskylde og bortforklare deres modstand mod samarbejde med de illegale kommunistiske organisationer i ind- og udland på mange måder. – Blandt andet ved at pege på, at de i alle led var gennemsvivet med forrædere og gestapoagenter, og at et samarbejde derfor var farligt.

Det er mig ikke bekendt, om der fandtes flere spioner i

vore rækker end i socialdemokraternes. Jeg har intet grundlag for at danne mig nogen mening derom. Men dersom det er tilfældet forekommer det ikke uforklarligt.

De socialdemokratiske emigranter var aldeles passive. Fuldkommen ufarlige. De havde kun deres personlige sikkerhed at tage vare på. Deres egen ledelse forbød dem på det strengeste at befatte sig med politisk virksomhed. Det og kun det er forklaringen på, at de muligt nok ikke har tiltrukket Gestapos spioner. Der var nemlig ikke noget at spionere efter.

— — — —

Det er et af de til national trosbekendelse ophøjede dogmer, at ikke-angrebspagten mellem den tyske og den sovjetiske stat tillige var en venskabstraktat mellem kommunister og nazister. At det først var, da Hitler angreb Sovjetunionen, at kommunisterne besindede sig. — Indtil da var vi landsforrædere. »Potentielle« i hvert fald. Overvintrede nazister taler stadig således. At modsige dem er bespotteligt.

Det er en kendt sag, at vi havde forskrevet os til EKKI i Moskva. Det blev basuneret over lande. Troet af mange, hvoraf de fleste end ikke havde den svageste anelse om, hvad EKKI i grunden var for noget.

Det stod fast, at vi tilbad Stalin og på hans befaling drev på med et muldvarpearbejde for at undergrave det danske demokrati. Sovjetunionen var vort sande fædreland. Vi var uslinge, fædrelandsløse, stinkende landsforrædere.

De, der levede, ved, at jeg ikke overdriver.

Ikke-angrebspagten blev undertegnet den 23. august 1939 i Moskva. To dage senere udsendte det tyske kommunistiske partis centralkomité en erklæring i anledning af denne begivenhed. Indledningsvis siges det i udtalelsen, at det er pagtens sigte at værne freden mellem Tyskland og Sovjetunionen, og derefter hedder det:

» . . . Den udenrigs- og indenrigspolitiske situation, der er skabt af denne pagt, stiller alle antifascister og alle freds- og frihedselskende tyskere over for store opgaver, der må løses gennem en forstærket kamp mod nazidiktaturet . . . det arbejdende (werkstätige) folk og navnlig de tyske arbejdere må støtte Sovjetunionens fredspolitik og stille sig side om side med de folk, der er undertrykt eller truet af nazisterne . . . «

Proklamationen kræver tilsvarende fredspagter afsluttet

» ... med Polen, Rumænien og England og med alle de folk, der med rette føler sig truet af Hitlers angrebspolitik ...«

Videre:

» ... Tysklands kommunistiske parti advarer det tyske folk mod at hengive sig til illusioner om, at Hitlerregimet agter at føre en sådan politik, som er den eneste, der er i det tyske folks interesse. Hitler har kun nødtvunget afsluttet ikke-angrebepagten med Sovjetunionen, fordi han befandt sig i en vanskelig situation (nur in der Notlage einer schwierigen Situation) - . . . Tysklands fremtid hviler nu på den tyske arbejderklasses skuldre. Den er den eneste samlede kraft, der er i stand til at vinde og forsvare en ny samfundsorden. Den vil løse denne opgave, så snart den er nået frem til enighed . . .«

Der tales fremdeles om nødvendigheden af at skabe en antifascistisk folkefront og proklamationen slutter:

» ... Det er den eneste måde, hvorpå naziregimet kan fejles bort. Kun således vil frihedens time kunne slå for Tyskland og for verdensfreden . . .«

Ikke sandt? Det broderlige venskab mellem nazister og kommunister formelig stråler ud af denne proklamation. Den offentliggjordes og meddeltes gennem al verdens presseagenturer. De tjenende journalister, der skrev i danske aviser om det kommunistisk-nazistiske broderskab har sandelig været i god tro.

Den 1. september kom krigen. Hitlers hære marcherede ind i det Polen, der havde nægtet at modtage sovjetisk bistand. England og Frankrig erklærede Nazityskland krig, men foretog sig intet. Medens Hitler massakrerede Polen, stod over 100 vestallierede divisioner med gevær ved fod over for de 31 tyske reservedivisioner, der bemandede den tyske vestvold.

Den 3. september - samme dag som England og Frankrig erklærede krigen - udsendte K.P.D.'s centralkomité en ny erklæring, der blandt andet blev trykt i bladet »Die Welt«, der udkom i Stockholm og lå på alle svenske og danske redaktioner.

Indledningsvis understreges, at K.P.D. havde ment, at det tyske folks frelse fra det fascistiske diktatur ikke burde være resultatet af en krig, men af en folkets kamp. Det havde dog ikke været muligt at få S.P.D.'s emigrerede førere med til en sådan aktion, og erklæringen fortsætter:

»... K.P.D. opfordrer alle antifascister i Tyskland og i emigrationen til nu med sejhed og udholdenhed (jetzt erst recht zäh und beharrlich) at arbejde på, at den tyske arbejderbevægelse og den tyske opposition må nå til enighed om en hensynsløs bekæmpelse af alle enhedens fjender... og at mobilisere alle kræfter for at styrte Hitler...«

Denne utvetydige krigserklæring mod Hitlerregimet, denne opfordring til borgerkrig blev forbigået i blufærdig tavshed af de samme aviser, der spalte op og spalte ned havde smovset i det varme venskab, der på kommando fra Moskva var opstået mellem nazister og kommunister i alle lande.

Den 21. oktober udsendte partiledelsen et brev til sine ledere og funktionærer i Tyskland. Af dette brev bør et par linjer fremdrages:

»... Uden forbindelse (ohne die Heranziehung) mellem husmænd og endnu bredere kredse af de arbejdende bønder og arbejderklassen, er en sejrrig kamp mod fascismen og kapitalismen ikke mulig.

Partiledelser og -celler skal umiddelbart og selvstændigt reagere på alle hændelser, øjeblikkeligt besvare fascismens hovedargumenter og lede organiseringen af den revolutionære kamp i bedrifter og masseorganisationer...«

Jeg har i kapitlet »Ene blandt Ulve« omtalt det tyske partis udførlige politiske krigsprogram af 30. december 1939 (»Die politische Plattform der K.P.D.«), der i de mest utvetydige formuleringer kalder til kamp mod Hitlervældets undertrykkelse af det tyske folk. Som vender sig mod underkuelsen af det østrigske, det tjekkiske, det slovakiske og det polske folk.

At nazisterne på deres side kendte kommunisterne som deres farligste, ja eneste indre fjende, er der mangfoldige beviser på.

Lad mig eksempelvis fremdrage en forordning om den indre statssikkerhed under krigen, som naziregeringen udstedte den 20. september 1939:

»... i det sidste tilfælde drejer det sig om sådanne gerninger (Sachverhalte), der på grund af deres forkastelighed, deres farlighed eller deres propagandistiske effekt må udryddes (ausgemerzt) uden persons anseelse og med de mest hensynsløse forholdsregler (nemlig henrettelse). Sådanne tilfælde er... aktiv kommunistisk eller marxistisk virksomhed...«

Alskens logebrødre, smudsjournalister, skolelærere, hjemmevernsinstruktører, ungdomsledere og hvad den slags ellers kaldes, taler den dag i dag med salvesfuld afsky om venskabet mellem kommunister og nazister. Det venskab, der først brast den 22. juni 1941, da Hitler startede sin krig mod Sovjetunionen.

Hvorledes det i virkeligheden var fat med alt det dér, har jeg villet give nutidens mennesker et sandfærdigt begreb om.

Lad mig også, da jeg er i gang, tage legenden om de danske kommunisters nazivenlighed ved vingebenet. I véd det jo alle, at vi fra og med besættelsen krøb for tyskervældet. Modstandsviljen kom først op i os, da det var Sovjetunionen, vort fædreland, der blev krigens offer. Sidst jeg så denne myte, – en stump af den danske reaktions arvesølv – var, da man nylig sendte mig en provinsavis, der havde skældt mig ud for et eller andet, og redaktøren selv havde grebet pennen og skrevet

»... og her står det fast, at kommunisterne i Danmark skiftede holdning, da Stalin brød med Hitler...«

Dette gimmerlam – en redaktør fra Thisted eller Lemvig, – bræger som alle de andre. Men hvorledes reagerede danske kommunister i virkeligheden på besættelsen? Hvad er sandheden?

Såmænd den, at »Arbejderbladet« den 14. april 1940 – fem dage efter besættelsen og på den tid, da hele den øvrige presse var tavs – bragte en udfordrende artikel af Hans Kirk, der havde skrevet den på partiledelsens anmodning. Den hed »Niels Ebbesøn. En historisk Studie«. Den handler om den danske væbner, der dræbte den tyske besættelsesmagts fører, grev Gert, den kullede greve. Det hedder i denne artikel:

»... Men der var også en lavadel. Småherremænd og væbnere, som sad på beskedne gårde og ikke adskilte sig meget fra fribønderne, men i livskår og livssyn egentlig stod bondestanden nær.

Det var disse småherremænd, som havde føringen i den jyske bevægelse. Den jyske bevægelse var national og tysk-fjendtlig. Professor Erik Arup går i sin danmarkshistorie strengt i rette med dem derfor. Men det er dog værd at erindre, at hvem der end har været herrer i Danmark, så har folket altid været dansk. Det skyldes den danske almues sejhed, at Danmark endnu eksisterer. Mens Valdemarernes nationalisme, som vi finder den hos Saxo, var imperialistisk, så har man indtrykket af, at den jyske bevægelse var rent defensiv, og at den samtidig havde et demokratisk element i sig. Landet var oversvømmet af de holstenske herrer, for hvem Danmark kun var en pengeanbringelse. Den danske bondes selvstændighed var langtfra knækket, hvilket de mange bondeopstande op igennem historien tilfulde viser. Men særlig ydmygende var det naturligvis at udbyttes af en overklasse, som ikke engang talte landets sprog. Der er ikke tvivl om, at den jyske bevægelse var en almuebevægelse, selv om småherremændene havde det politiske førerskab. Storaadelen holdt sig i hvert fald på afstand af den, kun en enkelt biskop var med.

Niels Ebbesøn, en væbner fra gården Nørre Ris i Folby sogn ved Frijsenborg, var tilhænger af dette jyske nationalitetsparti. Han synes at have forberedt en sammensværgelse mod Holstenerne gennem længere tid, en gammel krønike nævner, at der var 47 sammensvorne deltagere. Nu må det erindres, at Holstenerne opretholdt et rent militærregimente i Danmark. De sad med deres landsknægte i byer og på borge, og hvor de ikke havde faste væbnede støttepunkter, byggede de dem . . . At rejse en åben modstand mod disse velorganiserede og stærkt væbnede besættelsestropper var håbløst. Niels Ebbesøn og hans sammensvorne foretog derfor et dristigt kup . . .«

Derefter skildrer Hans Kirk drabet på grev Gert, »den kullede greve«, der fandt sted den 1. april 1340 og artiklen fortsætter:

» . . . oprøret var rejst, Nørrejylland fulgte Niels Ebbesøn . . . Men historisk blev oprøret et vendepunkt. Holstenerne trængtes . . . under Valdemar Atterdag langsomt og sejt ud af landet. I folkevisen kaldes grev Gert den kullede (skaldede) greve, mens han i Holstens historie nævnes som Gerhard den Store. På samme måde er Niels Ebbesøns død blevet højst forskelligt bedømt: Tysk historie betegner ham

som en snigmorder, medens han i dansk overlevering er blevet en nationalhelt . . . Det er i det hele taget ganske omsonst at måle Niels Ebbesøns handling efter en borgerlig, en moralsk alen. Det var selve folkets eksistens, der var sat på spil af en uduelig dansk kongemagt (hvormed Kirk naturligtvis sigtede til den nydannede samarbejdsregering. CM), og en rovbegærlig dansk adel (hvormed han ligeså tydeligt sigtede til det danske borgerskab, der var i fuld gang med at berige sig på folkets bekostning. CM). Den lille væbner fra Nørre Ris rejste den kuede danske almues sag.

Og at den danske almue opfattede ham som sin mand, viser folkevisens ord:

Niels Ebbesøn mødte en kælling,
Hun havde ikkun to leve (brød),
Dem gav hun Niels Ebbesøn,
For han vog den kullede greve . . .«

Kunne det siges tydeligere i en tid, hvor tyske tropper just havde besat landet? Det var i hvert fald en tale, der blev anammet af danske kommunister.

Den 15. april 1940 omtalte partiets politiske ledelse i en udtalelse til medlemmerne Tysklands og Italiens aggressioner som »visse staters røveriske fremstød«.

Det hed i denne erklæring, som altså er udsendt 6 dage efter besættelsen:

» . . . I årevis har vi kommunister fremført, at kun alle fredsvenlige staters snævraste samarbejde med Sovjetunionen om at skabe en fast og ubrydelig fredsfront imod visse staters røveriske fremstød, ville være i stand til at frelse freden og redde verden for en ny krig. Men ligesom i andre lande så vi også herhjemme, hvordan de ansvarlige politiske myndigheder gik i den engelske og franske reaktions tjeneste og bekæmpede og saboterede Sovjetunionens arbejde på at skabe denne fredsfront med det resultat, at Europa og vort land nu er kastet ud i krigen . . . Vort parti og den danske arbejderbevægelse går en vanskelig tid i møde. Men hvad der end sker eller vil ske, vil vi kommunister blive på vore poster og fortsætte vort partis arbejde til gavn for vort land og det danske folk. Lad end de socialdemokratiske ledere svigte – vi kommunister vil ikke gøre det. Vi vil vise den danske arbejderklasse og det danske folk, at vi ikke stryger flaget, men vil fortsætte kampen for fred,

for at krigens mørke skyer fjernes fra vort land og for, at det bliver velhaverne og ikke det arbejdende folk, der kommer til at betale krigtidens og dyrtidens omkostninger . . . skal hvert eneste partimedlem arbejde og virke for at samle det danske folk omkring vort partis politik, sikre de faglige organisationers frihed og eksistens, varetage det danske folks politiske, sociale og økonomiske interesser og beskytte vort lands folkestyre og nationale selvstændighed. Men en resultatrig gennemførelse af denne politik kræver den yderste disciplin af hvert eneste partimedlem og den stærkeste fasthed i partiets rækker . . . I mindet om kammerat Dimitrovs modige optræden for rigsretten i Leipzig (nemlig mod nazismagten. CM), i erindringen om vore tyske . . . kommunistiske kammeraters (der sad i nazisternes koncentrationslejre eller forfulgtes af dem. CM.) eksempelløst modige kamp imod deres egne landes og folks undertrykkere (nemlig nazisterne. CM.) . . . opfordrer vi alle danske kommunister til i gerning og optræden at vise sig som værdige medlemmer af Danmarks kommunistiske parti og Kommunistisk Internationale . . . «

På dette tidspunkt havde vort parti allerede forberedt illegaliteten. Valgt tre medlemmer til at lede partiet under de forhold, som besættelsen medførte og andre tre, der skulle træde i deres sted, om de blev arresteret. Få uger senere fandt de første samtaler sted mellem Aksel Larsen og Christmas Møller om dannelse af en folkefront mod besættelsesmagten til førelse af modstandskampen, den under hvilken det var kommunisterne, der fattede om jernet, da det var glødende.

Vi danske kommunister har en del at fortryde af det, vi gik med til, da tyskerne var besejret, men ved mindet om den tidligere tid behøver vi ikke at bøje hovedet.

Det kan nok være gavnligt, at der er én, der siger imod, og som var med, da det foregik. Så står det dog ét sted at læse for de unge, der ellers ville være en prostitueret historieforsknings ofre.

Partiets udtalelse af 15. april og Kirks artikel blev både af partiets medlemmer og af tyskerne forstået som opfordring til at berede sig på folkekrigen mod besættelsesmagten.

Når tyskerne ikke allerede den gang forlangte forbud mod partiet og indsættelse af dets ledere i koncentrationslejre, samt foranstaltninger mod jøderne, skyldtes det kun, at en sådan fremfærd ville spolere den lempelige besættelsespolitik, som de den gang så deres interesse i at praktisere.

Det gjorde de for det første, fordi Danmark ikke havde sat sig til modværge, men straks og villigt havde bøjet sig, og for det andet fordi det var Hitlers agt at indlemme Danmark som en provins af det stortyske rige. Vi skulle være tyskere, og han mente – ikke uden grund – at vi var indforstået med, at lade os opsuge og udslette som nation.

For at en sådan indlemmelse kunne foregå gnidningsløst, var det af betydning ikke at provokere befolkningen.

Derfor havde vi den lidet smigrende særstilling at være »rovmandens kanarieugl«, som han længe hængte om.

Planen om at gøre Danmark til tysk provins er iøvrigt baggrunden for, at spørgsmålet om genindlemmelse af Nord-slesvig i det tyske rige aldrig blev rejst fra Berlin. Tværtimod dæmpede man det tyske mindretals krav om grænseflytning.

Inden for det kommunistiske parti var der ingen uenighed om, at folkekrigen skulle komme. Der var grupper, der ville begynde med det samme, men andre, som mente, at en forbedrings og modningens periode først måtte gennemleves. Den vurdering, der var partiledelsens, at befolkningen endnu ikke var rede til opstand, var sikkert rigtig.

At der først skete et omsving i vor indstilling til besættelsesmagten, da Hitler faldt ind i Sovjetunionen, er derimod en af de mange livsløgne, som besættelsestidens forfalskede historie har opbygget.

Et tydeligere budskab til partiet om den kommende folkeopstand, end Kirks artikel fem dage efter besættelsen og partiets opråb til medlemmerne kunne ikke den gang formuleres.

I BLI'R ALLE HÆNGT

I sommeren 1940 forrådtes de tyske emigranter af det danske politi. Jeg har fortalt, hvorledes typograf Rasmus Larsen, »Røde Hjælp's« pligtopfyldende sekretær, havde møde med de ledende politifolk i fremmedpolitiet den 10. april. Dagen efter landets besættelse.

Han modtog – jeg gentager og fremhæver det – den højtideligste forsikring om, at der ikke ville ske de legale emigranter, der havde asyl, noget. Det fulgte af de løfter, tyskerne havde givet os om bevarelse af dansk selvstyre. Skulle tyskerne alligevel finde på at stille krav, ville afdelingen underrette Rasmus Larsen, så der blev tid og lejlighed til at lade emigranterne få en advarsel.

– Men så må »Røde Hjælp« også sørge for, at emigranterne bliver på den bopæl, vi har registreret, og de må passe deres kontrol. Ellers kan vi ikke garantere noget.

Nogle få dage efter mødet på politigården gik Rasmus Larsen til det kommunistiske parti. Talte blandt andre med Aksel Larsen. Hvad han ikke vidste, var, at Wiatrek i forvejen havde haft en samtale med ham om spørgsmålet. Meget mod Wiatreks ønske var den forrykte plan om almindelig re-emigration opgivet, og det kan ikke undre, at Aksel Larsen og Wiatrek nemt var blevet enige om, at emigranterne skulle blive boende og gå til kontrol, som om intet var hændt.

Da Rasmus Larsen indfandt sig på partikontoret – naget af tvivl om, hvad der var rigtigt over for de flygtninge, der var i hans varetægt – fik han den besked, at han måtte stole på politiets løfte. Partiet omstillede sig på illegaliteten og havde lagt sig på alle de kvarterer, der kunne komme på tale. En del af partiets gode og sikre forbindelser havde ligefrem fået besked om at nægte emigranter husly, fordi der var brug for logi'er til danske partimedlemmer, der måtte gå i illegalitet.

Jeg skriver denne beretning så upartisk, som jeg nu er i stand til at gøre det, og jeg har fuld forståelse for, at vi selv havde brug for illegale kvarterer. Men alligevel kan jeg ikke nægte, at det er med stort ubehag, jeg tænker på, at partiet

så temmelig lod emigranterne skøtte sig selv. Efter min mening kunne og burde vi have skaffet andre sovesteder end dem, de havde, og som politiet kendte. Men denne mening er selvfølgelig farvet af min viden om, hvordan det senere gik.

En del af emigranterne var jo illegale, så dem var der ingen problemer med, og desuden var der nogle af de legale, der havde været fornuftige nok til af egen drift af skifte sovested.

I de parlamentariske kommissioners beretninger gives der visse oplysninger om emigranternes skæbne. Forvanskede og friserede, men lad mig gå dem igennem og kommentere dem. De vigtigste af dem i hvert fald.

I aktstykker til beretning VII (Justitsministeriet og retshåndhævelsen under besættelsen) bind 1 side 186 ff findes de væsentligste af de oplysninger, som man mener, det danske folk har godt af at kende. De findes i redegørelsen for den virksomhed, det danske Gestapo (afdeling SA – Statsadvokaten for særlige anliggender) udfoldede under tyskervældet.

Der tales først om anholdelser, som tyskerne foretog straks efter den 9. april, også af »nogle«³ herværende tyske emigranter. Nærmere oplyses ikke. Jeg ved ikke, hvem det var eller hvor mange. Men naturligvis har tyskerne ikke haft mulighed for at foretage disse arrestationer uden at være underrettet af dansk politi om, hvor de eftersøgte var at finde.

Dernæst nævner redegørelsen, at tyskerne begærede oplysninger om forskellige emigranter, der skulle anholdes som sigtede for landsforræderi eller deltagelse i en sabotageorganisation. Det fik de ikke meget ud af, da de pågældende var forsvundet ud af landet. Hvem det var, siges ikke, men jeg antager, det drejer sig om Wollweber og hans organisation.

Den 19. april anholdt danske betjente 7 flygtninge efter ordre fra det tyske gesandtskab. Den ene af dem – antagelig stikkeren – blev straks sat på fri fod efter tysk begæring. De andre afhørtes af tysk politi, og – som det diskret siges i beretningen – »opholdstilladelsen for de fem blev inddraget«. Det er en fræk eufemisme for udlevering til Gestapo. Hvad der blev af den sjette, oplyses ikke. Så vidt jeg har kunnet bringe i erfaring, hængte han sig i cellen.

Beretningen omtaler et særtilfælde, nemlig Gerhard Breitscheid. Han var søn af den socialdemokratiske rigsdagsmand Rud. Breitscheid, der var en af de få ledende socialdemokrater i Tyskland, der indså nødvendigheden af et samarbejde med kommunisterne. Rud. Breitscheid emigrerede i marts 1933,

men blev i 1941 anholdt af fransk politi og udleveret til Gestapo. Fra 1944 var han håftling i koncentrationslejren Buchenwald. Såredes under luftangreb og menes derefter skudt af SS-mandskabet. Gerhard Breitscheid, der havde gode danske forbindelser, blev anholdt af dansk politi på tysk ordre. Tyskerne sigtede ham for spionage, men besynderligt nok gik de alligevel med til at løslade ham. Sagen forekommer mildt påfaldende og er mig bekendt ikke klarlagt.

Den 29. maj 1940 krævede tyskerne 23 navngivne emigranter arresteret. Navne og oplysninger, der førte til anholdelsen af de fleste af dem, var Gestapo forsynet med af danske politiinstanser. Det hed i den tyske skrivelse, at det drejede sig om personer, der »eftersøgt af tyske domstole for forberedelse af højforræderi«. Videre, at »der foreligger mistanke om, at de endnu stadig fortsætter deres statsfjendtlige virksomhed«. Derefter trylleformularen: »De udgør en fare for opretholdelsen af den offentlige sikkerhed og orden og må derfor tages i forvaring, så længe som de tyske tropper opholder sig i Danmark«. Befalingen blev mere end adlydt. Vi nøjedes ikke med at arrestere så mange af de 23, som vi kunne få fat i – og tage dem i forvaring – men vi udleverede dem til tugthus, koncentrationslejr og skafot. Fra dansk side gjordes end ikke forsøg på at redde livet for disse tyske frihedskæmpere. Jeg har anmodet justitsministeriet om nærmere oplysninger vedrørende de 23 personer, men det hyller sig også i dette tilfælde i sin højttalende, om medskyld vidnende tavshed.

Derefter kommer så turen til de legale, asylyndende kommunister. Om dissers identitet og opholdssteder havde det tyske Gestapo modtaget alle oplysninger. De var til dels givet allerede inden besættelsen af den danske gestapofilial på politigården.

Det hedder i beretningen til den parlamentariske kommission:

»... den 23. juli krævedes 56 emigranter – efter forudgående mundtlig anmodning – anholdt og interneret. I 1940 anholdtes og interneredes 127 emigranter, hvoraf langt den største del i juli og september måned. Af disse blev dog 24 løsladt efter forhandling med det tyske gesandtskab om de enkelte tilfælde. De enkelte sager blev forelagt justitsministeriet, der inddrog opholdstilladelse og arbejdstilladelse, hvor sådan var meddelt og traf bestemmelse om de pågældendes hensættelse i lejren i Horserød til foranstaltning efter fremmedlovens § 14...«

De emigranter, der her tales om, var så godt som udelukkende kommunister, der havde fået asyl. Dem om hvem politiet svigagtigt havde lovet Rasmus Larsen, at der ikke ville ske dem noget uden efter advarsel.

Det er bemærkelsesværdigt – og meget betegnende for dansk politis hørighed over for herrefolket – at der begæredes 56 anholdelser, men foretoges 127. Det samme adfærdsmønster, som da det et års tid senere gjaldt de danske kommunister. Tyskerne kom da med en liste over »ledende kommunister«, som de allerede i sommeren 1940 havde fået udleveret af den danske kriminalkommissær, Gestapos specielle ven, Odmær. Dansk Gestapo anholdt også ved den lejlighed flere gange så mange, som tyskerne havde forlangt.

I hast havde man indrettet en koncentrationslejr til de kommunistiske tyske emigranter. Socialdemokraterne blev ladet i fred. De få af dem, der var udsat, havde man i tide sendt til Sverige.

Til at være kommandant for den første danske koncentrationslejr, skovlejren i Horserød, disponerede fængselsdirektoratet over den egnede mand, den gustne, ondsksfulde, underlødige fængselsinspektør Alfred Klaudius Bentzen.

Jagten gik ind på dem, der havde søgt fred og beskyttelse hos os. Den begyndte tidligt på morgenstunden allerede dagen efter at tyskerne havde givet deres ordre.

Det var en berømmelsens dag for det danske gestapo. Tysk SA kunne ikke ha' gjort det smukkere. Der var kommandering og råben. Hunde og revolvere. Omringning af huse. Latter og kommandobrøl. Emigranterne var værgeløse. En stor del af kommunisterne var i tillid til politiets loyalitet blevet i deres anmeldte logi'er. De blev taget på sengen. De danske nazibetjente brølede af latter over så megen naivitet. – De morede sig dejligt. Sceneriet mindede i så mangt og så meget om oktoberdagene 1943, da det tyske Gestapo kørte byen rundt og arresterede de hjælpeløse jøder, der ikke havde bragt sig i sikkerhed. – Dersom tyskerne havde bestemt sig til at foretage aktionen mod jøderne i sommeren 1941, kunne de roligt have overladt det fornødne til dansk Gestapo. Resultatet ville være blevet langt bedre, end det blev i 1943.

Kvinder og børn lodes skræmte og grædende tilbage. Mændene førtes til Vestre Fængsel og altså senere til Horserød, hvorfra de udleveredes til tysk Gestapo.

Bentzen har under en afhøring i den parlamentariske kommission forklaret følgende om lejren, da de tyske kommunister indsat i den:

» ... Forholdene var meget ringere, meget mere primitive end dem, hvorunder kommunisterne (de danske, CM) senere blev anbragt. Der var på et vist tidspunkt ca. 100 emigranter, men ellers lå tallet, så vidt jeg husker, omkring 70-80, og de var der altså omtrent et år. De var anbragt om natten i sovesale, hvoraf den ene tog 40-50 mand, og så en mindre til 25 mand ...«

Ved samme lejlighed poserer han som den humane, nærmest faderlige leder af koncentrationslejren:

» ... Men da ved krigsudbrudet mellem Rusland og Tyskland de fleste af dem blev ført til Tyskland, stod deres formand, da de blev hentet af politiet frem foran rækkerne og holdt en tale til mig personlig, hvori han sagde tak for den behandling, de havde fået ...«

Jeg betvivler meget stærkt rigtigheden af denne forklaring. Ingen af de mange overlevende emigranter, jeg har talt med, erindrer noget om nogen takketale. Alle omtaler de Bentzen som en ondsindet skurk. Men i hvert fald »glemmer« han at oplyse, at det ved krigsudbrudet i sommeren 41 kun var en mindre flok pacificerede emigranter, der var tilbage. De andre, der bød ham modstand, var for længst udleveret. Willi Grünert, der udleveredes i 1941, har med statsgaranti ikke udtrykt nogen tak over for Bentzen.

Hvornår udleveringen til Gestapo af de kommunistiske emigranter, der var interneret i Horserødlejren, tog sin begyndelse, kan jeg ikke med sikkerhed sige. At søge oplysninger fra justitsministeriet er erfaringsmæssigt håbløst. Jeg tror ikke, at udleveringen fra lejren begyndte før januar 41, og de 42, der tales om i det følgende stykke af den parlamentariske beretning, må være overført fra Vestre Fængsel eller måske transporteret direkte til grænsen efter anholdelsen.

Det hedder:

» ... I en del tilfælde - 42 - navnlig i juli og september 1940 blev der fra tysk side stillet krav om de pågældendes overførsel til Tyskland, og disse krav blev imødekommet, således at de pågældende udvistes og udleveredes til det tyske politi ved grænsen i Flensborg. Også dette blev forelagt justitsministeriet til godkendelse i de enkelte tilfælde. I de nævnte tal er dog indbefattet også nogle tilfælde, hvor der ikke forelå nogen begæring derom, men hvor de pågældende

i alle tilfælde ville være blevet udvist, idet de var indrejst illegalt og var subsistensløse, og hvor fremmedpolitiet gennem statsadvokaten rejste spørgsmålet, om tyskerne ville modtage de pågældende, fordi overførselens praktiske gennemførelse lettest lod sig ordne ad denne vej . . .«

Mon en nutidig læser kan lodde den gemenhed disse diskrete linjer dækker over? Næppe. Men det står altså fast, at den danske Gestapo-afdeling i sin egen redegørelse må erkende at have udvist flygtninge, uden at der var fremsat begæring. Og udvisning betød tugthus, pinsler, halshugning, Auschwitz, gasning, mord. I bedste fald koncentrationslejr.

De anholdte, der tales om, var ikke kommunistiske emigranter, men flygtninge, der havde sneget sig over grænsen. De var visselig »subsistensløse«. Det nøgne liv havde de reddet. Intet mere. Dem har man altså indfanget og afleveret uden begæring. Og hvorfor? Fordi det var »lettest« at »ordne« dem på denne måde.

Prøv at gemme disse kyniske sætninger i erindringen. Se ham for dig, den ulykkelige. Den til døde jagede. Han er måske med yderste livsfare undvejet fra koncentrationslejrens helvede. Har sneget sig gennem det fjendtlige land ved natte-tid. Levet i ugevis af rå roer og blade. Skjult sig om dagen i udgravninger, kloakker og på lofter. Rystet af dødens angst ved hver en lyd. Sporet af hunde. Vidende, at ihjelpiskning var hans nådigste lod, om han blev fundet.

Han er med opbud af sine sidste kræfter kravlet frem til grænsen. Gennem sumpe og over vandløb nået til Danmark. Troet sig frelst. Og er så fundet og anholdt af en dansk nazibetjent. Har betlet for livet. Forsøgt at flygte. Betjenten har hidset sin hund på ham. Spark, håndjern. Begrib dog virkeligheden bag ordene! Jo vist var han »indrejst illegalt« og vist var han »subsistensløs«. Vist var det den letteste måde at »ordne« ham på.

Videre hedder det i beretningen:

» . . . Tallet omfatter også enkelte statsborgere fra besatte lande, der var flygtet fra Tyskland og indrejst illegalt hertil . . .«

Hvorledes mon det danske ministerium havde forestillet sig, at en flygtning skulle indrejse legalt? Han skulle måske henvende sig til koncentrationslejr- eller fængselskommandanten og meddele, at han agtede at flygte og derfor gerne ville ha'

sit pas? – En af de omtalte enkelte var hollænderen Josef Rimbertus Schaap. Jeg kan ikke i dette kapitel berette alle enkeltheder om denne mands indsats i modstandskampen mod Hitler. Det håber jeg at nå i et næste bind af denne bog, hvor jeg tænker på at beskrive Wollweber-gruppens internationale sabotagevirksomhed. Den påførte Nazityskland en betydelig skade. Denne hollænder var et af denne organisations mest fremtrædende medlemmer. Dens dødsforagtede instruktør.

Han omtales således i Københavns Byrets dom af 7. juli 1941 i sagen mod Rikard Jensen m.fl.:

»... Som anført var Wollweber gruppens leder, men foruden denne har også hollænderen Josef Schaap... været fremtrædende medlem af gruppen...«

Den 2. april 1943 dømte Volksgerichtshof ham til døden. Jeg har ikke dødsdommens ordlyd, men akterne i hans benådningssag.

Benådning afslås. Det hedder i akternes begrundelse:

»... Domfældte fortsatte sin virksomhed efter krigsudbrud-

det. Før krigen har han ved sprængstofattentater anrettet store tingsskader og forvoldt et menneskes død. Endnu i juli 1940 ville han opbygge en terrororganisation i København, der skulle arbejde i Sovjetunionens interesse. Den dømtes handling er så farlig og så tungtvejende, at en benådning af denne indædte kommunist, der endnu under domsforhandling erklærede, at han var tro mod sin kommunistiske overbevisning, ikke er på sin plads. Jeg foreslår derfor fuldbyrdelse af dødsdommen . . . Berlin 27. maj 1943.
Boltz (sign) . . . « (»Deutsches Zentralarchiv«).

»Før krigen« hedder det i denne indstilling. De beskrevne sprængstofsabotager fandt sted under den spanske borgerkrig. De var krigshandlinger i den spanske regerings interesse.

Schaap blev naturligvis henrettet. Men i hans som i så mange andre frihedskæmperes tilfælde var det dansk politi, der førte ham til skafottet. Politikommissær Bjerring var den hovedskyldige. Hans stikker, Julius Vanmann – endelig ikke at forveksle med hans bror Kjeld Vanmann – har tilstået følgende:

» . . . I samtalens løb erklærede Bjerring, at for så vidt jeg ville være ham behjælpelig med de oplysninger, han ønskede, skulle han sørge for, at jeg blev løsladt og fik en mild dom. Dette skete i august 1938 (altså at han fik dommen. CM). Efter min løsladelse skulle jeg henvende mig til Bjerring, hvilket jeg gjorde. Ved denne lejlighed pålagde han mig, at dersom jeg fik forbindelse med illegale personer, skulle jeg omgående meddele ham dette. Kort tid efter fik jeg gennem min broder besked om, at en hollandsk, illegal person (ved navn Schaap) ønskede at tale med mig, og jeg meddelte Bjerring, at denne person var her i landet. Jeg erindrer ikke, at jeg kendte omtalte person, hvorimod denne kendte mig.

Den aften, jeg skulle møde ham, opholdt Bjerring og Gundtofte sig ved højbanen. Jeg cyklede hen til Bjerring og meddelte ham, at den illegale person var i lejligheden, hvorefter han sagde, at det var godt, gav mig 20 kroner og bad mig forsvinde. Senere mødte jeg Bjerring i Hillerødgade, ved hvilken lejlighed han meddelte mig, at han eventuelt kunne skaffe mig et legat, og at jeg kunne henvende mig til politidirektørens sekretariat, hvilket jeg gjorde og fik udleveret et skema til et lægelegat på hvilket jeg fik en bevilgning på 250 eller 350 kroner . . . «

På dette stikkeri lod Bjerring Schaap anholde og udlevere til halshugning. Denne rakkedåd er vel et af de tilfælde, der med en så fornem diskretion omtales i SA-beretningen til den parlamentariske kommission. Aldrig er der sket Bjerring eller hans medhjælpere noget i anledning af dette nedrige angiveri. Ikke et hår er krummet på deres hoveder. Ej heller på Julius Vanmanns.

Gestapoafdelingen af det danske politi har ingen anden undskyldning for prisgivelsen af flygtningene, end at man ikke kunne komme uden om at opfylde interneringskravet »når begrundelsen var de pågældendes farlighed for besættelsestroppe . . .«

Dertil er et par ting at bemærke. For det første ville interneringerne have været umulige at gennemføre, dersom politiet ikke havde forsynet tyskerne med oplysninger om flygtningenes identitet og bopæl, men – som Frode Povlsen opfordrede til – havde tilintetgjort fremmedpolitiets emigrantkartotek, da tyskerne kom. I sikkerhedspolitiet brændte man – om man ellers kan tro Thune Jacobsen – en mængde papirer, der indeholdt oplysninger, der kunne komme prominente danskere til skade. – Tilsvarende oplysninger om kommunister og emigranter stilledes derimod med største beredvillighed til Gestapos rådighed fra besættelsens første dag.

Bortset herfra har danske myndigheder uden mindste protest bøjet sig for en løs påstand om emigranternes angivelige farlighed for værnemagten, og endelig har man ikke nøjedes med internering, men har udleveret de forfulgte.

Det afgørende er, – og den skamlet kan aldrig aftvættes, – at vi stillede danske oplysninger og dansk mandskab til rådighed for tyskerne og at man ikke – som højtideligt bedyret – underrettede Rasmus Larsen, da tyskerne fremkom med deres krav om arrestation af de asyllydende kommunistiske flygtninge. For dette findes ingen anden forklaring end politiets fremskredne nazificering.

Til en suveræn stats rettigheder hører også retten til at give asyl. Tysk krav om udlevering af de anerkendte politiske flygtninge var et indgreb i den danske stats suverænitet, og mod dette har regeringen end ikke protesteret. Med den »bløde« politik, tyskerne førte i besættelsens første periode, er det sandsynligt, at de ikke havde gennemtruffet en krænkelse af den danske stats asylret, dersom den med alvor var gjort gældende. Det blev den ikke.*)

*) Da Frankrig var besejret ved våben og værgeløst prisgivet Hitlers nåde og barmhjertighed, måtte det undertegne våbenstilandsbetingelser-

Efter de foreliggende oplysninger blev der i 1941 anholdt 63 emigranter. Flest i dagene efter overfaldet på Sovjetunionen. Der udleveredes 74 til det tyske Gestapo, nemlig 17 i januar, 6 mellem januar og 22. juni, 21 i juli og 49 i august.

Efter min mening er de 17, der udleveredes i januar den første udlevering, der fandt sted fra Horserødlejren.

I hovedsagen er den danske akt af de asylnydendes tragedie dermed spillet til ende. I 1942 og 1943 forekom ialt 19 anholdelser og 16 udleveringer.

Med et viderværdigt hykleri hedder det i dansk politis beretning:

» . . . Om de udleverede havde tyskerne iøvrigt under hånden ladet forstå, at en væsentlig grund til, at man nu ønskede dem overført til Tyskland, var manglen på arbejdskraft, og at man i hvert fald næppe ville genoptage gamle højforræderisager før 1933 . . . «

De udleverede emigranter blev – og det vidste såvel politi som justitsministerium så ganske udmærket – straffet med de grusomste tugthusdomme, dødsstraf eller koncentrationslejr. Således var den skæbne, vi lod overgå de kommunistiske emigranter, som havde fået asyl hos os.

Lad mig slutte dette kapitel med et par citater.

Den 21. april 1937 sagde Steincke i et radioforedrag:

» . . . Danmark har altid sat en ære i at hævde en frisindet opfattelse, hvad angår asylretten og i en human gennemførelse af denne opfattelse over for hver enkelt af de ulykkelige . . . «

Den 19. juli 1936 havde hans partifælle Hedtoft skrevet en artikel i »Socialdemokraten« (som det nu hendøende »Aktuelt« hed den gang. CM.)

ne i Compiègne. Ingen ydmygelse sparede Hitler den besejrede modstander for. Som en af de værste følte forpligtelsen til at udlevere de tyske flygtninge.

Shirer skriver:

» . . . Et af de mest skændige af disse (tyske krav) forpligtede franskmændene til at udlevere alle antinazistiske flygtninge i Frankrig og dets territorier til Tyskland, Weygand (den franske hærs øverstkommanderende. CM) betegnede dette som vanærende på baggrund af Frankrigs traditionelle stilling som asyl for politiske flygtninge, men da det blev diskuteret den næste dag, ville den arrogante Keitel ikke høre tale om, at den blev strøget . . . «

Hvad Frankrig selv i sit dybeste nederlag krympede sig ved, skændede de danske kapitulanter ingen tanke. De adlød uden ubehag.

» . . . Denne foreløbige ordning (den tidligere omtalte internationale konvention, som Danmark havde undertegnet. CM) forpligter regeringerne til at give de virkelige flygtninge en retsbeskyttet status i det land, hvor de opholder sig og at forsyne dem med et anerkendt pas, et certifikat, der gør det muligt for dem at rejse til andre lande . . . «

Denne og en senere konvention om de tyske emigranter har vi undertegnet – og siden ikke regnet for det papir værd, den er skrevet på. Emigranterne fik ikke den omtalte rejselegitimation. Havde de fået den, ville de have kunnet redde sig.

Walter Weidauer var en af de 17, der udleveredes til Gestapo i januar 1941 fra Horserødlejren. Han taler om udlevering af et par dusin, men der har åbenbart kun været 17.

Efter krigen genvandt han friheden og tjente sit hærgede fædreland. Han blev overborgmester i Dresden, som englænderne og amerikanerne havde sønderbombet ved luftangreb af rent terroristisk beskaffenhed. Uden militær betydning. Weidauer har gjort sig fortjent af sit fædreland – ja af os alle – fordi han satte mod i sine fortvivlede bysbørn og organiserede kunst- og kulturbyen Dresdens genopbyggelse. Om den barbariske ødelæggelse af »Det tyske Florens« har han for resten skrevet en bog, der hedder »Inferno Dresden«. Det var i 1966.

Den 9. april 1969 sendte han mig et brev, hvori han skildrer sine sidste minder fra Danmark:

» . . . Den 26. juli 1940 blev jeg – sammen med en stor del af de tyske emigranter og efter ordre af det i Danmark stationerede tyske Gestapo arresteret i København af dansk politi og indbragt til Politigården . . . jeg antog, at forholdene i danske fængsler adskilte sig fra de tyske. Det var en stor fejltagelse fra min side.

Den samme dag . . . blev vi overført til Vestre Fængsel. Det første jeg dér – til min store forbavselse – måtte opleve, var en fængselsbetjents brølen. Han overhældte mig med en strøm af skældsord, af hvilke »Satan« hørte til de mildeste, fordi jeg i stedet for at stå i timevis med ansigtet mod en mur, vendte mig til højre og til venstre. Det virkede, da jeg nærede visse illusioner om dansk justits og danske fængsler, som et iskoldt chok på mig. Selv om jeg ikke blev udsat for legemlige mishandlinger, var det dog ganske nøjagtigt den samme tone, som jeg kendte fra Hitlers Tysklands fængsler og koncentrationslejre. Jeg skal ikke lægge skjul på,

at der også fandtes en del rolige og besindige tjenestemænd, såvel i politiet som i Vestre Fængsel og – senere – i Horserødlejren. Men det store ord førte – således forekom det i hvert fald mig – de, der forstod at brøle op, og som disponerede over et righoldigt repertoire af fornærmende skældsord, og som iøvrigt lignede de berygtede tyske sluttere som det ene æg det andet. Sådanne scener som den, jeg lige har beskrevet, gentog sig nogle gange under mit ophold i Vestre Fængsel. Som allerede sagt har man ikke slået mig, men vor menneskeværdighed blev af mangan dansk politi- og fængselsbetjent trådt under fode på samme måde, som det skete i Hitlertyskland.

Efter cirka 4 ugers ophold i Vestre Fængsel førte man os til Horserødlejren. Så vidt jeg ved, har en række danske modstandsfolk skildret denne, til dels forrådnede, baraklejrs dårlige tilstand og dens mangel på sanitære og hygiejniske installationer. Det skal jeg lade ligge. Men en sådan beskrivelse ville visse ligt ikke tjene dansk retsvæsen til ære.

Om lejrens leder, en hr. Alfred Klaudius Bentzen, må jeg dog sige og berette noget mere.

Efter at jeg i januar 41 blev udleveret af danske myndigheder til Gestapo har jeg opholdt mig i Gestapofængsler som Fuhlsbüttel, undersøgelsesfængsler som Moabit og tugthuse som Brandenburg og Waldheim i Sachsen. Blandt de mange fængselsbøddler, som jeg lærte at kende i denne min lange fængselstid, hører Bentzen til dem, hvis navn jeg aldrig glemmer, om jeg så blev en gang til så gammel, som jeg nu er. Bentzen hører til den slags mennesker, der forstår – som

sjældent nogen anden – på en ganske speciel måde at underkaste fanger sjælelige pinsler. Jeg kunne bevise det med du-sinvis af eksempler. Lad nogle få, der er særlig karakteristiske, men som ikke hører til de værste, være beviser.

En dag havde min kone anmeldt sit besøg i Horserødlejren. Hun var forsinket. Naturligvis stillede jeg mig på den tid, da jeg ventede hendes ankomst, op ved porten og så efter hende. Så kom Bentzen med sit sædvanlige sødladne smil og spurgte, hvad jeg foretog mig ved porten. På mit høflige svar, at jeg ventede på min kone, der ville komme på besøg, sagde han hånende og således, at nogle fanger og betjente, der stod i nærheden, kunne høre det, at hun – altså min kone – måske havde fundet sig en anden »galan«.

Da jeg energisk tilbageviste en sådan forhånelse af min kone, snerrede Bentzen onskabsfuldt med den trusel, som han ofte anvendte, at jeg kunne blive sendt tilbage til Vestre Fængsel og stillet til disposition for Gestapo. Denne trusel har han, så vidt jeg ved, i nogle tilfælde realiseret.

(Da vi danske kommunister kom i lejren, har Bentzen truet mig på ganske tilsvarende måde. Hans Kirk har han fået sendt til Vestre Fængsel og indsat i enecelle. En del af os har han til brug for Gestapo karakteriseret som særlig »steife« og ufordragelige kommunister og derved bevirket vor isolering i Vestre Fængsel i mange og lange måneder. CM.)

Bentzen var et rigtigt giftigt kryb. – Hvad legemsbygning angår, havde naturen forfordelt ham. Det kan han ikke lastes for. Men hans karakter og hans optræden, der skulle vise beslutsomhed og udstråle autoritet, virkede altid noget latterlig. Han led tilsyneladende af mindreværdskomplekser og mærkede, at man ikke just betragtede ham som en helt. Han prøvede derfor, som sagt, at afreagere disse mindreværdskomplekser ved en djærv optræden og stadige chikaner, der ofte havde beskaffenhed af ren og skær gemenhed. Vi fanger skulle nære angst, frygt og respekt for ham. Han ville dog så gerne spille den stærke mand. Det slemme er blot, at denne mand, der iøvrigt virkede komisk og latterlig, besad en stor magt og forstod at bruge den til at chikanere fangne mennesker og til sågar at udlevere dem til deres dødsfjender, det tyske Gestapo.

Til ovenfor refererede hændelse være i parentes bemærket, at min kone var forsinket på grund af et automobiluheld.

Da vi senere, den 31. januar 1941, udleveredes til det tyske Gestapo, udspillede der sig i Horserødslejrens administrationsbygning en meget ondartet scene med Bentzen.

Vi – ca. 2 dusin tyske emigranter – blev pludselig kaldt over i administrationsbygningen, og dér beordrede Bentzen os til straks at pakke vore sager, fordi vi skulle til Tyskland og udleveres til Gestapo. På vor protest om, at vi ikke kunne forstå et sådant brud på dansk lov og på spørgsmålet om den danske regering havde indvilget i udleveringen, og om den ikke havde forlangt bestemte garantier, stillede den lille Bentzen sig skrævende op med begge hænder i bukselommerne og erklærede med et hånligt grin og således, at hvert ord kom langsomt over hans læber: »I bliver alle hængt«. Derpå så han grinende den ene efter den anden ind i ansigtet for tilfulde at nyde virkningen af sine ord. Det er begribeligt, at vi i den daværende situation ikke tvivlede om, at sådanne bemærkninger var sandfærdige, hvilket jo også senere viste sig at være tilfældet. En del af de den gang, den 31. januar 1941, af danske justitsmyndigheder til det tyske Gestapo udleverede emigranter blev senere dømt til døden og henrettet. En anden del fik langvarige tugthusstraffe eller kom i koncentrationslejr.

Bentzen kunne ikke skjule sin glæde over vor udlevering. Sandsynligvis af den grund, at vi efter hans mening ikke altid havde modtaget ham med fornøden respekt. Mellem de to dusin, der først udleveredes til tyskerne fra Horserødlejren, befandt sig netop dem, der bød ham mest modstand og ikke fandt sig i alt.

... Med de bedste hilsner, Deres Walter Weidauer (sign).

Det billede, som Weidauer i dette brev tegner af Horserødlejrens ondskabsfulde, nederdrægtige og samtidig forfængelige kommandant, svarer træk for træk til de erfaringer, vi danske kommunister senere måtte gøre, da vi interneredes i lejren under hans regime.

– – – Alfred Klaudius Bentzen er den dag i dag overordnet og højtskattet embedsmand i det danske fængselsvæsen.

Im Namen des Deutschen Volkes

A. S. C.
In der Strafsache gegen den Zimmermann
Arno Walter F e l d a u e r aus Berlin, geboren am 26. Juli 1899
in Lauter (Sachsen), staatenlos.

wegen Vorbereitung zum Hochverrat
hat der Volksgerichtshof, 2. Senat, auf Grund der Hauptverhand-
lung vom 9. Juni 1942, an welcher teilgenommen haben
als Richter:

Volksgerichtsrat Hartmann, Vorsitzender,
Oberlandesgerichtsrat Fikels,
Generalluftschutzführer Liebel,
BSKK-Obergruppenführer Schade,
Oberführer Regierungspräsident Dr. Palten,
als Vertreter des Oberreichsanwalts:
Erster Staatsanwalt Wittmann,
als Urkundsbeamter der Geschäftsstelle:
Obersekretär Schaldt,

für Recht erkannt:

Der Angeklagte wird wegen Vorbereitung zum Hochverrat zu 15 -
fünfzehn - Jahren Zuchthaus verurteilt.

Auf die Strafe werden ein Jahr und vier Monate der verbliebenen
Haft angerechnet.

Der Angeklagte hat die Kosten des Verfahrens zu tragen.

Von

Rechts

wegen.

z. d. A.

KAPITEL OM SVIG OG SVINDEL

Det er skadeligt, fordi det fører til katastrofale fejltagelser, at mene, at politikernes handlinger og undladelser bestemmer historiens forløb. En talsmand for denne anskuelse havde vi i en skribent som Nicolaj Blædel. Hans bog, som andre har givet titlen »Forbrydelse og Dumhed«, er i hver sætning gennemtrængt af dette naive grundsynspunkt.

For Blædel var anden verdenskrig et resultat af Hitlers og hans kumpaners *forbrydelse* og af de andre, Chamberlains, Bonnets og Daladiers *dumhed*.

Uden at ville og uden at vide, var han repræsentant for et lyrisk, et dramatisk, men et falsk syn på historiens drivkræfter. Han er derfor med til at opretholde de kapitalistiske ejendomsforhold, som er dem, der frembringer en Hitler, når han behøves. Eller en Mussolini. Eller en Nixon. En Krag, en Frits Clausen eller en Hækkerup. Kun ved at ændre besiddelsen afværges faren for den alt ødelæggende krig. Den beror ikke på menneskets beskaffenhed, men på ejendommens. Den revolution, der er fornøden, om mennesket skal leve, begynder med erkendelsen. Den, der virker mod erkendelsen, værner det bestående.

Over for den uvidenskabelige, rent kildekritiske historiemetode, står den materialistiske. Den ser politikerens rolle som advokatens, der agerer, anråber, forklarer og forsvarer. Alt som han er købt og betalt til.

Vil man vide, hvad historiens proces i virkeligheden angår, får man se til, at man ikke bedøves af advokatens snu veltalenhed. Man bør i stedet tænke over, hvem den klient er, som han forsvarer med alle midler. Med ord og løgn. Med svig og forbrydelser.

En af mellemkrigstidens slimede politiske prokuratorer var den franske udenrigsminister Bonnet. Den klient, som han forsvarede, hvis sag han talte, var den franske monopolkapitalisme. Dens interesser var efterhånden sammensmeltet med den tyskes. Deres virksomhedsudfoldelse var afstemt efter hinanden.

I advokatskranken ved siden af ham stod Hitler. Hans hæse

taler, hans grove trusler og hans luende vanvid skabte ikke historien. Fremkaldte ikke nogen krig. Han var en lejet sagsfører som Bonnet var det. De to forsvarede og forklarede de samme imperialistiske interesser – og plejede ind imellem deres egne.

Det var storkapitalismens herrer, der bestemte, hvad der skulle ske med menneskene. De var enige om, at der ikke skulle være krig så tidligt som i 1938. Da havde Hitler ikke kunnet sejre, om Frankrig havde overholdt sine forpligtelser over for Tjekkoslavakiet. Som Sovjetunionen var rede til. Og han *skulle* sejre. Den proces, han skulle vinde, var krigen mod Sovjetunionen. Derfor var Tjekkoslavakiet for længst prisgivet. Frankrigs nederlag var indkalkuleret. Af den franske kapitalisme.

Efter den gængse historieskrivning var England med i det fransk-tyske komplot fra først af. Var så at sige den drivende kraft. Under mine arkivgranskninger i Berlin fandt jeg et dokument, der giver en anden fremstilling af optakten til det, der skete i disse septemberdage i 1938, da krigen fødtes under jubelråb om, at den var død.

Hvorvidt den fremstilling af begivenhederne, der gives, er rigtig eller urigtig, kan jeg ikke have nogen begrundet mening om. Mener blot, at den bør kendes. – Danske historikere og andre med dem er ikke uvidende om denne version, men har fundet, at den burde forties. Jeg har i hvert fald aldrig set den offentliggjort.

Det, jeg vil fortælle om, er et møde, der fandt sted i det danske justitsministerium hos Steincke i november måned 1938. Nærmere bestemt den 17. november. Det var kort tid efter München. Hitler havde ladet sine tropper marchere ind i Sudeterlandet i de første dage af oktober. Rædslens time var inde. Det var få dage efter, at »krystalnatten« havde rystet sindene.

De prominente tyske socialdemokrater, der opholdt sig i Danmark som broderpartiets gæster, havde rettet henvendelse til Stauning og bedt ham tillade, at nogle få tyske socialdemokrater – af de bedre – fra Sudeterområdet fik lov til at slå sig ned i Danmark. Stauning havde – til Steinckes umådelige ærgrelse og udenrigsminister Munchs ængstelse – sagt ja og givet Steincke besked.

Mellem det danske socialdemokrati og nogle af de tyske socialdemokratiske emigranter på den ene side og naziregimet på den anden plejedes bemærkelsesværdige forbindelser. En af mellemmandene hed Kurt Wurbs.

Ham og hans tjenester, dels for tyskerne og dels for det danske socialdemokrati, vil jeg beskæftige mig en del – ja ganske indgående – med i næste bind af denne bog. Lad mig hér nøjes med at præsentere ham som tidligere socialdemokratisk redaktør fra Slesvig-Holsten. Han hørte til den socialdemokratiske emigrations snævrreste inderkreds.

Men også andre tyskere kendte han: Gestapo. Pflugk-Hartung, Liebknechts morder. Kort og godt: Han var – foruden at være prominent socialdemokratisk emigrant – tysk spion. Jeg er stødt på ham og hans virksomhed flere steder under min kulegravning af tyske dokumenter i Berlin. Lad mig citere en påtegning af 26. april 1939 på et brev af 23.2.39 fra det tyske udenrigsministerium til »Oberkommando der Wehrmacht.« Selve brevet er uden større betydning, men påtegningen, den tjenstlige:

»...*Vermerk:* Die Stapo Kiel teilte mit Schreiben vom 10. 3.39 mit, dass der vorstehende genannte Paul vermutlich mit dem deutschen Emigranten.

Kurt Wurbs, 10.9.91, Breslau geb.

personengleich ist. Wurbs ist unter dem Deckname »Kurt Paul« für die Abwehrstelle Kiel als V-Mann tätig. Der Hauptvorgang befindet sich bei den Akten der Stapo, Kiel.«
(Institut für Marxismus-Leninismus).

Oversat:

»... *Påtegning.* Statspolitiet Kiel meddelte ved skrivelse af 10.3.39, at den foran nævnte Paul formentlig er identisk med den tyske emigrant

Kurt Wurbs, f. 10.9.91, Breslau

Wurbs er under dæknævnet »Kurt Paul« i virksomhed som agent for Abwehr-afdelingen i Kiel. Hoveddata befinder sig i akterne hos statspolitiet i Kiel.«

Denne spion og stikker boede i hus med den endnu mere prominente tyske socialdemokrat Karl Raloff, der stadig bor i København. I 1969 har han udgivet sine memoirer: »Et bevæget liv«. På forlaget »Fremad«. Således introduceres han på bogens omslag:

»... født 1899 i Altona, blev som ganske ung yderst aktiv i den socialdemokratiske ungdomsbevægelse, hvilket kom

til at præge hele hans senere liv. I 1917 soldat på øst- og vestfront, hvor han i 1918 oplevede våbenstilstanden som soldaterrådsmedlem. Efter krigen blev han aktiv pressemand, først i Mecklenburg, siden i Saar, hvor fransk og tysk brødes på livet løs. En lang årrække var han redaktør i Hannover, hvor han var organisator af »Reichsbanner« og af den »Eiserne Front« – Jernfronten – til støtte for republikken. I 1932 valgtes han til rigsdagen, hvor han i 1933 var mellem de, der stemte klart nej til Hitler. Karl Raloffs virke som socialdemokratisk redaktør og politiker sikrede ham nazisternes had, og i 1933 måtte han flygte til Danmark. I årene op til 2. verdenskrig skrev og talte han under pseudonymet Karl Ehrlich ved et utal af møder om den nazistiske fare – og da Hitler besatte Danmark, måtte han derfor atter på flugt. Han opholdt sig i Sverige til 1945 og vendte derefter tilbage til Danmark, hvor han udøvede en vigtig virksomhed i »Kløvermarkslejren«, hvor tusinder af tyske flygtninge var strandede efter den tyske kapitulation. I de følgende år virkede han ivrigt for en dansk accept af det nye demokratiske Tyskland (læs: Vesttyskland. CM) blandt andet som forbundsrepublikkens presseattaché i Danmark . . .«

Denne præsentation, som jeg skal afholde mig fra at kommentere, har han formentlig selv skrevet. Lad den stå alene.

Han hører til de socialdemokratiske pampere, der hyggede sig ude i Brønshøj, medens hans klassefæller sultede – og kæmpede.

Hør, hvad han skriver:

» . . . Med Klüwers (hovedkasserer i socialdemokratiet) hjælp lykkedes det også hurtigt at finde en lille treværelers lejlighed på Skolevangen i Brønshøj . . . Det (nemlig W.C. i kælderen) måtte vi dele med husets indehaver og hans familie, der derudover havde lejet endnu et værelse ud til en anden politisk emigrant, den tidligere chefredaktør for bladet Schleswig-Holsteinische Volkszeitung i Kiel, Kurt Wurbs . . .«

Altså med fælles W.C. og dør om dør med Karl Raloff boede Abwehrs spion, stikker og meddeler Kurt Wurbs.

Senere i bogen giver Raloff en beskrivelse af den socialdemokratiske emigration. Ynkkeligheden pipler ud af hver sætning:

» . . . Vi socialdemokratiske flygtninge havde næsten ingen

kontakt med de øvrige flygtninge. Som repræsentant for det tyske socialdemokratis ledelse, der havde fået sæde i Prag, fungerede den tidligere partisekretær i Kiel, Richard Hansen. Han var også den officielle kontaktperson til det danske socialdemokrati og havde et lille kontor i Rosenørns Allé i samme bygning som partikontoret. Via ham gik de illegale forbindelser til Tyskland. Blandt de socialdemokratiske emigranter i København var et antal prominente politikere, blandt andet den tidligere rigskansler Philip Scheidemann og rigsdagsmændene Kurt Heinig, Otto Buchwitz... og Fritz Tarnow. Tarnow var den tyske fagbevægelses officielle kontaktperson til den faglige internationale... De socialdemokratiske emigranter store flertal udgjordes imidlertid af illegale kæmpere mod Hitler, modstandsmændene, særlig fra den nordlige del af Tyskland, hvis illegale grupper var rullet op, og som bogstavelig talt i sidste minut havde kunnet bringe sig i sikkerhed i Danmark. Det var kun lejlighedsvis, der fandt sammenkomster sted for de socialdemokratiske emigranter.

Det danske socialdemokrati indbød hvert år alle socialdemokratiske emigranter med ledsagere og børn til julefest. De blev afholdt i et af ungdomshjemmene i København, og folkekøkkenet leverede bespisningen i form af den traditionelle flæskkesteg med rødkål, samt risengrød. I disse julefester deltog også statsminister Stauning, Alsing Andersen og Hans Hedtoft.

Naturligvis traf emigranterne også hinanden privat. Jeg mindes med glæde de aftener, hvor Fritz Tarnow, Wurbs og jeg spillede kort (skat), det foregik skiftevis hos Tarnow og os, og ved kaffen politiseredes grundigt...«

Isolere sig fra de kommunistiske kammerater. Være passive. Fladt ned i plovfuren. Overleve. Julefest og flæskkesteg. Sådan ønskede Richard Hansen, Karl Raloff, Tarnow og de andre halunker, at de socialdemokratiske emigranter skulle té sig i København. De fleste gjorde det. Ikke alle. Men alle de »prominente« med undtagelse af Otto Buchwitz, Fritz Bauer og enkelte andre.

Men nok herom. Hold fast ved navnene Richard Hansen og Tarnow. Se for dig tre kortspillende socialdemokrater: Tarnow, Raloff og spionen, vertrauensmanden for abwehr, Wurbs. Gad vide, hvem der mest har snydt hvem. Tarnow og Raloff hørte til nær den socialdemokratiske emigrations centrum. Var så at sige centrum. Wurbs var deres makker.

Jo sandelig. Der gik ikke tråde, men stålwirer mellem de dansk-tyske socialdemokratiske spidser og nazisterne.

Tyskerne var – og det kan man efter det, jeg nu har fortalt ikke undre sig over, – fuldt orienteret om, hvad der foregik mellem den socialdemokratiske emigration og det danske parti. Naturligvis også om, at Stauning havde sagt ja til at indlade nogle socialdemokratiske sudetertyske pampere. Det er derfor ikke forunderligt, at den tyske gesandt Renthe-Fink den 7. november 1938 viste sig i udenrigsministeriet og beordrede regeringen til at lade være.

Hans indberetning til det tyske udenrigsministerium om sit besøg hos P. Munch lyder således i oversættelse:

» . . . Da jeg i dag spurgte udenrigsministeren, om det kunne være rigtigt, at man ville tillade, at tyske emigranter fra Tjekkoslovakiet indrejste i Danmark, svarede herr Munch bekræftende og tilføjede, at man naturligvis ville begrænse antallet og træffe alle forholdsregler for at underbinde enhver politisk aktivitet. Sandsynligvis ville emigranterne blive anbragt i en lejr. Fra den danske regerings side drejede det sig om en rent humanitær aktion. Emigranternes ophold vil le, så vidt man kunne overskue det, ikke blive af varighed, da formålet kun var indtil videre at give dem tag over hovedet, til der kunne træffes en definitiv afgørelse om deres bosættelse i dertil egnet land.

Jeg har sagt hr. Munch, at jeg fandt underbringelsen af flere emigranter i Danmark lidet lykkelig af hensyn til de tysk-danske relationer. De emigranter, der var i Danmark, udøvede utvivlsomt allerede en skadelig indflydelse på den offentlige mening, og man kunne heller ikke bestride, at Danmark benyttedes af emigranterne som basis for at drive en underminerende propaganda i Tyskland. Danmark skulle efter min mening i denne henseende være så meget mere forsigtig, som det direkte grænser op til Tyskland . . . (Rigsarkivet).

Herren havde talt, lakajerne adlød. Justitsminister Steincke indkaldte de mest prominente socialdemokratiske flygtninge, samt P. Munchs alter ego professor Aage Friis til et møde. Det fandt sted den 17. november 1938 i den røde ministerialbygning i Slotsholmsgade. Dér, hvorfra Danmark regeredes. I Steinckes kontor. Justitsministeren spandt så kælent som nogen hankat. Det var året før han måtte fjernes fra sin post som justitsminister på grund af sit afslørede maskepi med tysk ef-

terretningsvæsen, Louis von Kohl, Pflugk-Hartung*) og alt det andet, som Wollweber havde givet de to engelske efterretningsagenter, der boede på hotel d'Angleterre – det var vist Stevens og Best, der er omtalt i forbindelse med emigranten Pötzsch – sådanne oplysninger om, at den engelske regering skred ind. Med det resultat, at Steincke skiftede fra ministertaburetten i Slotsholmsgade, hvor en Alberti og en Zahle havde siddet før ham, og hvor en Thune Jacobsen skulle tage plads, til direktørstolen i Kryolitselskabet.

På et bord foran ham sås en centnertung bog, Chr. V's danske lov fra 1683 i samtidig pragtudgave. På væggen hang – ved siden af et maleri af en frugal frokost – en faksimile af fortalen til »Jydske Lov«:

» . . . Med lov skal land bygges. Men ville enhver nøjes med sit eget og lade andre nyde samme ret, da behøvede man ikke nogen lov. Ingen lov er så god at følge som sandheden, men hvor man er i tvivl om, hvad der er sandhed, dér skal loven vise sandheden.

Var der ikke lov i landet, da havde den mest, som kunne gribe mest. Derfor skal loven gøres efter alles tarv, at retsindige og fredsommelige og sagesløse kan nyde dens fred; og uretfærdige og onde kan ræddes for det, der er skrevet i loven, og derfor ikke tør fuldbyrde den ondskab, som de har i sinde . . . Loven skal være ærlig og retfærdig, tålelig, efter landets sædvane, passende og nyttig og tydelig, så at alle kan vide og forstå, hvad loven siger. Loven skal ikke gøres eller skrives til nogen mands særlige fordel, men efter alle deres tarv, som bor i landet.

. . . Det er kongens og høvdingenes embede at overvåge domme og gøre ret og frelse dem, der tvinges med vold, såsom enker og værgeløse, børn, pilgrimme og udlændinge og fattige – dem overgår der tiest vold – og ikke lade slette mennesker, der ikke vil forbedre sig, leve i sit land . . . Men bliver de glemsomme og partiske og ikke værger, som ret er, da skal de på dommens dag stå til ansvar, hvis kirkens frihed og landets fred mindskes ved deres skyld i deres tid . . . «

Fra 1241 var den lov. Vi skrev nu 1938.

Omkring bordet sad de, disse velbjergede. De forstod så godt regeringens dilemma. Men nu havde de da gjort deres pligt. Hvad kunne man mere forlange af dem? Inderligt tilfredse var de. Et upåagtet liv i sikkerhed, det havde de reddet

*) Se fodnote side 101.

sig. Disse sudetertyskere var det faktisk bekvemst at være fri for.

En anden aftenstund, mange år senere, sad jeg i arkivets læsesal i Berlin. Dynger af Gestapos »Lageberichte« havde jeg gået igennem. Hver måned indsendte statspolitistederne de såkaldte »lageberichte« – situationsberetninger – til Berlin. Her sammenarbejdede man dem til en hele riget omfattende fortrolig redegørelse. Den mangfoldiggjordes og fordeltes mellem nazispidserne. Det var mest gennem disse beretninger, de erfarede, hvordan det stod til i riget. Hvad der bevægede folket. Det uberegnelige, det farlige folk.

Det er et enormt materiale. Drejer sig om alt. Om arbejderkonernes reaktion på de stigende priser på levnedsmidler. Om kartoffelhøsten. Om jødeforfølgelserne og folkets holdning i den anledning. Om hvad fru Schäfer havde sagt til fru Schultz i bagerforretningen om føreren. Om, hvem der besøger hvem. Hvornår de kommer, og hvornår de går. De indeholder essensen af de ti-tusinder, ja hundred-tusinder af stikkeres og v-mænds (agents) indberetninger og meddelelser. Pålidelige som guld er de vel ikke. Gestapo måtte jo dokumentere sin eksistensberettigelse.

Jeg tog det næste af disse dupliserede dokumenter i hånden. Den var fra Stapo i Kiel. Drejede sig om november 38. Lod blikket løbe over teksten. Diagonalt. Studsede og læste under stigende opmærksomhed:

»... resultatet af forhandlingerne i München har affødt en afventende holdning i den illegale SPD'ledelse i København. Forknytheden varer ved. Den har ført til en fortsat standsning i leverancerne af illegalt hetz- og propagandamateriale... Denne forsagthed har dog siden aktionen mod jøderne (»Krystalnatten« CM.) vejet pladsen for en fornyet stemning af kampglæde.

Den socialdemokratiske emigration udnytter ikke blot den udenrigspolitiske spænding, der er udløst af aktionen, men der er også bestræbelser i gang for at bestyrke de marxistiske kredse i hjemlandet i deres statsfjendtlige holdning. De – såvel som en stor del af folket – stiller sig uforstående, ja for en stor dels vedkommende afvisende over for demoleringen af jødiske forretninger og boliger. Betegnende for denne indstilling er et møde (eine Besprechung), hvortil den danske justitsminister Steincke den 17.11.38 havde indbudt følgende personer, som deltog i diskussionen:

1. *Richard Hansen*, som repræsentant for Matteotti-komiteen,
2. *Breitscheid*, som repræsentant for komiteen for intellektuelle,
3. professor *Aage Friis*, som formand i emigrant-komiteen,
4. *Philip Scheidemann*,
5. *Tarnow*.

Ved dette møde var også den danske socialdemokratiske partisekretær *Hedtoft Hansen* til stede . . . «

Derefter refereres over en side Steinckes hykleriske og hånlige afvisning af at indlade flere flygtninge. Den er så typisk for ham, at jeg er ked af, at der ikke er plads til at tage den med i denne oversættelse.

Beretningen fortsætter:

» . . . Til dette (altså Steinckes tale, CM.) kunne hver enkelt repræsentant fremsætte sine bemærkninger, der gik ud på, at man så godt forstod Danmarks vanskeligheder. Hvorledes regeringen ville forholde sig til nye indvandrere – navnlig jøder – måtte være dens egen sag . . . «

Således var situationen hin november aften i 1938. Mødet var i og for sig slut. Men så skete der noget, der gør, at jeg vil bringe denne »lagebericht« til almenhedens kundskab. Noget, der angår verdenshistorien.

Stauning kom. Beretningen lyder videre:

» . . . I aftentimerne tog også ministerpræsident Stauning del i samtalerne. Han understregede det, som Steincke allerede havde sagt. I tilslutning dertil førtes en rent politisk samtale. Særlig deltog Scheideman og Tarnow.

Efter Staunings udsagn må man med sikkerhed regne med en tysk fjendtlig vending i engelsk politik. Chamberlain befandt sig allerede nu i en tvangssituation, der nødte ham til at opgive alt håb og enhver illusion, som han havde næret efter München. Det værste for ham var, at Baldwin i stigende grad benyttede sig af Eden. Hertil kom, at oppositionen åbenlyst vandt frem i den offentlige mening. Allerede nu ville Chamberlain anslå en langt hårdere tone over for Tyskland, om han blot fuldt ud kunne forlade sig på Frankrig. Bonnet måtte efter skildringer, som Blum havde givet i Internationalens (Den socialdemokratiske anden internationale, CM.) sidste møde have drevet et spil, som, dersom det blev rigtigt kendt i Tyskland, ville udlevere ministeren

med hud og hår til den tyske propaganda (»den Minister glatt in die Hände der deutschen Propaganda liefern«).

Bonnet havde i septemberdagene sammen med indflydelsesrige franske finans kredse fuldt og fast troet på, at Tyskland kun bluffede med krigen. Ordret skal han have sagt: »Hitler viger tilbage, når vi viser tænder«. Med den stigende spænding indtraf sammenbrudet af børskurserne (»erfolgten die Einbrüche in die Börsenkursen«), fordi så mange (»ein grosser Teil«) regnede med krig.

Den time var slået, som Bonnet og hans kredse, der var interesseret med nogle hundrede millioner i spil på børsen, regnede med. Den ventede gevinst kunne imidlertid kun hentes hjem, dersom krigen udeblev. I modsat fald ville tabet blive så stort, at det ville have afstedkommet en betydelig rystelse af de franske finanser. Da så England ville gøre alvor og forlangte af Frankrig, at det skulle overholde sine militære forpligtelser over for Tjekkoslaviet, så Bonnet, at katastrofen truede hans børsmanøvrer. Han skal derefter, forsætligt og uden det franske kabinets viden og mod dets vilje, have givet den engelske regering falske informationer, hvad angår Frankrigs angivelige holdning.

Først derefter indtraf den drejning i den engelske politik, hvis fortalere var Chamberlain, der til syvende og sidst kunne udpeges som syndebug.

Blum skal ordret have udtalt: »For at redde en i historien enestående børsspekulation (»um einer in der Geschichte unerhörten Börsenspekulations willen«) har vi forrådt Tjekkoslaviet, der bogstavelig talt blev solgt«.

Derpå skal Gilles fra det engelske arbejderparti have svaret: »Og så tillader I, at vi (englænderne) står som forrædere over for hele verden? Hvordan skal nogen engelsk statsmand for fremtiden kunne drive storpolitik sammen med jer? Sandheden må frem, vi vil opfordre Chamberlain til ved passende lejlighed at afsløre dette sobre spil. Tror I, at tyskerne skulle være uvidende om dette svineri?«

Blum prøvede at undskylde sig med de endnu »ufattelige« virkninger på fransk indenrigspolitik.

Daladier havde villet lade Bonnet falde. Han havde tilbudt Blum at danne en ny regering i hvilken han ville være udenrigs- og krigsminister. Dette ny kabinet ville være ensbetydende med krig mod Tyskland. I mellemtiden havde Bonnet gjort situationen så speget (»derart verwirrt«), at denne løsning var blevet umulig; thi belastet med en sådan indre og ydre skandale ville Frankrig være ude af stand til

at føre krig. – Uden offentliggørelse af skandalen var det ikke muligt at styrte regeringen. Det havde de i »fredsspekulationen« interesserede sørget sikkert for.

Stauning hentydede til dette hændelsesforløb og fortsatte så, at han i de sidste dage havde hørt, at Chamberlain, der som han ikke fik ganske klare tilsagn fra Daladier, ville bringe svineriet (ordret udtrykt) til offentlig debat. Det var sikkert, at han på den måde kunne undgå større politiske tab for det konservative parti. I mellemtiden leverede Tyskland ham med sine jødeforfølgelser vand på møllen. Den konservative fraktion bestod for en stor del af jøder, og foretog han en drejning, ville fraktionen følge med. Yderligere gav Stauning udtryk for, at man i England og U.S.A. propagerede boycott mod Tyskland, og det skulle undre ham meget, om denne boycott blev virningsløs.

Han havde den opfattelse, at skulle der nu indtræffe et »tjekkisk tilfælde«, ville krigen ikke kunne undgås. Roosevelt trak i samme retning, fordi Washington troede, at det kun drejede sig om at fjerne den tyske regering for at nå til ordnede tilstande i Europa.

Måske driver man derovre spekulation på krigen, som franskmændene i september gjorde det på freden . . .

Af en anden fortrolig beretning fremgik det, at Sopaden (forkortelse af »Sozialdemokratische Partei Deutschlands«, CM.) i forening med jødiske organisationer har opfordret internationalen til at proklamere verdensboycott mod tyske varer på grund af de antisemitiske begivenheder i Tyskland. Internationalen tøvede endnu. Angiveligt havde Sopaden mere held med de enkelte landsorganisationer . . . Sopaden havde hidtil uden resultat prøvet på at mobilisere verden mod det nationalsocialistiske Tyskland. Så længe det drejede sig om tyske arbejdere i koncentrationslejre og tugthuse, ville man ikke være med, men i dag, hvor det gjaldt alle, også de rige jøder i Tyskland, reagerede verden bedre. Derfor prøvede Sopaden at nå til målet via jødespørgsmålet . . .« (Institut für Marximus-Leninismus og Rigsarkivet).

Beretningen er meget lang. Meget detaljeret. Skildrer i alle enkeltheder, hvad der passerede ved dette hemmelige, dybt fortrolige møde i Slotsholmsgade hin mørke aften midt i november måned 1938, da tårer vædede Europas jord og skrig fra pinte mennesker hørtes i natten.

Næppe glemmer jeg den aften, da jeg første gang studerede dette dokument. Senere har jeg vendt og drejet det. Læst det

atter og atter. At der er foregået det, der stod i dette gulnede gestapopapir, forekommer troligt.

Så detaljeret er beskrivelsen. Så nøje er f. eks. Steincke taget på kornet. Men også indholdsmæssigt er der ikke så lidt, der indicerer beretningens sandhed. Jeg havde fundet de store begivenheder efter München ubegribelige, men dette papir gav rimelighed og logik. Således *kunne* det hænge sammen, og hvorledes ellers forklare, at England i 1939 påtog sig at garantere Polens uafhængighed, efter at dets regering i 1938 ofrede Tjekkoslovakiet? Dersom England i virkeligheden havde været indstillet på at tage krigen i 1938, men førtes bag lyset af Bonnet og hans kumpaner, bliver det hele en del mere gennemskueligt.

Men den store politik, der gik for sig i de dage, var kompliceret. Jeg vil kun bringe dokumentet frem i dagslyset. Lad andre, der mener at have mere begreb om de dele, end jeg, kommentere den fundamentale omvurdering af mellemkrigstidens verdenshistorie, der måtte være følgen, om man lægger dets materielle rigtighed til grund.

Det er meget langt fra, at jeg mener om mig selv at have vid og viden dertil.

Det tror jeg derimod, jeg har, hvad angår det mere enkle spørgsmål, hvorledes det detaljerede referat af et hemmeligt møde på Steinckes kontor så kort tid efter kunne havne i Gestapos akter.

Lad mig indrømme, at min mistanke først faldt på den ene af deltagerne, nemlig Breitscheid. Ham har jeg noteret mig nogle gange under mine granskninger, og ingenlunde for det gode. Hans far, Rud. Breitscheid, var en af de meget få socialdemokratiske ledere, der havde lært af det tyske folks skæbne.

I september 1933 sad han og en anden socialdemokrat dr. Hertz ved siden af kommunisterne Wilh. Koenen og Otto Kühne på vidnernes bænk i London under modprocessen om rigsdagsbranden. Den, der rystede nazistyrer i dets grundvold. Tilintetgjorde det moralsk i verdens øjne. Det var et symbolsk møde. Fra da var Rud. Breitscheid den varmeste tilhænger af enhedsfronten mod fascismen. Forblev tro og urokkelig til den dag, da han myrdedes i tysk koncentrationslejr.

Sønnen var af ringere støbning. Flygtede til København. Ad nådsens brød hos det danske socialdemokrati. På dets betingelser. Distancerede sig fra faderens mandige klassebevidsthed.

Jeg synes ikke, det ser tillidsindgydende ud, at han få uger efter at være arresteret i København den 27. april 40 og sigtet af Gestapo for spionage mod Tyskland, blev løsladt. Det skete allerede den 2. maj. Senere fandt jeg en »spitzelliste« fra K.P.D. i hvilken der advaredes mod ham. En sådan advarselsliste skal jeg nok være varsom med at tage for bevis. Det er den ingenlunde. I krigens år har jeg selv skrevet dem i hundredvis. Vi optog på vore lister enhver, hvem mistanke kunne falde på. Også om den var svagt underbygget. Vi slog hegn om Thoraen. Hellere for mange på advarselslisterne end for få.

Nu vil jeg godt gøre afbigt. Jeg mistænkte ham, men med urette. Jeg fandt frem til den virkelige stikker. Det var emigranten Kurt Wurbs. Ham, der boede sammen med Karl Raloff. Som spillede kort hver uge – og politiserede – med Tarnow, der var deltager i samtalen med Stauning sammen med Philipp Scheidemann, socialchauvinisten, der udråbte den tyske republik i 1918, var med til at kvæle revolutionen, og som dannede Weimarrepublikkens første regering. Det er Tarnow, – enhedsfrontens og klassesolidaritets fanatiske modstander – der har berettet om mødet og om Staunings udtalelser. Det er »vertrauensmanden« Wurbs, der har båret beretningen til tyskerne. Omgående og nøjagtigt. Således at den kunne nå at komme med på »lageberichten« for november måned.

Men er det nu virkelig så sikkert, at mødet har fundet sted? Kan det måske være løgn og opspind det hele? Et påhit af Wurbs.

Naturligvis er deltagerne manet til dybeste tavshed. Fremlæggelsen af dokumentet for offentligheden kompromitterer – dets rigtighed forudsat – socialdemokratierne mere end meget andet.

Internationalen, hvor Leon Blum aflagde sin beretning, trådte sammen under septemberkrisen i 1938. Allerede da kendtes bedrageriet. Og så må man nok spørge: Hvorfor solidariserede Sopaden og de andre landsorganisationer sig med Bonnet og hans medsvindlere? Svaret ligger skjult i de ord, hvormed Leon Blum bragte englænderen Gilles til tavshed. Sandheden er måske nok, som Blum siger, at Tjekkoslaviet ofredes for at redde Bonnets finansoperationer. Men de kostede mere – langt mere – end et lille land i Europas hjerte. De betaltes med krigen og dens 50 millioner døde. Havde Tjekkoslaviet og Frankrig, støttet af England, og navnlig af den allerede delvist mobiliserede røde armé taget krigen i 1938, ville Hitler

og hans rige være knust i et kort felttog. Om det i det hele taget var kommet så vidt.

Hvilke var de »ufattelige« virkninger, der ville indtræffe, dersom der taltes ud om det, som Blum havde berettet? Formentlig hverken mere eller mindre end det 20. århundredes sejrende, proletariske franske revolution. Stillet over for de oplysninger, som Leon Blum gav den anden internationales koryfæer, ville Frankrigs kommunistiske parti have taget ledelsen af den samlede franske arbejderbevægelse. Dannet regering. Først krigen mod Nazityskland sammen med Sovjetunionen og Tjekkoslovakiet. Det var disse udsigter, der var så »ufattelige«. Det var igen en gang angsten for arbejdermagten, der vidskræmte socialdemokraterne til den tavshed, der muliggjorde München og dermed krigen i 1939. Deres er ansvaret. Deres er skammen. I 1938 som 20 år tidligere.

Derfor har deltagerne i mødet hos Steincke taget betroelserne med i graven. Undtagen de to, der endnu lever. Breitscheid og Richard Hansen. Jeg overvejede at opsøge Breitscheid, der bor i Hellerup. Opgav det som håbløst. Selvfølgelig ville han nægte, at der overhovedet havde fundet noget møde sted. Han ved, hvem jeg er. Ved, at jeg ikke spørger for at tie, men for at tale.

Under mit arbejde med at forberede denne bog har jeg gjort flere fund af betydelig interesse. Jeg har tilladt mig både kup, overrumplinger og falskhed for at komme sandheden på sporet. Da jeg opgav Breitscheid, vendte jeg min opmærksomhed mod den anden af de levende, der var med. Mod Richard Hansen. Han, den hvidlevrede kommunisthader, er nu meget gammel. Jeg anstillede visse undersøgelser og traf visse forholdsregler. Dem vil jeg ikke beskrive. Mine medhjælpere vil jeg ikke røbe. Men bag venskabs maske og under forespejling af den falske oplysning, at jeg havde haft med »Matteottifonden« at gøre, lykkedes det at tilsnige mig en samtale med den gamle ræv.

Det var den 12. juni 1971, jeg besøgte Richard Hansen i hans hjem. Han bor sammen med sin kone og en voksen datter i Kiel. Kappellerstrasse 14 på 7. sal. Nær havnen. Udsigt fra lejligheden over den vesttyske flådes leje i Kiels havn. Jeg præsenterede mig som rechtsanwalt Madsen aus Kopenhagen. Fortalte, at jeg kom til ham, fordi jeg vidste, at han havde været den socialdemokratiske emigrations politiske leder.

Han måtte kunne give mig værdifulde oplysninger til brug for den bog, jeg arbejdede med. Om emigrationen . . .

Richard Hansen var pensionist. Kraftig, lavstammet, pyknisk. Ikke aldersreduceret i mærkbar grad. Jeg følte det, som lurede mistanken i det ransagende blik, han målte mig med.

– Madsen, sagfører fra Matteottifonden?

Jeg nikkede.

– Komisk nok. Jeg erindrer Dem ikke. Men kom indenfor.

– Der er jo også sket så meget siden da. De rejste jo over Moskva til U.S.A., da tyskerne kom den 9. april. Via Sverige. Over Helsingør. Ikke sandt?

Det vidste jeg. Richard Hansen havde jeg aldrig set for mine øjne. Det beroligede ham tilsyneladende, at jeg var underrettet. Snart skulle min solide viden om ham og hans forehaverder frembringe en anden virkning. Havde han anet, hvem jeg var, ville modtagelsen være blevet en anden, end den blev. Der ville overhovedet ikke være blevet nogen.

Richard Hansen har rig erfaring i at holde sig kommunister fra livet. Nu kom jeg ind i lejligheden. Skal ikke klage på behandlingen. Kaffe på bordet. Cognacflasken frem.

Richard Hansen hader kommunister med nederdrægtig inderlighed. Han er og var en personifikation af det tyske socialdemokratis dårligste egenskaber. Det vidste jeg til fulde. Selvfølgelig indlod jeg mig ikke på det kup, jeg var i gang med, uden at have indsamlet oplysninger om ham i forvejen. Jeg måtte jo være godt informeret for ikke at vække mistanke – og for at lokke ham til at snakke om mødet hos Steincke.

Aktionen kompliceredes, fordi en dansk ledsager, der kørte for mig, ikke begreb ét ord af det hele. Han misbilligede, hvad han kaldte mine »forhørsmetoder«. Bebrejdede mig dem, da vi efter et par timers forløb gik ned ad trappen. Min måde at spørge på, røbede en sådan mangel på takt og respekt for menneskets værdighed, – så højt oppe var han –, at han havde skammet sig.

– Ja, ret meget længere havde jeg ikke siddet og hørt til. Så var jeg gået. Og så sjofle ham, samtidig med, at du drak hans cognac.

Godt, at han ikke nåede at ødelægge situationen. Samtalen, eller om man vil, forhøret bragte mig beviset for, at mødet hos Steincke havde fundet sted, og at samtalen mellem Stau-ning, Scheidemann og Tarnow havde haft det indhold, som gestapoakterne røbede. Samtalen med Richard Hansen overbeviste i hvert fald mig, og hvad jeg overbevises af, er for mig et bevis.

Ikke sikkert at det godtages af andre. Derfor vil jeg forsøge

at beskrive samtalen på grundlag af et referat, som jeg nedskrev få timer efter at have forladt lejligheden i Kiel.

Richard Hansen fortalte om sin flugt til Danmark. Det var i 1933. Efter magtovertagelsen. Han var i Flensborg sammen med nogle partifæller fra Kiel. De havde haft nogle illegale gøremål. Fra Kiel var de kommet i bil, og den havde de parkeret på »Südermarkt«. De skulle træffes i »Gnomenkeller« inden afrejsen fra Flensborg. Da Richard Hansen var færdig med sine møder, ville han gå hen til den nævnte ølrestaurant. På vejen passeredes han af den bil, som han regnede med, var parkeret på »Südermarkt«, og han bemærkede, at den førtes af en politimand. Så var han naturligvis klar over, at den var gal. Gik i dækning hos politiske meningsfæller. Kom senere med en fiskerbåd til Sønderborg, og dermed begyndte hans tilværelse som flygtning.

Det mest interessante ved denne flugtberetning var, at Richard Hansen ikke lagde ringeste skjul på, at han var blevet hjulpet med råd og dåd af gestapomanden, kriminalrat Hermannsen. Det var ham, der senere udstationeredes i Danmark, da besættelsen kom. Ham, der var politikommissær Odmars særlige ven. Ham, der organiserede det tyske anholdelseskartotek over danske kommunister ved Odmars og andres hjælp. Jeg mærkede mig, uden kommentarer, at Richard Hansen, den ledende socialdemokrat fra Kiel, var kommet over grænsen med en gestapomands bistand. Immervæk en detalje, der bør fastholdes.

Denne flugtberetning kom flydende og sikkert. Richard Hansen fortalte, som spillede han en vel instuderet rolle.

– Hvad foretog De Dem så i København?

Jo, han var da den, der dirigerede den socialdemokratiske virksomhed, der fra Danmark organiseredes i Tyskland. Ingen andre end han havde bestemmelsesret. Han var desuden den faktiske leder af »Matteottifonden«. Kontor i Rosenørns Allé. I socialdemokratiets partihus. Kontaktmand mellem Sopaden og det danske socialdemokrati. Ven med Stauning og de andre.

Han så på mig. Efter hans mening var audiensen forbi. Han rakte efter cognacflasken for at skænke et afskedsglas. Det drak jeg, men rejste mig ikke.

– Hvad var det i grunden for et arbejde, De organiserede i Tyskland?

Han kom nu med en meget ukonkret beretning om indbringelse af trykt materiale til meningsfæller i Tyskland. Om de

velkendte transportere og indslusninger. Blandt andet og mest ved hjælp af lokomotivfører Lassen fra Padborg. Af og til havde de hjulpet en flygtning illegalt over grænsen.

Tiden gik, og det blev mig klart, at min – tilsyneladende lidt irriterede og en smule mistænksomme – vært ikke spontant ville fortælle andet end ligegyldige almindeligheder. Derfor besluttede jeg – uanset risikoen for at blive smidt ud – at tage ham under chockbehandling.

– Har De organiseret spionage for engelsk regning i og mod Nazityskland?

Hans ansigt skiftede kulør.

– Spionage. Aldrig. Hvor har De dog den idé fra, hr. Madсен?

Det gav jeg mig så til at fortælle ham. Jeg viste ham en fotokopi af et internt gestaporeferat, hvoraf det fremgik, at han angiveligt arbejdede mod Tyskland for fremmed efterretningstjeneste. Han nægtede. Dokumentet sagde ham intet. Jeg gjorde ham så opmærksom på, at Gestapos oplysninger åbenbart stammede fra Wurbs.

Idet jeg nævnte navnet Wurbs og tilføjede, at han var Gestapo- eller Abwehrent, iagttog jeg meget nøje Richard Hansen og hans køne. De reagerede påfaldende.

– Hvor kan De være så godt underrettet?

Og henvendt til konen sagde han:

– Nå, så forstår jeg bedre . . .

Han afbrød sig selv, og hvad det var, han forstod, fik jeg ikke ud af ham.

I mit referat har jeg i parentes noteret, at hans forbløffede reaktion på oplysningen om, at Wurbs skulle være spion, forekom spontan og ægte, men at det på den anden side var lidet troligt, at han skulle være uden nogen mistanke.

– Kender De Pöttsch?

Jo, han ville ikke nægte, at han vidste, hvem det var. Kendte og kendte. Pöttsch havde en enkelt gang været hos ham på hans kontor. Der havde de haft en samtale.

– Om spionagen? (Pöttsch blev i sommeren 39 dømt ved Københavns byret for engelsk spionage).

– Nej, nej. Jeg siger Dem jo, at jeg ikke har haft med det at gøre.

– Det kan da ellers ikke være nogen skændsel. Regnede De ikke Hitler for fjende?

– Jo vist, men for betaling . . .

– Hvem har talt om betaling?

Temaet var ganske øjensynligt yderst ømtåleligt, og jeg begyndte at få en fornemmelse af, at jeg kunne få den, til at begynde med, meget selvsikre Richard Hansen gjort mør.

Et stykke tid borede jeg videre i dette spørgsmål om spionage.

– Hvad med englænderen Hugill? Har De sendt ham til Sønderjylland for at skaffe oplysninger til Secret Service, Intelligence-Service eller hvad de nu hedder, disse væsner?

– Aldrig hørt om ham. Hvem siger det?

– Det skal jeg sige Dem.

Og det gjorde jeg så. Jeg foreholdt ham, at det af en skrivelse, der er dateret den 27.11.39 fra Gestapo i Kiel til Reichsicherheitshauptamt fremgår, at bemeldte englænder havde henvendt sig til nogle navngivne bladmænd i Sønderjylland om visse oplysninger. Videre fortalte jeg ham, at der stod følgende i brevet:

» . . . Efter, hvad vor (altså Gestapos) tillidsmand har forklaret, står det med sikkerhed fast, at det var Richard Hansen, der havde sendt Hugill til . . . « (»Institut für Marxismus-Leninismus).

– Kender ikke noget til det, De taler om.

– Alligevel har De, som De ser, været i søgelyset.

– Bare jeg dog vidste, hvor De har Deres oplysninger fra?

– Ja, det kan jeg desværre ikke sige Dem. Det er betroelser.

Men vi går videre:

– De kender ikke noget til Pötzsch. Det har De lige sagt, ikke sandt?

– Jeg har ikke sagt, at jeg ikke vidste, hvem han var, men . . .

– Har De aldrig skrevet til ham?

– Aldrig.

Jeg bemærkede svedperler på den gamle mands overlæbe.

– Besynderligt. Jeg har kendskab til et brev af 13.8.38, som De har sendt ham. Han opholdt sig i Belgien. Brevet drejer sig om muligheden af at ekspedere folk, der har pas og penge, videre fra Antwerpen. Har De skrevet det?

– Måske, måske, men jeg husker det ikke.

Vi nippede til cognac og kaffe. Nu havde samtalen ikke mere nogen som helst lighed med en audiens, der nådigst tilstås.

Vi talte et godt stykke tid om spionagen. Om, hvad der kunne menes med et brev fra Gestapo i Berlin til Gestapo i

Kiel om, at Richard Hansens kurértjeneste fungerer, og at
» . . . det drejer sig om efterretninger af politisk og militær
beskaffenhed, som leveres til Richard Hansen, og som han
dirigerede videre, dels til Sopaden og dels til engelsk efter-
retningstjeneste . . . « (»Institut für Marxismus-Leninismus«).

Jeg gjorde ham bekendt med dokument efter do-
kument om den spionageorganisation, som han efter
de tyske efterretningsorganers mening så ganske åben-
bart har ledet. Gestapo oplyser blandt andet, at en af Ri-
chard Hansens meddelere var i Gestapos tjeneste, og han
har rapporteret, at han af Richard Hansen havde fået i op-
drag at skaffe præcise oplysninger om befæstningsanlæg på
øen Sild og om forsøg med en ny elektrisk styret torpedo, som
krigsflåden eksperimenterede med ved Eckernförde . . .

Jeg var og er i besiddelse af et meget omfattende materiale,
hvoraf jeg her kun har en meget lille smagsprøve.

Jeg gennemgik også en række oplysninger om de medhjæl-
pere, han havde benyttet sig af i sit arbejde. Det drejede sig
om mange navne. Ved nævnelse af et bestemt gav Richard
Hansen udtryk for sin højeste forbløffelse.

– Hvor kan De ha' det fra? Det er rigtigt, det, der står i
Deres papirer, men det er der ingen andre end – og så nævnte
han navnet på medhjælperen – og mig, der ved.

Det er mig uhyggeligt med al den viden, De har.

– Ja, og rigtig viden?

I samtalens løb blev Richard Hansen mistænksom. Hans
blik lurende. Men det er sikkert, at det ikke faldt ham ind, at
jeg var kommunist. Ellers havde han ikke talt om Warnke,
som han gjorde.

I et af de papirer, jeg havde med ved besøget – en rapport
fra Abwehrstelle Kiel om angivelige forbindelser mellem de
tyske emigranter i Danmark og SPD's illegale funktionærer i
Tyskland – omtales det tidligere kommunistiske rigsdagsmed-
lem Herbert Werner Kurt Warnke.

Det er et temmelig omfattende dokument, der befatter sig
med mange ting.

Scheidemanns begravelse i december 39 blandt andet. Den
havde formet sig som en politisk demonstration, hvor blandt
andre »der kendte Landesverräter Richard Hansen« havde
talt.

Et afsnit af dokumentet lyder således:

» . . . Richard Hansen søger oplysninger om tyske rustnings-
hjemmeligheder. Richard Hansen og Kurt Heinig (en anden

fremtrædende socialdemokratisk emigrant) har fortalt »vertrauens«manden (som antagelig må være Wurbs), at de plejede de snævraste forbindelser med »Intelligence-Service« i London. Englænderne gav dem til stadighed nye opgaver og havde blandt andet tilbudt 100.000 £ for fremskaffelse af dokumenter, fotografier m.v. om de tyske arbejder med at fremstille en torpedo af særlig konstruktion . . .« (»Institut für Marxismus-Leninismus«).

I rapporten drøftes to modstridende agentindberetninger om forholdene i Richard Hansens lejlighed i København. Der er en meddeler, der hedder Johansen, der påstår at have gjort en iagttagelse i lejligheden, som en anden – og åbenbart mere pålidelig – ikke mener har kunnet gøres.

Det hedder i rapporten:

» . . . Med hensyn til meddeleren Johansens indberetning af 15.1.38, hvorefter Johansen¹ vil have set et nævestort (faustgross) hul i væggen i Richard Hansens lejlighed, oplyses, at den meddeler, der arbejder for os (Abwehr, så vidt man kan forstå dokumentet. CM) har boet tre dage i Richard Hansens lejlighed, og at han ikke har konstateret det pågældende hul i muren. Efter hans beskrivelse findes der hverken i kontoret eller i sovekammeret noget som helst tegn på, at der skulle være et sådant. Da vor medarbejder er absolut pålidelig må det formodes, at Johansen*) ikke har indberettet sandheden . . .« (Institut für Marxismus-Leninismus).

Det er rare tilstande, der har været til stede i den socialdemokratiske emigration, hvor ingen vidste, hvem der har udspioneret hjem. Men fra hovmod bør vi afholde os. Tilfælde forekommer også i vore rækker, der ikke er gode at tænke på, og som jeg ikke drømmer om at fortie. Hvorledes det står til i dagens Danmark, det ved vi. Datidens primitive metoder virker troskyldige set med nutids øjne.

*) Stikkeren Johansen er identisk med en gammel tysk socialdemokrat fra Kiel, pensioneret lærer Hamann. Både han og hans kone var gestapo-stikkere og besøgte Hansen i København efter opdrag fra Gestapo. Hun havde stikkernavnet »Anni Müller«. Desuden observeredes Richard Hansen – også i København – af et tidligere socialdemokratisk byrådsmedlem fra Kiel, der havde stikkernavnet »Paula«, men som hed Emma Drevans. Endelig var der en tredje stikker, som var sat på ham. Hendes navn kender jeg ikke, men hendes stikkernavn var »Klara«. Emma Drevans og fru Hamann vidste ikke, at den anden var gestapostikker, og de indgav beretninger til Gestapo om hinanden. En samling af deres indberetninger er i min besiddelse. Overladt mig af redaktør Børge Qutze.

Men Herbert Warnke nævnes altså også i Abwehrs rapport, og det antydes, at han skal have repræsenteret K.P.D. i et samarbejde med Richard Hansen. (»Ferner arbeiteten im Büro Hansen der Leiter des Holzarbeiterverbandes Fritz Tarnow und als Vertreter der K. P. D. das ehemalige Mitglied des Reichstages Warnke aus Hannover«).

Richard Hansen åndede ligefrem op. Lettet. Hans stilling være iøvrigt nok så tvetydig, men til kommunismen var den klar. Om kontakten med Warnke oplyste han – og jeg citerer ordret mit referat af samtalen:

» . . . Tarnow havde ikke arbejdet på kontoret, og Warnke absolut ikke. Warnke havde henvendt sig til ham på kontoret for at tale »Røde Hjælp«-emigranternes sag. Han havde været én gang på kontoret i Rosenørns Allé, men var blevet smidt ud.

Med synlig veltilfredshed, og sekunderet af konen, fortæller han, at Warnke var kommet til ham for at bede ham gøre sin indflydelse gældende hos de fremtrædende socialdemokrater, som han havde forbindelse med, således at »Røde-Hjælp«-emigranterne blev behandlet på lige fod med »Matteotti«-emigranterne. »Matteotti«-emigranterne skulle ikke gå til kontrol hos politiet. »Matteottifonden« indgav en gang hver tredje måned en liste over de anerkendte emigranter til politiet, og derudover var der ingen kontrol. »Røde Hjælp«-emigranterne måtte derimod gå til kontrol én eller flere gange om ugen, alt efter politiets forgodtbefindende. Også på andre måder havde »Matteottifondens« emigranter blidere kår end »Røde Hjælp«s. Warnke havde tiltalt Richard Hansen som »Genosse« (kammerat) og sagt »du« til ham og appelleret til hans solidaritet med »Røde Hjælp«s emigranter, men Richard Hansen havde sagt til ham:

– Herr Warnke, jeg ønsker ikke at sige »du« til Dem. De skal ikke tale om solidaritet med mig eller tiltale mig som »genosse«. Jeg er aldeles ikke Deres genosse, og jeg nærer ingen som helst solidariske følelser med Deres »Røde Hjælp«-emigranter . . . «

Konen supplerede ham henrykt med en oplysning om, at hun senere i Sverige havde advaret Tarnow mod Warnke

. . . «

Humøret var blevet lysere, medens Richard Hansen berettede. Med stor glæde – og anglende efter bifald – mindedes han, hvorledes han havde smidt Warnke på porten, da han kom

for at bede om hjælp til de mishandlede. Hans oprindelige selvsikkerhed var i færd med at ta' overhånd.

Inden jeg gik over til at tale med min vært om mit egentlige ærinde, mødet hos Steincke, fandt jeg det formålstjenligt at genetablere den tidligere stemning, og jeg bragte derfor hans forbindelse med den angivelige stikker Franz Glienke på tale.

HEDTOFT HANSENS, HITLERS ELLER STALINS SPION?

Glienke er en mærkelig og for hine tider ganske typisk fremtoning. Han lever den dag i dag i Hamborg.

Jeg benytter denne lejlighed til at fremlægge nogle af de oplysninger, jeg har indsamlet om ham.

Jeg ville ønske, at jeg kunne gøre det så godt, at man fornemmede datidens atmosfære. Det er i hvert fald mit formål med at drage ham frem af glemselen.

I Hitlerårene udkom der et illustreret blad, der hed »A.I.Z.«. (»Arbeiter Illustrierte Zeitung«). Det var udgivet af kommunistiske emigrantorganisationer. Meget populært og læst af praktisk talt alle kommunistiske flygtninge i Europas lande.

Den 8. marts 1934 indeholdt det en advarsel mod Franz Glienke. Bladet havde en rubrik, der hed »Den sorte Tavle«, og under den kunne man læse:

»Advarsel, svindler og nazispion«

Der fulgte så en temmelig detaljeret redegørelse for Glienkes data fra 1920, da han under navnet Moise Dobrowolski indtrådte i Fremmedlegionen, og til A.I.Z. bragte advarselen.

Senere offentliggjorde »Social Demokraten« en lang artikelserie, som Glienke havde skrevet om sig selv og sine bedrifter. Den indledtes den 10. juni 1935, et årstid efter at han illegalt var indrejst i Danmark. Angiveligt som politisk flygtning. Muligt i særligt hverv.

»Social Demokraten« – hvem intet middel var for nedrigt, når det gjaldt tilsvining af kommunismen og Sovjetunionen – har indset, at den brave Glienkes memoirer var så åbenlyst utroværdige, at det var klogest at distancere sig. Noget ville der alligevel blive hængende. Glienke var i hvert fald honoræret værd. Desuden var han i mellemtiden blevet Richard Hansens og Hedtofts mand. De to – og måske andre bag dem – havde brug for ham. Til hvad?

I det noble blads introduktionsartikel af 10. juli hedder det i overskriften:

»VAR FRANZ GLIENKE SPION FOR
HITLER ELLER STALIN?«

Og med mellemfede typer:

»Görings hemmelige statspoliti gav ham som opgave at spionere i Rusland – og GPU antog ham som spion i Nazityskland. Det mærkelige og så skæbnessvangre møde i torturkælderen i Berlin mellem Glienke og Dimitrov og dets konsekvenser i København.«

Om Glienkes beretning hedder det i selve artiklen:

»Den rummer enten en stor menneskelig tragedie – eller den skildrer en ualmindelig snedig, men også ualmindelig lumpen bedrager. Svaret på dette enten-eller må læseren selv afgive. Læseren må selv afgøre, om Glienke var Hitlers eller Stalins spion . . . «

Den 11. juli begynder offentliggørelsen, der bringes i 12 daglige kapitler. Fra den 11. til den 23. juli 1935.

Gennemgå den i alle enkeltheder kan jeg ikke. Det ville sprænge min fremstilling. Det er en krønike, der indeholder alle de bestanddele, som røres sammen til bøger af slagsen. Dem som Valtin, alias stikkeren Krebs, brugte til sin bog »Ud af mørket«. »Rocamble« er vand i sammenligning med Glienkes erindringer.

Han beretter, at han lod sig indlemme i det »Kommunistiske partis hemmelige efterretnings- og spiontjeneste« i Hamborg. Hans chef hed Fritz Lux. Han blev ven med nazigauleiteren Karl Kaufmann i Hamborg, der søgte at »skaffe sig en bagdør for det tilfælde, kommunisterne sejrer i Tyskland«. Efter magtovertagelsen arresteredes han og sigtedes som »deltager i bombeattentater«. Han fremstilledes for Kaufmann, der nu var blevet »rigsstatholder, og som straks sagde til ham:

» . . . Jeg ved, at De er et ordentligt menneske, som inderst inde for længst er hørt op med at være kommunist, selv om De naturligvis heller ikke er nationalsocialist. Men De kan hjælpe os ved gennem Deres forbindelse med Moskva at skaffe os at vide, hvad man derovre beslutter mod Tyskland . . . «

Glienke indvilger i at blive nazispion. På skrømt, forstår sig. Straks løsladt. Sat i forbindelse med kriminalkommissær Tun-

ze (man bedes hæfte sig ved dette navn), der opfordrer ham » . . . til at opgive navne på folk, som han i Moskva er i forbindelse med . . . « Glienke kendte nogle store navne fra en kongres, hvor han havde været delegeret, og dem stak han ud.

Sendes til Berlin og får flux i opdrag at rejse til Moskva som spion forsynet med

» . . . en legitimation med foto, der viser, at jeg er ansat i Gestapos tjeneste, dog uden at være embedsmand . . . «

Til Moskva via Stockholm. I den svenske hovedstad henvender han sig til den sovjetiske ambassadør og lægger sin Gestapo-legitimation på bordet. – Der telegraferes til GPU, og vor ven Glienke kommer til Moskva. Samtale med GPU's øverste chefer, som dog ikke navngives. De ser ham en enkelt gang. Derefter engageres han omgående som GPU-topagent. De snilde hoveder lægger en dreven plan:

» . . . Du skal være chef for nazispionagen i Sovjetunionen . . . «

Nu skulle han bare rejse hjem til Tyskland og i en fart – nærmere bestemt i løbet af 14 dage – se til, at han blev det, og så skulle han komme tilbage.

G.P.U. forklarede ham, hvordan han skulle optræde, når han var blevet nazistisk spionagechef i Moskva:

» . . . Sig til de folk . . . at man hér ikke kan foretage bestik- kelser. At der kun findes én måde at få efterretninger på hér. Nemlig at invitere folk sammen til kaffe eller andet og så bringe spørgsmålet på bane. Lad dem give dig hundrede mark pr. måned til at købe kaffe og gode cigarer eller vin for . . . «

Med disse instrukser i hovedet og 80 dollars i lommen blev han sendt tilbage til Tyskland. Det kniber en kende med at blive engageret som tysk mesterspion i Sovjetunionen inden 14 dage. En vis Braschwitz, der har et stort ord at sige i sagen, er noget træg.

Hvad gør Glienke? Han iler til nazis efterretningsofficerer i distriktet og fortæller ham:

» . . . at jeg har haft besøg af en russer og efter dennes udtalelser har grund til at tro, at dr. Braschwitz er hemme-

lig agent for russerne og derfor søger at hindre min rejse til Rusland . . . »

Efterretningsofficeren var ganske vist ved at falde ned af stolen, men hoppede alligevel på den. Men denne succes gjorde jo ikke Glienke til spionchef. Rask beslutter han sig til at gå til rigsværnsministeriet i Berlin. Det gør han. Straks – d.v.s. efter nogle minutters venten – føres han til chefen for militærets kontraspionage, kapt. Touzet.

Han fik dog afslag på sit tilbud om at blive militærspion og vendte derfor tilbage til udgangspunktet, den Braschwitz, som han lige havde angivet som hemmelig sovjetagent.

Glienkes og G.P.U.'s projekt kunne imidlertid ikke gennemføres, men Tunze har brug for ham på lavere plan. Som stikker i Hamborg. Han skal have opklaret et bombeattentat, og det skulle Glienke hjælpe ham med. Vør ædle helt ville imidlertid ikke forråde sine kammerater. Ville stikke af. Skaffede sig et pas. Opdages. Puttes i spjældet. Dog, Tunze hører om hans uheld. Henter ham ud af fængslet. Derfra går de til Reperbahn.

» . . . Han (Tunze) ønsker min bistand i en efter hans mening meget alvorlig sag. En »stikker« har meddelt ham, at der den 17. oktober er planlagt et bombeattentat. Da jeg siger, at denne meddelelse hører hjemme i fantasiens rige, svarer Tunze heftigt:

– Nej, nej, Glienke. Den mand, som har fortalt det, er prøvet gennem mange små pålidelige efterretninger . . . »

Nu haster det.

» . . . over Tunzes meddelelse spekulerer jeg ivrigt. Enten er den lavet for at prøve mig, eller den er rigtig, og i så fald må jeg advare mine partifæller.

Trods . . . udtrykkeligt forbud fra de russiske kammerater skaffer jeg mig forbindelse med den kommunistiske distriktsledelse. – Fortæller om den truende fare og nævner navnene på de særlig udsatte personer. På deres spørgsmål, hvordan jeg har fået alt dette at vide, svarer jeg med at bede dem rapportere til organisationerne i udlandet. Samme nat vil jeg forlade Tyskland . . . »

Det lykkes ham at komme til Stockholm, hvor han bliver genstand for et højest uhyggeligt mordforsøg. To skumle tyskere forhører ham i hans logi hos en svensk familie:

» ... Påstår du stadig, at du har virket som spion for partiet? Véd du, at Fritz Lux er myrdet af nazisterne? Spørgsmålene hagler ned over mig ... «

Men det bliver værre endnu:

» ... pludselig styrter hamburgeren sig over mig. Jeg har netop bemærket, at han omhyggeligt har iført sig et par store læderhandsker. Nu visiterer han mig grundigt og tager mig så med de behandskede hænder om halsen.

– Du får ikke lov til at rejse dig fra denne stol, før du har sagt hele sandheden, selv om vi skal presse den ud af dig stump for stump.

Som jernkløer mærker jeg hans morderkløer om min hals, men min første skræk viger nu for en rasende vrede. Det er altså belønningen for, at jeg for partiets skyld har løbet al den risiko.

Gør, hvad du vil, du skal få at se, at jeg ikke er bange for at dø, svarede jeg ... «

Denne tortur varede fra kl. 7 morgen til kl. 9 aften. I stedet for at myrde ham på stedet, skriger hamburgeren:

» ... Du slipper ikke ud af vore kløer. Selv om vi skal brække alle dine knogler i stykker, skal vi nok få sandheden ud af dig ... «

De vil nu have ham hen i en anden lejlighed i Sct. Eriksgatan for at slå ham ihjel dér, men undervejs til det påtænkte mordsted – de går til fods gennem Stockholms gader – tager Glienke det fornuftige parti at stikke af.

» ... Som en gal vandrer jeg frem og tilbage i Stockholms gader ... Det begynder at sne. Frysende går jeg fra sted til sted. Jeg er fredløs ... «

Hans elendighed varede ikke længe. En betjent standsede ham og ville se hans papirer. Han havde ingen, blev anholdt og sat i arresten. Ud gav sig for at være jødisk flygtning, der var undvejet fra koncentrationslejr. Ved en synagogeforstanders og en rabbiners hjælp blev han i stand til at rejse – hjem til det Tyskland, hvor død, djævel, pinsler og undergang ville vente ham, dersom ikke hans beretning er løgn og digt fra a til z.

Lad os følge ham endnu et stykke på hans skæbnes sæl-

somme bane. Illegal jul i Hamborg. For jeg ved ikke hvilken gang, sælger han sine sidste ejendele. Billet til Brüssel. Tog til Aachen. Illegalt over grænsen. Han er i Belgien og har lykkeligt undgået tigrene i den germanske jungle. Hvad han ville dér, fatter ingen, der med omhu og skepsis læser hans selvbiografi.

Via Brüssel går turen til Paris. Her findes K.P.D.'s udlandsledelse. Nu vil han – og man må indrømme, at det ikke er for tidligt – renses. Men ak og vé. Just, da han tror at stå ved retfærdighedens perleport kommer han ud for et nyt mordforsøg. Som svært ligner det fra Stockholm.

Hans beretning skal ikke forholdes mine læsere.

»... Vi går ind i et værelse, hvor der befinder sig tre mænd. De to af dem har vældige tatoveringer og er af den type, man nødig vil træffe alene en mørk aften.

– Efter oplysninger fra Moskva er partiets centralkomité kommet til den opfattelse, at du alligevel er spion. Læs her.

Og Schwenk rækker mig det kommunistiske blad fra Saarbrücken. Jeg ser mit eget billede og nedenunder med store bogstaver:

»Gestapospionen Franz Glienke, det farligste subjekt fra Gestapo, afsløret!«

Dette er altså svaret på mit krav om oprejsning.

Nu begynder de tre at krydsforhøre mig og undersøge mig, som det skete i Stockholm. Da det var overstået, fører de mig til mit logi i Rue de Cordellière for at undersøge mine sager, siger de. Men deres optræden på vejen viser, hvad hensigten er. Jeg er anbragt mellem de to tatoverede. De går begge med hånden i lommen, hvor de har en ladt revolver. Manden bag mig presser, da vi når ned i den underjordiske bane, sin revolver op mod min ryg, så jeg kan mærke den gennem hans og mit tøj.

Den store Stavisky-skandale ryster netop i disse dage Paris. Der kæmpes rundt om i gaderne. I Rue de Cordellière er et langt mørkt stykke, hvor et skud ingen opsigt vil vække.

Jeg er helt klar over, hvad planen er. Derfor benytter jeg lejligheden, da vi skal stige om på Italie-stationen. Her står politibetjente. Og jeg siger derfor til mine tatoverede ledsagere:

– Skrup af med jer, eller jeg kalder på politiet.

Den bageste er lige ved at ville fyre sin revolver af, men

behersker sig, da han ser politiet. Så forsvinder de begge . . . »

Hvad gør han nu, vor fantasirige helt? Min salighed, om han ikke går til det nazityske konsulat i Paris og slår dem dér for en billet – tilbage til Tyskland. Han vil nemlig til Moskva for at få sin ret og revolutionære ære tilbage hos de store i Kamintern.

I stedet for at rejse udenom, hvilket havde været ufarligt, vælger han den lige linje. Han vil partout gennem Tyskland. Det, han just var undsluppet. Mange illegale rejste den gang mellem Paris og Moskva. Aldrig har man hørt om nogen, der frivilligt og unødvendigt tog gennem Tyskland. Bortset altså fra Glienke, der i stedet for til den sovjetiske ambassade i Paris, gik til det nazityske konsulat. Som for at være helt sikker på, at Gestapo ved grænsen var underrettet om hans forehavende og ventede på ham. I sandhed: Den synder, Gud vil straffe, berøver han først forstanden.

Det gik, som det måtte:

» . . . I Saarbrücken løser jeg billet til Trier. Så langt rækker mine midler. Jeg er spændt til det yderste. Vil jeg slippe lykkeligt over grænsen?

Da vi er nået over grænsen, kommer en kriminalbetjent fra det hemmelige statspoliti hen til mig. Han véd, hvem jeg er.

– De er arresteret Franz Glienke, siger han . . . »

Undgået de tatoverede, men uheldige, mordere i Paris og undsluppet de fummelfingrede drabsmænd med morderkløer i læderhandsker i Stockholm, var han nu faldet i hænderne på Gestapo, der vel sagtens havde fået telegram fra konsulen i Paris. Eller som med sikkerhed ville have fået det, dersom Glienkes krønike var sand. Han transporteredes fra Trier til Berlin. Afleveredes i Gestapohovedkvarteret i Prinz Albrechtsstrasse.

Behandlingen i Prinz Albrechtsstrasse og i Gestapo-fængslet »Colombia-Haus« var den, der kendtes fra talrige detaljerede beskrivelser. At han kan berette derom, er intet bevis for, at han har været der. Det er skildringen af hans møde med Dimitrov i Prinz Albrechtsstrasses fængsel heller ikke.

Den går ud på, at han – svært mishandlet og gennempreglet med brækket næse og ophovnet ansigt – sad i en cellekorridor. Døren til celle nummer 9 åbnedes.

Ud kom Dimitrov, som vor ven genkendte fra avisbilleder. Da han kom forbi Glienke, »ser hans klare og gennemskuende øjne« på den sammenbrudte. Han forstår, hvad der er sket. Går tilbage til sin celle, og

» . . . et øjeblik efter kommer han igen med en cigaret, han lige har tændt. Da han går forbi mig, glider hans øjne atter hen over min sammensunkne krop. Med min sønderlåede næse og mit ubarberede ansigt gør jeg næppe nogen statelig figur, som jeg sidder på bænken, støttende med den ene hånd for ikke at lade kroppen hvile for tungt på det ødelagte sæde.

Dimitrov går til toilettet. Kommer et øjeblik efter tilbage, men uden cigaret. Ser atter på mig. Da jeg nogle få sekunder efter går ind på toilettet, finder jeg den tændte cigaret liggende og vente på mig.

Dimitrov har set en mishandlet og har gjort det eneste, der i øjeblikket kunne gøres for at hjælpe ham, nemlig sørget for lidt tobak. Kun en lille handling, men den viser manden . . . «

Skildringen af dette møde med Dimitrov skal senere være godtaget som »bevis« for, at Glienke virkelig har været i Gestapos vold. Været pint og mishandlet, som han beretter. Følgelig kan han ikke være stikker. Således ville Gestapo jo ikke maltraktere sin egen medhjælper. Det *kan* være sandt, hvad Glienke skriver i sine memoirer, og det *kan* være digt. Bevist er intet. Dimitrovs menneskelige beskaffenhed var vel kendt. Fremstillingen er sandsynlig, *hvis* Glienke har befundet sig i den skildrede situation, og *hvis* Dimitrov har set ham.

Hvis, hvis, hvis . . .

Man kan tro på ham, eller man kan mistro ham. Jeg gør det sidste.

Mere end påfaldende lyder Glienkes påstand om, at han efter seks uger i »Colombia-Haus« overførtes til koncentrationslejren Oranienburg. Det er han næppe blevet, uden at der har stukket noget under. Gestapo havde med efterforskningen af de politiske straffesager at gøre. Efter alt det, Glienke siger, at man vidste om ham, ville sagens stadier normalt have været varetægtsfængsling, domsforhandling, domfældelse og tugthus. Efter udstået tugthusstraf muligt – ja sandsynligvis – koncentrationslejr. At han efter seks uger hos Gestapo skulle komme til »Oranienburg« har ikke troværdigheden for sig.

Med mindre . . .

Koncentrationslejren »Oranienburg« var et paradys i sammenligning med »Colombia Haus«, og endnu hyggeligere var tilstandene i annekselejren »Elisenu«, som han hurtigt overførtes til, for derpå at avancere til »Stabswacht Karl Ernst« i Tegel nær Berlin. I denne lejr var det næsten som om man »havde orlov«. – Ikke desto mindre var han »straks klar over, at herfra ville jeg forsøge at flygte«. Det volder ingen vanskelighed. »Pigtråden er revet op forskellige steder. Det er de huller igennem hvilke de SA-folk, som ikke har søndagsorlov, tager sig en »Plankeværksbillet«.« En søndag middag i slutningen af juni 34 – i de dage, hvor Hitler myrdede de oppositionelle inden for SA – spadserede Glienke gennem et af hullerne i pigtråden og ud i friheden. Ligesom for at lette »flugten« – eller udslusningen – var vagtpatroljen inddraget. »De spiste alle til middag«.

Vor helt kan derfor uantastet gå hen til holdepladsen og tage med omnibussen til Charlottenburg i den modsatte ende af Berlin.

»Flugten« var lykkedes, og som man ser, udstråler Glienkes beretning den troskyldigste troværdighed. Hans videre rejse til Danmark var fredelig og risikoløs, som havde det været en vel arrangeret pensionistrejse. Billet til Hamborg. Atter sælges de sidste ejendele. To hundrede mark i lommen.

Hen på turistforeningen:

– »De behøver ikke at tage til Warnemünde. Udflugtsdamperen »Storhertugen« standser i Heiligendamm. Nej, De behøver ikke pas.«

Det er turistforeningsfunktionæren, som giver disse oplysninger . . . «

Gestapo var som gået under jorden. Havde måske andet at tage sig til. End ikke hans kone havde de generet med spørgsmål i anledning af mandens undvigelse. De genforenede rejser sammen til Danmark.

» . . . Det er en strålende solskinsdag, da vi næste dag står på anlægsbroen og venter på »Storhertugen« . . . «

»Storhertugen« lægger ind i Sakskebøbing. Glienke og kone går fra borde. Sætter sig i byens anlæg. Hører »Storhertugen« fløjte afgang. Så rask til stationen og løse billet til København.

» . . . Det er mørkt, da vi kommer til den danske hovedstad. Vi skaffer os et værelse og går i seng og sover som murmeldyr til langt op på den næste dag . . . «

Så let, så enkelt og risikoløst, som det ville være gået til, om det var en af sine stikkere, Gestapo havde sluset ind i Danmark.

Den gode kommunist Glienke går ikke til »Røde Hjælp«. Forståeligt. Det tredje mordforsøg ville han ikke udsætte sig for. I stedet begiver han sig til »Matteottikomiteen« og forestilles dér for sekretæren for det danske socialdemokrati, den senere så berømte Hedtoft Hansen.

» . . . Og igen fortæller jeg i stenogram historien om Kaufmann, hemmeligt statspoliti, GPU. Men denne gang kan jeg tilføje historien om Trier, arresten, koncentrationslejr, flugt. Jeg beder sekretæren dog have tillid til mig og hjælpe mig, så jeg kan få politisk asylret – . . . «

Hedtoft, hvis forbindelser var så mangfoldige, som de var fortrinlige, havde så at sige ventet ham.

» . . . Sekretæren i det danske socialdemokratiske parti afbryder min talestrøm med ordene:

– Jeg er allerede underrettet om Deres sag.

Af sin skrivebordsskuffe tager han et avisudklip med mit billede og en skildring af min »spionvirksomhed«, som jeg straks kan se, er fra et illustreret kommunistisk blad.

– Dette har vi modtaget fra England . . . «

Næste dag taler han igen – om man kan tro hans artikler – med Hedtoft. Nævner sit sammentræf med Dimitrov. Omgående slår Hedtoft ned.

– »Det med Dimitrov kan vi konstatere.

Det er rigtigt. Har jeg løjet med hensyn til Dimitrov, så er også mine andre opgivelser falske. «

— — — —

Meget diskret forbigår Glienke den lille detalje, at han muligt nok har talt med Hedtoft, men at denne straks henviste ham til Richard Hansen, der ved et tilfælde, der ligner en tanke, slet ikke nævnes i memoirerne i »Social Demokraten«.

»Matteottifonden« sendte en gengivelse af Glienkes solstrålefortælling til Dimitrov, der var blevet udleveret til Sovjetunionen, som havde givet ham statsborgerskab. Kominterns VII verdenskongres valgte ham til generalsekretær.

Nu venter Glienke i København. Spændt, og

» – Endelig kommer det så længselsfuldt ventede svar fra Dimitrov selv. Fra Moskva telegraferer Dimitrov selv, at min skildring utvivlsomt er sandfærdig. «

Med denne besked fra selveste Dimitrov, er Glienke vasket ren for al mistanke. Han og konen anerkendes som »Matteottifondemigranter«. Ligeså hævdede over smudsig mistanke som f. eks. Kurt Wurbs.

— — — —

Vi forlader ham og vender efter denne vidtløftige digression tilbage til Richard Hansens hyggelige selskab hin sommereftermiddag i den komfortable lejlighed i Kiel. Til kaffen og cognacen.

– Glienke, jo det foresvæver mig, at jeg har hørt det navn, men jeg husker ikke nærmere . . .

– De har altså intet kendskab til ham og hans forhold?

- Absolut ikke.
- Herr Hansen, tænk Dem nu godt om, det var ham med Dimitrov.

- Det siger mig intet.
- Nå ikke.

Jeg gjorde en pause for at lade Richard Hansen komme på bedre tanker. Han sagde intet. Stirrede på mig med et plaget udtryk i de gamle øjne. Min menneskekærlige ledsager vendte et anrørende blik mod loftet og smed i protest en blyant fra sig. Den ramte bordet med et lille smæld.

- Når De ikke kender ham, hvordan kan det så gå til, at De den 22. marts 1956 har afgivet vidneforklaring i hans erstatningssag sammen med Werner Bests efterfølger som personalechef i Gestapo, generalløjtnant Strechenbach og Glienkes gamle chef fra Gestapo i Hamborg? Hvordan hr. Hansen?

Skal jeg læse Deres vidneforklaring for Dem?

- Min Gud, hvad har jeg dog gjort, at jeg har ladet Dera komme inden for døren? Hvad er De for et menneske?

Ja, ja, så har jeg vidnet, men det er der intet menneske bortset fra Glienke selv og hans sagfører, der kan vide.

Hvem er De, hvem er De?

Han ønskede ingen oplæsning. Han gav fortabt. Grebet i en lodret og mere end mistænkelig løgn.

Glienke havde efter krigen søgt erstatning efter den tyske forbundsrepublikks lov om erstatning til naziregimets ofre. I den anledning måtte han over for vedkommende tyske myndighed bevise, at han havde været forfulgt af nazisterne. Det har han også gjort. Nemlig ved hjælp af detaljerede – hemmelige – vidneudsagn. Blandt hans vidner var – Richard Hansen.

Jeg sad med udskrifterne af disse meget hemmelige vidneforklaringer i min hånd. Beskrivelsen af Richard Hansens forklaring begynder således:

» . . . Til stede assessor Seeger . . .

I erstatningssagen Franz Glienke, Hamborg fremstod sagfører dr. Metterhausen, erstatningssøgende og som vidne sekretær for den socialdemokratiske landdagsfraktion for Slesvig-Holsten Richard Hansen . . . Vidnet erklærede på forespørgsel følgende: . . . «

Hans vidneforklaring var lang og meget indgående. Da den indeholder oplysninger blandt andet om emigrationen i Danmark, må jeg gengive nogle uddrag af den:

»... Før 1933 var jeg næstformand for det socialdemokratiske parti i Slesvig-Holsten. Den 26. maj 1933 emigrerede jeg til Danmark. På grund af min stilling i det socialdemokratiske parti var jeg kendt i danske regerings- og socialdemokratiske kredse. Jeg kendte også den danske sekretær i det socialdemokratiske parti, Hansen, der senere kaldte sig Hedtoft og blev ministerpræsident. Jeg blev ansat som tysk tillidsmand i den såkaldte »Matteotti-komité«. Denne komité blev allerede grundlagt i 1922 og havde sat sig som opgave at drage omsorg for politiske flygtninge, der tilhørte socialdemokratiet eller var organiseret i de fri fagforbund. Det hændte naturligvis også, at tidligere tilhængere af det kommunistiske parti, det være sig Trotskister, Marxister eller Leninister blev forsørgt af os, såfremt de kun var fagforeringsmæssigt (»Freigewerkschaftlich«) organiseret, rettede sig efter det danske statspolitiske forskrifter og erklærede, at de har brudt forbindelsen med deres parti (»dass sie sich von ihrer Partei losgesagt haben«). For de andre kommunistisk-politiske flygtninge drog den såkaldte »Røde Hjælp« omsorg. Så vidt jeg husker, kom jeg i 1934 for første gang i forbindelse med hr. Glienke. En dag kom hr. Hedtoft-Hansen til mig og fortalte, at en vis Glienke havde været hos ham og fortalt ham allehånde. Han bad mig tale med ham for at klarlægge de ting, der den gang var fornødne for at optage Glienke som politisk flygtning i »Matteottikomiteen«. Glienke kom så en dag til mig og redegjorde for sit hidtidige livsforløb. Jeg husker endnu meget tydeligt forskellige enkeltheder og har blandt andet i erindring, at han berettede om sin tid i fremmedlegionen, om at han på et tidligt tidspunkt havde sluttet sig til det kommunistiske parti, hvor han havde forskellige funktioner og om, at han var blevet arresteret i året 1933 i Hamborg. Man havde ført ham fra Hamborg til Berlin og dér indsat ham i Prinz Albrechtsstrasse.

Her var han blevet meget groft mishandlet og ført bløddende ned. (»Hier sei er sehr schwer misshandelt und blutüberströmt abgeführt worden«).

Ved denne lejlighed havde han ... set Dimitrov ...«

Derpå følger en forklaring om Glienkes angivelige møde med Dimitrov, der så nogenlunde svarer til skildringen i »Social Demokraten«, og det tilføjes, at rigtigheden af den på forespørgsel bekræftedes af Dimitrov.

Videre siger Richard Hansen i sin forklaring, at Glienke

havde fortalt ham, at han henvendte sig til »Matteotti-komiteen«, fordi »Røde Hjælp«, hvor han tidligere havde været, med urette havde betegnet ham som Gestapo-agent . . .«

»Røde Hjælp« havde vist ham den kolde skulder. Richard Hansen forklarer derefter om andre undersøgelser, som han hævder at have iværksat:

» . . . Fra ingen sider blev der berettet noget ufordelagtigt om Glienke. Med de kommunistiske instanser (»Stellen«) har vi ikke sat os i forbindelse . . .«

Og hans udsagn fortsætter:

» . . . På dette sted vil jeg gerne i korthed beskrive det indbyrdes forhold mellem de politiske flygtningekomiteer i Danmark og deres forhold til »Røde Hjælp« . . . »Matteotti-komiteen« var kompetent med hensyn til medlemmer af socialdemokratiet og de fagligt organiserede personer. Desuden var der en komité for religiøst forfulgte og en komité for såkaldte »Intellektuelle« . . . endvidere var der en jødisk flygtningekomité. Disse fire komiteer var samlet i en fællesorganisation. »Røde Hjælp« stod helt uden for denne fællesorganisation, og der bestod ingen som helst forbindelse mellem de enkelte af de nævnte komiteer og »Røde Hjælp«. Vi som socialdemokrater vægrede os den gang – ud fra principielle overvejelser – mod at pleje forbindelse med det kommunistiske parti i Danmark. Dette afspejlede sig naturligvis også i flygtningeforsorgen. »Matteotti-komiteen« samarbejdede intimt (»eng«) med det danske statspoliti. Som hovedregel var det således, at statspolitiet var ubetænkeligt ved en politisk flygtnings ophold, når »Matteotti-komiteen« på grundlag af de undersøgelser og efterforskninger, den havde iværksat, anerkendte den pågældende som politisk flygtning. Et tilsvarende tillidsforhold bestod ikke mellem »Røde Hjælp« og statspolitiet. Det turde ofte være forekommet (»muss wohl des öfteren vorgekommen sein«), at »Røde Hjælp« over for statspolitiet var gået ind for en person, der i virkeligheden ikke burde opnå asyl i Danmark som politisk flygtning.

»Røde Hjælp« i Danmark blev den gang i praksis kommanderet af tyske kommunister. »Røde Hjælp« anvendte i overvejende grad de af dem forsørgede flygtninge til fremme af deres politiske formål, det være sig i Danmark eller i udlandet.

Personer, der ikke via »Røde Hjælp« ville lade sig spænde for det kommunistiske parti (»die sich nicht über die »Rote Hilfe« von der kommunistischen Partei einspannen liessen«), blev hængt offentligt ud (»gebrandmarkt«). Desuden anvendte det kommunistiske parti i særdeles mange tilfælde det tvangsmiddel, at det gav det danske statspoliti underretning om den pågældendes tilstedeværelse og distancerede sig fra vedkommende med det resultat, at han blev udvist af landet. Jeg erindrer tilfælde, hvor personer, der ikke ville arbejde for det kommunistiske parti i Danmark, senere blev stemplet som Gestapo-agenter, skønt de tidligere havde været anerkendt som politiske flygtninge af »Røde Hjælp« . . .

Man bemærker, hvorledes Richard Hansen i sit ensporede had til kommunisterne prøver at binde de vesttyske myndigheder på ærmet, at det danske politi udviste personer, som var kommet på kant med det kommunistiske parti eller »Røde Hjælp«. Selvfølgelig kan han ingen navne nævne. Det faktiske forhold var det omvendte: Ved at bringe sig i uoverensstemmelse med sine kommunistiske kammerater, ved at bryde solidaritet og disciplin, kunne en »Røde Hjælp«-flygtning sikre sig politiets velvilje. Og Richard Hansens. Og Hedtofts. Så var de nemlig brugbare.

Richard Hansens vidneudsagn fortsatte med nogle almindeligheder om Glienkes fortræffelighed. Man vender i afhøringen tilbage til Dimitrov-episoden.

Om Dimitrovs svar forklarer Richard Hansen:

– »Svartelegrammets nøjagtige ordlyd erindrer jeg naturligvis ikke . . .«

Det turde være det væsentligste af hans vidneforklaring. Det behøver ikke nærmere påvisning, at Dimitrovs telegram, hvilken ordlyd det end måtte have haft, er uden mindste bevismæssig betydning for andet, end for, at Dimitrov ved den ene eller anden lejlighed har givet en mishandlet fange en cigaret. Men ikke for, hvem vedkommende har været. Dimitrov har ikke – hverken før eller senere – set Glienke . . . Hvis han i det hele taget, hvilken højliggen tør betvivles, har set ham. Navnet kendte han ikke og heller ikke personen. Dimitrovs menneskelighed og godhed var kendt i alle de kredse, hvor Glienke færdedes. Det er troligt, at han har hørt om et tilfælde, hvor Dimitrov har givet en forpint medfange en cigaret og benyttet

sig deraf til at konstruere et alibi over for Richard Hansen og Hedtoft. – Eller – hvilket måske er det sandsynligste – det kan være, at Glienkes fabel har været det kærkomne alibi, under hvilket Richard Hansen og Hedtoft har plejet en kontakt med Gestapo. Via Wurbs havde de i forvejen en tilsvarende til Abwehrstelle.

Ikke så ganske lidt taler for, at Glienke kan have været en kanal mellem Sopaden og det danske socialdemokrati på den ene side og Gestapo på den anden.

Foruden Richard Hansen førte Glienke to andre vidner i erstatningssagen. Det ene var generalløjtnant Strechenbach. Af denne krigers generalia kan følgende bemærkelsesværdige data fremføres: Siden 1931 medlem af N.S.D.A.P. og siden 1940 chef for Reichssicherheitshauptamts afdeling I.

Under »Nürnbergprocessen« mod hovedkrigsforbryderne blev såvel Sicherheitsdienst som Gestapo dømt som forbryderiske organisationer. Glienkes vidne blev i 1942 chef for SD, såvel i Hamborg som i det okkuperede Krakow. Var altså højtstående leder inden for disse forbryderbander. Han er in absentia dømt som krigsforbryder i Sovjetunionen, men kunne uantastet slå sig ned i Hamborg som pensioneret generalløjtnant. Det gjorde han i 1955, og i 1956 udtalte han sig som vidne til gunst for den tidligere gestapomedarbejder Glienke.

Ganske vist kendte han ikke hans sag, men kunne forklare følgende:

»... Jeg ved, at den daværende gauleiter Kaufmann forsøgte at vinde et betydeligt antal kommunistiske funktionærer som positive medarbejdere for det nye Tyskland. Det er meget (»durchaus«) muligt, at Kaufmann også før 1933 har haft forbindelse med Glienke. Denne omstændighed var efter min mening fuldt ud tilstrækkelig til (»reichte meines Erachtens völlig aus«) at man ville sende ham til Moskva i det ærinde, som den erstatningssøgende (Glienke) skildrer.

»Det var absolut ikke sikkert, at en person, der af det daværende statspoliti fik overdraget et hverv, som det, den erstatningssøgende senere har udført, ikke ville have fået det, uden at han først havde vundet Gestapos tillid f. eks. ved forræderi eller angiveri....«

Således hjalp krigsforbryderen, den højtstående SD-chef, vor sobre kommunist Glienke til at få erstatning. Man kan sige om Glienke, hvad man vil, men sart, hvad angår valget af vid-

ner, har han ikke været. Nogen som helst troværdighed i en sådan sag kan der naturligvis ikke tilkomme en nazistisk forbryder og terrorist som Strechenbach.

Medens Strechenbach ikke havde personligt kendskab til Glienke og derfor kun kunne komme med mere abstrakte skøn, så forholdt det sig anderledes med det næste vidne, gestapoofficeren Tunze, som jeg tidligere har bedt læserne holde i erindring. Også ham, sin gamle chef fra den tid, han var i tjeneste hos Gestapo, førte Glienke som vidne. Der foreligger en forklaring, som han har afgivet til en politirapport den 11. august 1951. Den lyder:

» ... 1933/34 var jeg leder af en afdeling af det politiske politi i Hamborg. Jeg erindrer, at den daværende redaktør af »Hamburger Volkszeitung« Franz Glienke var arresteret af politiet, og da det drejede sig om en prominent kommunist, blev han fremstillet for mig.

Af afhøringerne fremgik det, at Glienke allerede tidligere havde ført politiske samtaler med NSDAP's gauleiter Kaufmann, og af dem fremgik det, at Glienke ikke mere var overbevist kommunist. Glienke blev derfor løsladt af mig og hans navn indberettet til Berlin til det senere RSHA.

Derfra blev Glienke sat ind mod kommunismen og fik det hverv at rejse til Moskva. Senere viste det sig, at Glienke hele tiden havde været overbevist kommunist og kun var fremkommet med sine tidligere angivelser for at få kontakt med højtstående nationalsocialistiske personer... Nogen stikkervirksomhed har Glienke ikke udført i Hamborg...«

Også denne Tunze har været fremtrædende medarbejder i det Gestapo, der af militærtribunalet i Nürnberg har fået forbryderstemplet på sig.

Takket være så særprægede vidner som Richard Hansen, Strechenbach og Tunze fik Glienke sin erstatning.

Han er nu et højtskattet medlem af den internationale venskabsforening af tidligere fanger fra koncentrationslejren i Neuengamme. (»Amicale internationale de Neuengamme«). Har indlagt sig store fortjenester ved at registrere 40.000 navne på dødsofre fra denne lejr i en »Totenbuch«.

Afrundende skal det anføres, at der foreligger et udsagn om ham, som næppe har været påberåbt i erstatningssagen. Det er afgivet af den berømte tyske arbejderforfatter Willi Bredel, der fik forelagt de artikler, som Glienke har skrevet i »Social Demokraten« i 1935. Bredels erklæring er dateret Moskva, juli 1935 og lyder:

» ... Til sagen Franz Glienke kan jeg meddele følgende:

Jeg traf ham efter fascismens magtovertagelse i Tyskland i koncentrationslejren Fuhlsbüttel, Hamborg.

Han, såvel som jeg, var i enkeltcelle, dog havde vi endnu den begunstige daglig at komme ned i gården i den såkaldte »fritime«. I en sådan »fritime« trængte han sig hen til mig og hilste på mig. Jeg kendte ham fra forbundet af proletarisk-revolutionære forfattere, Hamburg afdeling, hvoraf han var medlem. Desuden kendte jeg ham fra hans kortvarige virksomhed som lokalredaktør ved »Hamburger Volkszeitung«.

Ved vort sammentræf i fængselsgården fortalte han mig, at han nok blev løsladt om få dage, for han havde netop i dag skrevet et brev til Kaufmann, »Reichsstathalter« i Hamborg. På mit forbløffede spørgsmål, hvad der stod i dette brev, siden han allerede havde sikkerhed for at blive løsladt, svarede han med hemmelighedsfulde antydninger, som gik ud på, at han var en god personlig bekendt af Kaufmann og ville udnytte dette bekendtskab. Iøvrigt havde jeg det indtryk, at han nu allerede var ked af, at han havde meddelt mig dette.

Jeg blev meget overrasket, da nogle kammerater fortalte mig, at Franz Glienke virkelig to dage efter vor samtale pludselig blev løsladt. Tilsammen var han højst tre uger i koncentrationslejr. Man må samtidig tage i betragtning, at han havde været redaktør ved en kommunistisk partiavis og på mange nationalsocialistiske møder havde optrådt som modstander. Jeg kunne altså ikke rigtigt lide sagen, men jeg tav og beholdt mine formodninger for mig selv.

Jeg tav dog ikke længe; thi kort efter blev en mængde kammerater indleveret i koncentrationslejren i frygtelig forslået tilstand. De havde allesammen været organiseret i Häuserschutzstafel Barmbeck-Uhlenhorst, hvis leder kort før fascisternes magtovertagelse var Franz Glienke. Kammeraterne blev for største partens vedkommende beskyldt for at have organiseret et attentat på nazikneipen »Wucherpfennig«, og var med ét slag blevet hentet ud fra deres hjem.

Nu tvivlede jeg ikke mere på, at disse arrestationer hang sammen med Franz Glienkes mystiske brev til reichsstathalter Kaufmann og skrev til kammeraterne udenfor en beretning, i hvilken jeg meddelte mine iagttagelser og formodninger. Denne beretning har min kone ved et besøg i lejren medtaget og også besørget videre.

Da jeg et år senere forlod koncentrationslejren, erfarede

jeg også gennem kammeraterne, at Franz Glienke var afsløret som spion og forræder. Det overraskede mig ikke.

Dette er hvad jeg kan meddele om sagen Glienke.

Willi Bredel (sign).«

Da tyskerne kom til Danmark i 1940 blev Glienke, skønt han var »Matteottifond-emigrant« mærkelig nok arresteret sammen med »Røde Hjælp«-emigranterne. Kom til Horsørød og blev udleveret til Gestapo.

Skønt man skulle tro, Gestapo havde et ganske alvorligt regnskab at gøre op med ham, synes han at være blevet behandlet med forbavsende overbærenhed.

En af de andre udleverede, der som Glienke kom til Hamborg og indsattes i fængslet i Fuhlsbüttel, har i hvert fald skrevet en beretning til mig, der antyder muligheden af, at Glienke var Gestapos celestikker. Det hedder om opholdet i bemeldte fængsel:

» . . . I dette fængsel gik tiden med at pakke skosværte, møl-gift og sortere ærter. Ved en fejltagelse blev Franz Glienkes celle lukket op, og dér sad Franz bag skrivemaskinen; måske øvede han sig på at kunne skrive dødebogen med de 40.000 navne. Han bor som CDU-mand og dødebogbesidder i en af Hamborgs dyre lejligheder ved Alstern . . . «

Under udarbejdelsen af denne bog har jeg bestræbt mig for, i det mulige omfang, at lade dem, jeg skriver om, komme til orde, prøvet at kontrollere mine oplysninger.

Der foreligger også en brevveksling mellem Glienke og mig. Den 28.10.71 skrev jeg til ham:

» . . . I »Social Demokraten« blev der i 1935 offentliggjort en artikelserie, der angiveligt er skrevet af Dem . . . Jeg har i sinde at beskæftige mig med Dem i min kommende bog, men lægger megen vægt på, at mine oplysninger er så efterprøvede som muligt.

Derfor tillader jeg mig at spørge Dem om, De erkender at have forfattet den omtalte artikelserie.

Det kapitel, hvori jeg beskæftiger mig med Dem, bliver skrevet på grundlag af denne artikelserie. Jeg vil dog give Dem mulighed for at komme med Deres bemærkninger og eventuelt forsyne mig med supplerende materiale . . . «

Den 28. 11. skrev Glienke til mig:

» ... Artikelserien i »Social Demokraten« er skrevet af mig ... Privat må jeg sige til Dem, at jeg ikke kan forhindre Dem i at skrive om mig, selv om jeg ikke er nogen historisk person, men kun en sølle hund ... «

I brevet skrev han endvidere, at han kom til København den 11.12. og gerne ville tale med mig.

Den 3.12. skrev jeg til ham, at jeg desværre ikke kunne mødes med ham den foreslåede dag, da jeg var optaget på anden måde. I brevet hedder det:

» ... Jeg er gammel forsvarer i straffesager, og den vane har jeg i hvert fald tillagt mig, stedse at betvivle, at det, jeg er i besiddelse af, nu også er den endelige lutrede og urokkelige sandhed. Netop fordi mit materiale om Dem er ensidigt, lægger jeg megen vægt på at tale med Dem ... «

Herpå svarede Glienke mig den 14.12.:

» ... De har ret. Jeg kan ikke forbyde Dem at skrive om mig. Men De kan heller ikke forbyde mig at sætte mig til modværge mod enhver usandhed, der skrives om mig. Allerede Pontius Pilatus spurgte: »Hvad er sandheden?«. De tror, at jeg hader det kommunistiske parti. Det er Deres fejltagelse. Men efter to mordforsøg, ville De vel ikke forlange, at jeg skal prise de mennesker, der samvittighedsløst stræbte mig efter livet.

Altså, skriv bare. Tonen i Deres brev røber med tydelighed, at De ikke er i stand til at give en objektiv fremstilling. De må forstå, jeg har hele mit liv foragtet personer, der kun befinder sig godt, når de kan snage i smuds. Om De er en af den slags, vil vise sig gennem det, De offentliggør om mig. Glem ikke, at jeg i dette år (fejltagelse, det var i 1970) på herr Bresjnevs foranledning har været Sovjetunionens gæst i fire uger ... «

Den 18. december svarede jeg med tak for det vredladne brev og skrev:

» ... I største beskedenhed betoner jeg, at jeg henvendte mig til Dem, netop for at undgå usandfærdigheder og unøjagtigheder i min fremstilling ... Jeg vil netop – så vidt det er mig muligt – kun skrive det, der stemmer med sandheden – eller om det er for stort et ord – så i det mindste med virkeligheden.

... Jeg forlanger intet af Dem. Ville blot give Dem an-

ledning til at gøre Dem bekendt med mine oplysninger om Dem og komme med Deres bemærkninger. Netop for at undertrykke myter og usandfærdighed . . .

Af Deres brev drager jeg den slutning, at De ikke er beredt til en personlig drøftelse. Det gør mig ondt . . .

Konkret vil jeg gerne stille Dem følgende spørgsmål:

1. Er det sandt, eller er det usandt, at kriminalrat a.d. Walter Tunze har vidnet i Deres erstatningssag?
2. Er det sandt, eller er det usandt, at generalløjtnant a.d. Strechenbach har vidnet i samme sag?
3. Er det sandt, eller er det usandt, at Richard Hansen har vidnet i samme sag?

Jeg sender Dem og Deres mine bedste julehilsner. Deres hengivne Carl Madsen (sign)◄.

Siden har jeg intet hørt fra Glienke.

Om ham har jeg nu berettet så udførligt, for at mine læsere skal få en fornemmelse af de enorme vanskeligheder, emigranterne havde med at forsvare sig mod stikkere og angivere. Det er en væsentlig bestanddel af emigrationens beskrivelse.

Var Glienke en brav og svært forurettet kommunist, eller var han en gemen bedrager og forræder? Det er et spørgsmål, der i høj grad kommer emigrationens historie ved. Og vor egen. Hvem er han, den gode kammerat, som du har ved din side? Tro ikke, du er mindre udsat, end emigranterne var.

- - - -

Men vi har næsten glemt Richard Hansen. Tilbage til ham. Da vi forlod ham, var han i stor sindsbevægelse. Fremkaldt af den fortid, der smuttede med, da jeg som ukendt gæst trådte ind gennem hans dør.

- Ja, herr Hansen. Så skal vi lige høre om mødet hos Steincke i efteråret 1938. De ved, det i november. Kort tid efter München.

Hansen gjorde et spagfærdigt forsøg på at undvige. Snakkede om, at han havde været i Prag. Det kunne nemt tilbagevises.

- Nå, var De så med?

- Ja, det var jeg. Sammen med Scheidemann.

- Og hvem flere?

- Tarnow, Breitscheid . . .

- Nå?

- Så husker jeg ikke flere. Jo, Hedtoft var der, og så Steincke, selvfølgelig.

- Hvad drejede det sig om?

- Om flygtninge fra Sudeterområdet.
 - Nå, og så skete der noget.
 - Hvad skulle der være sket?
 - Det spørger jeg om. Jeg var der jo ikke.
- Den gamle mand så uvenligt på mig. Tav stædigt.
- Kom der ikke en stor mand på besøg?
 - De mener Stauning.
 - Netop.
 - Da var vi færdige.
 - Hvad talte man om, da Stauning kom?
 - Det hørte jeg ikke. Jeg havde kun med emigranterne at gøre, og Stauning talte med Scheidemann.
 - Det passer ikke, Hansen. Der blev givet nogle meget sensationelle politiske oplysninger. De var jo fremtrædende socialdemokratiske politikere. Prøv ikke at bilde mig ind, at De ikke hørte efter. Det kunne De for resten ikke undgå. Justitsministerens kontor er ikke så forfærdeligt meget større end denne stue.
 - Sidder De her i mit eget hjem og påstår, at jeg lyver.
 - Hansen, tænk på Glienke. Skal jeg læse op for Dem? Jeg ved nemlig, hvad samtalen drejede sig om.
- Nu skete der det, som definitivt overbeviste mig. Der gik

panik i den gamle. Han blev violet i ansigtet. Rejste sig. Ry-stede hænderne i luften. Nærmest råbte.

– Nej, nej. Læs ikke. Jeg hører ikke. Jeg vil ikke høre.

Jeg bladede i mine papirer. Tog »lageberichten« frem.

– Ti stille. Ti stille. »Das verbitte ich mir. Ich weiss nichts. Ich will nichts wissen.«

Den sidste rest af tvivl om, at spionen Wurbs referat, som det fandtes i »lageberichten«, var rigtigt, forsvandt fra mit sind. At mødet den 17.11.38 havde fundet sted, det bekræftede Richard Hansen. Hans paniske reaktion, da jeg ville læse »lageberichten«, overbeviste mig om, at han kendte den. For mig var beviset tilstrækkeligt. Der var faldet ord nok.

Det, man efter min mening kan lægge til grund som bevist, er at »lageberichten« gengiver virkeligheden. Som skrevet har Stauning sagt. Så langt rækker beviset.

Jeg tror desuden, at Stauning har refereret rigtigt om hændelsen i Internationalen. Om han selv var til stede, eller om han har referat på anden hånd, ved jeg ikke, men viden har han naturligvis haft. Nogen grund til, at han skulle have villet binde Scheidemann og de andre noget på ærmet, skimter jeg ikke.

Om så det, som Leon Blum har berettet, er sandheden, derom kan jeg kun have en subjektiv tro, der ikke er af særlig interesse for andre.

»Lageberichten« om mødet i København bærer forskellige påtegninger, der vidner om den betydning, man tillagde den i Berlin. – Den er udsendt til tyske diplomatiske repræsentationer i udlandet. Har været genstand for granskninger og undersøgelser. Også gesandtskabet i København har kendt den.

I Rigsarkivet i København findes en samling fotografier af tyske dokumenter. Blandt dem findes også en meddelelse til gesandtskabet i København om mødet den 17.11.38. Den indeholder en ordret gengivelse af »Lageberichten«. Danske »historikere« har kendt den, men tier.

»Udgiverselskab for Danmarks nyeste Historie« og dets medarbejdere er stumme om dette møde, såvel som f. eks. om den liste, de også kender, over de danske politikere, der skulle danne den første regering efter Hitlers endelige sejr og vort lands optagelse i Storgermanien.

Richard Hansen var blevet lige så tavs.

Jeg rakte ud efter cognacflasken. Skænkede for ham og mig selv. Drak ud og tog afsked. Ingen holdt på mig, da jeg ville gå. Det gjorde jeg så.

For en sjælden gangs skyld tilfreds med mig selv.

Om den behandling, vi bød kommunistiske flygtninge fra Tyskland, der havde søgt tilflugt hos os for at fortsætte modstanden mod tyranniet i hjemlandet, handlede denne bog.

Virkeligheden er og var anderledes end det, historielærerne har indterpet. Medens jeg skriver dette, ligger de historiestuderendes fagblad »Hist« på mit bord. Deri citeres af en lærebog for 7. klasse (Svend B. Nielsen: »Historiebogen for 7. klasse« – Munksgaards forlag):

»... Kun hvis et menneske bryder loven, rammes det af loven med bøder og fængsel – da har det nemlig forstyrret den ro og tryghed, vi ønsker, der skal være i vort land.

Vi har hørt om, hvordan mennesker er blevet forfulgt eller vanæret, fordi de var jøder eller negre. Intet af det kan ske i Danmark i dag, for folkestyret – således som vi fik det med grundloven i 1849 – betyder ikke blot, at folket er med til at styre landet, det betyder også, at alle landets borgere kan føle sig frie og trygge, og at de bliver behandlet ens af staten og dens embedsmænd...«

Det, jeg har berettet om de kår, de kommunistiske emigranter måtte friste i vort land, kan være svært at begribe for den nutidsdanske, der har set de mest tvivlsomme elementer fra Ungarn og Tjekkoslavakiet, fra Polen og DDR blive hædret og hjulpet, som var de oprørere mod og ofre for det brutaleste rædselsherredømme.

Den gang, det gjaldt tyske arbejdere, antinazister, frihedskæmpere mod Hitler og den tyske storkapitalisme, da foretoges ingen landsindsamling på højeste gear.

Da var der ingen »Dansk Flygtningehjælp«, der støttede dem. Da fandtes der ingen »Caritas Danmark« og ingen »Dansk Folkehjælp«.

»Dansk Røde Kors« eksisterede, men kerede sig om alt andet end om antinazistiske kæmpere.

Flygtningenes skæbne rørte ikke »Dansk Ungdoms Fællesråd«, så lidt som »Danske kvinders Nationalkomité«.

»Den danske Folkekirkes Nødhjælp« og »Dansk Nationalkomité for World University Service« var tavse.

Landsorganisationen »Red Barnet« følte ikke for emigranternes sultende børn. Intet »Amnesty International« var bekymret for dem, der pintes i Hitlers og Mussolinis torturkamre.

Dybt slumrede den borgerlige barmhjertighed, der kun vågner op og blødgør hjerterne, hvor kyniske hjerner ser, at den betaler sig. At den f. eks. kan bruges til at indplante hadefuldhed mod socialismen i menneskenes sind.

Et par fattige komiteer, arbejdsløses sidste skillinger, et måltid i den armes køkken og en soveplads i en arbejders overfyldte lejlighed. Alt dette var rede. Men vort lumpne borgerskab, der redebont tjente Hitler, så med kulde og afstandtagen på den kommunistiske emigrants nød og elendighed.

De såkaldte »flygtninge«, der nu kommer til os fra de socialistiske lande, bydes velkomne med den mest udstrakte gæstfrihed.

I 1956 kom der ca. 1000 »flygtninge« – mest ungarere. Undvegne straffefanger en del af dem. I de år, der kom efter det fascistiske kupforsøg i Ungarn, så vi dem ofte i byrettens kriminelle afdelinger. Terrorister. Fascister. Nu siges ca. 80 % af dem have fået dansk statsborgerret.

I årene 1956–67 ankom i gennemsnit ca. 80 »afhoppere« om året.

Et par hundrede handicappede flygtninge fra europæiske lejre har vi modtaget til forsørgelse her i landet.

I 1968 indtraf begivenhederne i Tjekkoslovakiet. Da den røde armé og tropperne fra de andre Warszawapagtlande havde slået spillet over ende for den snigende krigs generaler, flygtede en del af de menige til os. Antallet af flygtninge steg til 300 i det år.

I 1969 kulminerede strømmen af såkaldte »flygtninge«. Ca. 1900 kom til Danmark. Det var jøder fra Polen, der dominerede. Nu taler ingen mere om dem. De er forbrugt. Glemte. Den gang kunne de bruges og lod sig bruge til en umådeholden, løgnagtig tilsviningskampagne mod det socialistiske Polen.

I 1970 overgaves 836 flygtninge til »Dansk Flygtningehjælp«s forsorg. De 512 registreredes som egentlige konventionsflygtninge – omfattet af definitionen i konvention af 28. juli 1951 om flygtnings retsstilling – medens 324 er mere eller mindre tvivlsomme personer, som vi har givet flygtningestatus i Danmark. Konventionsflygtningene betegnes som »A-flygtninge« og de andre som »B-flygtninge«. Af A-flygtninge-

ne var de 471 fra Polen og de 21 fra Tjekkoslaviet. For B-flygtningenes vedkommende var de tilsvarende tal 138 og 127.

De sidste tal, som »Dansk Flygtningehjælp« har stillet til min rådighed, er fra 1971. I det år overgik 502 A-flygtninge og 300 B-flygtninge til »Dansk Flygtningehjælp«. Det er stadig polakker – og tidligere polske statsborgere – der dominerer med 461 A-flygtninge og 169 B-flygtninge.

Det springer i øjnene, at dem, vi nu med så stor varme drager omsorg for, næsten alle kommer fra de socialistiske lande. De, der er flygtet fra fascistiske stater tager »Dansk Flygtningehjælp« åbenbart ikke under sine vingers skygge. Politiet udviser dem vel sagtens.

I 1970 tog »Dansk Flygtningehjælp« sig af 9 græske, 2 spanske og 7 portugisiske flygtninge. Af dem var der kun 3 – portugisiske – der var godkendt som konventionsflygtninge.

I 1971 var de tilsvarende tal 15 grækere, 2 spanioler og 19 portugisere. Af dem var ialt de 8 konventionsflygtninge.

Ialt opholder der sig formentlig ca. 4000 mennesker her i landet, der har flygtningestatus.

Om behandlingen af flygtninge har »Dansk Flygtningehjælp« med stor beredvillighed stillet ganske detaljerede oplysninger til rådighed for mig. De er indeholdt i et brev af 7. februar 1972, og for at man kan danne sig en forestilling om den forskel, der er på behandlingen af de antifascistiske flygtninge fra Hitlertiden og af dem, der kommer fra de socialistiske lande, hvor de ikke har følt sig tilpas, vil jeg citere afsnit af denne skrivelse:

»... Flygtningene kan deles i to kategorier: de såkaldte »A-flygtninge«, som er flygtninge, der er anerkendt i henhold til Den Internationale Flygtningekonvention af 28. juli 1951, og de såkaldte »B-flygtninge« – personer, som ikke har kunnet sandsynliggøre, at de opfylder konventionens betingelser for at være egentlig forfulgte i deres hjemland, men som man på den anden side ikke ønsker at sende tilbage på grund af usikkerhed med, hvilken straf, der vil overgå dem.

Der er i de senere år kommet cirka lige mange A- og B-flygtninge til Danmark. Det er justitsministeriet, der afgør, om en person betragtes som flygtning, og om han i givet fald opfylder konventionens betingelser for konventionsstatus.

En A-flygtning får en permanent opholds- og arbejdstil-

ladelse, der er generel, men dog udstedes for et år ad gangen. Han forsynes med et konventionspas, der betyder, at han også betragtes som flygtning i andre lande. En B-flygtning får en midlertidig arbejds- og opholdstilladelse for et halvt år ad gangen. Den vil så godt som altid blive forlænget, med mindre der er tale om grov kriminalitet eller andet . . .

Både A- og B-flygtninge overdrages af justitsministeriet til »Dansk Flygtningehjælp« forsyng, og der er ikke forskel på den bistand, de herefter modtager under den integrationsproces, som de derefter tilbydes.

Indtil 1968 sattes en asylsøgende normalt i fængsel, medens hans asylansøgning behandlede, og hans forhold blev undersøgt af Fremmedpolitiet, men efter 1968 opgav man dette, og nu anbringes en asylsøgende på en almindelig pension, hvor politiet betaler for vedkommendes underhold med samme ydelsesbeløb, som senere anvendes af »Dansk Flygtningehjælp«. Da langt de fleste asylsøgende får lov at blive her i landet som A- eller B-flygtninge, åbnes der mulighed for allerede efter, at de første afhøringer er foretaget hos politiet, at »Dansk Flygtningehjælp« kan gå i gang med integrationsarbejdet – d.v.s. flygtningen bliver overført til et af »Dansk Flygtningehjælps« integrationscentre i København eller i Århus, Kolding eller Odense.

. . . Flygtninge modtager i den periode, hvor de modtager dansk undervisning, så de kan få et arbejde, foruden logi betalt – ofte i hotel, pensionat eller speciel lejlighed, som stilles til rådighed til formålet, et månedligt beløb, svarende til udvidet offentlig hjælp – d.v.s. for tiden et grundbeløb på kr. 753,00 til enlige og kr. 1.135,00 til ægtepar, hvortil kommer forskellige tillæg til sygekasse, transport etc. De modtager herudover et beklædningsstøtte, afhængig af behovet . . .

»Dansk Flygtningehjælp« kan under normale omstændigheder opnå at se flygtningene selvforsynede i det danske samfund efter 6–10 måneders ophold her i landet . . .

For A-flygtninges vedkommende gælder det, at de efter et års ophold her i landet kan opnå folke-, invalide- og enkepension på linje med danske statsborgere . . .

Alle flygtninge – både A og B – kan efter reglerne for Statens Uddannelsesstøtte opnå samme støtte som danske studerende . . . «

Men hvorfor denne enorme forskel i behandlingen? Hvorfor

sultede vore mægtige de flygtninge, der var Hitlers dødsfjender, medens de stopfeder dem, der nu kommer til os fra Polen, fra Ungarn, fra Tjekkoslaviet?

I hine år var Danmarks storborgere til fulde indforstået med at lade vort land indlemme som en provins i Hitlers storgermanske europæiske lebensraum.

Nazismens version – og dermed imperialismens – er formuleret af en af Hitlers nærmeste medarbejdere »geopolitikeren« general Karl Haushofer, således som han f. eks. er refereret af Karl Møller i hans manuskript »Det brune net i Danmark«: »... Oprettelse af et kompakt mellemeuropæisk økonomisk område med tysk forretningsprog...«

Forhenværende tysk general Werner Daitz hørte til »Nordische Gesellschaft«s førende personligheder. På et møde, som selskabets ledelse lod afholde i 1934 i Berlin, fremhævede han betydningen af Østersørummet for genopbyggelse af den kontinentaleuropæiske storrum-økonomi under tysk førerskab.

Gauleiter Erich Koch – en anden af »Nordische Gesellschaft«s dignitarer propagerede i »Volk und Reich«: »... en rumpolitisk enhed af Nordeuropa uden politiske eller åndelige skillelinjer...«

Disse stortyske planer om at underlægge sig det vestlige Europa er på ingen måde af ny dato. Jeg har skrevet en artikel derom i bogen »Klart nej til Fællesmarkedet«:

»... Dette magtstræb kan spores mangfoldige århundreder tilbage i tiden. Det første rige, »Das Heilige Römische Reich Deutscher Nation«, der bestod i næsten 1000 år (962 til 1806), var hverken helligt, romersk eller tysk. Det var heller ikke et rige og ingen nation. Det var et statsforbund, der hvilede på den samme grundforestilling som vore dages »Fællesmarked«: Det tyske herredømme over Europas folk. Den tyske herskerklasses evige drøm.

Vel var riget gået i forfald, inden det opløstes i 1806. Splintret i mere eller mindre selvstændige småstater. Men tanken om, at tyskerne skulle blive den herskende magt i en europæisk forbundsstat, lever videre.

Når det, som nazisterne kaldte det andet rige, den preussiske konges tyske kejserdømme, opstod af historiens aske som en fugl »Phønix« i spejlsalen i Versailles i 1871, da lignede begyndelsen til denne magtkolos på frysende måde det, vi nu er i. Hav ondt af jer selv. Lær af historien.

Oprindelsen til det kejserrige, der gik under i den første verdenskrigs blodbad, var en økonomisk sammenslutning, et »Wirtschaftsgemeinschaft«, der svarer så ganske nøje til det, vi nu skal presses ind i.

Også den gang begyndte det som en toldunion. Udviklede sig til en imperialistisk forbundsstat. Endte i krig og navnløs elendighed.

Datidens fællesmarked bar det blufærdige og på lidt ondt tydende navn »Den tyske Toldforening«. Begyndte i det små, men voksede sig stærk. Den havde været under dannelse i nogle år og trådte i kraft den 1. januar 1834. Flere og flere stater blev tvunget ind i fællesskabet, og i 1846 var der skabt et fællesmarked i det centrale Europa, som omfattede et område svarende til kernen af det nuværende og med 30 millioner indbyggere.

Det daværende fællesmarkeds fremmeste fortalere var en tysk nationaløkonom, der hed Friedrich List. Han udgav en avis, der hed »Zollvereinsblatt« og han skrev i 1841 en bog, »Das Nationale System der politischen Ökonomie«. Marx regnede ham ikke for stort. Glemte var han i mange år, indtil han i vore nye fællesmarkedstider er poleret op. I 50'erne dannedes der et List-selskab i Tyskland til videreførelse – eller ny-indførelse – af hans tanker. Hans gamle bog kom i nye store oplag.

Det er hans ånd, hans og dermed den tyske storkapitals vilje, der nu er genfødt. Et citat fra bogen, der burde få os til at tænke:

»... Først gennem Zollverein er den tyske nation kommet frem til en af de vigtigste af de nødvendige forudsætninger, der gør en nation. Dog kan denne orden ikke betragtes som fuldstændig, så længe Tyskland ikke omfatter kystområdet fra Rhinens munding til Polens grænse, Holland og Danmark indbefattet. En naturlig følge af en sådan forening er begge landes optagelse i det tyske forbund, d.v.s. i den tyske nationalitet; herved opnår den sidstnævnte samtidig, hvad den for øjeblikket savner, nemlig fiskeri og sømagt, søhandel og kolonier. I forvejen hører begge de små folk efter deres afstamning og hele væsen til den tyske nationalitet. Gældsbyrden, som de er trykket af, er kun en følge af deres unaturlige bestræbelser for at hævde sig som selvstændig nationalitet; det ligger i naturens orden, at dette onde stiger til et punkt, hvor det ikke er til at bære længere, og

hvor indlemmelsen i en større nation for dem selv kommer til at stå som noget ønskværdigt og nødvendigt . . . »

(Citeret efter »Den industrielle Revolution« af Erik Jensen og Birger Kledal.)

Dette økonomiske fællesmarked forvandlede sig logisk med en naturlovs elementære kraft til datidens »Neuropa«. Det andet rige. Kejserens brovtende Tyskland. Det, der førte til den første verdenskrig.

Vi kender de mål, som datidens tyske storkapitalister lod deres kejser føre krig for. De proklameredes nemlig – med stor larm – af ingen ringere end den daværende rigskansler Bethmann-Hollweg, en af Hitlers forgængere i embedet.

Et af de udråbte hovedmål var virkeliggørelsen af noget, som han kaldte »Idee Mitteleuropa«. Det var en plan, der var udformet af Walther Rathenau, den mægtigste herre over »Allgemeine-Elektrizitäts-Gesellschaft« – (A.E.G.) – og af »Deutsche Bank«s direktør, Arthur v. Gwinner. Under tysk ledelse skulle der opstå et »Europäische Wirtschaftsgemeinschaft«. Med tyske herrer og tysk forretningsprog. Det skulle i første omgang omfatte Tyskland, Østrig, Frankrig, Belgien, Holland, Polen, Balkan og Tyrkiet. Men senere . . . Også den gang stirrede den tyske ørn mod nord . . . »

Den 8. juli 1940 proklamerede den danske udenrigsminister med hele regeringens tilslutning de danske magthaveres villighed til at indordne sig under Hitlers og den tyske monopolkapitalismes storgermanske vision:

» . . . Ved de store tyske sejre, der har slået verden med forbavelse og beundring, er en ny tid oprundet i Europa, der vil medføre en nyordning i politisk og økonomisk henseende under Tysklands førerskab. Det vil være Danmarks opgave herunder at finde sin plads i et nødvendigt og gensidigt aktivt samarbejde med Stortyskland . . . »

Den 8. marts 1941 stod Stauning, som jeg har omtalt det i et af denne bogs første kapitler, i »Studenteforeningen« i København og beroligede de forskræmte akademikere:

» . . . De små stater har intet at frygte, de vil beholde deres selvstændighed. Kun på det erhvervmæssige, møntmæssige, militærpolitiske og udenrigspolitiske område må ledelsen være fælles og bestemmes af Tyskland, ellers kan de enkelte lande indrette sig ganske som de vil . . . »

Hitler var storkapitalens lejede feltherre. Han begik sin strategiske kapitalbrøler, da han – som var han en ny tids Bismarck – ville samle Europas vestlige lande med »blod og jern«, for *derefter* at løse den opgave, som var ham overdraget: at tilintetgøre socialismen ved at føre den hellige krig mod Sovjetunionen og geninddrage de socialistiske lande under kapitalistisk udbytning, – for at imperialismen kunne overleve.

Dette drømmesyn fortonede sig over slagmarkerne foran Moskva og Stalingrad. Men det nærmede sig igen. I dag er det, som i hine tider, det fælles ledemotiv for den vesttysk-angelsaksiske imperialisme. Det, der den gang hed »Storrum«, »Lebensraum« eller »kontinentaleuropæisk storrum under tysk førerskab«, kaldes nu »Europäische Wirtschaftsgemeinschaft«, »EF«, »EEC« alt efter hvad man måtte foretrække.

Strategien må dog revideres. Hitlers slog fejl.

Magten bag Hitler fortsætter, hvor han slap, men de store har erkendt, at man ikke skal samle Vesteuropa til et anti-socialistisk bagland ved hjælp af krig og *derefter* åbne imperialismens tilintetgørelsesfelttog mod socialismens lande. De tror, at man *først* kan forene et kapitalistisk Europa på »fredelig« vis og *så* begynde krigen mod øst.

Den krig, der planlægges og forberedes. Den, som de unge skal ofres for.

Og denne krig kan kun føres, dersom folkenes had vendes mod øst.

I virkeligheden interesserer vore mægtige sig ikke for de »ulykkelige« polske jøder i Københavns havn. Men de var anvendelige. Radio, fjernsyn, presse. Massemedierne smovsede i flygtningenes hadefulde svinske angreb på de socialistiske lande. Den psykologiske krigsforberedelses generalstab havde brug for den. For en tid. Nu ikke mere. I længden virker de ikke. Derfor er de glemt.

Her er – jeg indprenter det – grunden til, at vi mishandlede frihedskæmperne fra Hitlertyskland i 1933–45, medens vi nu betaler og forsørger en horde af tvivlsomme fra socialismens lande, der kalder sig »flygtninge«. Vi holder og fodrer dem, fordi de er villige til at være lejetropper i den snigende krigsførelse mod deres eget fædreland. Fordi de er nyttige under forberedelsen til den varme krig. Den, der var ved at være fuldbragt i Tjekkoslaviet, Frank Osvalds fødeland. Det mod hvilket han er med til at forberede krigen.

Dette er årsagen til, at de får biler til halv pris, til at de støttes, hjælpes og uddannes på alle optænkelige måder.

Stor er lønnen for brugbarhed. Myndighederne foretrækker dem for landets egne børn.

Samme gæstfrihed viser vi langt fra vore fremmedarbejdere, der kun er her som udbytningsobjekter.

At de polske, ungarske og tjekkiske flygtninge i vidt omfang er tvivlsomme, asociale og kriminelt anstrøgne gør ingen forskel, når blot de er anvendelige.

Det var de tyske kommunistiske emigranter fra 33 ikke. De nægtede at være rekvisitter i den psykologiske krigsførelse mod socialismens land. Dette er forskellen, og her er forklaringen på, at de blev hundseede, sultede, forfulgt, indfanget og udleveret til deres bøddler, medens »Flygtning 71« værdsættes og lønnes af vore mægtige som levende vidner på de umenneskelige tilstande i de stater, hvor arbejdere og bønder har erobret magten og bruger den. De prises og betales for at berette om angivelig antisemitisme, nød, ufrihed, koncentrationslejre og rædselsherredømme i de lande, de har vendt ryggen. At det vidnesbyrd, de bærer mod deres fædreland er falsk, spiller ingen rolle. Blot det troes, og det sørges der for.

»Flygtning 33« kunne ikke bruges til noget fornuftigt kapitalistisk formål. De stod på den anden side. De var blodvidner mod imperialismen. De vanskeliggjorde den politik, der var de øverstes.

Her og ikke noget andet sted skal du søge og finde grunden til forskellen.

Borgerlig barmhjertighed var stedse et produkt af borgerlige interesser.

Derfor flourer den i dag, men var død i 1933.

Forstår du nu forskellen mellem »Flygtning 33« og »Flygtning 71«?

Begriber du grunden til, at vi mishandler den ene og forkæler den anden?

— — — —

En januar-aften, da den oppiskede stemning var på sit højeste, ringede telefonen i mit hjem. Jeg hørte en udenlandsk kvindes stemme. Kunne med det samme høre, at det var en tysktalende polak, der ringede. Denne mærkelige udtale. Den, jeg kender så godt fra en længst forsvunden, begivenhedsmættet del af mit liv.

— Ja, jeg er en af de såkaldte polske flygtninge. Kan jeg dog ikke få lov at tale til Dem.

Indtrængende stemmeføring. Nervøst. Rivende hurtigt kom ordene.

Oplagt var jeg på ingen måde. En sygedag blandt mange. Januar. Frosttåge. Vinteren ligger ned over markerne. Hellere ville jeg igen gå til sengs med min bog.

– I næste uge vil jeg kunne . . .

– Nej, nej. Lad mig nu tale med Dem. Det er så vigtigt for mig. Jeg har stavet mig igennem det, De har skrevet i aviserne om de polske jøder. Det er rigtigt, næsten det hele, men De må lade mig komme nu, jeg kan fortælle Dem mere.

Og hun kom. Beskedent klædt. Godt et halvt hundrede år. Udtæret. Grå. Intellectuel. Markeret, farveløst ansigt. Bedrøvede brune øjne. En sjælden gang gled et smil over hendes kløge, hærgede træk.

Hun talte med samme rivende hast som i telefonen. I fem timer sad hun hos mig. Understregede det sagte med dramatisk mimik og voldsomme, nervøse håndbevægelser. Flere sprog beherskede hun.

Jo, hun var en af de polske jøder. For nogle måneder siden var hun kommet.

– Som asylsøgende flygtning?

– Ingen af os er flygtninge. Ingen har været forfulgt. In-

gen har behøvet at forlade Polen. Heller ikke jeg. Det er det danske politi, der har gjort mig til flygtning. Da jeg kom, viste jeg mit pas. Søgte arbejds- og opholdstilladelse som indvandrer. Det kunne jeg ikke få. »Når De er fra Polen og er jødinde, så er De jo forfulgt og kan få asyl.« Jeg nægtede og nægtede. Dog, ville jeg ikke erklære mig for flygtning og forfulgt, var der ikke noget at gøre. Så måtte jeg forlade Danmark. Til sidst måtte jeg sige, at jeg havde været forfulgt i Polen og var flygtet. For at kunne blive i Danmark. Kun af den grund. Det er skammeligt af den danske regering og af det danske politi. Ja, og af »Dansk Flygtningehjælp«*) . . .

Misbrug af konventionen . . . Jeg er ikke flygtning, men udvandrer. Og det er vi alle. Vi blev ikke forfulgt i Polen, fordi vi var jøder. Den, der siger det, lyver. Der er straf for antisemitisme i Polen.

– Jo, men det forskrækkelige, som aviserne skriver om . . .

– Det er en kendsgerning, at der overlever fjendtlighed mod jøder i dele af den polske befolkning. Det findes. Luk ikke øjnene for det, hr. Madsen – Matzen udtalte hun mit navn med mærkelig betoning –, det er en gammel, gammel historie. I visse kredse lever det endnu. Desværre. Men det slår aldrig ud i forfølgelser, og det modarbejdes af staten.

– De tror forhåbentlig ikke, at De ikke kan møde antisemitisme her i landet. Gør De det, vil De blive svært skuffet. Den lille antisemitisme er alle vegne. Men hvordan har De oplevet det folkelige jødehad, som De taler om?

– Ja, det er svært at sige. Det er jo heller ikke alle steder og ikke hos alle mennesker, man mærker det. Det ligesom ligger i luften – som tordenvejr eller . . .

– Hvordan mærkede De det? De må kunne give eksempler.

Det kunne hun ikke. Ikke noget konkret, som ikke tvangsfrit kunne forklares på anden måde end som udslag af antisemitisme.

Viklede sig ind i en beretning om et politiovergreb, hun havde været ude for og i en sammenfiltret forklaring om, at hun ved en bestemt lejlighed var blevet dårligt behandlet på et offentligt kontor.

*) Min gæst gjorde sig skyldig i en fejltagelse, når hun bebrejdede »Dansk Flygtningehjælp« for misbrug af den internationale flygtningekonvention.

Det er justitsministeriet og ikke »Dansk Flygtningehjælp«, der har anerkendt de jødiske emigranter fra Polen som forfulgte flygtninge og overtrådt konventionen for, at de emigrerede polakker kunne misbruges til propaganda mod den polske folkerepublik.

Havde også oplevet det som udslag af jødehad, at en portner i et hus, hvor hun boede, sagde til hende, at hun var et godt menneske »skønt De er jøde«.

– Jeg garanterer Dem for, at De nemt, særdeles nemt kan opleve at blive sjoflet på et offentligt kontor i København. For slet ikke at tale om politiet. Ja, De kan ikke undgå det. Alene som De snakker og slår ud med armene.

Hun smilede et af sine sjældne, meget indtagende, vemodige smil.

– Jo, jo. Det er muligt. Vi er blevet følsomme. Ach ja, herr Matzen. Da jeg stavede på de artikler, De skrev og fattede overskriften »Den evige jøde fra Polen« tog jeg mig til panden. Jeg tænkte, han er jo antisemit . . .

– Skal det sige, at De lægger noget antisemitisk ind i de ord . . .

– Ja, ja, det lugter lidt det dér med den »evige jøde«. Ach ja, ach ja. Men værre ting end at blive chikaneret af en offentlig funktionær eller en betjent, kommer man ikke ud for i Polen. Dersom vi misfortolker, må man forstå os.

– Forstå Dem, det gør jeg i hvert fald. Det kan De være sikker på.

– Jeg ved det, hr. Matzen. Sad ikke her, dersom jeg troede, De hadede os. Men hvad har vi ikke måttet opleve. Da krigen kom, gik jeg i et jødisk gymnasium. I vor by boede der næsten kun jøder. Mit hjem var rettroende. Vi holdt levereglerne. Gik i synagogen om lørdagen. Ja, også ellers.

Og hvor er de nu henne alle de kære, som jeg levede imellem? Dem, som jeg ser for mig de mange nætter, hvor jeg ikke kan sove. Min søster, der var gift med en kommunistisk læge. Mine forældre. Min slægt. Mine landsmænd. Hele mit folk. I mine drømme lever de, men i virkeligheden er de alle døde. Myrdet hver eneste en. I de huse, hvor mine slægtninge, mine trosfæller levede, der bor fremmede. Ingen jøder mere. Polaker. Min verden er ikke mere til.

Jeg holdt det ikke ud i Polen med alle disse minder. Kan aldrig få en lykkelig time i det land, der er vædet med mine kærestes blod. Ensom er jeg. Så forfærdelig ensom. Ingen ro, ingen hvile, ingen glæde. Ingen jødisk mand. Intet barn, der kommer til mig . . . tager min hånd . . . som jeg kan tage op til mig . . . Bevægelsen tog magten over hende.

En stund sad vi tavse om bordet i mit køkken Det tristeste vintermørke rugede.

– Er det minderne, der får Dem til at udvandre, eller . . .

– Ja, måske jeg endnu kan tage et jødisk barn til mig, som

jeg kan elske. Måske jeg kan få mit eget hjem. Opleve at gå ind ad min egen dør. Til et hjem, der er mit.

Jeg vil ikke være i Polen. Jeg er rejst for at glemme og for at finde et bedre liv.

– Er det fortiden, de vil flygte fra, de jøder, der er kommet til København?

– Nogle af dem vel sagtens. I hvert fald er de alle udvandrere, der frivilligt og af personlige grunde forlader Polen. Nogle er rejst, fordi de har været straffet. Andre fordi de havde en straffesag over hovedet. Nogle fordi de har misbrugt betroede stillinger. Andre fordi de var fjernet fra stillinger, de havde beklædt. Nogle fordi de lå under for illusioner om paradisiske tilstande i Vesten. Andre fordi de regner med at kunne blive uddannet gratis eller billigt i Danmark. Nogle fordi de mener, at de kan leve behageligere her end i Polen. Andre fordi de vil til Israel, og atter andre fordi deres slægtninge i Polen er myrdede og minderne for bitre.

Der er et bredt spektrum af grunde. De har forladt Polen af de årsager, der nu én gang driver udvandrere til at søge lykken i andre lande. Men de er udvandrede og ikke flygtninge.

– Tja. »Ein jeder rennet nach dem glück, das glück rennt hinterher . . .«

Men hvorledes klarede De så tilværelsen under den tyske okkupation?

– Jeg havde dog læst »Mein Kampf« og forstået den. Vidste hvilken skæbne der var beredt os. – De ved, at den røde hær rykkede ind og besatte de østlige dele af Polen, der er befolket af hviderussere og ukrainere . . .

– Nå, ja, det var de områder, som det reaktionære Pilsudski-Polen erobrede fra Sovjetunionen i 1920 . . .

– Netop. Men jeg gik til de russiske styrker. Overbeviste mig om, at alle de polske jøder, der ville, kunne sive igennem. Komme i sikkerhed i det indre af Sovjetunionen. Jeg prøvede at få jøderne i min by til at drage med mig mod øst. De ville ikke. »Tyskerne er dog et civiliseret folk«. »Det går ikke så galt.« »Vi vil ikke stikke af fra det, der er vores«.

Og mere bange for russerne, der ville redde dem, end for tyskerne, som myrdede dem, det var de.

Jeg drog af sted og kom sammen med vel 20.000 jøder til den røde hær. Vi blev transporteret til Sibirien. Var dér i sikkerhed under krigen. Levede – selvfølgelig – det russiske folks barske liv. Som det var under den store fædrelandskrig.

Men livet reddede vi. Efter krigen kom jeg tilbage til Polen.

Kun for at finde, at alle mine slægtninge var borte. Jeg var alene i verden. Ach ja. Hundredtusinder af polske jøder havde reddet livet, og min familie havde jeg haft, om de blot havde fulgt mig. Var gået mod øst, da de tyske bøddler kom.

Livet har den røde hær reddet for mig, og ingen skal få mig til at sige ét ondt ord om dem, der har frelst mig.

– Det er der vel heller ingen, der forlanger af Dem? Når Hitler og hans værnemagt, Himmler og hans SS, når hele dette forbryderslæg med dets »endlösung« i Auschwitz og Maidanek blev udryddet, har vi dog alle – og ikke mindst jøderne – det sovjetiske folk og dets ofre at takke. Det glemmer de vel ikke, trods al deres mærkelige fanatisme?

– Nå, glemmer de det ikke, hr. Matzen?

Min vinteraftensgæst fæstede sine alvorlige øjne på mig.

– De kender dem ikke, kan jeg høre. Må jeg fortælle Dem et lille eksempel, som De kan få forstand af?

Jeg var meget ensom og ulykkelig i den første tid her i Danmark. Derfor søgte jeg til synagogen for at træffe danske jøder. Der var også en dansk jøde, der inviterede mig til sit hjem, lyst og varmt var der. Men jeg havde ikke været der ret længe, før talen faldt på russerne. Og hvilken tale var det ikke? Den modbydeligste nedrakning og tilsvining. Jeg var tavs, men de ville have mig til at fortælle om mine lidelser i Sibirien.

Jeg har ikke lidt, sagde jeg til dem.

– De har frelst mit liv. Så ussel en hund er jeg ikke, at jeg bider den hånd, der blev rakt mig til hjælp. De var villige til at frelse alle jøder.

Nej – sagde jeg til min vært – det gør jeg ikke. For lys og varme og et måltid, spytter jeg ikke på mine redningsmænd.

Ved De, hr. Matzen, hvad der skete? Nej, det kan De ikke tænke Dem. De viste mig døren. De forbød mig at komme i huset mere.

»Forhærdet kommunist«, var skældsord, de slyngede mig i ansigtet.

– Skældsord? Jeg ved ikke større hæder . . .

– Sådan er det ikke hos dem. Det er omtrent det værste, man kan kalde et menneske for. Ach ja . . .

– Men de reddede jøder kom altså til Polen, da krigen omsider tog ende.

– Ja, og her er noget, De må vide. Tyskerne havde gjort alt for at udrydde den polske intelligens. De ved, polakkerne skulle gøres til slaver. Polske børn måtte ikke gå i skole. Uvidende analfabeter, ydmyge trælle, det skulle det polske folk

fornedres til. Ti tusinder af den polske intelligens havde tyskerne myrdet. Da befrielsen endelig kom, manglede der kvalificerede folk med højere uddannelser overalt. Ingeniører, læger, administratorer, lærere, professorer . . . Mange af de jøder, der kom hjem fra Sovjetunionen, var uddannede mennesker, og de blev modtaget med åbne arme, begunstigede blev de og forkælede på alle måder. De højeste stillinger i staten betroedes dem. Mange var tro mod den polske stat og tjente og tjener den på god måde.

Men mange, mange, af de hjemvendte blev zionister. Følte ikke det ny Polen, der havde budt dem velkommen, som deres fædreland. Med den israelske ambassade som katalysator nedfældedes i disse jøders sind en følelse af fjendtlighed mod den unge polske folkerepublik. Mange af dem, alt for mange af dem, misbrugte deres høje stillinger. Svindlede og berigede sig. Oprådte udæskende over for polakker. Hr. Matzen, her har De grunden til, at der er spiret en vis modvilje frem mod os. Mange jævne folk forstod ikke, at langt fra alle jøder er zionister. I Polen registreres ingen som jøde, og kun de regnes for jøder, der selv siger, at de er det.

Tusinder af jøder tjener det polske samfund som gode borgere. Ingen tænker på, at de er jøder. Heller ikke de selv.

Men nu er årene gået og unge polakker er uddannet og kvalificeret til at bestride de ledende stillinger i samfundet. Derfor er en del af de hjemvendte jøder fjernet fra deres poster og erstattet med yngre og pålidelige polakker.

De er ikke fjernet, fordi de er jøder, men på grund af illoyalitet over for den polske stat, upålidelighed, uhæderlighed, magtmisbrug, alder eller af andre grunde. Udslag af antisemitisme er det i intet tilfælde. Det er sørgeligt det, der er sket i disse kredse, man skammer sig.

Men hr. Matzen – i forhold til de mange af jødisk afstamning, der virker i Polen, er det kun få. Men dem får man øje på, dem kan man bruge, nu hvor der er behov for at tilsmudse Polen.

– Ja, og det er der brug for. U.S.A. er en stat i fuld opløsning. Som Tyskland i årene op til Hitlers magtovertagelse. Fememordene og alt det dér. Behersket af gangsterbander og korrupt politi. Af kriminelle politikere. Folkedrabet i Vietnam. Nød og fattigdom for de mange. De sortes oprør besvares med mord. Det trækker op til storm. Fascismen med dens racehad og umenneskelighed banker på vor port. Vi lukker den ind, som vi gjorde sidst. Myten om den polske antisemitisme er tjenlig.

Min ensomme gæst sukede og tog afsked. Forlod mit hus og forsvandt i den vinterkolde nat.

For ikke så længe siden kom der et kort med engelske frimærker. En sidste hilsen fra hende. En kort meddelelse om, at hun var undervejs til Australien, hvor fjerne slægtninge var opstøvet.

EPILOG

Egentlig burde jeg med navns nævnelse takke dem, der har hjulpet mig med denne bog. I Den Tyske Demokratiske Republik har institutioner som »Indenrigsministeriets Dokumentationscentrum«, »Institut for Marxisme og Leninisme«, »Det socialistiske Enhedspartis centrale Partiarkiv«, samt bibliotekarer, historikere, forfattere, arkivarer, tidligere emigranter og mange, mange andre vist mit arbejde den største interesse og mig selv den mest udstrakte venlighed.

I uge efter uge har jeg været gæst i Berlin, medens akter fremskaffedes og forelagdes mig.

Fra Vesttyskland, England, Sverige og Norge har jeg modtaget hjælp og oplysninger.

Når jeg ikke specificerer min tak, er det ikke, fordi jeg ikke føler trang dertil, men fordi det er praktisk umuligt, idet jeg i så fald måtte opregne flere hundrede mennesker.

Mangfoldige danske privatpersoner og enkelte myndigheder og institutioner har med beredvillighed ydet mig bistand. Også bibliotekarer og arkivarer. Men de fleste, og de mest afgørende instanser har konsekvent saboteret mig. Hovedkilden til oplysning om emigrationen er fremmedpolitiets arkiv og andre arkiver under justitsministeriet. Dette ministerium har ikke alene nægtet mig enhver aktindsigt, men derudover vægret sig ved at fremskaffe og meddele mig konkrete oplysninger, jeg har bedt om. Når jeg har forelagt ministeriet den viden, jeg har fremskaffet fra anden side, og som jeg ønskede bekræftet eller afkræftet, har man nægtet at udtale sig.

I sin sabotage af mine anstrengelser for at give en korrekt fremstilling af emigrationen har ministeriet med bemærkelsesværdig urokkelighed været bakket op, såvel af den nuværende som af den tidligere ombudsmand. Begge har til fulde bevist, at de *havde* begrebet, hvilken deres funktion er.

Som led i mine bestræbelser for ikke at komme til at skrive noget forkert og for at undgå at gøre nogen uret, har jeg under mit arbejde med denne bog sendt justitsministeriet 63 breve.

De er alle – uden undtagelse – besvaret med, at ministeriet intet ville oplyse og ingen undersøgelser foretage for at bistå mig.

Som arbejdet skred frem, har jeg sendt ministeriet udkast til mit manuskript, når det indeholdt angreb på justitsen eller dens tjenere. Jeg ønskede derved at give ministeriet lejlighed til at retlede mig, dersom jeg var kommet på vildspor. For-gæves.

Man har nægtet enhver hjælp og henvist til den eneret, der er givet det selvbestaltede »Udgiverselskab for Danmarks Nyeste Historie« på adgang til statens arkiver om besættelsestiden.

Dette selskab af hørige cand. mag.'er i historie, der arbejder under trusel om regeringscensur, som er selvbestaltet og selv-supplerende, har af dette lands magthavere fået til opgave at nydeliggøre besættelsestidens historie. Det har med alle tegn på afsky distanceret sig fra mig og mit arbejde.

Således har mine vilkår været.

Et af mine sidste breve i anledning af denne bog er skrevet til justitsministeriet den 25. april 1972, og det lyder således:

» . . . Ministeriet har over for disse mine bestræbelser indtaget en afvisende holdning. Ingen oplysninger, ingen undersøgelser, ingen korrektioner. Denne modvilje er i sig selv et af de mange beviser mod dansk justits. For, at den har underordnet sig den tyske nazisme langt ud over, hvad forholdene gjorde nødvendigt. For, at den i virkeligheden var gennemnazificeret. Naturligvis vil jeg påberåbe mig ministeriets holdning som bevis.

- - - -

Men nu foreligger manuskriptet til 1. bind . . . tryklart. Der kan være tale om ganske enkelte tilføjelser i anledning af undersøgelser, der er sat i gang, og som kan give resultat, inden bogen går i trykken eller under trykningen. Men bortset herfra er arbejdet afsluttet. For en sikkerheds skyld er manuskriptet fotokopieret og en fotokopi befinder sig uden for mit hjem.

Nu tilbyder jeg herved ministeriet at låne det færdige manuskript til gennemlæsning, således at der bydes det lejlighed til at påpege fejltagelser og urigtigheder. Dette som led i mine utrættelige bestræbelser for kun at befordre det, der er sandheden om mit emne, i trykken . . . «

Justitsministeriet ønskede ikke at benytte sig af tilbuddet, men afsluttede vor korrespondance med et brev, der lyder:

»Justitsministeriet, København K, den 13. juni 1972.

I skrivelser til folketingets ombudsmand har De anmodet om en nærmere begrundelse for, at justitsministeriet har afslået Deres ansøgninger om adgang til at gøre Dem bekendt med akterne i nogle sager vedrørende tyske emigranternes forhold i Danmark i tiden 1933-1945.

De har endvidere i skrivelser af 18., 29. og 30. maj og 7. juni 1972 påny anmodet justitsministeriet om at tilvejebringe nogle nærmere angivne oplysninger til brug for den bog, De har under udarbejdelse.

Justitsministeriet finder fortsat ikke grundlag for at anstille undersøgelser for at søge sådanne forespørgsler besvaret.

Fremtidige lignende henvendelser kan forventes henlagt i ministeriet uden besvarelse.

P. M. V.

E. B.

T. Bækgaard (sign.)

For ministeriets og folketingets ombudsmands utvetydige bekræftelse af, at det stod til, som jeg har beskrevet, føler jeg mig foranlediget til at udtale min dybtfølte tak, der også gælder politiets efterretningstjeneste (P.E.T.), som med agtpågivenhed har fulgt mine undersøgelser. Kontakter til denne tjeneste har meddelt mig, at der i samme foreligger rapporter – hvoraf genparten er overladt vesttyske broderorganisationer – om samtaler, jeg har ført, bl. a. i Sønderjylland, for at indsamle oplysninger.

De skal udmærke sig ved stor nøjagtighed og gengiver ord til andet, hvad der er meddelt mig under private og fortrolige samtaler.

Højby, pr. Lejre, den 15. juli 1972.

Carl Madsen

P.S.

Den 16. august læste jeg 2. korrektur på denne bog. Samme dag bragte *Politiken* en artikel, der indeholdt en opfordring om at melde sig til »Institut for germansk filologi ved Københavns Universitet«, dersom man havde kendskab til tyske emigranter.

Det hedder:

» . . . »Institut for Germansk Filologi ved Københavns Universitet« har taget den opgave op at organisere et værk om disse emigranter i Danmark, deres skæbne og betydning«

Allerede på denne forskningsopgaves forberedende stadium, nemlig den 4. marts 1970, skrev jeg til det nævnte institut og meddelte, at jeg besad et betydeligt materiale om emnet, som jeg tilbød at stille til rådighed og tilføjede:

» . . . På den anden side ville jeg unægtelig gerne selv drage fordel af det, De har indsamlet, særlig nulevende emigranternes navne og adresser, således at jeg har mulighed for kontakt«

Jeg modtog et takkebrev af 23. marts:

» . . . Det ligger i sagens natur, at vort projekt må få en anden karakter. Imidlertid er der vel intet så givtigt for behandlingen af et historisk stof som at få emnet belyst fra flere synsvinkler, og jeg finder det derfor særdeles positivt, at der nu er to undersøgelser i gang vedrørende dette væsentlige udsnit af mellemkrigsårenes historie. Hvis vore resultater også kunne befrugte hinanden inden placeringen, ville vi hilse det meget velkommen«

Det lød jo lovende, men senere har jeg ikke hørt en stavelse, – før jeg læste *Politikens* artikel –, skønt jeg utvivlsomt ligger inde med det største danske privatarkiv om emnet. Hvorfor mon ikke? Hvad mon der kan være på færde?

Er der tale om en redelig videnskabelig undersøgelse, eller er det en aflægger af det »Udgiverselskab for Danmarks nyeste historie«, som de historiestuderende har kaldt »Professor Bagges frisørsalon«, der nu er startet?

Den tankevækkende tilbageholdenhed med at henvende sig, hvor man ved, at søgte oplysninger kan findes, gør mig mistænksom.

ORDFORKLARING & PERSONREGISTER

ved stud. mag. Carl Erik Bay

ORDFORKLARING

(Vedr. navne: se også personregistrets sidehenvisninger).

Abwehr Værnemagtscentral for spionage, sabotage og undermineringsvirksomhed, samt afværgelse af udenlandske efterretningsvirksomhed. Fra 1935 ledet af Wilhelm Canaris. Efterretningschefen Reinhold Gehlen, der var knyttet til Abwehr, overførte ved det tyske nederlag en stor del af centralens personale og arkiv til amerikanerne. På det grundlag opbyggede han senere forbundsrepublikkens efterretningstvæsen.

Afdeling D se D, afdeling.

A.L.M. »Abschnittsleitung Mitte«. – En af det tyske kommunistiske partis afdelingsledelser, der omfattede det centrale Tyskland. Jvf. A.L.N.

A.L.N. »Abschnittsleitung Nord«. – I 1935 oprettedes udlandsledelser for det tyske kommunistiske parti i lande, der grænsede op til Tyskland. A.L.N. ledede det illegale kommunistiske modstandsarbejde i Hamburg og det nordlige Tyskland. Var medlem mellem de kommunistiske illegale organisationer i hjemlandet og partiets øverste ledelse i Paris og Moskva.

Andersen, Arthur Københavns byretsdommer, der fik overdraget behandlingen af sager mod danske modstandsfolk under krigen. Specielt egnet til hvervet. Fik navnet »Blod Arthur«. Avancement efter krigen. Indgående behandlet i »Vi skrev loven«.

arbitrær uden lovhjemmel, vilkårlig.

Autisme psykologisk tilstand, især hos skizofrene, hvor patienten lever i sin egen fjerne verden, optaget af egne tanker og forestillinger. Mangelfuld emotionel kontakt med andre mennesker.

Banan, den lille alias Edvard Anker Petersen. Politistikker for afd. D. Gik senere i tysk tjeneste. Se nærmere i »Vi skrev loven«.

Bauer, Fritz før 1933 dommer i Stuttgart. Soc.dem. emigrant i Danmark. Tilhænger af aktionsenhed mellem kommunister og soc.dem. Medredaktør af »Deutsche Nachrichten« efter krigen. Beklædte flere højere juridiske stillinger i Vesttyskland og døde som generalstatsadvokat i Hessen. – Uforsonlig forkæmper for retsforfølgelse af krigsforbrydere.

- Blum, Leon** socialdemokratisk fransk politiker. 1936-37 premierminister i fransk folkefrontsregering. Atter premierminister marts-april 38. Arresteret efter sammenbrudet af Vichy-regeringen. Deporteret i 1944 til Tyskland, befriet i 1945. Spillede en kortvarig politisk rolle under krigen.
- Blædel, Nic.** teolog. Konservativ antinazistisk medarbejder (udenrigspolitisk redaktør) ved Berlingske Tidende. Fjernedes på tysk forlangende efter Tjekkoslaviet. Udenrigskommentator ved radioen. Forf. til »Forbrydelse og Dumhed«, en bog om optakten til verdenskrigens udbrud i 1939.
- Bonnet, Georges** korrump fransk udenrigsminister i Daladiers regering i perioden april 1938-sept. 1939. Medlem af kollaboratørregeringen i Vichy. Efter krigen ekskluderet af sit parti.
- Se *kap. om svig og svindel.*
- brun** adjektivet anvendes synonymt med nazistisk. De nazistiske korps uniformeredes med brune skjorter. Den italienske fascisme brugte sorte skjorter, de danske konservative grønne.
- Brüning, Heinrich** katolsk centrumspolitiker i Weimarrepublikken. Rigskansler i 1. præsidualregering (marts 1930-maj 1932). Regerede ved hjælp af de såkaldte nødfordringer. Gjorde indgreb i rigsdagens forfatningsmæssige rettigheder og banede vejen for Hitler. Afløstes af von Papen som rigskansler, denne af Schleicher og denne af Hitler.
- Brüssler-konferencen** KPDs 4. rigskonference i 1935, der afholdtes i Moskva i tilslutning til Kominterns 7. verdenskongres. - Det vedtoges her at decentralisere partiets illegale ledelse ved at skabe afsnitsledelser i 5 af de lande, der havde grænsefællesskab med Tyskland. I henhold til denne vedtagelse oprettedes afsnitsledelse »Nord« (ALN) i København.
- Buchwitz, Otto** tysk emigrant i Danmark. Tilhænger af aktionsenhed mellem kommunister, og soc. dem. I skarp opposition mod den af Richard Hansen ledede emigrationsledelse.
- Chauvinisme** nationalskryderi.
- Civilian Interrogation Centre** undersøgelsesorgan nedsat af den engelske militærmission i Danmark efter kapitulationen. Dette center foretog i forbindelse med den danske generalstabs efterretningssektion visse forhør og undersøgelser for at opklare, resp. tilsløre krigsforbrydelser.
- Clausen, Frits** sønderjysk læge. Formand for »Danmarks National-Socialistiske Arbejderparti« (DNSAP). Var emne som regeringschef i 1940, men udmanøvreredes af Stauning.
- »**Colombia-Haus**« se under Gestapo.
- Curzon-linien** den linie, de allierede i 1919 foreslog under den polsk-russiske krig som polsk grænse mod øst. Svarer nøje til den etnografiske grænse mellem polakker, ukrainere og hvide-russere.
- D, afdeling** afdeling under Københavns politi, oprettet omkr. 1. verdenskrig. Var et landsomfattende politisk politi, der beskæftigede sig med registrering af politiske personer. Supplere-

- des i 1939 af Sikkerhedspolitiet (se dette). Siden 1929 lededes afd. D af Andreas Hansen (se denne), der straks tilbød det tyske gesandtskab sine tjenester. Afdelingen stærkt nazistisk infiltreret. Se nærmere i »Vi skrev loven«.
- Daladier, Edouard* fransk ministerpræsident i årene 1938-40. Underskrev i 1938 München-aftalen. Flygtede efter sammenbrudet. Arresteret af Vichy-regeringen. Deporteret til Tyskland. Efter krigen medlem af nationalforsamlingen.
- Démarche* diplomatisk skridt eller forholdsregel.
- Demolering* ødelæggelse.
- »*Deutsche Nachrichten*« illegalt duplikeret blad, udgivet i krigens sidste år af herværende tyske kommunistiske emigranter. Fortsatte efter krigen i trykt udgave for tyske flygtninge.
- Dimitrov, Georgi* bulgarsk kommunist. Arresteret i forbindelse med rigsdagsbranden i 1933 og anklaget for brandstiftelsen. Prinsessen mod Dimitrov, der af den tyske rigsret blev frifundet, kom til at forme sig som en afsløring af nazismen, spec. af Göring, som han afhørte som vidne. For at undgå gentagelser oprettedes »Volksgerichtshof« (se denne). Efter processen udleveret til Sovjetunionen. I 1935 Kominterns generalsekretær. Efter krigen Bulgariens ministerpræsident.
- Dorpat, freden i* den by i Estland, hvor freden mellem Finland og Sovjetunionen i 1920 blev sluttet. Finland kunne p. g. a. Sovjetunionens svækkelse opnå fastlæggelse af en grænse i Leningrads umiddelbare nærhed.
- E. K. K. I.* den kommunistiske 3. Internationales eksekutivkomité forretningsudvalg. EKKI var Kominterns højeste myndighed mellem verdenskongresserne.
- Emmerlich* tysk kommunist. Instruktør for A. L. M. Udførte betydningsfuldt illegalt arbejde i Tyskland, bl. a. med forberedelse af en illegal partiledelse i Berlin efter at afsnitsledelserne i 1939 var afviklet.
- Eruption* udbrud.
- E. T.* efterretningstjenesten. Oprettet i 1943 som afd. af Schalburgkorpset. Kom senere til at udgøre grundstammen i Hipo (se dette).
- Euthanasieprogram* nazistisk program for mord på sindssyge, kronisk syge, krøblinge samt mennesker belastet med arvelige sygdomme. Udarbejdet i 1935, iværksat oktober 1939 under påskud af mangel på levnedsmidler. - 8 aflivningsanstalter myrdede mindst 275.000 mennesker »til værn for det tyske folks arvesundhed«.
- Fascisme* fællesbetegnelse for de reaktionære, terroristiske styreform, monopolkapitalismen etablerede i Italien, Tyskland (nazismen), Spanien osv. »Fascismen er det åbne terroristiske diktatur, der opretholdes af finanskapitalens mest reaktionære, mest chauvinistiske og mest imperialistiske elementer.« (Dimitrov)
- Fluktuation* svingninger, stigen og fald.

Frit Danmark modstandsgruppe under besættelsen. Et af de vigtigste led i modstandsbevægelsen. Udgav det illegale blad »Frit Danmark«, der siden 1945 er udkommet legalt.

Frugal nøjsom, tarvelig, jævn.

Gall, Willi tysk kommunist. Instruktør, udførte fremragende og betydningsfuldt illegalt arbejde i Tyskland (se Emmerlich). Arresteret i 1939, af Volksgerichtshof dømt til døden, henrettet i 1941.

Gauleder – *Gauledele* I spidsen for NSDAP stod føreren, under ham rigsledelsen med de af Hitler udpegede rigsledere. Under rigsledelsen var partiet inddelt i Gaue, kredse, Ortsgrupper, celler og blokke. En Gau var et af partiorganisationernes øverste led og gauleder en meget højtstående nazist, som efter magtovertagelsen indtog en tilsvarende høj stilling i statstjenesten.

Gestapo står for Geheime Staatspolizei. Organiseret af Göring i 1933 ved siden af det bestående statspoliti, Stapo. Fra 1934 med Himmler som chef og Heydrich som næstkommanderende. I 1939 inddraget under Reichssicherheitshauptamt (se dette) som afdeling IV under ledelse af Heinrich Müller. Gestapos hovedkvarter, Gestapa (Geheimes Staatspolizeiamt), lå i Prinz Albrechtsstrasse i Berlin, og Gestapos fængsel var det såkaldte »Colombia-Haus«. Formentlig den mest velorganiserede og tillige den grusomste politiske terrororganisation, der nogensinde har eksisteret. – Af militærtribunalet i Nürnberg erklæret for en forbryderisk organisation.

G. P. U. står for »Gosudarstvennoje Polititjeskole Upravlenie«, den politiske statsforvaltning. GPU var det sovjetiske politiske politi, der i 1921 afløste den i 1917 oprettede tjeka. Centraliseredes 1923 i OGPU, der ophævedes i 1934. Dets funktioner blev overtaget af folkekommissariatet for indre anliggender.

Gudme, Peter de Hemmer udenrigspolitisk redaktør ved *Nationaltidende* (se denne). Krigskorrespondent under den sovjetisk-finske krig 1939–40. Antinazist og aktiv i modstandsbevægelsen. Arresteret i 44. Begik selvmord for ikke at komme til at angive andre under tortur.

Götterdämmerung den tyske betegnelse for Ragnarok.

Hallmeyer tysk kommunist. Virkede som instruktør for partiet i Tyskland. Mange rejser over grænsen (se Emmerlich). – Arresteredes, kom for Volksgerichtshof og halshuggedes i 1943.

Hansen, Andreas dansk kriminalpolitimand. Fra 1929 leder af Afdeling D (se denne). Indgående omtalt i »Vi skrev loven«.

Hansen, Carlis højkriminel dansk nazist og stikker i afdeling D's (se denne) tjeneste. Bl. a. leder af forsøget på at kidnappe den tyske emigrant Franz Vogel (Kuhlmann-Vogel). Se nærmere i »Vi skrev loven«.

Hipo forkortelse af Hilfspolizei. Oprettedes efter det danske politis arrestation 19. sept. 1944. Terrorkorps i tysk tjeneste.

Helot slave.

»*Hestetyven*« alias Rudolf Christiansen. Spion og stikker. Arbej-

- dede for dansk politi, for Thune Jacobsen og for tyskerne. Likvideret af den danske modstandsbevægelse. Se nærmere i »Vi skrev loven«.
- Heydrich, Heinrich* ledende organisator af den fascistiske terror. I spidsen for Sicherheitsdienst, Gestapo og Reichssicherheitshauptamt (se disse). Organiserede »de lange knives nat« og »krystalnatten«. Planlægger af myrderierne på millioner af europæiske jøder. – Dræbt som viceprotector for Böhmen-Mähren af tjekkiske patrioter i 1942. Som gengældelse tilintetgjorde nazisterne alt levende i den tjekkiske by Lidice.
- Hugenberg, Alfred* industrimagnat. Leder af det tysk-nationale parti. Kontakt med Hitler i 1930 og finansiell støtte til national-socialismen. Koalitionspartner i den af Hitler ledede samlingsregering i 1933.
- Häftling* = Schutzhäftling, fange i koncentrationslejr.
- Häuserschutzstaffel* selvforsvarsorganisation.
- Invectiv* skældsord, grov fornærmelse i ord.
- Internationale* Der har eksisteret flere internationale arbejderorganisationer: I Internationale oprettedes på Marx' initiativ i 1864 (opløst 1876). II Internationale grundlagdes i 1889. Var en sammenslutning af mange landes socialdemokrater. Brød reelt sammen i 1914. III Internationale. Fællesorganisation for de kommunistiske partier. Stiftedes i Moskva 1919. Opløst p. g. a. krigsforholdene i 1943.
- Interrogation Centre* se Civilian I. C.
- I. S. H.* international revolutionær sammenslutning af sømænd og havnearbejdere, der gjorde en stor indsats i kampen mod fascismen. En af denne organisations mest kendte ledere var den tyske kommunist Ernst Wollweber (se denne).
- Jacobsen, Eigil Thune* rigspolitichef. Justitsminister 1941–43. Snævert samarbejde med tyskerne allerede før krigen. Forelagde kommunistloven (se denne). Ansvarlig for de kommunistiske gidslers udlevering til tyskerne i Horserødlejren natten mellem 28. og 29. august 1943. Se iverigt under Afdeling D og Sikkerhedspoliti. Se endvidere i »Vi skrev loven«.
- Jensen, Richard* tidl. formand for søfyrbødernes faglige organisation og fremtrædende medlem af Danmarks Kommunistiske Parti. Ekskluderet kort efter besættelsen p. g. a. udisciplineret optræden. – Arbejdede for Komintern og organiserede våbentransporter til Spanien under borkerkrigen.
- Jodl, Alfred* general. Hitlers nærmeste militære rådgiver. Henrettet som krigsforbryder.
- Kapp-Lüttwitz-kuppet* reaktionært militærkup i Tyskland i marts 1920. Formålet var en genindførelse af monarkiet, men arbejderklassen stod sammen, proklamerede og gennemførte en generalstrejke, og kuppet mislykkedes.
- Keitel, Wilhelm* generalfeltmarskal. Chef for værnemagtens overkommando (Oberkommando der Wehrmacht, den tyske hærs øverste instans) 1938–45. Hængt som krigsforbryder.

- Kiel*, opstanden i det flådemysteri i Kiel ved krigens afslutning, der var begyndelsen til den tyske novemberrevolution i 1918.
- Kohl, Louis von* tysk politisk agent, afløste Pflugk-Hartung efter dennes arrestation i 1938. Leder af en afd. af det danske sikkerhedspoliti (se dette). Nærmere omtalt i »Vi skrev loven«.
- Komintern* forkortelse af »Kommunistisk Internationale« (se Internationale) – De fleste kommunistiske partier var tilsluttet denne organiserende og koordinerende faktor for den kommunistiske verdensbevægelse. Sektionerne var underkastet Internationals statutter og beslutninger.
- Kommunistloven* grundlovsstridig dansk lov (nr. 349) om forbud mod kommunistisk virksomhed af 22. august 1941. I henhold til dens bestemmelser straffedes kommunistisk virksomhed, og personer, hvis forhold lod befrygte, at de ville gøre sig skyldige i sådan virksomhed, interneredes.
- K. P. D.* Kommunistische Partei Deutschlands. Revolutionært socialistisk parti. Oprettet efter 1. verdenskrig. Sektion af Kommunistisk Internationale (Komintern). – Forbudt i Vesttyskland.
- Krebs, Richard* gestapostikker. Huserede blandt andet i København. Skrev under pseudonymet »Valtin« en antikommunistisk bog »Ud af Mørket«, som fik betydelig udbredelse.
- Krystalnatten* natten mellem 9. og 10. nov. 1938. I denne nat fandt over hele Tyskland jødeprogromer sted. Aktionerne gennemførtes af medlemmer af SA og SS i civil. Med krystalnatten intensiveredes de jødeforfølgelser, der endte med den jødiske befolknings udryddelse.
- Kuhlmann-Vogelsagen* kidnappingsaffære på åben gade i 1934 af den tyske emigrant Franz Vogel. (Beskrevet i »Vi skrev loven«). En af de kriminelle politiske aktioner, det københavnske politiske politi (afdeling D, se denne) samarbejdede med nazistiske elementer om (se Hansen, Carlis).
- Kuusinen, Otto* finsk kommunistisk politiker. Leder af Kominterns skandinaviske afdeling. 1940 chef for den finske eksilregering. Samme år chef for den karelsk-finske sovjet-republiks regering og vicepræsident for USSR's øverste sovjets præsidium.
- Lagebericht* Gestapo havde eksekutive opgaver, SD efterforskningsmæssige og indsamlede bl. a. periodisk oplysninger om stemningen og tilstanden i riget. Disse oplysninger samledes i situationsberetninger, de såkaldte Lageberichte, som leveredes til de øverste nazister.
- Lammers, Hans-Heinrich* chef for rigskancelliet 1933–45. Fra 1937 rigsminister. Dømt som krigsforbryder i Nürnberg.
- Laval, Pierre* fransk kollaboratør og naziagent. Udenrigsminister og i 1942 regeringschef i Vichy. Flygtede til Tyskland i 1944, senere til Spanien. Udleveret og skudt som krigsforbryder.
- Maginotlinien* opkaldt efter den franske krigsminister Maginot. Befæstningslinie langs den fransk-tyske grænse, forlænget med den såkaldte Daladier-linie langs den belgiske. – Uigennem-

- brydelig med militære midler, men holdt ikke stand mod Hitlers krigsførelse, se under Rauschning.
- Matteottifonden* opkaldt efter en italiensk socialdemokrat, der i 1924 myrdedes af de italienske fascister. Matteottifonden understøttede socialdemokrater, der var ofre for politisk forfølgelse m. v. Modstykke til Røde Hjælp (se denne).
- Mimicry* camouflage, maskering.
- Molotov* gammel bolschevik. Fremtrædende sovjetisk statsmand siden oktoberrevolutionen. Afløste Litvinof som udenrigsminister i 1939, efter at Sovjetunionen havde måttet opgive den kollektive sikkerheds politik.
- Narcissisme* selvførelse.
- Nationalkomitee »Freies Deutschland«* På initiativ af det tyske kommunistiske partis centralkomité (Ulbricht og Pieck) grundlagde de tyske antifascister fra alle lag af den tyske befolkning NFD, der udviklede sig til at blive det organisatoriske centrum for tyske antifascisters kamp for Tysklands befrielse for Hitler-vældet og krigens afslutning. (Sml. »Danmarks Frihedsråd«). – Komiteén nedsat i 1943.
- Nationaltidende* superreaktionært dansk dagblad, der ejedes af arbejdsgiverforeningen og det konservative folkeparti.
- Nazisme* den tyske udgave af fascismen, se Fascisme.
- Neuropa* Neues Europa. Betegnelse nazisterne benyttede om det nyordnede Europa, der skulle opstå efter den tyske sejr. – Svarende til det tysk dominerede fællesmarked.
- Niemöller, Martin* kejserlig søofficer under 1. verdenskrig. Derefter præst. Grundlægger af »Pfarrernotbund i 1933 (rettet mod den nazistiske kirkeorganisation). Adskillige sammenstød med regimet og med Hitler selv. Fra 1938 i koncentrationslejr. Efter krigen kirkepræsident for den Evangeliske Kirke i Hessen og Nassau. – Nu aktiv deltager i kampen mod forbudet mod K. P. D. i Vesttyskland.
- Gustav Noske* tysk socialdemokrat. Den tyske kontrarevolutions bøddel. Påtog sig hvervet som blodhund og foranstaltede nedslagning på de revolutionære arbejdere. Rigsværnsminister 1920–33. Pensioneret af naziregimet, men faldt senere i unåde.
- NSDAP* Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Det nat. soc. tyske Arbejderparti).
- Oktoberforliget* efter oplysninger der p. g. a. nægtet arkivadgang ikke kan kontrolleres nærmere: et forlig i efteråret 1940 mellem socialdemokraterne (ved bl. a. Laurits Hansen) og besættelsesmagten (ved bl. a. Gustav Meissner) om at socialdemokraterne og socialdemokratisk formue ikke måtte antastes under krigen, og at socialdemokraterne skulle føre den politik, som besættelsesmagten forlangte. Til gengæld skulle socialdemokratiet efter krigen være det eneste tilladte parti – under betegnelsen *Danmarks nationaldemokratiske Arbejderparti*. Der skal i forbindelse med dette oktoberforlig være udarbejdet en liste over dem,

der skulle danne regering efter tysk sejr og føre landet ind under tysk herredømme.

Parlamentariske kommissioner, de efter kapitulationen nedsattes en række parlamentariske kommissioner for at undersøge samtlige politiske og militære forhold med henblik på om der var grundlag for at gøre ansvar gældende over for ministre og andre ansvarlige i forbindelse med Danmarks besættelse. Ledende politikere skulle undersøge ledende politikeres ansvar. – Den sidste kommission indstillede til folketinget, at der ikke skulle gøres ansvar gældende mod nogen. Arbejdet varede i næsten 10 år, resultatet foreligger i et værk på 35 bd.

Pelving nazist. Dansk politimand. Tjeneste i fremmedpolitiet. Har i talrige tilfælde afleveret fremmedpolitikets rapporter over kommunistiske tyske emigranter til Gestapo. Efter afgang fra politiets tjeneste gestapoagent. Likvideret af modstandsbevægelsen.

P. E. T. Politiets efterretningstjeneste. Oprettet efter krigen.

Pflugk-Hartung reaktionær tysk officer. Myrdede Karl Liebknecht i 1919. Opholdt sig i Norge og Sverige. Derefter i Danmark, hvor han i en årrække drev spionage mod England med regeringens vidende. Samarbejdede med dansk politi og nazistiske gangstere, blandt andet om kidnapping af emigranter.

Pieck, Wilhelm ledende tysk kommunist. Fungerende formand for K. P. D. efter Ernst Thälmanns arrestation i 1933.

Pilsudski polsk marskal. Tog magten i Polen ved et blodigt statskup i 1926 og indførte et fascistisk diktatur.

Pogrom forfølgelse af en befolkningsminoritet, spec. jøder.

Rauschning, Hermann tidligere stornazist og Hitlers ven og fortrolige. Senatspræsident i Danzig 1933–34, derefter flygtet til Schweiz. Forf. til to kildeskrifter til forståelse af nazismen, »Nihilismens revolution« og »Samtaler med Hitler«. I sidstnævnte klarlægges lynkrigens principper, som forudsætter en indre psykologisk ødelæggelse af fjenden gennem propaganda, bestikelse, underminering ved femte kolonne, beherskelse af pressen, udnyttelse af lokale ærgerrigheder osv. Først efter årelang omhyggelig forberedelse kommer det militære slag mod den demoraliserede fjende.

Reichssicherheitshauptamt forkortes RSHA. Centralorgan til koordinering og skærpelse af den nazistiske terrorvirksomhed. Sorterede under Heinrich Himmler som øverste leder af det tyske politi og SS (se dette). Indtil 1942 var Heydrich chef for RSHA. RSHA bestod af 7 afdelinger: I: Personalespørgsmål (Bruno Streckenbach), II: Organisation og forvaltning (først Werner Best, senere Hans Nockmann), III: Sicherheitsdienst inland (Otto Ohlendorf), IV Gestapo (Heinrich Müller), V: Kriminallpolitiet (Arthur Nebe), VI: Sicherheitsdienst udland (Jost og senere Schellenberg). VII: vedr. kontrol af åndslivet.

Rosenberg, Alfred naziregimets cheffideolog. Rigsleder for

- NSDAP's udenrigspolitiske kontor, 1933–45. Rigsminister for de besatte østområder 1941–45. Henrettet som krigsforbryder.
- RSHA* se Reichssicherheitshauptamt.
- Røde Hjælp* international proletarisk hjælpeorganisation, der havde til formål at understøtte ofre for klassejustitsen og politisk forfulgte.
- Røde Kapel, det* »Rote Kapelle« var en omfattende illegal kommunistisk modstandsorganisation, der med stor dristighed og tilsvarende tab kæmpede mod Hitlerregimet.
- SA* Sturmabteilung. Betegnelse for en af NSDAP dannet terrororganisation. Grundlagt af Hitler i 1921. Bestod for en stor dels vedkommende af forhulede asociale individer, der mente Hitler ville gennemføre en social revolution, når han kom til magten. I 1934 landsomfattende blodbad på SA-ledelsen (»de lange knives nat«). Derefter reorganisation og funktion som hjælpepoliti. – Blev af militærtribunalet i Nürnberg erklæret for forbryderisk.
- Sacco og Vanzetti* italienske indvandrere i U. S. A., der i 1921 med urette dømedes til døden for rovmord. Til trods for at en portugiser i 1925 tilstod rovmordet, stadfæstedes dommen over S. og V. af den amerikanske højesteret i 1927, og de to italienerne henrettedes. Årsagen til dette justitsmord var S. og V.'s aktive socialistiske agitation.
- Saint-Germain-freden* freden med Østrig efter 1. verdenskrig. Østrig forpligtede sig ved St. Germain-traktaten af 10. sept. 1919 til en række territoriale afståelser og til ikke at slutte sig til Tyskland mere.
- Scapa Flow* skotsk fjord. – Tyskland måtte efter 1. verdenskrig (1919) udlevere sin flåde til England. Den blev sejlet til Scapa Flow, hvor det tyske mandskab åbnede bundventilerne på skibene.
- Schacht, Hjalmar* rigsbankpræsident og naziminister. Repræsentant for den storfinans, der førte Hitler til magten. Frifundet i Nürnberg.
- Scheidemann, Philipp* tysk opportunistisk soc. dem. Udråberen af Weimarrepublikken i 1918. Rigsministerpræsident 1919. Konstaterede i 1933 om de gamle magthavere: »De sidder der alle sammen igen.« Emigration til Danmark.
- S. D.* se Sicherheitsdienst.
- Sicherheitsdienst* forkortet SD. Instrument for den fascistiske terror. Grundlagt i 1931 som nazipartiets efterretningsorgan under Heydrichs ledelse. S sammensmeltede med Gestapo efter magtovertagelsen. I 1939 indlemmet som afdelinger (III og VI) i RSAH (se dette). SD's hovedopgave var stikker-, spionage- og provokatørvirksomhed i ind og udland. Deltog i næsten alle nazistiske mordaktioner, således i udryddelsen af de europæiske jøder. – Erklæret for en forbryderorganisation under Nürnberg-processen.
- Sikkerhedspolitiet* dansk politisk politiafdeling. Oprettet i 1939

under rigspolitichefen (Thune Jacobsen). Indtil da var Afd. D (se denne) det eneste politiske politi. Sikkerhedspolitiet (Sipo) havde først Strøbech og senere nazisten von Magius som chef og von Kohl som afdelingsleder (se disse). – Fungerede som hjælpeorganisation for Gestapo og som camouflage for tysk spionage i Danmark fra 1939.

Sipo se Sikkerhedspolitiet.

Sopaden forkortelse af »Sozialdemokratische Partei Deutschlands«.

Spartakusforbundet fra 1916 betegnelsen på en gruppe indenfor den proletariske antikrigsbevægelse i Tyskland. Blandt dens ledere: Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht, Franz Mehring og Clara Zetkin. Forløber for Tysklands kommunistiske parti, der grundlagdes i januar 1919. Forbundets organ »Die Rote Fahne« blev senere kommunisternes organ.

Spitzelliste stikkerfortegnelse.

SS Schutzstaffel (Beskyttelsesafdeling). Opstod i 1925 som en eliteorganisation indenfor SA (se denne). Udskilt som selvstændig organisation i 1934. Chef siden 1929 Heinrich Himmler. Talte i 1933 ca. 50.000 medlemmer. Under krigen udvidedes SS og opdeltes i forskellige organisationer. Spillede den største rolle for opretholdelsen af Hitlerregimet. – Erklæret for en forbryderorganisation af Nürnbergtribunalet.

Stamm, Ivan Københavns politidirektør under hele besættelsen. Samarbejdede med Gestapo allerede, da han var chef for Københavns opdagelsespoliti. – Efter krigen afskediget p. g. a. sin embedsførelse.

Stapo Staatspolizei.

Stavisky-skandalen fransk finansskandale, der afslørede omfattende korrupsion i regeringskredse. Svindlerierne forårsagede blodig opstand og generalstrejke i Paris i 1934.

Strasser-nazister brdr. Gregor og Otto Strasser var gamle nazister, der kom i opposition til partiets linie og ledelse. (Førstnævnte myrdet i »de lange knives nat«). De opponerede mod Hitlers legalitetslinie og lagde i deres agitation vægt på en anti-kapitalistisk pseudosocialistisk demagogi.

Subaltern underordnet.

Tarnschrift se kap. Tarnschriften.

Thälmann, Ernst havnearbejder, formand for K. P. D. ved nazismens magtovertagelse. Myrdet i 1944 i koncentrationslejren Buchenwald.

Valtin se Krebs, Richard.

Venlo-affæren bortførelse af to engelske Secret Service-folk, Stevens og Best, fra hollandsk område. Se kap. *En dokumentation*.

»*Vertrauensmann*« tillidsmand, agent, stikker, meddeler, medhjælper etc. Led i de tyske efterrettningsorganers net af stikkere og angivere i befolkningen i og udenfor Tyskland. De taltes i hundredtusinder og indberettede enhver iagttagelse af efterret-

ningsmæssig betydning. Enormt effektivt efterretningssystem. Dets terroristiske virkning skildret i Bertolt Brechts »Furcht und Elend des dritten Reiches«.

Volksgerichtshof »Folkedomstol«. Juridisk instrument for den fascistiske terror. Særdomstol, indført i 1934 med Dimitrovs frifindelse som umiddelbar anledning. Den permanente øverste domstol til forfølgelse af antinazister. Kompetent m. h. t. bl. a. høj- og landsforræderi. Dommerne udnævntes af Hitler.

Volksschädling forbyrder mod samfundet. Schädling betyder skadedyr, udskud. I 1939 oprettedes særdomstole til pådømmelse af plyndring, tyveri o. a., der begunstigedes af krigsforholdene. Særdomstolenes afgørelser, der ikke kunne ankes, var ofte dødsdomme.

Wehner, Herbert kommunistisk renegat. Svigtede under Hitler. Nu det tyske socialdemokratis ordfører i forbundsdagen og Willy Brandts højre hånd.

Wreschner overretssagfører. Se »Vi skrev loven«.

Wollweber, Ernst tysk kommunist. Ledende organisator af sabotage mod de fascistiske magters skibe (se I. S. H.). Afslørede den danske regerings tolerering af tysk spionage i Danmark. – Efter krigen i en årrække minister for statssikkerhed i DDR.

ZD der SED Zentrales Komitee der Socialistische Einheitspartei Deutschlands (Centralkomiteén for Tysklands socialistiske Enhedsparti, dvs. det forenede socialdemokratisk-kommunistiske parti i DDR).

Zetkin, Clara en af Lenins nære medarbejdere. Ledende personlighed indenfor den internationale kommunistiske arbejderbevægelse. Medstifter af Spartakusforbundet (se dette). Sluttede sig i 1919 til det kommunistiske parti i Tyskland, centralkomiteémedlem og rigsdagsmedlem. Præsident for den internationale Røde Hjælp (se denne).

PERSONREGISTER

- Ackermann, Anton, s. 267 f
Adam, Kurt, s. 36, 250 f,
283 f, 298 ff
Adam, Willi, s. 144, 248
Affelt, s. 246 f
Alexandersen, Marius, s. 262
Andersen, Alsing, s. 323
Andersen, Arthur, s. 22, 276
Andersen, Carl, s. 107 f
Andersson s. 224
- Baldwin s. 327
»Banan, den lille« (alias Edv.
Anker Petersen), s. 24
Barbusse, Henri, s. 38, 60
Barthou s. 185
Bauer, Fritz, s. 29, 323
Becher, Johannes R., s. 60
Beneckendorf, Paul von, s. 267
Benes s. 188 ff
Bentzen, Alfred Klaudius, s. 19,
116, 253, 307 f, 315 ff
Berg, Axel, s. 95
Berg, Ernst, s. 95
Bergstedt, Harald, s. 95
Berthelsmeyer s. 247
Best, S. Payne, s. 101, 126 ff
Best, Werner, s. 102 f, 108, 325,
352
Bethke s. 119
Bethmann-Hollweg s. 370
Bieberback s. 71
Bindslev s. 98
Bischoff, Charlotte, s. 148, 290
Bjerring s. 311 f
Blenkle, Conrad, s. 51, 166 f,
253, 257 ff, 283, 290
Block s. 260 f
Blum, Leon, s. 75, 327 f, 331 f,
363
Blædel, Nicolaj, s. 85, 87 ff,
181, 195 f, 198, 283, 319
Boller, Willi, s. 43
- Bomholt, Julius, s. 94
Bonnet s. 198, 319 f, 327 ff,
331
Bormann s. 163
Boubler s. 60 f
Brandt s. 61 f
Brandt, Willi, s. 148, 290
Braschwitz s. 343 f
Braun, Otto, s. 56
Brecht, Bertolt, s. 52, 60, 67,
81, 170 f
Bredel, Willi, s. 357 ff
Breitscheid, Gerhard, s. 305 f,
327, 330 ff, 361
Breitscheid, Rud., s. 305 f, 330
Brenzel, Otto, s. 144
Brejsnev, s. 360
Brüning, Heinrich, s. 54 f, 266
Buchwitz, Otto, s. 323
Bullitt, s. 189
Börsch, Georg, s. 243
Böök, s. 87
- Chamberlain, Neville, s. 126,
178 ff, 200, 201, 205, 327
ff
Chaplin, Charlie, s. 38
Christel, Karl Friedrich, s.
211 f
Christensen, Peter, s. 247
Christiansen, s. 160
Churchill, s. 178 ff, 200
Clausen, Fritz, s. 91 f, 106, 140,
176, 210, 273
Cohrs, Franz, s. 167
Craig, Noel, s. 77
- Dahlem, Franz, s. 158
Dahms, A. R., s. 133 f
Daitz, Werner, s. 368
Daladier, s. 191 f, 328 f
Davies, s. 198

- Deter, Adolf, s. 82
 Dimitrov, Georgi, s. 153, 240,
 302, 342, 347 f, 351 ff
 Dirksen, s. 203
 Dobrowolski, Moise, alias Gli-
 enke, Franz
 Douglas, s. 224
 Dreiser, Theodore, s. 38
 Drevans, Emma, s. 338
 Drögemüller, Alfred, s. 284 f,
 294

 Eden, Anthony, s. 201, 327
 Ehrlich, Karl, pseudonym for
 Raloff, Karl
 Ehrmann, Grethe, s. 211 f
 Einstein, s. 60, 71
 Emmerlich, Arthur, s. 289 ff
 Engels, s. 60
 Erkkö, s. 221

 Feuchtwanger, Leon, s. 38
 Fierlinger, s. 187, 189
 Fischer, s. 240
 Fog, Mogens, s. 225
 Franco, s. 182
 Friis, Aage, s. 44, 324, 327
 Frisch, Hartvig, s. 225, 227

 Galen, greve, s. 70
 Gall, Willi, s. 289 f
 Galsworthy, John, s. 38
 Gamelin, s. 191
 Gebauer, s. 65
 Gilles, s. 328, 331
 Gitig, Heinz, s. 110, 236
 Glienke, Franz, s. 340 ff
 Globke, Hans, s. 61
 Goebbels, s. 60, 68, 83, 125
 Goerdeler, Carl, s. 232
 Goldberg, s. 245 f
 Gorki, Maxim, s. 15 ff, 60
 Grünert, Willi, s. 36, 49, 244 ff,
 308
 Gudme, Peter de Hemmer, s.
 217
 Gwinner, Arthur von, s. 370
 Göring Hermann, s. 83, 107,
 163, 179 f, 342

 Halder, s. 221
 Halifax, Lord, s. 201
 Hallmeyer, Rud., s. 289 f
 Hamann, s. 338
 Hamann, fru, s. 338
 Hansen, A. Fabricius, s. 78 ff
 Hansen, Adolf, s. 113, 135, 139
 Hansen, Andreas, s. 77 f, 82,
 164
 Hansen, Carlis, s. 24, 41, 82
 Hansen, H. C., s. 96, 225, 227
 Hansen, Laurits, s. 94 f
 Hansen, Richard, s. 39, 41,
 110 f, 119 ff, 323, 326,
 332 ff, 351 ff
 Hasle, Henning, s. 227
 Haushofer, Karl, s. 368
 Havelykke, s. 41
 Hedtoft-Hansen, Hans, s. 39,
 96, 225, 313 f, 323, 327, 341,
 350 f, 353, 355 f, 361
 Heilboe, s. 136
 Heimann, Bertha, s. 42 f
 Heimann, Felix, s. 43
 Heimann, Holger, s. 42
 Heine, s. 60
 Heinig, Kurt, s. 323, 337 f
 Heller, s. 119 f, 123 ff
 Helms, (gestapomand), s. 274
 Helms, Paul, s. 51, 268 ff, 275
 Henningsen, Poul, s. 99
 Henriksen, Halfdan, s. 98
 Hensel, s. 229
 Hermansen, s. 247 f, 334
 Hertz, s. 330
 »Hestetyven« (alias Rudolf
 Christiansen), s. 24
 Heydrich, s. 62, 107 f, 163
 Hilferding, s. 55
 Himmler, s. 63 f, 107 f, 126
 Hindenburg, s. 54 ff, 267
 Hitler, s. 55 ff, 61 f, 67 ff, 83,
 125 f, 163, 175, 179 ff,
 196 ff, 206, 224, 258, 303,
 371
 Hoffmann, Lothar, s. 144, 249,
 250
 Houmann, Børge, s. 38
 Hugenberg, s. 179

- Hugill, s. 336
 Hækkerup, Per, s. 28
- Jacobi, s. 111
 Jacobsen, Fritz, s. 83
 Jacobsen, Thune, s. 7, 76 f, 82,
 101, 105 f, 139 ff, 210, 229,
 230, 276 f, 312
 Jarner, s. 249, 291
 Jensen, Fridtjof, s. 85
 Jensen, Rikard, s. 83, 130, 158,
 160 ff, 310
 Jeisen, s. 246
 Jeschke, s. 147 f, 152
 Jodl, s. 190 f
 Johansen, alias Hamann
 Johansson, Gustav, s. 217
 Jürgensen, Julius, s. 36, 42, 43,
 211 f, 249
 Jørgensen, s. 156 f
 Jørgensen, Claus Ingemann, s.
 142 f
- Kalinin, s. 187
 »Kalle«, alias Köhler, Karl
 Kallesøe, s. 111
 Kallio, s. 213
 Kaufmann, Karl, s. 234 f, 342,
 350, 356 ff
 Keitel, s. 163, 190, 313
 Kern, Carola, s. 283 ff
 Kerrl, Hans, s. 70
 Kirk, Hans, s. 38, 155 ff, 170,
 299 ff, 316
 Kisch, Egon Erwin, s. 38
 »Kleiner, Hans«, alias Adam,
 Willi
 Klop, s. 127
 Klüver, s. 116 f, 123, 322
 Koch, Erich, s. 368
 Koch, Ilse, s. 65
 Koenen, Wilh., s. 330
 Kohl, Christel von, s. 105
 Kohl, Louis von, s. 24, 101 ff,
 121, 140, 325
 Kraft, Ole Bjørn, s. 97, 176,
 210, 222, 225 ff
 Krag, J. O., s. 28, 96
 Krag, Oluf, s. 280
 Krauss, s. 160
- Krebs, s. 19, 342
 Krofta, s. 188
 Krüger, s. 77 f
 Kuhlmann, se Vogel, Franz
 Kuusinen, s. 213
 Kühne, Otto, s. 36, 330
 Köhler, Karl, s. 154, 167 f,
 249
- Lambert, Ernst, s. 130
 Lammers, s. 163
 »Lange Erik«, alias Hoffmann,
 Lothar
 Larsen, Aksel, s. 32, 146, 149,
 155 ff, 207, 227, 251, 288,
 291 f, 302, 304
 Larsen, Rs. Bonde, s. 8, 40, 251,
 304, 307, 312
 Larsen, Unmack, s. 102, 105,
 106
 Lassen, A. A. J., s. 124 f, 335
 Laustsen, Viggo, s. 175
 Laval, Pierre, s. 185
 Lemboern, s. 118
 Liebknecht, Karl, s. 60, 262
 »Lille Hans«, alias Adam, Willi
 Lindberg, Niels, s. 95
 Linderoth, Svend, s. 158, 164
 Linstow, Otto von, s. 34
 List, Friedrich, s. 369
 Litvinov, s. 185 ff
 Lotinga, s. 77, 140
 Lund, Gelius, s. 164 f
 Lux, Fritz, s. 342, 345
 Luxemburg, Rosa, s. 60, 241,
 262
- Madsen, Ejner Markeprand, s.
 270 ff
 Madsen, Magda, s. 262, 271 f
 Magius, Fritz von, s. 106
 Mann, Thomas & Heinrich,
 s. 60
 Mannerheim, Carl Gustav,
 s. 220
 Manstein, von, s. 190
 Marx, s. 60, 369
 Meissner (kaptajnløjtnant), s.
 117, 119 ff
 Meissner, Gustav, s. 94, 120

- Mellerup, s. 31 f
 Mewis, Karl, s. 154, 207,
 286 ff, 293, 294
 Meyer, Wilhelm, s. 166
 Mikkelsen, Robert, s. 144
 Mlotkowski, s. 246, 248
 Molotov, s. 186, 201, 221 f, 224
 Munch, P., s. 320, 324
 Munck, Peter, s. 43
 Munk, Kaj, s. 99 f, 107, 176
 Mussolini, s. 192
 Mühsam, s. 60
 Müller, Anni, alias fru Hamann
 Müller, Heinrich, s. 125
 Müller, Hermann, s. 54
 Müller, Paludan, s. 83
 Møller, Christmas, s. 97, 302
 Møller, Karl, s. 368
 Møller, Lotte, s. 157 ff

 Naujocks, Alfred, s. 101, 126 f
 Nebe, Arthur, s. 140
 Nexø, Martin Andersen, s. 38
 Nielsen, Emil, s. 13
 Nielsen, Martin, s. 19 ff, 192,
 251, 283
 Niemüller, s. 232
 Nieter, Karl, s. 165 ff
 Noske, Gustav, s. 28
 Næve, Georg, s. 108
 Nørreheden, s. 164, 251

 Odmar, s. 251, 307, 334
 Osvald, Frank, s. 371

 Paasikivi, s. 218, 221 ff
 Papen, Franz von, s. 56 f
 Paulus, s. 157
 Pelving, Max, s. 33 ff, 41, 75
 »Peter med hånden«, alias
 Brenzel, Otto
 Pflugk-Hartung, Horst von, s.
 82, 101 f, 117, 120 ff, 262,
 321, 325
 Pieck, Wilhelm, s. 289 f
 Pihl, s. 101
 Pilsudski, s. 179
 Poelschau, s. 260 f
 Polewka, Helene, s. 148, 152

 Pontoppidan, s. 41
 Popp-Madsen, s. 140
 Potemkin, s. 187
 Povlsen, Frode, s. 252, 312
 Prussat, Ernst, s. 43
 Prytz, s. 140
 Pötzsch, Waldemar, s. 109 ff,
 325, 335 f

 Raft, Carsten, s. 97 f, 210, 225,
 227
 Raloff, Karl, s. 41, 321 ff, 331
 Ranulf, Svend, s. 91
 Rathenau, Walther, s. 370
 Rauschnig, Hermann, s. 196 f
 Reese, Maria, s. 31, 43
 Remarque, s. 60
 Renthe-Fink, s. 130 ff, 324
 Ribbentrop, von, s. 204
 Richard, alias Wiatrek,
 Heinrich
 Rohde, Peter P., s. 170
 Rolland, Romain, s. 38
 Rolle, s. 152
 Roosevelt, s. 329
 Rosenberg, s. 70, 163
 Röttger, s. 257, 260, 278

 Sacco (& Vanzetti), s. 38
 Scavenius, s. 101, 105
 Schaap, Josef Rimbertus, s. 130,
 310 ff
 Schacht, s. 57
 Scheer, John, s. 70, 71, 233 f,
 236
 Scheidemann, Ph., s. 28, 323,
 327, 331, 333, 337, 361 ff
 Schellenberg, Walther, s. 101,
 126 f
 Scherfig, Hans, s. 7, 172 f, 283
 Schimmelmänn, greve, s. 91
 Schleicher, Kurt von, s. 56 f
 Scholokov, s. 60
 Schulenburg, von der, s. 188,
 204
 Schulze-Boysen, s. 263
 Schulze, Fiete, s. 234 ff
 Schwab, Josef (Sepp), s. 153,
 167, 239 f

- Schwenk, s. 346
 Seidenfaden, s. 90
 Severing, Carl, s. 55
 Shaw, George B., s. 38
 Shirer, William L., s. 126, 181, 191, 201, 224, 258, 313
 Siedler, s. 134
 Skaalum, s. 252
 Smith, s. 21
 Stalin, s. 195 f, 205 f, 222 f
 Stamm, Ivar, s. 210 ff
 Stauffenberg, von, s. 231 f
 Stauning, s. 82, 91 ff, 101, 105, 121, 210, 225, 227 f, 230, 320, 323, 324, 327 ff, 362 f, 370
 Steincke, K. K., s. 7, 44, 74 ff, 101, f, 105, 157, 313, 320, 324 f, 326 ff, 361
 Steinfurt, Eberhard Freiherr Löw von und zu, s. 107
 Stevens, R. H., s. 101, 126 ff, 325
 Strang, William, s. 201
 Strechenbach, s. 352, 356 f, 361
 Strøbech, Emil, s. 34, 101 ff, 210
 Svendsen, s. 140
 Svensson, Bjørn, s. 175 f
 Söhnlein, s. 107 f
 Sørensen, Arne, s. 100, 176
- Tarnow, Fritz, s. 323, 327, 331, 333, 339, 361
 Thestrup, s. 108
 »Thorvald«, alias Blenkle, Conrad
 Thälmann, Ernst, s. 56, 208
 Tippelskirch, von, s. 224
 Touzet, s. 344
 Toxværd, s. 41, 251
 »Trompeter, der kleine«, alias Adam, Willi
 Tukhatjevskij, s. 198
 Tunze, Walther, s. 342 ff, 357, 361
 »Tykke Karl«, alias Weidauer, Walther
- Ulbricht, Walter, s. 57, 58, 233, 289
- Valtin, alias Krebs
 Vanmann, Julius, s. 311 f
 Vanmann, Kjeld, s. 311
 Verner, Waldemar, s. 148 f
 Vogel, Franz, s. 82 ff, 164
 Voltaire, s. 60
- Waagensen, s. 115
 Warnke, Herbert Werner Kurt, s. 337 ff
 »Weber«, alias Wiatrek, Heinrich
 Wehner, Herbert, s. 127, 148, 153, 169 f, 289 f
 Weidauer, Walther, s. 144, 314 ff
 Wepke, s. 65
 Weygand, s. 313
 Wiatrek, Fritz, s. 147, 150 ff
 Wiatrek, Heinrich, s. 51 f, 144 ff, 195, 207 f, 249, 252, 254, 268 ff, 275, 276, 284 ff, 288 ff, 304
 Wilhaus, s. 65
 Wilson, Horace, s. 203
 Wittmann, s. 254
 Wohltat, s. 203
 Wollweber, Ernst, s. 82, 101, 120, 122, 127 ff, 158, 305, 310, 325
 Woroschilow, s. 202
 Wreschner, s. 38, 84
 Wurbs, Kurt, s. 320 ff, 331, 335, 338, 351, 356, 363
- Yrjo-Koskinen, s. 221
 Yttesen, s. 75
- Zahle, s. 74, 280
 Zetkin, Clara, s. 38
 Zweig, Arnold, s. 60
 Zweig, Stephan, 60
 Zöllner, s. 70
 Zörgiebel, Karl, s. 266

Carl Madsen er ikke nogen dårlig skribent, og hans indsats for at holde anklagemyndighed og domstole i ørerne bør ikke overses . . .

ÅRHUS STIFTSTIDENDE

**Med anvendelse af en asenkæft, der kan udspyte flere skældsord i minuttet end noget nulevende asen . . . gør han de uretfærdige modne til folkedrab og lynchjustits. Da han tillige har fat i nogle lange ender angående besættelsestiden . . . er hans arbejde som smædeskriver ikke vanskelig . . . Han er en forsimp-
ling af vort offentlige liv.**

SØREN KRARUP

Carl Madsen har med meget skarpsyn peget på uomgængelige svagheder i dansk (demokratisk) retspleje og i det demokratiske »system«, som det påhviler den angrebne part at forsvare sig imod . . . Man kan undre sig over, at så få har fundet anledning til at tage denne udfordring op, ja det rejser spørgsmålet: er man bange for Carl Madsen? og i bekræftende fald: hvorfor?

POUL BAGER

. . . den professionelle smædeskriver, landsretssagfører Carl Madsen. Han har betegnet mig som »stikker«, det hæsligste ord i det danske sprog . . . Jeg har overvejet at rejse sag mod bagtaleren, men har ligesom advokatrådet . . . afstået herfra . . .

OLE BJØRN KRAFT